

صحيفه

٣٥٨ وحيي
٣٥٩ وصالى
٣٦٠ وصفى
٤٧ شيخ وفا
٤٢ سلطان ولد
٣٦١ هاتفى
٣٦٣ هاشمى
٣٦٤ هلاكئ قرمانى
٣٦٥ هلاكئ ديكر
٣٦٥ هلالئ بروسوى
٣٦٦ هلالئ استانبولى
٣٦٧ همامى
٣٦٩ هوسى

ى

٣٦٩ يارى
٣٧٠ يتيم على چلبى
٣٧١ يحيا بك

صحیفه
٣٠٧ مدحی
٦٠ سلطان مراد خان
٣٠٨ مردمی
٣٠٩ مستی
٣٠٩ مسیحی
٣١١ مشربی
٣١٢ معمائی سلانیکی
صحیفه
٣١٣ معیدی
٣١٤ ملیحی
٣١٨ منیری
٣١٩ مهدی
٣١٩ مهری
٣٢٢ میری حمیدی
٣٢٢ میری رومی
٣٢٣ میرك طبیب

ن

٣٢٤ نالشی
٣٢٥ نجاتی
٣٣٠ نجمی
٣٣١ نجمی رومی
٣٣٢ نسیمی
٣٣٣ نثری
٣٣٤ نشانی محمد پاشا
٣٣٥ نشانجی مصطفی چلبی
٣٣٧ نظامی
٣٤٠ نظمی محمد چلبی
٣٤١ نظیفی
٣٤٣ نقابی
٣٤٣ نکاهی
٣٤٤ نهاری
٣٤٥ نهالی
٣٤٧ نهانی
٣٤٩ نوری قسطمونی
٣٥٠ نوری کاتب
٣٥٠ نوری بلغرادی
٣٥١ نیازی
٣٥٢ نیازی قرمانی
٣٥٣ نیازی دیکر

و

٣٥٣ واحدی
٣٥٤ واسعی
٣٥٤ والهی
٣٥٥ والهی بلغرادی
٣٥٧ وحدی
٣٥٧ وحیدی

صحیفه

۲۷۲ قدری
۲۷۳ قدسی
۲۷۳ قدیٔ دیگر
۲۷٤ قربی

ك

۲۷٦ کاتبی
۲۷۷ کاتبی سیدی علی چلبی
۲۷۷ کاشفی
۲۷۸ کاظمی
۲۸۹ کمیٔ رمانی
۲۸۰ کمیٔ درنوی
۲۸۰ کبیری
۲۸۱ کرتی
۲۸۸ کوثری

ل

۲۸۹ لألی
۲۹۰ لامعی
۲۹٤ لاشی
۳۰٤ لقائی

م

۳۰۵ مألی
۳۰٦ محرمی
٦۱ سلطان محمد خان

صحیفه

۲۷٤ قدیٔ سیروزی
۲۷۵ قدیٔ بروسوی
٦۵ سلطان قورقود
۲۷٦ قیاسی

۲۸۲ کشفیٔ صاروخانی
۲۸۲ کشفیٔ استانبولی
۲۸۳ کلشنیٔ صاروخانی
۲۸٤ مولانا کمال
۷۹ کمال پاشا زاده
۲۸٦ کمال خلوتی
۲۸٦ کمال امی
۲۸۷ کراهی

۲۹۵ مولانا لطفی
۲۹۷ لطفی
۳۰۳ لبلی

۵٤ تاریخی محمد چلبی
۳۰٦ محبری
۳۰۷ محی الدین

صحیفه
۲۳۹ عدلی
۲۴۰ عذاری
۲۴۱ عذری
۲۴۱ عسکری
۲۴۳ عشرتی
۲۴۳ عشقیٔ قدیم
۲۴۴ عشقیٔ اسکداری
۲۴۴ عشقیٔ صاروخانی
۲۴۵ عطائی
۲۴۶ عطاء اسکوبی
۲۴۷ علوی
۲۴۷ علویٔ مدرس
۲۴۸ علی چلبی
۲۴۹ عمری
۲۵۰ عندلیبی
۲۵۱ عندلیبی حافظ
۲۵۲ عهدی

غ

۲۵۲ غباری
۲۵۳ غریبی
۲۵۴ غزالی

ف

۲۴۷ فانی
۲۵۹ فخار
۲۵۹ فخری
۲۶۰ فراقی
۲۶۱ فردوسیٔ رومی
۲۶۲ فرحی
۲۶۳ فرخی
۲۶۳ فردی
۲۶۴ فریدی
۲۶۴ فضلی
۲۶۵ فضرلی
۲۶۶ فغانیٔ قرمانی
۲۶۷ فغانی
۲۶۸ فقیری
۲۶۹ فکری چلبی
۲۷۰ فهمی
۲۷۰ فیضی

ق

۲۷۱ قادری
۲۷۲ قانعی

صحیفه

ص

۲۱۸ صابری
۲۱۸ صالح چلبی
۲۱۹ صافی
۲۱۹ صانعی
۲۱۹ صبائی
۲۲۱ صبحی
۲۲۱ صبحیٔ دیکر
٤۳ صدرالدین قنوی

ض

۲۲۸ ضعیفی چلبی
۲۲۸ ضعیفی محمد چلبی

ط

۲۳۱ طالعی

صحیفه

۲۲۲ صدری
۲۲۲ صنعیٔ قسطمونی
۲۲٤ صنعیٔ ازنیقی
۲۲٤ صنعیٔ کاتب
۲۲۵ صنعیٔ صلانیکی
۲۲٦ صفائی
۲۲۷ صفائیٔ جراح
۲۲۷ صفی

ض

۲۲۹ ضمیری
۲۳۰ ضیائی

ط

۲۳۲ طالبی
۲۳۲ طریقی

ظ

۲۳۳ ظریفی
۲۳٤ ظهیری
۲۳۵ ظهوری

ع

۲۳۵ عارفی
٤٤ عاشق پاشا
۲۳۷ عاشق چلبی
۲۳۸ عبدالرحمن
۵۰ شیخ عبدالله الهی
۲۳۹ عبدی چلبی

س

۱۷۹ ساعتی
۱۸۰ ساغری
۱۸۲ ساقی
۱۸۳ حافظ سبزی
۱۸۳ سجودی
۱۸٤ سحابی
۱۸۵ سخائی
۱۸۵ سروری شرقی
۱۸٦ سروری افندی
۱۸۷ سروری دیکر
۱۸۸ سعدی چلبی
۱۸۸ سعدی دیکر
۱۹۰ سعدی دیکر
۱۹۱ سعیی
۱۹۲ سعیی تیرەوی
۱۹۲ سلیقی
٦۷ سلطان سلیم خان
۷۰ سلطان سلیمان خان
۵۵ سلیمان چلبی
۱۹۳ سنان پاشا
۱۹٤ سوزی
۱۹٦ سهی بك
۱۹٦ سیاهی

ش

۱۹۷ شامی
۱۹۸ شافی
۱۹۹ شاور
۲۰۰ شاهدی
۲۰۱ شاهدی دیکر
۲۰۱ شاهی شرقی
۲۰۲ شکری
۲۰٤ شکری دیکر
۵۱ شیخ شمس الدین بخاری
۲۰٦ شمسی دفتردار
۲۰۷ شمسی قاضی
۲۰۷ شمسی ادواری
۲۰۸ شمسی حصاری
۲۰۹ شمسی درویش
۲۱۰ شمسی پاشا
۲۱۰ شمعی
۲۱۲ شوقی
۲۱۳ شهدی
۲۱۵ شیخی
۲۱٤ شیری

صحیفه
١٤٧ خلیلی
١٤٨ خلیلیٔ زرد
١٥٠ خیالی بك
د
١٥١ داعی
١٥٢ درونی
١٥٥ داری
ذ
١٥٦ ذاتی
١٦٢ ذهنی
ر
١٦٣ رأی
١٦٣ رحمی
١٦٤ رحیمی
١٦٤ رسمی
١٦٥ رضائی
١٦٦ رفیق
١٦٨ رمزی
ز
١٧٥ زاریٔ اسکوبی
١٧٦ زاریٔ توقادی
١٧٦ زاریٔ سوزنی
١٧٧ زنی
صحیفه
١٤٨ خمی
١٤٩ خیالی
١٥٣ دری
١٥٤ دعایی
١٦١ ذکائی
١٦٩ رمزیٔ دیکر
١٦٩ روانی
١٧٢ روحی
٤٨ شیخ روشنی
١٧٣ ریاضی یشیل زاده
١٧٣ ریاضیٔ اسکوبی
١٧٥ ریاضیٔ دیکر
٨٨ زاهری
١٧٧ زمانی
١٧٨ زینب

صحیفه

ج

۱۱٤ جاکری
۱۱٦ جامعی
۱۱٦ جامیٔ رومی
۱۱۷ جعفر چلبی
۳۸ جلال‌الدین رومی
۱۲۰ جلال چلبی
۱۱۹ جلیلیٔ بروسوی

ح

۱۲۵ حافظ عجم
۱۲۵ حافظ قنوی
۱۲۶ حالتی چلبی
۱۲۷ حبی
۱۲۷ حدیدی
۱۲۹ حریری چلبی
۱۳۰ حریریٔ بروسوی
۱۳۰ حریمی
۱۳۱ حسن روحی
۱۴۱ حیرتی

خ

۱۴۳ خاکی
۱۴۴ خاکیٔ اسکوبی
۱۴۴ خاوری چلبی

صحیفه

۱۱۹ جلیلی ادرنوی
۱۱۹ جلیلیٔ ازنیقی
٦٤ سلطان جم
۱۲۱ جمالی
۱۲۲ جمیلی
۱۲۳ جنابی
۱۲۴ جهانی

۱۳۱ حسن چلبی
۱۳۲ حسینی
۱۳۲ حضوری
۱۳۳ حلیمی
۱۳۵ حمدی
۱۳۶ حمدی چلبی
۱۳۹ حیاتی
۱۳۹ حیاتی چلبی
۱۴۰ حیدر چلبی

۱۴۴ خدایی
۱۴۵ خضری
۱۴۶ خضریٔ اماسیوی

فهرست اسامی

صحیفه

ا

۵۲ شیخ ابراهیم کلشنی
۷۶ احمد پاشا
۸۷ احمد بك
۸۵ احمد داعی
۸۸ احمد رضوان
۸٤ احمد رومی
۸۲ احمدنی
۸۹ اسحاق
۹۱ اصولی
۹۳ افتابی
٤۵ شیخ الوان
۹۵ انوری
۹٤ امری
۹٦ امیری
۹۷ آهی

ب

۱۰۰ بالی
٦۳ سلطان بایزید خان
۵۸ شیخ بایزید
۱۰۰ بزمی
۱۰۱ بصیری
۱۰۳ بهاری
۱۰٤ بهشتی
۱۰۵ بهشتیٔ واعظ
۱۰٦ بهلول
۱۰٦ بیانی

ت

۱۰۸ تابعی
۱۰۸ تاجی
۱۰۹ ترابی
۱۱۰ تمنایی

ث

۱۱۱ ثانی
۱۱۳ ثنائی
۱۱۳ ثیابی

تشكر

تذكرهٔ (لطيفی) نك شو صورته وجوده كلمسی ايچون مطبعهٔ عاجزانه مزه كتاب اعاره ايتمش اولان فضيلتلو سعيد بك افندی حضرتلريله باب مشيخت عليا مأمورين عليه‌سندن نوری افندی حضرتلرينه معارف عثمانيه‌مز نامنه بيان تشكر ايدرز .

اولديغنى سويليور . وقتيله لطائف نويس مشهور توفيق افندى لطيفينك « محاورهٔ لطيفى » عنوانيله بر رساله‌سنى طبع ايتدرمشدى . رساله فصول اربعه‌دن هربرينك شاعرانه ومنشيانه توصيفندن عبارت اولەرق محاوره طرزنده دكل ، على العاده يازلمش اولديغنه و — اسكى كتابلرك برچوغنده اولديغى كبى — عنوانى بولنمامه‌سنه وبرده « محاوره » تعبيرينك استعمالى وباخصوص بر كتابه عنوان اتخاذى آثار قدماده مسبوق اولمامه‌سنه نظراً بواسمك توفيق افندى طرفندن طاقلديغى وعالينك بحث ايتديكى « ربيعيهٔ ازهار »ك بورساله اولمق لازم كلەجكى اغلب احتمالدر . مع مافيه — عدم دقت اثرى اولەرق — نظمى نثرينه ، نثرى نظمنه قارشمش اولديغى كبى ترتيب سهويانتك تصحيحنه‌ده همت اولنمامش اولديغندن بر نسخهٔ صحيحه‌سى بولنەرق يكيدن طبعى آرزو اولنور .

٩٦٠ ده ، يعنى عالينك كنديسيله كورشديكى تاريخده بعض عمارات عامره كتابتده بولنورمش . بعده حضرت ابو ايوب انصارى وقفنه كاتب اولمش كه شاعر مشهور يحيى بك وقف مذكورك متوليسى ايمش . بر مدت صوكره مصره عزيمت ايده‌رك اوراده بعض مفيدجه كتابت ايشلرنده بولنمش . وفاتى ٩٩٠ ده وقوع بولديغى كاتب چلبى كشف الظنونده ومصردن ينبوعه كيدن بركمى درونده اولديغى حالده ظهور ايدن شديد بر فورطنه‌دن كمينك قضازده اولمسى اوزرينه برچوق كيمسەلرله برابر غرق اولديغى شاعر مشهور حسين كفوى (رازنامه) نامنده‌كى تأليفنك مسيح زاده بحثنده يازيلور .

ف . رشاد

کورلدی . الحق هر عصرك شعراسنی ایضاح ویاده هیچ بر فرده نسبت وتعصب ایلمیوب هرکسك اوصافی کفتارینه کوره عیان ایتمشدر . حتی بعضلری « اهل نظمك اکثرینی قسطمونیلی یازمشدر . ووطن ومولدینی بیلمدیکی هنرورانی کندینه همشهری عد ایتمك غرضنه سلوك ایتمشدر » دیه طعن اوقلرینه هدف ، یعنی (من صنف فقد استهدف) مضمونینه مظهر دوشوب بی چاره حقنده بولدقلرینی سویلدیلر »

اوت ، عاشق چلبی وحسن چلبی کندی تذکره‌لرینه رواج ویرمك ایچون بی چاره لطیفی ایچون سویلمدك سوز براقمامشلر . کتابنده (قسطمونی نا ه) نامنی ویرمشلر ! حال بوکه عاشق چلبی تذکره‌سی نه ایسه نه اما حسن چلبینکی — عالینك دیدیکی کبی — « نقیر وقطمیر عذوبت کلمات وتتابع اضافات عیوبی ایله ظاهر ومتعین بر مجموعهٔ کثیرالادا وقلیل المعنی اولدیغی معلوم عقلای دوربیندر ».

§

لطیفی قسطمونیلیدر . اسمی (عبد اللطیف) در . تذکره‌سنی ۹۵۳ده وعلماء شعرادن مولانا (ضعیفی) نك تشویقی ایله یازمشدر .[۱] کندیسی‌ده شاعردر . فقط نثری نظمندن اقوادر . اسلوب انشاسی — او زمانجه ملزم اولان وحسن چلبی تذکره‌سی یکانه نمونه‌سی بولنان — طرز انشایه نسبتله ساده اولمقله برابر متین ودلنشیندر . کتاب ورساله ومنشأت اولهرقاون ایکی قدر تألیفی اولدیغی تذکره‌سنك دیباجه‌سنده محرردر . عالی (ربیعیهٔ ازهار) نامنده براثریله استانبول وصفنده منثور بر رساله‌سنی کوردیکنی و ۹۶۰ ده کندیسیله کورشمش

[۱] « ضعیفی » نك ترجمهٔ حالنده ذکر ایدر .

١٢ — ١١٣٨ ده وفات ايدن (صفائی) نك تذكره‌سيدر .

١٣ — ١١٥٩ ده وفات ايدن (رضا) نك تذكره‌سيدر .

١٤ — سالم افنديڭ تذكرهٔ شعراسيدر . سالم افندی ١١٥٦ ده وفات ايتمشدر . تذكرهٔ فطين بونك ذيليدر .

١٥ — همتزاده‌نك تذكرهٔ شعراسيدر .

١٦ — (مجيب) ك تذكره‌سيدر . سلطان احمد خان ثالث دورى رجالندن اولوب سالمك معاصريدر .

١٧ — (نظمى) ك « جامع النظائر) يدر . تذاكرك اڭ مكملى اولوب ٧١٩ بيوك ورقلى بر جلددر . »

§

شعراى مولويه‌نك تراجم احوال واشعارينى جامع اوله‌رق ثاقب ددەنك (سفينه) سى وينه بويولده اسرار ددەنك تذكره‌سى [١] ايله بروسه‌لى بليغك « كلدستهٔ رياض عرفان » [٢] ى كبى دها پك چوق تذكره‌لر واردر .

(تذكرهٔ لطيفى) حسن چلبى وعاشق چلبى تذكره‌لرينك آنجق ربعى درجه‌سنده صغيرالحجم اولمله برابر ترجمه‌لرينك صحتى وهله بى طرفانه يازلمش اولمه‌سى حسبيله هرايكيسندن‌ده معتبردر .

عالى مرحوم كنه الاخبارنده ديبوركه :

« ولايت رومده رأس سنهٔ الفه كلنجه درت قطعه تذكرة الشعرا يازلدى . ينه بوجمله‌دن اوله‌رق ايكنجى عد اولنان (تذكرهٔ لطيفى) كرك انشا جهتندن كرك تعيين تواريخله تتبع حيثيتندن مفيد ومختصر

[١] « سماعخانهٔ ادب » بونك خلاصه‌سيدر .

[٢] مطبوعدر .

١ — « هشت بهشت » . ادرنه‌لی (سهی) نکدر . (٩٥٥) ده وفات ایتمشدر .

٢ — « کلشن شعرا » . بغدادی (عهدی) نکدر . کتابنك اسمی تاریخ تألیفی اولمشدر . (٩٦٠) دن (٩٧١) تاریخنه قدر معاصری بولندیغی شعرای رومك تراجمی یازمش واوچ روضه اوزره ترتیب ایتمشدر .

٣ — « مشاعر الشعرا » . قسطمونیلی (لطیفی) نکدر . حروف صیره‌سیله ٢٨٢ شاعرك تراجمی یازمشدر . شابر Chabert طرفندن ترجمه ایدلمش و ١٨٠٠ ده زوزیخده طبع اولنمشدر .

٥ — قینالی زاده تذکره‌سیدر . (حسن چلبی بن علی بن امرالله) ١٠١٢ ده وفات ایتمشدر . زوائد طرح ایدیلهرك [؟] لطائف وفوائد ضمیله تذاکر سائره‌دن اخذ ایدلمش وانشاء لطیف ایله یازلمشدر .

٦ — « زبدة الاشعار » در . ١٠٣١ ده وفات ایدن قاف زاده (عبدالحی بن فیض‌الله فائضی) نکدر . شعرای رومك دیوان ومجموعه‌لرینی تتبع ایده‌رك شعرلرینك زبده‌سنی انتخاب ایتمشدر .

٧ — عاصمك ذیلی . صفایی وشیخی طرفلرندن ذکر اولنان شعرا تراجمی حاویدر .

٨ — « ریاض الشعرا » . مصطفی ریاضی افندینکدر . ١٠١٨ ده تألیف وکندندن اول یازلمش بوقبیل مؤلفاتی تلخیص ایلمشدر .

٩ — (رفاعی) یاخود (رفیعی) نك تذکره‌سیدر . ١٠٨٢ ده وفات ایتمشدر .

١٠ — ١٠٨٨ ده وفات ایدن کفویینك تذکرهٔ شعراسیدر .

١١ — ١٠٩٢ ده وفات ایدن (عزتی) نك تذکره‌سیدر .

تاریخی ایچون صرف ایلدیکی همتك اونده برینی بوکا صرف ایتمش اولسه‌یدی غایت مفید بر اثر اولوردی .

مستقیم زاده‌نك (تذکرة الخطاطین) ی‌ده تذاکر شعرامز قبیلندندر .

عثمانلی علما وادباسنك ترجمهٔ حالارینه دائر اولمق اوزره شمدی‌یه قدر یازیلان کتابلر میانده اك مکملی (شقایق) ایله نوعی زاده عصائینك اکا یزدیغی ذیل وشیخینك ذیل الذیلیدر . هر اوچی‌ده منحصراً دولت عثمانیه‌ده ظهور ایدن اجلهٔ علما ومشایخ صوفیه‌نك ترجمهٔ احوالندن باحث وشیخیك ذیلی فضله اوله‌رق صنوف سائره‌یه منسوب شعرایی‌ده محتویدر .

ترکجه اوله‌رق‌اك اول تذکره یازان — «دعا» وزننده — (سها) ، یاخود — « تمی » وزننده — (سهی) بکدر [*] . آندن صوکره — صیره‌سیله لطیفی ، عاشق چلبی ، عهدی ، نظمی ، حسن چلبی ، ریاضی ، شیخی ، میرزا زاده سالم ، صفائی ، اك صوکره دخی فطین افندی مرحومدر .

کچنده ، « تذکرهٔ سالم » نك طبعنه ابتدار اولندیغی حقنده اقدامده یازیلان فقرهٔ اعلانیه اوزرینه بر ذات طرفندن مورخ (هامر) دن ترجمه ایدیله‌رك ینه اقدامده نشر اولنان ورقه‌نك « تذاکر شعرا » عنوانلی پارچه‌سنده‌ده شویله یازلمشدی :

« بونلردن [یعنی شقایقدن وذیللرندن] ماعدا اون یدی تذاکر شعرایی ذکر ایتمکله‌بر :

[*] زیرا که جله‌دن اول یازیلان تذکرهٔ سهیدرکه باغ نظم ونثره کویا که خزاندیده برسرو سهیدر . [کنه‌الاخبار]

تاریخلرمزده وزرا وامرا وعلمایه دائر — اوده وقایع مناسبتیله — بر درجه‌یه قدر معلوماته تصادف اولنه بیلیرسه‌ده مثلا بر طبیبك ، بر مهندسك — وقایعه تعلقی اولمدیغنه — اسمی بیله کوریلمز .

معلوم عالیلری اولدیغی اوزره تاریخك وظائف اصلیه سندن بری‌ده هر دورده علوم ومعارف وحرف وصنایعك کیفیات ودرجاتنی واربابنك صورت نشأت ودرجهٔ سعی وهمتیله میدانه قویدقلری آثارك ماهیتنی صورت مجملده اولسون بیلدرمکدر . بووظیفهٔ مهمه وقایع نویسان طرفندن اهمال ایدلدیکی حالده دیکر بر صنف ارباب قلمه ترتب ایدرکه آنلرده « تذکره » نویساندر . تاریخ ایله تذکره باشقه باشقه شی دکلدر . تاریخ احوال ملکیه ومسائل دولیه‌یی دخی شامل اولدیغی حالده تذکره‌ده یالکز بو یوقدر . الحاصل ، تذکره تاریخك برشعبه‌سی ، هم‌ده مهم بر شعبه‌سیدر .

مورخین عثمانیه ایچنده یالکز (کنه الاخبار) صاحبی عالی ایله جودت پاشا مرحوملردر که مورخلك وظائفنه حقیله وتمامیله رعایت ایده‌رك تراجم احوال مشاهیر خصوصنی دخی اهمال ایتمه‌مشلر والحق بونده دخی امثالنه اثبات تفوق ایلمشلردر . تأسف اولنورکه کنه‌الاخبارك فقط بش جلد قدری طبع اولنوب تقریباً اوچ جلددها تشکیل ایده‌بیله‌جك مقدار بقیه‌سی که ، اك چوق تراجم احوالی محتویدر ، نصلسه کسوهٔ طباعته بورنه‌مشدر .

عالینك اوچ یوز قرق خطاط ، مجلد ، مذهب ، نقاش کبی هنورانك اسامی ومناقبنی حاوی (مناقب هنوران) اسمنده بر اثری وارسه‌ده پك مختصر وبناءً علیه فائده‌سی محدوددر . اکر جناب مؤلف

جودت بك افندی یه [*]

برادرم افندم

اك ارل « کتابخانهٔ اقدام » کزله آثار معتبرهٔ اسلافی احیایه همت ، باخصوص اهمیت وقیمتی اهلنه معلوم اولان تذاکر شعرانی صیره‌سیله نشره مبادرت بیورمقده اولدیغکزدن طولانی صمیمانه وشکر کذارانه عرض تبریکات ایله تشبث واقعکزده موفق باالخیر اولمه‌کز دعاسنی تکرار بر آوردهٔ زبان اخلاص ایدرم .

بر قاچ مقالهٔ عاجزانه‌مده بالمناسبه یازدیغم وجه ایله بزده ترجمهٔ حال خصوصنه عربلرله غربلیلر درجه‌سنده اهمیت ویرلمه‌مش اولدیغندن ترجمهٔ حاله متعلق موجود کتابلرمز کرك عدد کرك مندرجات جهتیله احتیاجه غیر کافی وبناءً علیه بوبابده‌کی استفاده‌مز منتفیدر .

عربده باشلیجه (طبقات) ، (وفیات) نامیله علمانك ، فقهانك ، ادبانك ، حکمانك ، الحاصل علمه ، انسانیته خدمتی سبق ایدنلرله برصورته آز چوق اکتساب شهرت ایلین ذوات عالیه‌نك متعدد وبری برندن مکمل ترجمهٔ حالاری یازلمش وحتی مشاهیردن بعضلری ایچون بر دکل ، بر قاچ کتاب یازیلوب مطالعلرینه — کویا او ذاتی کورمش ، بلکه برلکده یاشامش قدر — معلومات وتفصیلات ویرلمشدر . غربلیلرده بویله .

[*] مشاهیر اسلافك تراجم احوالنه دائر معلومات واسعه‌سی اولان ادیب مدقق فائق رشاد بك افندی طرفندن لطف بیورلمشدر .

جهان مشغول اولوب مال ومناله کمسنه میل ایتزدی کماله
کوکللردن کیدوب هم رحم وشفقت یوغیدی کمسه‌ده قطعا مروت
برادر بر دخی درحال عالم دکادر بو اوسن کوردیکك آدم
ایرشدی بیلیقین اشراط ساعات آنك آثاریدر هپ بوملامت

لاجرم سیر سیهرك بوتأثیر دلکیرندن عالم پژمرده دل وافسرده خاطر واسیر آرایش صورت ظاهر اولوب معنی عالم معنیده کمونه وارمشدی . کیتدی مغاقلان صورتیدر. بن دخی عهد ویمین ایتدم که من بعد نظم ونثردن بر مصرع وفقره دیمیم واشراف زمانه قصیده ورساله دیوب منافع ومناصب غمن یمیم . « چو یوقدر ایدر نولور دیمکدن » بوفندن که کمال ومعرفتله برکس زمانه‌ده مرتبه بوله ویاخود فضل وهنری سببیله اعیان واشرافك مقبول ومنظوری اوله سنده‌کی وار کمالی نیلرسین . بوسببدن طبیعته کلال وکسلان عارض اولوب بوخصوصده مرامجه بذل مقدور وسعی مشکور ایده‌مدم وشول مرغوبکه صفحهٔ خیاله ترسیم وتصویر اولمشدی اول طور وطرزده کیده‌مدم. لابد کتاب مرقومك سبب تألیفنده سابق الذکر اولان یار قدیمك الحاح وابرامیله چار وناچار بواوراق پریشانی جمع ایدوب مهما امکن اتمامه وآخر واختامه یتشدردم بوامیدله که اخوان عرفانك بوکتاب شیرین خطابه توجه نظرلری واقع اولدقده وسعت الطاف عمیمه‌لری موجبنجه بوعبد ضعیفی یعنی عبداللطیفی حق تعالی رحمتیله یاد وجان حزینن دعا ایله شاد ایده‌لر .

(قطعه)

دعادن یاد ایدن جان حزینم جهان دادندن ایمنیله کیتسون
دعا اولمزسه باری جان ودلدن دیه لطف ایلیوب حق رحمت ایتسون

(انتهی)

نکته‌سی ثبوت بولوب جملهٔ اهل دنیانك قانده دنیادن غیری بر نسنه‌نك وجودی وطالبان دنیانك کمال میل‌ورغبتلرندن غیری پرستش وسجودی یوغیدی . لابد فقیر وغنی وشریف ودنی (فقیرها حیران غنیها سکران) مفهومنجه حرص وهواء دنیا ایله دامن درمیان‌ایدوب شول پیك پویان کبی دنیای دونك متصل جست وجوینده ونك وپوینده مجد وطالبلری ومحب وراغبلری اولوب نه زهد وتقوایه سویدالرنده میل وسودالری ونه‌خوف احوال اخرادن ذره قدر پروالری واردی .

(بیت)

بولارك عقلن آلمش فکر دنیا قومامش دلارنده خوف عقبا

عجب بودر که اول تجملات جهان بدمهره آشفته وشهرت وزینته آلنته اولانلر (حب الدنیا رأس کل خطیئة) نکته‌سن بیلمز (والشهرة آفة) حدیثه نظر قیلمزلر .

(قطعه)

یونه غفلتدرکه جان ودلك ماسوا سوکیسیله طوب طولودر
کرچه چوقدر کناهك انواعی حب دنیا بوجمله دن اولودر

والحاصل خطام دنیایه زمانه خلقی بر مرتبه‌ده حریص وآلایش وآرایش بونلری بردرجه‌ده تحریص ایتمشدی‌که (سیأتی زمان علی امتی همتهم بطونهم دینهم در اهمهم) معناسی عالمده ثابت وظاهر اولوب هرکسك محبوب‌القلوبی درهم ودینار ومحبوب ومطلوبی اسباب دنیای غدار اولمش ایدی .

(مثنوی)

زرایدی خلق دنیانك مرادی زر اولمشدی بولارك آخری طادی
دم اورمزدی کمسنه معرفتدن اثر یوغیدی روحانی صفتدن
وداع ایتمشدی خلقه علم وعرفان معارف دفترك دورمشدی دوران

(نظم)

آنی خلق ایتدی ابتداده خدا انبیا اولدی هپ طفیل آ کا
طاهراً خاتمه او سرور اولور مبتدا کاه اولور مؤخر اولور

*
* *

در بیان خاتمهٔ کتاب

بحمدالله الملك العلام بو کتاب فصاحت فرجام وبلاغت انجام تاریخ هجرت سنه ثلث وخمسین وتسعمأته‌دن تجاوز ایتمدن اتمام واختتام بولدی . وسرجمله مسطور ومذکور اولان اسامیٔ شعرا عد وشماره تمام اوچ یوز نفر اولدی . اما نه‌فائده کثرت قیود وحزن وحرماندن ونوائب ومصائب زماندن بردم خلاص اوله‌مدم . وایجاد وتصرفده اکا که قوت وقدرت واردی فعله کتورمکدفرصت ورخصت بوله‌مدم . علی الخصوص که منازل کبارده واقع اولان اعیان روزکاردن سخندان نیك محضر برمعین اهل هنر ومعاون مرد هنر پرور بولنمزدی . وخلق جهان تزیینات زخارفله صورته ناظر اولمغین معنی کاوده قالوب معارفه نظر اولنمزدی :

(بیت)

کمسه دیوان ورساله آلز اولشدی اله کمسه باقمزدی یوزینه خمسه وشه‌نامه‌نك

وبالجمله سائر فنوندن قطع نظر نظم وانشانك دفتری دورلمش وعدم رغبتدن ایادیٔ جور دورایله افراه سخن‌وران زمانه مهرصمت وسکوت اورلمش ایدی :

(بیت)

اهل دلی در همه عالم نماند معرفتی درکل آدم نماند

ودریا علمنده روزکار زورکاری هروجهله قوللانمقده ماهر ایدی برادربزرکتری اورچ رئیس ایله روی دریاده مغرب جانبلرنده وفرنکستان طرفلرنده کفار خاکسارله واقع اولان غزالرینی بحر سریع مطویده روشن ادا والفاظ پاك ایله نظمه کتورمشدر .

یحیا بك

استانبولدن ، پادشاهمز بندهلرندن خدمت کذار سپاهی ، وضعی سپاهی کلماتی الهی در. شعراء زمانك ممتازلرندن واهل اشتهارك صاحب امتیازلرندندر . خوب مثنویسی وتخیل ومصنع ابیات معنویسی واردر. خاصه که مثنویاتدن زبان ترکیده جواب خمسه‌سی بلکه سبعه‌سی واردر. سیما رسالهٔ (شاه وکدا) سی وکتاب (یوسف وذلیخاسی) بین الانام مقبول ومشهوردر . طریقهٔ مواعظده خود (کنجینهٔ راز) ی و (ناز ونیاز) ی بالتمام محققانه‌در . اشعارینك بعضی رندانه بعضیسی محققانه واقع اولمشدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

صبح صادق کبی ای غافل آغاردی صقالك خبری یوق سنی پنبه یله بوغازلر اجلك

وبومطلع دخی در دولتده دربان اولان رضوان طوبی قد وسرو سدره خرام منتها قامت حقنده واقع اولمشدر :

(مطلع)

دربان پادشاه ایدوب اول سرو قامتی دوران ینه قپویه کتوردی قیامتی

وبوایکی بیت دخی آنك (شاه وکدا) نام کتابنده حضرت آدم صفی ابوالبشر اولوب وحضرت محمد مصطفی صلوات الله علیهما ابوالارواح اولدیغنه اشارتدر :

(غزل)

که خطی حائل اولور رخسار یاره زلفی کاه
باشمه کون طوغمدی قالدی سحاب ایچنده ماه
سیر باغ ایتسم قویو بن قامت شمشاد دینی
دیك کور سرو چمن دیل اوزادیر هربرکیاه
سروار صف باغلامش کل‌شاهی دیوان ایلمش
پادشاه اولمش چمنده نرکس زرین کلاه
پادشاهم کرسنی سومك کناه وجرم ایسه
باشدن آیاغه کناهز باشدن آیاغه کناه

(نظیره لمؤلفه)

ظلمت شب ایلیوبدر عالی صانمهك سیاه
باد آهمدن سونمشدر چراغ مهر وماه
خطکك کلدیکنه طوتماسه‌لر ماتم اکر
زلف وخالکله لباس چشمك اولمزدی سیاه
سیر ایدردی دون کیجه کوردم مه‌شبروکی
اول هلال ابرو قمر کبی کیوب بر شیکلاه
روی زیبا سن مقام ایتمش لطیفی چشم یار
بکزراول آهویه کم کازاری قیلمش خوابکاه

یتیم علی چلبی

استانبولدن ، سلحدارلر زمره‌سندن . بودور شعراسندندر . مرحوم حیرتینك « عاشقك طاغلر قدر یغرنده باشی وار ایمش » غزله بوندن یك کمسه نظیره دیمه‌مشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

کوز یاشی کبی صویه غم کبی آشی وار ایمش
قیسه مجنون دیمه کز عقل معاشی وار ایمش

میر دریا خیرالدین پاشا که یدی دریایی برصندال ایله ضبطه قادر

هوسی رحمة الله علیه

رومیلردن اسکوبیدر ، اسحاق افندینك معاصری ومصاحبی ایدی . حین محاوره‌ده ووقت مکالمه‌ده ملاطفه‌سی خوب ومخاطبه‌سی مرغوب ایدی . جمعیت یارانده بزله کوی وخنده روی خوش کوی ایدی . بومطلعی بد دکلدر :

(مطلع)

سینه‌مه تیرمژدك فتنه وآل ایله کچر صدره لابد کشی قندیسه کالیله کچر

(وله)

بهارکچدیسه نوله خزانی خوش کوره‌لم زمان زمانه‌یه‌ایرمزمانی خوش کوره‌م

ترجمهٔ حکایات (الف لیل)ی اکا اسناد ایدرلر وافسانهٔ (صبح ومسا) آنکدر دیرلر .

فی حرف الیاء

یاری رحمة الله علیه

عجم زاده وقیود دنیویه‌دن آزاده ایدی . بوکذرکاه فانیده عمری اولدقچه تأهل وتوطن ومسافر واهل سفر کبی بر یرده برایکی کون تمکن اختیار ایتمامشدی. دواوین فرسك ابیات معتبره‌سی اکثریا یادنده ومطالع مخیله خاطر پاك نهادنده ایدی . اما کندونك تصرف طبعی غایتده کیاب ونادر ومعنای جدیده غیر قادر ایدی. بوبرقاچ بیت آنك ابیاتندندر :

نظم ایدوب حسرتنامه‌لر وفرقتنامه‌لر ایتمشدر . عشاق مشتاق آنکه محبوب ومطلوبنه عرض اشتیاق وشرح افتراق ایدوب حبیب دلفریبندن تمنای وصال وتوقع مشاهدهٔ جمال ایلر . بو برقاچ ابیات اول کتابدندر :

(مثنوی)

الا ای سرو قد ولاله پیکر — مبارك طلعت وفرخنده اختر
یکانهٔ لاله باغ لطافت — عذاری ورد کازار طراوت
یدی اقلیم حسنك شهریاری — طغوزمیدان چرخك شهسواری
محبت اهلنك روحی حبیبی — دواسی اولیا نلرك طبیبی
کلامی چون نوای ساز بلبل — سلامی چون نسیم سنبل وگل
پیام پرفراق ودرد وحسرت — که اندن قبض اولور مهر ومحبت
کوره‌لدن حسنکی نور بصرده — اسیرك اولدی کوکلم برنظرده
مه‌نو قاشکه دیوانه اولدم — جمالك شمعنه پروانه اولدم
یدی طامو فراقکدن عبارت — سکز جنت وصالکدن کنایت

لسان ترکیده قصیدهٔ مصنوعهٔ سلمانه بوندن مطبوع ومصنوع نظیره کمسه دیمه‌مشدر . مکرکه لامعی نك کتاب حسن ودلنده کی قصیدهٔ مصنوعهٔ الفیه اوله برقاچ بیتی بودر :

(حسن المطلع والترصیع)

ای سکندر درء سلیمان سطوت وداراب دار
وی غضنفر فرء نریمان رتبت وسهراب دار

(تجنیس تام)

دشمنك بهرام وش کور اولوب اولسه یری کور
توله چون سن خسروه کار ایتمك اولدی کار زار

(تجنیس مکرر)

رایتك ثعبانی قاتنده اولور تیمور مور — مدحکك غیری شعارنده اولور اشعار عار

(شعر)

آللر كيسه قچن كل كبي اول نازك بدن
ينه قات قات قانه كيرمش واى بوظالم ديركورن
دلده داغ درد وهجران ديده پر خون، سينه چاك
دولت عشقكده اى كلرخ نهم اكسيك لاله‌دن
قد يارة اويكنوب صالند يغيچون نازايله
كلستانده سرو بالايه طولشدى نارون

(نظيره لمؤلفه)

سير باغ ايلر ديو غالب اوقد نارون
سروه چيقمش ريسمانه يابشوب هر ياسمن
اويكنورسه سن كل اندام سمن سيمايه سيم
خامدر سن اكا قايله لطف ايت اى نازك بدن
طوتمدين زلفك اوجن دل كيم زنخدانك ديلر
تا شو دكلو تشنه‌در كيم ايسته‌من چاهه رسن
قدورخسارى غمندن جان ويررسم اى رفيق
سرودن تابوت ايتسونلر بكا كاندن كفن
نسبت ايلرمش كلامن شعر شكر پاشمه
اوزكه قوشدر اى لطيفى طوطئ شيرين‌سخن

همامى رحمة الله عليه

بروسه قربنده ازنيق نام قصبه‌دندر . ومراد خان غازى مدحلر - تدندر . شيخى واحمدى ايله برعصرده كلشدر . « وسيله‌نامه » نام كتابى خليل پاشا نامه فارسيدن تركيه ترجمه قيلمشدر . طالب ومطلوب ومحب ومحبوب بينده لازم اولان احوالى ومناسب اولان حسب حالى

وخطبا زمره‌سندندر . فن شعرده ایجاد وتصرفه وچوق معارفه قادر ایدی . قصائد واشعاری مدون ومسطوردر . اما بین‌الانام غیر مشهوردر . بوقافیه‌ده شعری شعرای روم ایچنده بوندن احسن کمسنه دیممشدر :

(غزل)

کون کرم اولوب ایکنده حسنینی ایتسون عرض
نسبت یوزکله کونده بین السما والارض
عشقکده سیم اشکه اول دکلو قادرم که
کعبه قپوك طوافی اولشدرر بکا فرض
بر قطره یاش قومادی چشمده شوق لعلك
کرچه که خون دلدن چوق آلدی کوزلرم قرض

هلالی استانبولی

ارباب حرفدن وبودور شعراسندن ایدی . هلال آسا وجودی ضعیف واندامی نحیف اولدیغی مناسبتله هلالی تخلص ایدردی . طرزغزلده مولانا آهی پی‌رویدر . وآهی جهت سوز وکدازده روم خسرویدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

چاهدن چیقدی کریبانی قزل قان لاله کویا پیرهن یوسف کنعان لاله

وبومطلع دخی آنك نتیجهٔ تتبعیدر :

(مطلع)

بنم اول صید فترا کنده یارك غرق خون اولش
سرشم سمندین اوپمك ایچون سر نکون اولش

هلاکی رحمة الله علیه

روم ایلنده طوبریجه ولایتندن درویش مشرب اشق مذهب بر شخص عاشق پیشه ومحبوب پرست محبت اندیشه کمسه ایدی . اولور دریلور برکوزل بولوردی . ودلبرسز اولمزدی ، بلکه انسز واتمك سز اولوردی . ومحبوب نوخط بالایی وسرو قامت دلبری سوردی . بوکونه محبوب چالاق عاشق کشك هلاکی وغمزهٔ خنجر کشلرك سینه چاکی اولدیغی تقریب ایله هلاکی تخلص ایتمشدی . عاقبت تأثیر تخلص مؤثر اولوب برکون می مجلسنده بر شوخ جفا پیشه جور خنجری جفا قایمجی قهر وغضبدن بی دریغ تیغ چکوب اول عاشق محل هلاکی هلاککم دیدیکچون هلاك وسینهٔ صدچاکن لاله وار چاك چاك ایتدی . اگرچه طرز غزلده چندان یدی یوق ایدی اما اکثر مناقب ائمهٔ عظام واماملر عادتجه دوازدهٔ امام دیردی . حسن کاشی کمالی وخسرو ناصر ابیاتن تتبع ایدردی . بو برقاچ ابیات مسمط منقبت اسد الله اکا اسناد اولنور :

(شعر)

حازن خلد برین شاه سلام علیك ساقی ماء معین شاه سلام علیك
مدحك ایچون مصطفی شاکه دیدی لافتا کاشف قل انما شاه سلام علیك

(وله)

کن کبی طولونسه چشمدن اوشمس خاوری برج دیده مدن طوغر اولدمده اشکم اختری

هلالی بروسوی

سلطان بایزید دورنده واقع اولان شعرادندر . ائمه طائفه سندن

(غزل)

بزمی ایلمشم دون کیجه خوبانلر ایله
کیجه خوبانلر ایله نی سر وسامانلر ایله
وای نه خوش بلدی که یوقدر بنی آدمده وفا
شول که انس ایلدی مجنون کبی حیوانلر ایله
نه بکا وصل میسر ونه خود وصل حبیب
دوشمیم شهرینه شیدا اولوب افغانلر ایله

بوفقیر دخی عالم صباوتده هنوز کلام قدیمی تصنیف ایتمشدم بوشعری اول زمانده اکا نظیره دیمشدم :

(نظیره)

ایتیوب مهر ومحبتمه تابانلر ایله — دخی جمع اولمیمیم زلفی پریشانلر ایله
بختمز چونکه سیهدرخط اشعار کبی — حالی شرح ایدمیم دفتر ودیوانلر ایله
قطرهٔ خون جکردن یاشمك سقامی — کوزلرم طاسنی زین ایلدی مرجانلر ایله
اهل عرفانله ایلك کل وملی صحبتنی — عارف اولان طوروب اوتورمیه نادانلر ایله
بلبل طبع لطیفی چمنه قیلدی هوس — ایتدی کل صحبتنی غنچهٔ خندانلر ایله

هلاکی قرامانی رحمة الله علیه

طریق علمدن تقاعد ایتمش صاحب فضل ومعرفت وشیرین کلام وخوش طبیعت کمسه‌در . خصوصا فن فرسده غایتده ماهر ومدونات فرسك علی حده افاده‌سنه قدردر . سائر معارفدن غیری مدون اشعاری وخوش آینده کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

طبیب جوده یدوب فقروفاقه‌دن زاری — دیدم نه چاره بیوردی شراب دیناری

اولانجه مال وملکنی الندن آلور وکندینی سودازده قیلار . وآنی کوروب بر مرد دانا بوبرقاچ ابیاتی املا وانشا ایتمش :

(مثنوی)

دیمز مرد اکه عالمده ار بلر — که مال ایچون زنه مغلوب اولماز
خصوصا که اوله بر نحس جاذو — ایده سحریله بر مسکینی آهو
قارینك اولسه قارون دکلو کنجی — بیکندن یك زنك عریان وکنجی
زنه کیم قاریلق عارض اوله اول — اولور جاذولغیله سحره مشغول
اری افسونله خور ایتمك استر — صقالندن دما دم یتمك استر
یدیرر تاشو دکلو کس کبابی — کورینور آکا عالم آفتابی
ویرر البت صقالن زن الینه — دل وجانیله بل باغلو بولنه
ایدر سحر ایشی آهن دیلنی موم — اولور اول عورتك حکمینه محکوم
ار اوله چونکه مسحور ومسخر — وارير عورت همان بیلدیکن ایشر
قنی ار عورتی سوزینه اویمز — یمشدر کس کبابی دخی طویمز
حذر ایله حذر سحاره لردن — طولودر دهر ایچی مکاره لردن
قاریلارك الندن داد وفریاد — بولاره اویدی باشدن چیقدی فرهاد

(قطعه)

مال ایچون چفت ایدنه پیردزنی — کر بوینجه باتیرسه آلتونه
لعنت اولسون آکا ومالینه — مالی ملعون وکندی ملعونه

هاشمی رحمة الله علیه

ولایت عجمدن سادات طائفه‌سندندر . سلطان سلیم طاب ثراه چلبی سلطان ایکن مادحلرندن ومصاحبلرندن ایدی . پدری سلطان بایزیدله ایتدیکی محاربه‌ده فوت اولدی . جانلرله قافیه‌سن اول اول بولمشدر . وباقی نظیره کویلر آکا پرو اولمشدر :

حریف نکته‌دان وظریف صاحب عرفان ایدی . اما شعرله دخی مشهور والسنهٔ ناسنده مذکور اولمشدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بکا ای سیب‌ذقن اولسه هم درد ایوا رنك ورویی ندن ایلردی زرد ایوا

مزبور غایتده وجیه ورشیق وکیدیکی یاراشیق ومالدار ومصاحبت زنه نهایت مرتبه‌ده مائل وخریدار ایدی . اتفاق عجایز روزکاردن برعجوز سحار ودلهٔ مکاره بوکا تعشق ایدوب مزبوری شکار وصید وکمند کیدینه قید ایچون «جمله باغم وباغچه‌وبوغچه‌م واچقه‌م هپ سنك اولسون، کل بنی آل اولنجه تحت نکاحنده اولهیم. بوکون یارین اولورم، باری ارکککده اولهیم وجاریه‌لرمك حسنالرندن تمتع ایچون سکا ویره‌یم ودیلرسك سکا برخان عظیمدن برجیله دختر آلی ویروب سنی اوه‌ره‌یم »دیو بومکرله اول بوالهوسی شکارودانهٔ افسونله دام سحرینه کرفتار ایدر . وبعده سحاره وافرکس کبابندن ودیك سحر فسون انتسابندن چکوب کالای حسن کسادینه رواج ویرمك ایچون سرخ وسفیداج ایله زیور تزویره مشغول اولور، ابروسین وسمه‌لیوب کوزلرین سورمه‌لیوب دست وپاین محنا واندام بی اندامن غرق زر زیور قیلار . واردقجه دردمنده سحر اثر ودیدهٔ سحرله سحاره‌یه نظر ایدر . اول عجوز فرهادکش بوکا برمرتبه‌ده شیرین وبروجهله نازنین کورنورکه غلبهٔ سحر وفسوندن بی اختیار اول پیره‌زنی زانوسنه آلوب وهزار شوق ومحبتله بوس وآغوشه مشغول اولوب عرض محبت واظهار مودت ایتدکده عجوز سحرك اثر ایتدوکن بیلور ومذکورك توجه ورغبتدن استغنا قیلور . مال ونعمتندن مسکینه نسنه ویرمز وباغندن کوزینه قورق صیدرمز، بلکه

اولمق قانون مقرر اولدیغی باعثدن امثالیله متفق اولوب مال میریدن اکل ایتدك دیو حبس ایتدکلری زمانده بوشعری حبس ایچنده حسب حال دیمشلر :

(شعر)

بر مه نامهر ایچون چرخ ایتدی سرگردان بنی
کور تنك کیبی کون ایچون صنلدی دوران بنی
مجره دوشدم دردیله غم غصه اوشدی باشمه
خسته یم یعنی که کلدی صورمغه یاران بنی

مرحوم حال حیاتنده غایتده ضعیف اندام وبهرهٔ محتدن نا کام ایدی . ضعف ونحافتدن قامت الف هیأتی لام الف کبی بوکلش وپیرلکدن اجل عصایی اکا دیکمشدی . « عیش المریض نزع الروح » مضمونجه حیاتندن مماتن ترجیح ایدردی. واولدی دیو ایکی کونده بر در دو ته خبر کیدردی. اول اثناده ارباب مناصبدن بری مرقومی فوت اولدی دیو بومنصوبه ایله منصبن آلور. اول دخی دوشه طوره در دولته مرحوم علی پاشایه کلور. بوقطعه ایله عرض حال وبسط مقال ایلر :

(قطعه)

وصفئ پیر ناتوان ایچون اولدی دیو روایت ایتمشلر
غالبا شرمله حضورکده حیرتندن کنایت ایتمشلر
کوردیلر کونده بیك کز اولدیکنی بیکده بیرین حکایت ایتمشلر

فی حرف الهاء

هاتفی رومی رحمه‌الله علیه

اماسیه جانبلرندن تجار قسمندن ، بودور شعراسندن ایدی . خیلی

کوزلرك ایتدی وصالی دلی کوزدن ایراق
دیمدیمی کوزه اویوب کوزنی کورمله سن

علم بیانده وفن عروضده کامل وماهر اولمغین شعرا بینده بحاث ودخال ایدی . هرشاعرك شعرینه دخل ایدوب « بوتمثیل وتشبیه بوراده صحیح دکل وبوکنایه وبواستعاره بومحلده درست دکل » دیو اعتراض ایدردی . مرقومك اسمی عیسی اولوب مانند ملت مسیحا کندیسنه سنتسز لکله طعن ایدرلر ایدی .

وصفی رحمة الله علیه

روم ایلندن سیروزدن ، قضاة طائفه سندندر . فن شعرده لایق وصف وتعریف ومحل مدح وتوصیفدر . شعری شیرین ورنکین رنك وچاشنیده مطبوع ودلپذیروعامکیر لکده شعر نجاتی یه نظیره در . بوبرقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

نقدر تیرك ایره جانمه جانا نمدن جانب کوینه روزنلر آچار جانمدن

(وله)

کو کل بلا اوقنه قلدیلر نشانه سنی
بلا ایچونمی کتوردی خدا جهانه سنی
ایکی جهانده چوجان بر اولورمش ای دلبر
نه جانیله ویره یم بن ایکی جهانه سنی
بهانه عشقك ایدوب بن فقیره -ور ایتمه
آنك حقی که شها ایتدی بی بهانه سنی

سلطان بایزید طاب ثراه دورنده مذکور محروسهٔ مزبوره ده قاضی ایکن هرقاضی تحت قضاسنده واقع اولان اموال شاهی یه ناظر

دورینك آخرنده آخرته نقل ایتدی. سخندان عارف وصاحب فضل واهل معارف کمسنه ایدی . مخیل اشعاری وپسندیده گفتاری واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

اکسیك اولز کوکلمك بحثی تن صدچاك ایله
فی المثل بر طفله بکزر دائم اوینار خاك ایله

(وله)

مهرعالم رخلرکدن آلدی چون برذره تاب
حشره دك یانار چراغکدر سویمز آفتاب

وصالی رحمة الله علیه

آیدین ایلندندر . سلطان بایزید وسلطان سلیم زمانلرنده ادرنه‌ده سرای عامره خواجه‌سی ایدی . مدون ابیاتی واسامئ محابیدن هراسم ایچون دینلمش غزلیاتی واردر .

بوشعر مصنوع آنك جملهٔ ایجاندن خاصهٔ اختراعیدر :

(غزل)

کوزلرمدر کوزلم کوزکی جانیله سون
کوزه کوستر کوزکی کوزدن ایراغ اولمه ایکن
آغلامقدن کوزکه اویله که قان اولدی کوزم
چیقسه کوزدن کوزاوجندن نه‌عجب کوزه‌اوین
کورمك اولز ایکی کوزم کبی کوزکی ولی
کورمشم کور سنی کوردکده ایکی کوزمی بن
کوزلرك کوزلر ایکن اولدی کوزك کوزمه‌دوش
کوزاوجیله کوزه‌دیرکن کرزه کوز اولدی فتن

(نظم)

بری حاجی‌حسن‌زاده وحیدی زمانك مقتداسی وفریدی
فضیلت معدنی وعلم کانی شریعت مسندی نعمان ثانی

اما کندیلر اول قدر شعرله شهیر وابیاتی چندان کثیر دکلدر . بوایکی مطلع آنکدر :

(مطلع)

برسحر شوقیله عزم کوی یارایتسم کرك مهرم اول نامهربانه آشکار ایتسم کرك

(وله)

راه غمکده‌اوله‌لی کوکلم روان سکا ترك ایلدی علاقه‌سنی کیتدی جان سکا

مسموعدرکه مولانای مزبور برکون صندالله روی دریاده سفاین سیرین ایلرکن بر فلك ملك پیکر کوروب بوبیت بالبداهه وارد اولور :

(بیت)

کشتیٔ دل بولق ایچون بحر حیرتدن خلاص
کاکل دلبر خیالندن رسنلر باغلمش

اتفاق بر ظریف نکته کذار بویتی استماع ایتدکده تمثیل وتشبیهن معقول کورمیوب دخل واستهزا یوزندن بوبیتله اعتراض ایتمشدر :

(بیت)

شول قرا پارچه‌یه طاقیلان یوغون اورغانلره
لطف طبعندن افندم کاکل دلبر دیمش

(جواب مشارالیه)

دل کشتیسنه پارچه‌دین ترکه نه‌دیرسك اورغانه قویوب آنی عمان انده آصیدی

وحیی رحمة الله علیه

ازنیق نام قصبه‌دن قضاة ، طائفه‌سندندر . سلطان سلیم طاب ثراه

(قطعه)

خاطر شاعر آبگینه کبی صینمدن پرصفا کهر کورینور
صینیجق که صاقین ولی آندن باشدن ایاغه نیشتر کورینور

وحدی رحمة الله علیه

استانبولدن تاج زاده‌نك اقرباسندن وبودور شعراسندندر . بورسالی خواجه عبدالرؤف حکایتنك موجدیدر. بین الانام آناباجی حکایه‌سی دیمکله مشهور ودندان لطیفه‌سی دیمکله مذکوردر . اوصاف صفت زنده خوب تعبیرلری واقوال احوال‌پیره زنده لطیف تقریرلری واردر . اما اشعاری غایتده قلت ونهایتده ندرت اوزره واقع اولمغین شعرله چندان شهرتی یوقدر . بومقطع آنك اشعارندندر :

(مقطع)

یزم بلاده وحدی ایچه‌لی غم شرابن باش‌اولدك اهلی‌عشقه ایاغکی چکر یوق

مولانا وحیدی چلبی رحمة الله‌علیه

بالی کسریدندر . بین الانام حاجی حسن زاده دیمکله شهرت بولمشدر . عصرنده بین الاهالی اهلیتله متصف وموالی مولویته مقرر ومعترفدی. حتی‌تاج‌زاده «هوس نامه» رساله‌سنده اول عصرك مدارس ثمانیه مواليسندن درت نفر اعالیسنی انتخاب ایدوب چار عنصره تشبیه ایتمشدر . اول تفصیل وترجیح اولنان موالیٔ اعالینك بری مولانای مومی الیهدرکه بوابیات ایله مرتبت فضائله شهادت ایتمشدر :

واوزان واحوال بحور ومیزان بیلمدکلرندن بری شعرك حروفن وجزم ووقوفن صایار وبری دخی چوپدن اندازه دوزوب دیدیکی شعرك مصراعلرین اوچر وبر ایکی حرف زیاده کلسه برکمهٔ ترخیمدر دیو ایکی بولردی . هربری کندی زعمنجه دابری مدح ایدر اما مدحلری ذمه ووصفلری ذمه چیقار. بومطلع آنلرکدر، اشتراك اوزره دیمشلردر بری بودرکه :

(مطلع)

هرقچن اول ماهی کورسم آی کوردم صانیرم
طلعتی میمون جهان آرای کوردم صانیرم

بومطلع دخی آنلرك الفاظ نامربوطندندر . مزه مقوله‌سی اولدیغی مناسبتله تحریر اولندی :

(وله)

کوزیتدی ای صنم ینه شهلا کوزك بزه دیکدی عصای غمزه‌دن الا کوزك بزه

اول دیارك اعیانندن بری فوت اولدقده برینه دیدیلرکه « فلان کمسنه اکا بردن خیلی بزرکوار وعالی مقدار کمسنه ایدی . برقاچ بیت مرثیه دیسه کز غایتده محل ومناسب ایدی. نه خوش دیمدیکز؟» دیدکده « اول حیاتدن ال یودی مرثیه ایله بزکیمی اوکمك » دیو جواب ویردی . زمانمزده بونك کبی یاذکارلر وطرفهٔ روزکارلر چوق اولور . هربری فن نظمك عرضن وارباب شعرك بیتن بوزوب اما فرید دعواسن قیلار . برزمانده بوفقیرك حقده برنجه هرزه یمشلر . معناسندن قطع نظر وزنی وقافیه‌سی یوق برقاچ بیت هجو دیمشلر . کوردم که بونلر بوفنده بحثدن خارج التفات ایتیوب کوندردکاری مهملاتك ذیلنه نصیحةً مرحوم احمد پاشانك بوقطعه‌ن تحریر ایتدم :

(غزل)

کیمسه‌لرسوز آه‌مزغنجهٔ خندانکدن کیمسه دل‌تور تاره‌مزخنجر برانکدن
کوکلمزاولدی پریشان‌ینه‌بیك‌حسرتیله بر خبر ویردی صبا زلف پریشانکدن
اولهسایه‌کده بکمهربری برسروبلند نه یره سایه دوشه سر وخرامانکدن

(نظیره لمؤلفه)

سرمه چکسون اوزونی نرکس فتانکدن
شانه‌نك کیتسون الی زلف پریشانکدن
یوزی کلشنده کلك یرله دوشدی صانمه
اولدی شرمنده مکر غنجهٔ خندانکدن
دهن غنجه بر اولدیغی بودر ژاله ایله
یعنی که ویره نشان لعل درافشانکدن
کونی ایوا ایله چسون بوجهان باغنده
باغبان به دیه کر سیب زنخدانکدن
لطف طبعکده لطیفی نه‌لطافت قودی حق
اهل دللر بیله‌لر دفتر ودیوانکدن

والهی بلغرادی

بودورك مقلد ومتشاعرلرندندر . بلدهٔ مزبوره‌ده محمد کاو چشم دیمکله مشهوردر . وبر برادری دخی احمد اشترلب لقبیله مذکوردر . «کاو چشم وخرصدا اشترلیب وبزغاله روی» شانلرنده برمصرع واقع اولمشدر . ایکیسی دخی کندی زعمنجه، مفضل ومکمل وعقل اول کچنوب سلفده وخلفده قطعا برکسنه‌نك وجودینه قائل دکللردر . وبر قوله بیك حجت قاطعه وهزار براهین ساطعه ایراد وابراز ایتسك کندو اعتقاد وعنادلری طریقندن دونمکه قابل دکللردر . تقطع

واسعی چلبی رحمة الله علیه

ادرنه قربنده دیموتوقه نام قصبه‌دندر ، دیار عجمه کیدوب ینه دیار رومه عودت ایدوب قاضیٔ تخت وقاضی عسکر اولدی. اگرچه طبیعت شعریه‌سی بی‌مثیلدر اشعاری ندرت اوزره واقع اولمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

قاشك كمانلریله غمزه‌ك كه آتار اوقلر عشاق سینه‌سنده سحرله بربر اوقلر

تناسب الفاظ واتحاد مخرج ایله متشابه ومشتبه حروفله ترکیب اولنمش بویت مشهور اکا اسناد اولنور :

(مطلع)

شها یوزکده‌کی در درمی در نه‌در در در دوررکه بودردن درر درر

والهی رحمة الله علیه

توقات ناحیه‌سندن ترکمان شکل برعجم زاده‌در . سلطان سلیم دورنده فوت اولدی. غزل خوان وخوش آواز وشعر شناس ونغمه پرداز کمسنه ایدی. نفیس‌الحان وآوازله چارسولرده دریوزه ایدردی . کلیاً نجاتی شعری یادنده وخاطر پاك نهادنده ایدی . « ترکیده شعری نجاتی‌یه نظیر اولمز ونظیری ولایت رومه بردنی گلمز » دیو دعوا ایدردی . ونظیره دیسه آنك شعرنه نظیره دیر ایدی . مرحوم نجاتینك « برانجم صو امرم خنجر برانکدن ـ نوله برکره ایچورسك نه‌کیدر یانکدن » غزلنه شعرا نظیره دیدکده اول دنی دیمش ایدی . بوبر قاچ بیت آنکدر :

نیازی رحمة الله علیه

پادشاهمز بنده‌لرندن، بودور شعراسندن ایدی . شعری انجق بر کلام موزون ودائرهٔ رنك‌وتصنعدن بیروندر . بوبرقاچ بیت آنکدر :

(بیت)

منصب عالی نصیب اولمز ایسه عانده — اسکیدن ذاتله بینه مذلت باقی
غصه‌خودحاضرم اولمزسه‌میسرشادی — خرم اولق یوغیسه بینه قساوت باقی

فی حرف الواو

واحدی رحمة‌الله‌علیه

کلیبولیدن ، کتاب زمره‌سندن ، بودور شعراسندندر . خیالی معاصرلرندندر. خیالی طرزینه شیفته‌خوش آینده ورنکین وافر غزلیاتی مخیل ومصنع ومنظوم برقاچ پاره تألیفاتی واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

زرد اولسه نوله قاشلرك ای رخلری کلکون
سر سوره‌لری اکثر اولورمصحفك آلون

(وله)

شیرین لبی نکارك شیرین شکر در اما
لطفیله عاشقینه برکز دیمزکه امما

(نظیرهٔ احمد پاشا)

آهوی فلك کوردی سحر شیر لوا کی
خون جکرندن دم صبح اولدی دم آلا

مذکور زمانینده معلوم ومشهور اولمشدر . اما خلق مابینده دیوانی کم یاب اولمغین اونودلمشدر . بویت دخی آنك اشعارندندر :

(بیت)

زلفك کیجه سندن باشمه کون طوغه برکون
تحقیق ایسه کر نکتهٔ اللیلة حبلی

نیازی قرامانی رحمة الله علیه

سلطان عبدالله مادحلرندندر . صنایع شعریه یه قادر شاعر ماهر وافسون سحر سخنده تمام ساحردر . لکن بودخی اول قدر معلوم ومشهور وشهرت شعرله السنهٔ ناسده مذکور دکلدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ابروسی نیجه حاجب اوله حسن یانمنه آنمش ایکی حرامیی ایکی قوجاغنه

وفوائد هضم غضبده بوابیات دخی شاهدیٔ هرومیدن ترجمه (بهرام وکلندام) نام رساله سندندر :

غضب هضم ایلمك عاقل ایشیدر غضبده صبر ایدر هرکه کشیدر
غضبله دوکدیلر ای نیجه لر قان غضب کچدکده اولدیلر پشیمان
آنك که ایشی حدتله غضبدر بیل اخر اول محل خشم ربدر

شخص ایدی . اشعاری غایتده وافر واختراعاتی نهایتده نادردر . صنایع شعریه‌دن آنجق مراعات نظیره قادر ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

دردله زرد اولمشیدی بکزمزایواکبی قانلی یاشم یر یر آل ایتدی ولی الماکبی

نیازی بروسوی رحمة الله علیه

شعراء رومك قدماسندن، بیلدیرم خان مادحلرندندر . اول عصرك شعراسنك ممتاز ومسبتثناسی وغزل وقصیده طرزنده جمله‌دن فضل وکامله اعلاسی واولاسی ایدی . وافر قصائد واشعارله بیلدیرم خان نامنه مرتب ومکمل دیوانی والسنهٔ ثلثه‌ده رنکین نظمی وشیرین بیانی واردر . بو برقاچ بیت آنك ملمع قصیده‌سندندر :

(بیت)

بیلدیرم خان ابا یزید الوقت حامی الملك وماحی الاعدا
توتهمتن تنی واصف صف تو سکندر دری ودارا را

احمد پاشانك اکثر قصائدی بوکا نظیره واقع اولمشدر . لعل و آفتاب وشکار و آب قصیده‌لرینك مخترعی اول رومده بو اولمشدر ، طرز تغزلی بو بولمشدر . مزبورك الف قافیه‌سنده مصنع ومقفا بر قصیده‌سی واردر . احمد پاشا قصر قصیده‌سنك بنا وبنیادن اول طرز اوزره طرح وتقسیم ایدوب بیت بیتنه نظیره دیمشدر . بر بیتی بودر :

(بیت)

آهوی فلك چرخ پلنکندن امیندر شیر علمك سایه‌سنی ایده‌لی ملجا

(مطلع)

قامت شمشادکه اویکندیکیچون نارون باشنه‌اوشدی نه‌غوغا ایتدی مرغان چمن

(دیکر)

نجه‌لر بومنزلی جای اقامت صاندیلر اشبو خارستان دهری باغ جنت صاندیلر

نوری کاتب

اهل قلم قسمندن ، قول اصلندن ، بودور شعرا سندندر . بنکی وبراش و آنلره یولداش ایدی . نظم وانشاده وتاریخ ومعماده متقدمین کمسنه‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ای کر جان کورمك استرسك بدنسز یوری جانانی سیر ایت پیرهنسز

بوبر قاچ ابیات دخی آنك لطائفندندر :

(شعر)

جوجونده عاله سلطان اولور براشلر
هی نه‌سلطان بلکه جانه جان اولور براشلر
نم قپارلر اوددن اما کوزلسك خاطرلرك
بولکه جانلر ویروب قربان اولور براشلر
اوتینك ککره‌لکندن سویامه طنمه صاقین
کم اودمده آتش سوزان اولور براشلر

نوریٔ بلغرادی رحمة الله علیه

ارباب قلمدن، بودور شعرا سندندر . دیوانه نقش ، ابدال مزاج

جعل قاضيا فقد ذبح بغير سكين » مضمونه ماصدق دوشوب نعيم دنيا ايچون جانن جحيمه آتميه :

(بيت)

بوحنيفه قضاتكرد وبمرد تو بميرى اكر قضا نكنى

وقتا كيم مخاطبى بوخطاب پرعتابى كوش ايتدى مرقومى الزام ايچون خشم وحدتدن جوش وخروش ايدوب ديدى كه « باب قضانى نه عجب مذموم وشوم كتوردك ؟ واهلنى نه طرفه معاتب وملوم دوشوردك ؟ (عدل ساعة يعدل عبادت سبعين سنة) قضات واحكام وولايت پر احترام حقنده دكليدر » ديجك. اول سنك ديديكك اصحاب زمانده اولوردى واول زمانده فصل قضاني انلر بى ميل ومحابا وبى اخذ وارتشا قيلاردى . شمدى خوذ زمانمز عرف واضافت وشهرت وبدعت زمانيدر. نجه لر حرص وهوايه تابع اولوب (لعن الله ارائشى والمرتشى) حديثى مفهومنه مظهر دوشمشلردر :

(نظم)

نه سيم ايلدكه باغلار جان كوزنى كه اوتر كوز كوره حقك يوزنى
اولان دفتله علمك موشكافى جون آلون كوره كورمز كوه قافى

نورى قسطمونيلى رحمة الله عليه

قضاة طائفه سندندر. ايوبده كى داراكحديثه ابتدا مدرس اولان عرب چلبينك والديدر . قضات ايچره علميله عامل بر عالم ربانى وعلم فتواده نعمان ثانى ايدى. السنه أشتهده شعر ديردى . سلطان محمد دورنده فوت اولمشدر .واثار واشتهارى مرور ايامله اونوتولمشدر . بومطلع آنكدر :

اولمده . وکندی دخی کوررکه سجلات عمی حرف عصیانله طولمش وحجتلری امضاسیله جرم وکناهنه الندہ حجت آلمش وتحت قضاسنده اولان نواحینك انرا کی دیوان پادشاهیده بولمش کبی بوکا اوشرلر . واقعه سنده بوخوف وخشیتله طورمز ایچار ، آنلر آردنه دوشرلر . بوهیبت هولناکله خوابدن اویانی کلدی وبو عمل ایچره واقع اولان مفاسد وقبایحه مطلع اولوب توبه واستغفار قیلدی . هماندم منصب قضادن عزلت واول جهتدن فراغت ایدوب کوشهٔ قناعتده تفویض وتوکل حق طوتدی . اتفاق اول اثناده قضاتدن بری مزبوره راست کلوب ومنصب قضادن سبب عزلتن وموجب فراغتن استفسار قیلار . بونك صوب صوابن معرض خطاده کوروب غیرت اقرانله تسفیه وتجهیل وفقر وفاقه سن یوزه اوروب خور وذلیل ایدر . بودخی فی زماننا امور قضانك عسرتن واجرای شرعك حق اوزره صعوبتن بیان ایدوب دیدیکه «بوزمانده امور قضایی مسائل مشکلهدن مشکله کوردم واول که بوعملدن کریز وپرهیز ایتدی آنی کامل وعاقل کوردم. اولا قاضی اولان کسنه قاضیلق علمنده کامل وعالم وبعده تحت قضاسنده واقع اولان اعیان واشرافدن آلماز وصاتماز قوی القلب حاکم کرکدر ، تا کیم کالقضاة فی زماننا منصبدن خوف ایتیوب وجهل وهوایه تابع اولیوب خلق جانبی حق طرفدن ترجیح واخذ رشوت ایچون حقی باطل قیلوب حق اسنه ظلم صریح ایتیه وفصل قضایاده هر حکمی شرع شریفه موافق وکتابلر مفهومنه مطابق قیلوب حق ایتامده واموال موتاده حرامدن اعراض وپرهیز ومظالم ومخالفتدن حذر وکریز اوزرینه اوله. نه آنکه جمعیت جاهل واخذ رشوتله « من

(بيت)

نهانی یه نجاق دیرلر کوزلار کرچك ایدرلر
خوارج بو یئن اورمغه ابو مسلم نجاغیدر

نهانی قسطمونلی رحمة الله علیه

قضات زمره‌سندن، بودور شعراسندندر . اما جهت قضایی جانه قضابیلمشدی وعرف واضافتدن کچوب قضات دفترندن کندویی اخراج قیلمش ایدی . موعظه وتقوی اسلوبنده مدون ابیاتی وطریق تصوفه متعلق نا ویرر کلماتی واردر . بوابیات آنك اشعارندندر :

(شعر)

صوفیلق تاجایله عبا اولدی حیف کیم معرفت هبا اولدی
دانش وفضلی اهل علم اولانك قبا دلبند ایله قبا اولدی

مذکورك جهت قضادن فراغتنه بر عجب واقعه سویلرلر وبر غریب قضیه روایت ایلرلر . ابتدا قاضی اولوب مسند قضایه کچدیکی دملرده بر کیجه واقعه‌سنده کوررکه عرصاتده دیوان یزدانی قورلمش واول داور دادکر صراط ومیزانی عدل ایچون قورمش. ابرار وفجاردن صغیر وکبیر ﴿فریق فی الجنة وفریق فی السعیر﴾ وعد ووعیدین مشاهده قیلوب قضاة عصاتك وحکام وولاة طغاتك هربرین بر درلو عذابده وبر درلو شدید عقابده کوردی وعرصهٔ عرصاتده بی حد وبی حساب سنك سنکین ایله سریع الدور نیچه یوز بیك آسیاب سیرایتدی واول بی حساب آسیابلر اشك یتمله وخون مظلومان ایله طورمیوب دونمده ورؤس قضات طغاتی دائه کندم کبی اول آسیابلرده

نهانی

عبدالله اوغلیدر وارنود اصلیدر . سلطان سلیم دورنده تدریسه متصرف ایکن فوت اولدی. خوب تاریخ کوی ومعما واشعار وقصائدده دخی موجد خیال ومعنی ایدی . دیار عرب وشام وحلب فتحنه‌سلطان سلیم طاب ثراه حضرتلرینه برمصراعی معما، برمصراعی تاریخ مصنع ومسمط بر قصیده دیمشدر ومرحوم طاب ثراه اول قصیده مکافاتی ایچون ترقی ارزانی قیلوب جوائز وعطایا ویرمشدر . بوشعر مشهور آنکدر عوام تحریف ایدوب سلطان سلیمه اسناد ایدرلر :

(غزل)

لاله‌لر چیقدی قزل تاج‌ایله شاهیلر کبی
چکدی سوسن تیغنی سنی سپاهیلر کبی
رافضیدر لاله تاجن باده ویر یارب دیو
یاسمنلر حقه یوز طوتمش الهیلر کبی
ای نهانی چار یاری سو محمد عشقنه
بایزیدی مشرب اول اوله تباهیلر کبی

مقطعده محمد وبایزید ذکر اولنمغین لفظ‌سلیم آشنا ونهانی عبارت بیکانه کبی اولمشدر وخلقك تحریف وتغلیطه سبب اولمشدر .

ومرقومك لقبنه یکیجری جنسندن ظهور ایتمکین فاضل نجاق دیرلردی . زیرده‌کی بیت‌مشهور دخی آنکدر. اما نجاتی‌یه نجقك تناسب الفاظ جهتندن مناسبتی ارتوق اولمغین نجاتی‌یه اسناد ایدرلر اما بیت صحیح نجاینك‌اولدیغی تقدیرجه‌نجاتی حرالاصل اولمیوب‌قول جنسندن اولق لازم کلور. زیرا (نجق) لفظی کوله مقوله‌سنه‌اطلاق اولنور .

نهالی رحمة الله علیه

بروسویدر . غلطه قضاسندن نقاعد ایتمش ایدی وسلطان سلیم خطاب ثراهه مصاحب اولمش ندیم شیوه کشی ایدی . اشعاری پرلطائف وپر صنایع وخلق مابینده مشهور وشایعدر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

جامه کیردی نازایله برسیم تن کوزل شو شوبله دیجك یری یوق جملهٔ کوزل

وبومطلع فارسی دخی آنکدر :

(مطلع)

ای که خاك درکهت چون کعبهٔ علیا شده
حلقهای آستانت عروهٔ وثقی شده

زمان ملازمتنده وعالم فلاکتنده بوقطعه ایله حالنی حکایت وقاضی عسکره شکایت ایتمشدر :

(نظم)

کیمه کیمدن شکایت ایلیه یم سر کشتم حکایت ایلیه یم
اهل علمك فقیرنه شمدی کیمسه دیمز رعایت ایلیه یم
صقالی بتدی فضل وعرفانك کندی اهل صنعت ایلیه یم
یاغی اولانلر ایلدی بیرام نجه صوم وریاضت ایلیه یم
کتخدایه بولوشوب آردقپودن نجه حالم حکایت ایلیه یم
منصبه کر لیاقتم یوق ایسه اول جهتدن فراغت ایلیه یم
بکا بر تولیت عنایت ایدك وقفه سعی وکنایت ایلیه یم

(وله)

ساده یاغن استدم بن برکوزل بقالدن
یاغ آجی دیدیکی باکه طاتلی کلدی بالدن

(وله)

رشتهٔ جان اوله هرتاری اکر پیرهنك
دتره یه اوستکه تا اولیه آزرده تنك

(وله)

شاهباز ایتدیکیچون زلفکه کندین تشبیه
آلدی صیادلر ای کبك خرام آنی اله

مذکور کندی حسن اعتقادنجه کندویه غایتده غرور ویرمش ایدی وزعم وپندار نجه نهایتده خودبین وخود فروش اولمش ایدی . عاقبت « الکبر شوم » فحواسنجه دماغنه سودا مستولی اولوب مزاجی اعتدالدن انحراف بولدی . « دیوانه‌را قلم نیست » دیرکن « دیوانه‌را خط نیست » دیوب قاش وکرپکنی تراش وقیل وقالدن کچوب قلندرلره یولداش اولدی . بو بیت دخی آنك حسب حالیدر :

(بیت)

خطن تراش ایدرسه طعن ایتمه کز نکاهی
اهل قلمسه نوله دیوانه را قلم نیست

نهاری رحمة الله علیه

روم ایلندن، پرزرندندر. بودور ایچنده فوت اولدی. سخن کذار وخوش کفتار کمسنه ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

غمزکه دله تیغ اورسه جکر قانی صاچلسه
سوسنلره قارشو کل حمرالر آچلسه

قوم وقرداشی نظیفی کثینك کیسه‌سیدر
بوك دمنده بولنیور آره‌سه‌ك اکثر کیسه

نقابی رحمة الله علیه

ازنیقدن ، قضاة زمره‌سندن وبو دور شعرا سندندر . اکابره خاتونلردن برینه انتساب ایدوب خواجه اولدیغی مناسبتله نقابی تخلص ایتمشدر . شاننه موافق اشعاری ومخلصنه مطابق کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کوزلرینه سورمه چکمشدر او چشمی آه‌لر
کوز قراردیرنر که نقد صبری الدن آه‌لر

(وله)

بوسه‌که دل قانع اولز وصلکك شیداسیدر
دوستم معذور طوت دنیا طمع دنیاسیدر

نکاهی رحمة الله علیه

استانبولدن ، کتاب زمره‌سندندر . بودور ایچنده فوت اولدی . اکرچه قلت طبیعتدن اشعاری قلیل واقع اولمشدر ، اما بوفنده لطف نظمله اشتهار بولمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ای قدسه وحجازه کیدنلر قونلق قونلق
یارایشکین قوپنه چقار سز ایراق ایراق

وبو بر ایکی بیت دخی آنك لطائفندندر :

(مثنوی)

دیمه یارمدرر موسی وعیسه بولنمز یار صادق همچو کیسه
اولیجق مال ومنصب یار اولورلر ولی او لمایه جق اغیار اولورلر
در یغا مثل عنقا یار صادق مثال کیمیا یار موافق
جهان ایچره بولینورکرچه چوق یار قنی کیسه م کی یار وفادار

(الدین شین الدین) مصداقنجه دین لازم الادانك تهی دسته صعوبتن وفرض واجب القضانك تجرید دل شکسته اداده مؤنتن اعلام وانبا ایتمده بوبرقاچ ابیات دخی مؤلفکدر :

(مثنوی)

کردیلر بیك اوله قولاغك دنج ویرمه سی مشکل اولور اله اودنج
سوزم اصلا صاقین ایدنمه دین ویرمسون حجتیله شانینه شین
ای اخی دوستکله یه ایج ویرمکل وبرسه اله او دنج
دین تمثیلی بودر ای جان کسی عمر تور پیسیدر ، حضور اکسی

(وله)

ادیبك آدینی بی عار ایدر دین عزیزی خورکم مقدار ایدردین
کوزین انجم صفت هرکیجه یومز غم واندوهله بیدار ایدردین
بلورکن بویله ارض الله واسع باشینه بوجهانی طار ایدردین

(مناسب این محل)

دولت الویرسه واولسه ینه پرزرکیسه
دونسه پر برینه مانند قلندر کیسه
نیدی اعدایی دلاموش صفت سکدرمك
نقدله اولسه سرکر به یه همسر کیسه
اول بت سیمبری نیدی دلارام ایتك
پیازی زرله بر اولیدی بوکافر کیسه

(وله)

طالعك سعد اوله عائده دلا همدم اولورسه اكر اول مه سكا
وار دلا اسمم دله در دوكه كم لعل دلدر اولور اول درده دوا
محرم اولور دل مدام اهل دله همدم اول كل وار دلا هردم اكا

(مطلع پرنقط)

قشى نقشى جبينى زينت چين بقيشى شن نظيف تربت چين

وبو بر قاچ بيت مقلوب مستوى دخى آنكدر . تركيده كمسه ايتمامشدر :

(مقلوب)

آلى لعل درد لعلى بلا اودر او روحه حور وار دوا
خوش كمالك همه كلمك شوخ آشنای لائق انشا
شورخ بالال آب خروش آتش راهب وبهار شتا

فارسيده مقبول ومشهور اولان مقلوب مستوى بوايكى بيتدر :

(بيت)

شكر دهنا غمى ندارید ديرادنى مغانه در كش

ديكر

شكر بترازوى وزارت بركش شو همره بلبل بلب هرمهوش

نظيفى

روميدر ، بودور شعراسندندر . علمندن فضله شعرى ده واردر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

تيروكى جاندن نوله ايستر سه كز اى غمزه كار
دكمه كز دنياده زيرا كه بولنمز طوغرى يار

نظمی محمد چلبی

ادرنه‌لیدر . سلجقلرلر زمره‌سندن، بوعصر شعراسندندر . سابقا احکام کاتبلرندن ایدی . صکره بلوکه الحاق اولندی . طریق سوزمش، کتب متداوله‌دن نسخه کورمشدر . نظمك ابداعنده اقتداری وبحور متنوعه اوزره ایکی بیك مقداری شعر فصاحت شعاری واردر . درت‌جلد اشعاری واردر وحروف تهجی اوزره شعراء رومك تاریخ هجرتك (٩٣٠) سنه‌سنه کلنجه‌یه قدر نظایری وارسه انواع بحور واوزان اوزره جمع ایدوب (جامع النظایر) تسمیه ایتمشدر وکندو دخی هر بربحرده مخیل ومصنع بنجه شعر دیمشدر . بو بر قاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

یاره قارشو دود آهم پر شرار اولق نه‌دن
کون کورینورکن کواکب آشکار اولق نه‌دن

(وله)

دختر رز دیو ایدن یادیی اولده ذکر
بنجه مرد اولنکه بولمش بواصل معنای بکر

(وله)

دهنکدن کان سخن جانا غیبدن بر خطا بدر کویا

وحید تبریزیك رساله‌ٔ عروضنده اولان بحورك هربرنده الف قافیه‌سنده بر غزل دیوب کندی دخی چوق بحور اختراع ایتمشدر . وارل بحور متنوعه اوزره دیدیکی اشعارك بعضین مسمط وبعضین پر نقط وکیمین بی نقط دیمشدر . بوشعر بی نقط آنکدر :

ثلثی دکاکین دکل حسن خط یاقوتی
قاشلرك یایی فرانیله نظامی کر اوله
حسرت او قلارینه صندوقه اوله تابوتی

مزبور ایچون مشهوردرکه مه‌چارده مثال ، چارده‌ساله ایکن وفات ایتدی دیرلر . اما فهمه قریب اولان بودرکه زمان عمری خلقك تخمینندن زیاده اوله . زیرا مدت قابله‌ده بوقدر تتبع وتحصیل صباوت دائره‌لرنده اولمز . وبونجه پیرانه معانئ غریبه‌یی اول مقدار سنی ایچنده کیمسه بولمز . مکر خوارق عاده قسمندن اوله . امعان نظر ایله تفحص اولنسه اکثر صنایعی مدونات فرسدن مأخوذدر .

دواوین فرسك اکثرین متتبع وصنایع وبدایعندن مستفید ومتمتع ایدی . بو برقاچ مطالع مطبوعه آنك آثار تتبعی ونتیجهٔ مطالعه‌سیدر :

(مطلع)

کوزلرم یاشینی کوزلر اول بت‌سیمین بدن
نیته‌کیم کوکده ثریا کوزلر آهوی ختن

بل باغلیوب که قلمه قصد اول حبیب ایدر
نازك خیال باغلر وقصد غریب ایدر

(وله)

جان ویردی مکر سروسهی قدی یولنده
کایلر باشی اوستنده فغان مرغ سحر خیز

وبومقطع دخی آنك زادهٔ طبع لطیفی وتصرف ذهن شریفیدر . مرحوم احمد پاشا کوردکده بی حد تحسین وپسند ایدوب خیلی رشك وغبطه واقع اولمشدر دیو روایت ایدرلر :

(بیت)

منتها قدینك اوستنده نظامی راستی
سدره طاوسینه بکزر کاکل مسکین دوست

وروا جده ایدی . مذکور ظهور ایتدکدن صکره بونلرك بازار شهرتنه شعرای قدما ایله کساد ویروب اوج رغبتدن دوشوردی . شعراء متقدمین ولایت رومك کندی زمانننه کلنجه طرز غزلده جمله‌سنه غالب ونکته‌شناسان دوران شعراء سابقه‌دن آنك اشعارینه راغب ایدی . قوت طبیعت ووسعت قابلیتله آز زمانده چوق کماله‌قادر اولمش وشهرت شعرله مشهور آفاق اولوب تعین بولمش ایدی . حتی مزبوری مرحوم محمود پاشا سلطان محمده خوب طبیعت نظمیه‌سی وشعردن فضله نجه معرفت زائده‌سی واردر دیو تعریف‌ایدوب جهت شعرده احمد پاشادن ترجیح ایتدکده سلطان محمد طاب ثراه مذکوری کورمك مرام ایدینوب سدهٔ سعادته دعوت ایدیجك مشارالیه دخی مرحوم احمد پاشایه غلبه ایتمك قصد ایدوب قصر قصیده‌سنه ولعل وکونش قصیده‌سنه ویدی دانه مقبول غزلنه دقیق دقتلر ونازك صنعتلرله نظیره‌لر دیوب سوی مقصده روان اولدقده تقدیر ربانی یولده اجل یولك آلدی ومقصده واروب مقصوده ایرمدن موت ایروب اول فکر وامل وقصیده وغزل قالدی . بوشعر فصاحت شعار آنك اشعارندن وزادهٔ طبع دربارندندر :

(غزل)

ساقیا ساغر بلوره دولك اول یاقوتی
که تنك قوتیدر روح روانك قوتی
ذقنك چاهی نه ساحردر ایا زهره جبین
که صویه ایلتر وصویمز کدورر هاروتی
حبس تندن دلی تورتار نه روادر که اوله
مرغ لاهوتی اسیر قفس ناسوتی
شیوه سنده خطنك اولدی محقق بوکیم

طوامیرارکان فصاحت قلم ودوات بسان انکشت دردهان ایدرلر . کثرت قیود ووفور اموردن رخصت وفرصت میسر اولمامغین فن نظمه مداومت وممارست ایده‌مامشلردر . بوباعثدن اشعار درنثارلری وقتها صادر اولوب ندرت اوزره واقع اولمشدر . بومطلع آنك جمله‌ٔ اشعارندندر :

(مطلع)

ای جبینی محو ایدن ماه منیرك پرتوین
روشن ایلهنور رخسارکله کل کوکلم اوین

(وله)

فن عشقه باشلادم دفتله کوردم نجه باب
متنی درد وفصلی هجرانیله طولمش برکتاب
مختصر قیلمش وصال ابوابنی لیکن غمك
شرحنی ایتمش مطول بی نهایت بی حساب
ای نشانی آخر ارشاد ایلدی استاد عشق
حل اولنمز مسئله معشوقه راجعدر جواب

شعراء رومك شاعر شیرین کلامی ناظم نظم بلیغ مولانا نظامی رحمة الله علیه

قره‌مانیلرده قنویدر . سلطان محمد دورینك شاعر بلند شانی وساحر سحر بیانیدر . چشمهٔ حیاتدن سیراب ونصیب عمر طویلدن بانصاب اولمیوب محبوب جوان سال وساده روی صاحب جمال ایکن فوت اولمشدر . اشعار شیخی وغزلیات احمد پاشا اول آنه‌دك رغبت

وانظیر اولمامشدر . علی الخصوص طریق قانون عثمانیه‌نك مفتیٔ مجتهدی واول فنك فرزانه وفریدی ایدی . بر کریم‌الشان صاحب احساندر که باب جود وسخاده ، وفور انعام وعطاده حاتم زماندر :

(بیت)

حاتمك دفترینی جودی الی طی ایتدی
اول قدر ایتدی نوامز لره احسان وبذل

حالیا بو روزکارده و بودارو دیارده منقبت مروّت ایله معروف وموصوف اولان آنلرك وجود پرجودی وذات کریم الصفات پرسودیدر . بر ذات کریم ومشفق ورحیمدرکه لطف بلیغی ومقدور بی دریغی برکسه دریغ ایتمز وارباب رجا وامید آستانه‌سندن دکه‌کز نومید ومحروم کتمز . بر صیاد قلوبدرکه دانهٔ انعام ودام احسانله مرغ خاطر خاص وعامی صید ورام ایدوب خلقیله خلقی بنده والطاف وعطاسیله عالمی شرمنده ایتمشدر . وبالجمله بوعهد وعصرده سخا وجود آنك وجود پرجودیله قائمدر . وفی‌زماننا کرم ذاتده ومکارم صفاتده عدیل ونظیری وار دیمك نامناسب وناملایمدر . دریای فضل وعرفان ومعارف وعوارفی بی پایاندر . کتب معتبره‌نك مطالعه‌سنه قادر وعلم تفسیر وحدیثده ماهر وفاضل دانشمند وجولان طبع لطافت دثاری وشان شرف شعاری نهایتده بلنددر . زمانه‌ده حسن عبارات ولطف استعاراتله انشاء دلکشا سیر ایتمك استیان ممالك عثمانیه وعساکر منصورهٔ سلطانیه حقنده (طبقات ممالك) تسمیه اولنور کتاب بلاغت نصابنی مطالعه قلسون والقاب والفاظ ومعانی قنده اولور کورسون . بر کتاب کیابدرکه املا وانشاسی سمت قدح وعیبدن معرا ومبرا اولوب الفاظ بلیغه‌سنه ومعانیٔ بدیعه‌سنه مذشیان مه شیر دیوان بلاغت وسلیان

تحریر وتسوید اولنوب ایصال وارسال اولنمامشدر . مذکورك منصب وزارته ومسند صدارته وارمسنه باعث اول مکتوب اولدی دیه روایت ایدرلر . مکر اول زمانده کماله رغبت وکامله رعایت اولورمش وهرکس مرتبه‌یی استحقاقنه کوره بولورمش. کویا که بومقطعی آنك حسب حالی واجمال بیان احوالی واقع اولمشدر :

(بیت)

قعر بحر دلده قالوردی بودر شاهوار ای نشانی اعتبار حضرت شاه اولسه

(وله)

طالعده دولت اولسه خدمت نه فائده حقدن عنایت اولسه طاعت نه فائده

وارث خلق نبی اعنی جلال زاده نشانجی مصطفی چلبی دامت معالیه

قسطمونی قربنده طوسیه نام قصبه دندر . درکاه جهان مطاع واجب الانباعده خدمت توقیع رفیعه منسوب اولمغین ونشان عالیشانله شرف وعنوان بولمغین نشانی تخلص ایتمشلردر . صحنی ثمانیده مدرسه ساکنلرندن جملهٔ محصلیندن ایکن عهد سلیم خانده فخرالوزرا پیری پاشایه تذکره‌جی سلیمان خان زماننده بغداد سفرنده نشانجی اولدیلر . منشئ منشور بلاغت ومحشئ متن منثور فصاحتدر . مرحوم تاج زاده‌دن صکره نشانجیلق مقامنه شان شریفنه معادل ومماثل ، آراستهٔ فنون وفضائل بر ذات کامل وفاضل صاحب جود بروجود کلمشدر ومکارم اخلاقده وخصائل اشفاقده اول ذات کریم الصفاته عدیل

(وله)

كوزلرمدن آقدى دريالر كبى ياشم بنم
دوستلر چوق نسنه كوردى اوكمدق باشم بنم

بوشعر مشهور آنك اشعارندندر ، اما عوام الناس عموماً سلطان سليمه اسناد ايتمشلردر :

(بيت)

كچمك ايچون سيل اشكمدن خيالك لشكرى
بر ديركلو ايكى كوزلو كوپريدر قاشم بنم

على الخصوص بويت ظاهرده كرچه مخيل ورقيقدر ، اما معنيده ترزيقدر ، زيرا خيال كوزدن كچر قاشدن كچمز . لكن احوال شعره شعورى اولميان معنالك صحت وسقامتن فرق ايدوب سچمز .

(مصرع)

اهلى واردر هرايشك انى مقلد نه بيلور

نشانى محمد پاشا رحمة الله عليه

ولايت قرهماندن ، ملا خداوندكار نسلندندر . سلطان محمد ظاب ثراهك وزراسندن ، ووزرانك فضلاسندندر . تدريسدن نشانجى اولمشلر ايدى واول دورده نشانجى پشا ديمكله عنوان بولمشلر ايدى . نشانى تخلص ايتمكه وجه اولدر . مهارتلرى فن انشاده نه نظم دلكشاده در . سلطان محمد غازى جانبندن ديار عجم سرداري اوزون حسنه ارسال اولنان مكتوب مرغوبى بواملا وانشا ايتمشدر . اتفاق فضلا وفصحا بودركه ولايت عثمانيه دن ملوك ممالكه آندن مفيد ومختصر برنامهٔ نامى

مخالفدر دیو قتلنه فتوا ویروب پوستن چیقاردیلر وسورك ظاهریه نظر ایدوب طریق شرعك یولین ویردیلر . زیرا ارباب شرعك نظری ظاهره در ، نه سرائر وضمایره در . مرقومك اسرار سلوکنه اطلاع ایستین دیوانلرنده مرسوم ومسطور اولان مقطعاته ورباعیاته نظر ایتسون. بو برقاچ ابیات فارسی آنك دیوان ثانیسندندر :

(غزل)

طالب توحیدرا باید قدم برلا زدن
بعدزان در عالم وحدت دم الا زدن
رنك وبویی از حقیقت از بدست آوردهٔ
چون کل صد برك باید خیمه بر صحرازدن
ای نسیمی بامقلد سر حق ضایع مکن
از تجلی دم چه حاصل پیش نابینازدن

(مناقب الواصلین) ده یازارکه سید نسیمی حروفی دکلدی . نعمة اللهی ایدی اما حروف علمندن خبردار ایدی .

نثری رحمة الله علیه

ولایت قرامانندندر . بوفنده اول قدر استطاعتی وایراد الفاظ ومعانیده چندان قدرتی یوقدر ، سلطان سلیم دورنده نقل ایتدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

روی شرقی طوتسه حرت طکمی شاهیلر کبی
صربیاض صبیح آنی سنی سیاهیلر کبی

(قطعه)

غنی دیدیکی خلقك بو زمانده کوررسن برنجه دین یوخسولیدر
بیلوب دینی دنیاسنی یاپمش سفیهان دیه لر یعنی اولیدر
شو کیم دنیا ایچون عقبایی بیلدی اکا عاقل دیمه غایت دلیدر

عشق میدانینك سرباز بی بیمی ومحبت کعبه‌سنك فدای عظیمی قدوة السادات سید نسیمی قدس‌الله سره

سادات صحیح الانسابدن اولیاء ولایت‌مآبدندر. دیار بغدادده نسیم آدلو ناحیه‌دن اولدیغی مناسبتله نسیمی تخلص ایتمشدر . اسم شریفلری سید عمادالدیندر وابدالان زمره‌سنه رئیس ورهبیندر . ترکی شعرله اوّل اول شهرت بولمشدر ومراد خان غازی دورنده رومه گلمشدر . السنهٔ ثلثه‌نك هرزبرنده بر دیوانی، علم سلوکدن واسرار مشایخدن چوق عرفانی واردر . اصل حضرت شیخ شبلینك جملهٔ فقراسندن ایدی. صکره فضل‌الله حروفینك خلفاسندن اولدی . ایکیسی دخی سلوکلرین حروفله قلمشلر واوتوز ایکی حروفی شکل انسانده بولمشلرایمش . « منصور اناالحق سویلدی حقدر سوزی حق سویلدی » دیمش اولدیغی کبی شو جواب منظومی‌ده کندیسنه نصیحت ایدن برادری (شاه‌خندان)ه کوندرمشدر .

دریای محیط جوشه کلدی کونیله مکان خروشه کلدی
سر ازل اولدی اشکارا عاشق نیجه ایلسون مدارا
برکوك اره‌سی حق اولدی مطلق سویلر دف وچنك ونی اناالحق

عاقبت ائمهٔ عرب شهر حلبده بوسوزلرك ظاهری شرع شریفه

شیعه مشرب برشخص ایدی. سلمان بایزید دورنده فوت اولدی . علم نجومده داننده احوال سپهر ایدی وفن اسطرلابده مانند یزر جمهر ایدی . نیك وبد نه حادثه که حادث اولسه نجومك اقتضای سیری ومقتضای تأثیر دلکیریدر دیردی . بومطلع آنکدر :

(وله)

نلر ایلر کشی یه طالع بد اختر سعد ایلمزسه مدد

وبو غزل دلاویز دخی بر دلبر قصاب خونریز حقنده آنك اشعارندندر :

(غزل)

بر کون بر دلبر قصابك اولدم قول وقربانی
تیمی شرحه شرحه ایتسه لر ترك ایتزم آنی
شراب ناز ایچوب سرمست اوطورمشدر دکانده
قیونی بیکه یتمشدر کرو ایلر کبی قانی
ترازو دن ایر دلبر بودر یارب سن صافله
حسد قوردندن آنی که اولوبدر یوسف ثانی

نجمی رومی رحمة الله علیه

بودخی رمل ونجوم طریقن طوتمش فلك زده حریف و نکته دانلقده وسخن گذارلکده تحسند وظریف ایدی . فن شعرده دخی بد دکلدر . شوخ طبع ولطیفه گوی وهزال وگشاده روی گسنه ایدی. سلطان سلیم طاب ثراهه بر قاچ دانه غزل صوندی وبوقطعه دخی آنك مقطعاتندندر :

تحریر وتألیفندن بین الناس مشهور ومتداول اولان آنجق دیوانیدر . ومنظوم ومنثور غیری تألیفاتی یوقدر . اما تلمیذلرندن (صنعی) و (سهمی) هربری بر کونه رساله نقل ایدرلر . بری بحر هزج محذوفده رسالهٔ (کل وصبا) وبری بحر رجز مطویده رسالهٔ (مهر وماه) دیرلر . لکن بونقل ایتدکاری ایکی پاره کتابدن خلق آراسنده یر اثر کورمشلردن بر خبر یوق . اما بو ایکی کیمسه ایکی کتابدن ایکی درلو بحرده ابیات نقل ایدرلر .

بوابیات صفت صباده رسالهٔ (کل وصبا) سندندر :

(مثنوی)

الا ای پیك باد صبح انور — یدی دریادن اولز دامنك تر
طبیب سروسین کحال نرکس — سن اولماسه‌ك نولوردی حال نرکس
مبارك مقدمك چون باصدی باغه — اوکوزین آچدی بو یندی ایاغه

وبو ابیاتی اول بر رساله‌سندندر دیو نقل ایدرلرکه صفت تیروکمانده‌در :

(مثنوی)

یای کرندکجه سونر اولدی اوق — جانه اجل کبی صونار اولدی اوق
اوق چکیلور درنغه دکلو طولار — خیلی اولشدر مغه طرنق چالار
اوتدی کرش ایتدی صدای حزین — بك چکنه اوز آتانه آمرین
اولسه کر اراده مانع نشان — بر آدیم اولوریدی ایکی جهان
کرشینی بر کزین اوتدرسه یای — طاغیله یاموق کبی نجه آلای

نجمی رحمة الله علیه

جانیك جانبلرندر . سپاه زمره‌سندن منجم اعتقادلو حکیم مذهب

(بیت احمد پاشا)

دستمی کسه‌ك قاور دمان لطفکده الم دامنك کسه‌ك قاور دستمده لطفك دامنی

وبری دخی بو معنانی متضمن نجاتینك بو بیتی اوقورلر :

(بیت)

شویله محکم طوتمه‌ین عشقله دلدار اتکن
یه الم قطع ایده‌لر یا کسه‌لر یار اتکن

ارباب مجلسدن برطاقمی مرقومی مرحوم احمد پاشادن فن شعرده تفضیل وترجیح ایتدکده اتفاق نجاتی دخی اول مجلسه چیقه کلور مذکور نجاتی بك کمال انصافلرندن تنزل وتذلل کوستروب سابق الذکرك مزیت وفضیلتنه بو بیتله اقرار واعتراف ایتمشدر :

(بیت)

نجاتینك دیریسندن اولوسی احمدك یکدر
که عیسی کوکاره آغسه ینه دم اورر احمددن

بو بیت ایله اسم شریفلری عیسی ایدوکنی تصریح وغیری مبهمات وشبهاتی دخی تمیز وتصحیح ایتدیلر .

مرحوم سابقا شهزاده‌لردن قرامان ولایتنه متصرف اولان سلطان عبدالله بن سلطان بایزیده ارتباط واختصاص ایتمشدی . آنلر دار دنیادن سرای آخرته نقل ایدیجك سلطان محمود آستانه‌سنه کلوب نشانجی اولدیلر وخدمت توقیع ایله قدر رفیعه ایروب شرف وعنوان بولدیلر . آنلر دخی فادن بقایه انتقال ایدیجك در دولته کلوب باقی عمری بایزید خان خدمتنده کچیردیلر وهجرتك طقوز یوز اون دردنده مرغ روحی قفس تندن اوچوردیلر . « کیتدك نجاتی آه » تاریخ واقع اولمشدر :

(وله)

کوردك چو قد دلبری ای باغبان لطف
وار سنده بر بونك کبی سروروان اصر

ولایت مزبوره اصطلاحنجه «اصرمق» تمیت وتربیت معناسنه‌در. « فلان کمسه ایوفدان اصردر » دیرلر وبو بیت دخی اول دیاره متعلق سماعه موقوف عبارتدر :

(وله)

طاغلر قدر نیاز وتوقع یتر بکا فرهاده بی ستون تمنا قیاسیدر

«تمناقیاسی» محروسهٔ مزبوره‌نك میانسده سنك سیاهدن خلق اولنمش کوه بی ستونه مانند بر قلهٔ بلنددر . وبری دخی بوبیت درکه بر معنامی اول دیارك اصطلاحن ایهام ایدر :

(بیت)

آجریسك کل نجاتی درد منده آجی کیم
نه لب دلبر نصیب اولدی نه حلوای رقیب

بوبیتك معنای ایهامیسی اولدرکه اول ولایتده میت ایچون حلوا ایدوب کرده‌لره ویوقته‌لره صاروب ایتامه ومساکینه اولشدررلر . اول دریاده اول حلوانك آدینه « نصیب » دیرلر .

ومرحوم مرقومك اسمی عیسی‌در . بعضلری اسمی نوحدر ، نجاتی تخلص ایتمکه وجه مناسبت واسمله تخلص بیننده مطابقت بودر دیرلر . اما بوکمینهٔ کمتر مرحوم مزبورك دست خطیله بویتی کوردم وحضور شریفلرینه ملاقی اولان عزیزلردن بووجهله ایشتدم که برکون برمجمع اعالیده زمرهٔ موالی واهالی سلطان شعرا احمد پاشانك بویتی اوقوندقده اولولر ایکی طرف اولورلر وهرطرف برجانبه نسبت قیلورلر :

(وله)

صاچکله اکاورز ای بت جفا پیشه
که حلقه حلقه دورر چون کاید اندیشه

ودرج نظمنده درج اولان مثل زیبا مثالك اکثری آنجق دیار رومده مثل دکل بلکه کلام عربده دخی مستعمل وزبان اهل فرسده دخی متداولدر . بلغای عرب که شرابه بنت العنب دیرلر وفصحای عجم دخترزر اطلاق ایدرلر بومطلع مثل آمیز لسان ثلاثه‌یی دخی متناول وشاملدر :

(مطلع)

بن اوزمك صویی سورم صوفی دانه‌سن
زیرا کیمی قزینی سور کیمی آنه‌سن

وتکلم زبان فرسده دخی متکلم فصیح وشعری شعراء فرس کبی تعبیر وادا‌یی غایتده صحیح واقع اولمشدر . بوایکی مطلع فارسی دخی آنك انفاس نفیسه‌سندندر :

(وله)

هر(ناوك) نی ازتو رسد بردل چاکم نالی شود وناله کند بر سر خاکم

(وله)

بسته‌اند انکشتی زار بسیان ارباب غم تا که یاد دلبر آرد نامها راد مبدم

مسفورك دیوانده مسطور اولان اشعارك اکثری دیارقسطمونیده واقع اولغین ابیاننده وارد اولان امثالك بعضی ولایت مزبوره‌نك عادت قدیمه‌سنه واصطلاحاتنه موافق واقع اولمشدر . اما اول عبارات سماعیدن غافل اولانلر نکات ابیاتی تحقیق ایده‌میوب ترزیق تصور ایدرلر . لابد ایضاحی لازم اولغین مشروح قلندی وبومناسبتله بویله تحریر اولندی :

مسامیته تسلیم ایدوب حقنده بویت ایله شهادت ایتمشدر :

(بیت)

شعرك دیلرسك اوقنه مقبول خلق اوله صافی نجاتی شعری کبی پرمثل کرك

طرز غزلده اسلوب شعراء سابقه‌یی کندو زمانته کنجه کتب منسوخه کبی نسخ واشعار قدمانك عقد بیع اعتبارین بیع فاسد کبی فسخ ایتمشدر . مقال پرخیالان سحر حلال ایدوب سرحد اعجازه ایلتمشدر وزبان ترکیده سخن ورلك ونکته پرورلك شیوه‌سی آنده تمامدر وآنك شعر شیرینی ونظم سحر مبینی وار ایکن غیریلره دفتر ودیوان تدوین ایتمك حرامدر . نته‌کیم دیمشدر :

(بیت)

حیف اوله شعر نجاتی وار ایکن عالمده
خلق یازوب یا کیلوب دفتر ودیوان یازمله

طرز کلام شیرین بیانته عامهٔ انام مائل وقابل اولدقلری بودرکه حلاوت اشعار شکر بارندن ولطافت کفتار شهد نثارندن طباع انام وامزجهٔ خواص وعوام لذت وحلاوت بولمشدر وهرشعری حسب حال عاشق وهر بریتی مثله موافق عام کیر ودلپذیر اولدیغیچون شهرت شعرله مشهور عالم وعندالافاضل والاهالی مقبول ومسلم اولمشدر . بو برقاچ مطالع مطبوعه وکلمات مصنوعه اول حضرتك نتایج طبع شرابی وزادهٔ ذهن لطیفیدر :

(مطالع)

بیك صید ایدنجه یانی بر پهلوان اصر قاشك بورسمه کون باشنه برکمان اصر

(وله)

ای پری آینه‌ده کیم کورسه تصویرك سنك
آسمان اولدی صانور عیسی کبی پیرك سنك

معشر شعرانك كامل الذاتی وكروه نظمانك ستوده صفاتی اعنی مرحوم ومغفور مولانا نجاتی انجاءالله تعالی من النیران واسكنه فی غرفات الجنان

عبدالله ارغلیدر . شهر ادرنه‌ده سائلی نام بر شاعرك قولیدر . اما كمال ظهوری شهر قسطمونیده واقع اولمغین تحریر ایتدیكی رسائده كندویی بلدهٔ مزبوره‌یه نسبت ایتمشدر . میدان نظمك پهلوان خوش كویی وشعر روان بخش آبدارله شعراء رومك یوزی صوییدر . ضروب امثاله متفرد ومخترع واسلوب مقاله موجد ومبدعدر . شعر سلیس ونفیسی الفاظ وسلاسته هموار ویكدستدر . سوزك اول روحن اول بولمشدر . بوخصوصده ماعداسی اكا پی‌رو اولمشدر . نته‌كیم دیمشدر :

(بیت)

سندن اوكرندیلر هپ افسونی غلط اندوب فسانه یازدرمه

نكته شناسان فنون وعلوم مثل كویلكی جهتندن اجماع واتفاق اوزره اكا طوسیٔ روم وملك الشعرا دیمشلردر وتواریخ آل عثمانده سلطان محمود بن بایزید وصفنده مولانا ادریس بوقدر ابو الفضل صاحب تدریس ایكن مرقومه « خسرو روم وصاحب طرز ورسوم» دیوب تعظیماً بویتی مناسبتله حقنده بیله یازمشدر :

(بیت)

سلطان سخن وران عالم دردین سخن وریست خاتم

ودخی اول عمدهٔ علماء آفاق مرحوم مولانا اسحاق بونجه فضلله

(مطلع)

نقد عمرین کم ایتدیکك جانك چقسورنده بوله زنخدانك

فی حرف النون

ثالثی

طونه یالیلرندن روم ایلی دلیلرندن شور وشوقی غالب شوریده حال دردمند عاشق پیشهٔ مستمند ایدی . هرفنده پر خوشجه جوان کورسه بهمه حال تعلق ایدردی واسمنی استفسار ایدوب نامنه غزللر دیردی . اکر جانانه راست کلسه ابیات اوقیوب اولاشوردی . رقیبلر خود بونی مدام کوزه‌دوب یوانی بکلرلر واللرینه کیردکدن صکره کرکی کبی کوتکلرلر ایدی . دمبدم یوزی کوزی اوکار وکثرت زخم وبره‌دن مومیا ایچورملو خسته ودلفکار اولوردی . بر مرتبه عاشق صادق ایدیکه بونجه زحمت وجفایی یار یولنده عینه آلمزدی وکروه اغیار وکینهٔ خصمادن حذر قیلمزدی . نظیره طریقیله غزلجکلر دوشورر ، بولدوغنه یازار ویررردی . بوشعری بد دکلدر :

(نظیره)

یانوت تشنه‌در لبکه لعل ناب هم ماه اولدی مشتری یوزیکه آفتاب هم
مرجان لبك خیالیله لوح زر اوستنه دوکر کوزم کهر در خوشاب هم
قیل کبی قلدی جسمی غم قدمی دوتا قاسمم عجبمی نالهٔ چنك ورباب هم

(بیت)

نوله بیکانه ایتسه عالمکی بو مشلدر شهر یوایه یارار

اظهار کمال ایچون بر ورقهٔ نیم طبقه‌یه خطوط مختلفه درج وفضل وهنردن مقدوریتی خرج ایدوب مرحوم اسکندر چلبی‌یه کتورمشدی. سلمانك بوقطعه‌سی آنده مرسوم وابن یمینك وخیامك مقطعات ورباعیاتندن نیچه ابیات آنده مرقومدی . هربری حسب حالندن نشان ودرد مافی‌الباطندن بیاندی :

(قطعه)

سرورا عمریست تا عنقاء عالی همتم
قلهٔ قاف قناعت را نشیمن کرده است
روزگار خائن کندم نما وجو فروش
طوطیٔ طبع مرا قانع بارزن کرده است

(قطعهٔ ابن یمین)

ای دوستان بکام دلم نیست روزگار
آری زمانه دشمن اهل هنر بود
سیمابست اگر جفا کشم ازدهر بیوفا
زحمت نصیب مردم والا گهر بود
در آسمان ستاره بود بیشمار لیك
رنج کسوف بر دل شمس وقمر بود

میرك طبیب

عجم زاده‌در . بودیر شعراسندندر . مثل آمیز اشعاری وخیال انگیز گفتاری واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(قطعه)

مهری وجودك اولدی عالمده عین معنی
شاعرلری زمانك شمدی سنی اوکرلر
ارباب نظم ایچنده الا چوق اولدی تحسند
معنایی چالدوررسن ایهامکی دوکرلر

میریٔ حمیدی

قضاة زمره‌سندن ، بودور شعراسندندر . اسلوب شعری سمت ظرافتدن دور ودائرهٔ لطافتدن بعید ومهجور دکلدر . پومطلع آنکدر :

(مطلع)

اعضامك اوشتسون سکوکن سنك ملامت
تا ویرمیه دندان سك دلبره زحمت

میریٔ رومی

اسکوب سمتلرندن ، بودور شعراسندن، سادات زمره‌سندندر . چوق تفرج عجایب وتماشای غرایب ایتمش سیاح ربع مسکون وجهان دیدهٔ دهر بوقلموندر. وهم صنایع جزئیه‌نك اکثرنده بالکه‌فنون‌کلیه‌ده کامل واستاد ایکن نجاتینك بوبیتی فحواسنجه مفلس وناشاددر :

(بیت)

شاد اولمادی عشق ایشنده فرهاد اوکادق اولورمش اکثر استاد

بویت آنکدر :

بوخصوصده مرقومه‌یه آنکله تهمت ایدوب سلطان احمد مجلسنده ظرفا وشعرا نکته ایتدکده بوبیت ایله جواب ویردی :

(بیت)

نجه اسکندری لعلم زلالی صویه ایلتدی وصوسز کتوردی

اکثر اشعاری مرحوم نجاتی‌یه نظیره واقع اولمشدر . نظائردن غرضی پایهٔ شعرده اکا ایرشمك ایدی . نجاتی بك بوخصوصده منفعل ایدی بوقطعه‌یی آنك حقنده‌در دیرلر :

(قطعه)

ای بنم شعرمه نظیره دین چیقمه راه ادبدن ایله حذر
دیمکه ایشه وزن وقافیه ده شعرم اولدی نجاتی‌یه همسر
حرفی اوچ اولق ایله ایکیسنك برمیدر فی‌الحقیقه عیب وهنر

ایجاد وتصرفی اکثریا نظایرده بولمشدر . نجاتی شعرینك کرچه « دونه دونه » نظیره‌سن دیمشلردر اما جملهٔ نظایرده بونکلکنه نظیر اولمز :

(شعر)

آتش غمده کباب اولدی جکر دونه دونه
کوکلمه چیقدی دخانکله شرر دونه دونه
دل دردمنده طوتشدی ینه بر شمع کبی
تن خیالکله مهر اولدی یخر دونه دونه
جان جانبازینی کور لعلکه ایرشمك ایچون
ریسمان سر زلفکدن ایز دونه دونه

مرقومه‌دن نه شعرکه صادر اولسه نجاتی‌یه ارسال وواردانکدن هرنه‌که متوارد اولسه ایصال ایدردی . برکون بر حریف ظریفدن سؤال ایتدی که « نجاتی بك بزم صنایع شعریه‌دن نه‌مز بکنور ؟ » شخص ظریف دخی کلامنده ظرافت وایهام قصد ایدوب « شاعرهٔ شیرین معنادر دیو ایهامکی بکنور » دیو جواب ویردی .

ضمیر ایله برج بلاغتك مهری و آفتابیله همشهری ایدی . فن شعرده بی قدر وپایه ومایهٔ معرفتده کم مایه دکل ایدی . طبع سخن آرایی کلکونهٔ نظم رنکین ایله مشاطهٔ عروس مقال وزینت کر بکر فکر خیالدی . اکرچه عشوهٔ اشعاری وشیوهٔ کفتاری زنانه‌در اما جهت‌سوز وکدازده عاشقانه وبیان شوق ونیازده مردانه‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عشق بابندن بزمله ایلدی اول یار بحث
جانایله ویردك جوابن ایتدی تکرار بحث

(والها)

دیدم یوزیکی کورمدم اولکی کورشده
کشف ایتدی نقابینی اودم دیدی کور اشه
کوز کوردی کوکل بیلدی که بن کشتهٔ عشقم
کمسه بکا رحم ایتدی بیلشده کوروشده

روایت ایدرلرکه بوقدر محبوبهٔ محبوب پرست وعشق وهوا ایله همدست ایکن دامن عصمتی وذیل عفتی آلایش تهمتدن پاك ولجهٔ دریا ساقه کلز پاك بی باکمش . عفت وعصمتده اول قدر مبالغه ایدرلرکه حرم وصان نامحرمدن و اول کنج نهانی مارارقدن صاقنوب نه قطرات نیسان انصالدن صدف سیمینی سیراب ونه شبنم ابر اجتماعدن غنچهٔ رنکینی پر آب اولمش وباجمله نه کمسه انار دونیمدن داد آلمش ونه کمسه حوض سیمینده ماهی صالمش . سنان پاشا اوغلی اسکندر چلبی یه تعشق ایدوب حقده بیچه غزل دیمشدر . مقطعی بودر :

(بیت)

ایردی چون آب حیاته مهری اولز حشره دك
کوردی چون ظلمت شبنده اول عیان اسکندری

مهدی رحمة‌الله علیه

بروسه‌لیدر . شعرانك قدماسندن وقدمانك فضلاسندندر. سلطان محمدك همدم خاصی ومقبول خواصی ایدی . شاطر طبع وخندان روی وسریع الفهم وبدیهه کوی شاعر وفوریاده مام ایدی . اتفاق بر حیدریٔ صاحب جمال شیر غربن کبی سلسل وخلخال ایله اطرافنه زنك آصمش اثنای راهده کیدرکن سلطان محمدله راست‌گلور وعلی الفور بوشعری اول حینده پیدا قیلار :

(شعر)

برکون فلکك طبلی کیم اوتر ایدی کم کم
سنجاب سحاب اوزره که کیمش ایدی قم
ین سیر چنلرده کوکلرده ایدی کشتم
جام استر ایدم کوندن چرخی صنوریدم خم
تا کاه قولاغمه بر زمزمه یتشدی
هریا که نقاره قیلدم جان کوزیله کوردم
برحیدری کرز ارسلان اردینه کفل اوزره
زنجیرله زنك آصمش صان شیرایدی آهندم
اول یار بری پیکر اول ماه فلك منظر
کم مثلن آنك مهدی کورمدی داخی مردم

معنی یتیملرینك مادر پرمهری درج درفصاحت‌ا عنی‌که مهری نورالله مرقدها وطاب مشهدها

اماسیه‌دندر . بلایی تخلص ایدر برقاضینك قزی ایدی. روشیٔ

اما مستجه اولیجق منزلهعصاسز کیدردی. حکمتن صوردیلر، بوقطعه ایله جواب ویردی :

(قطعه)

بو منیحی ایکی عصا کتورر بری جسمانی ، بیری روحانی
اول که جسمانیدر آغاجدندر اول که روحانی لعل رمانی

ومذکورك آغزنده دنداندن اصلا اثر ودرج دهننده کهرقالمامش ایدی. سلطان محمد مرقومه برکون «سن خود مسن دکلسك. بوسنده سنکه نه اولدی؟» دیو سؤال ایدیجك بویتله جواب ویردی :

(بیت)

ماهرولر لبلرینه دیش بیلردم دمبدم
اول قدر طاش اوردیلر آغزمده دندان قالمدی

منیری رحمة‌الله علیه

شهر اماسیه‌دن. سلطان احمد بن سلطان بایزید واصفلرندن واول عصرك کامل وعارفلرندندر. وفور علم ومعرفتله طبعی نجه فنه شامل ایدی. اما مشاهیر شعرادن اولمدیغی اجلدن خلق کمالات ومعارفدن غفلدی. فارسی وترکی ایکی پاره دیوانی ودیوانسده خیلی آثار عرفانی واردر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

دوکدی جواهرین صوکبی چشم اشکبار
کلزار کویکه کتورنجه ایکی پیکار

وپیمان ایدلدن له پیمانه آلمادم وجام می کبی عهده‌مده اولان عهده شکست ویروب پیمان شکن اولمادم» دیو متصل یمین ایدردی . اما ایاغی اوزره طوره‌جق حالی وکندویی جمع ایده‌جك مجالی یوغدی . آخر کیفیت حاله واقف اولق ایچون طواشی وخدام باشنه چوکدیلر ومحکمهٔ معدلت شاهیده اول رندك آغزین قوقدیلر . رایحهٔ راحدن اثر احساس ایده‌میوب متعجب ومتحیر اولیجق پادشاه رفق ولینت ایله خبر صحتن صوردقده اول دخی هزار نیاز واعتذارله کیفیت حالی حسن تعبیر وبرحقنه بولوب می‌احتقان ایتدیکن خوب ادا ایله تقریر ایتدی . بومزاحی خوش کلوب جراید جرائمنه قلم عفو چکدی . امیددرکه اول ماحیٔ سیئات دخی وفور رحمتدن خطیأتنی عفو ایدوب کناه‌لرین محو ایده . طریق شعرك علمیسنی خوب بیلیردی وشعرانك فضلاسیله محافل ومجالسده فن بیاندن بحث قیلاردی . بومطلع آنکدر :

(وله)

مجمر کورون سوز درونم اوده یاندی
شمع آغلادیغم کوردی یاشم قانه بویاندی

(غزل)

دوشدی ینه دل دردینه برتازه جوانك
کیم آفتیر جانك وآشوبی جهانك
کوکلم دوشه‌لی عشقنه دیر کوزمه همدم
دوکدك یره قانیمی یره دوکله قانك
زلفکله رخك مصحف حسکده نکارا
تفسیرین ایدر آیت نوریله دخانك

مسفور ضعف پیریدن هشیارانی زماننده عصایله قیام ایدردی .

اولدقجه عهده‌سنده اولان عهدك نقضنه جرأت واقدام ایده‌میوب عاقبت اصلاح مزاج وجان عایلنه علاج ایچون طبیبانه بر حقنه بولور واول حقنه ایله شرابی کندویه احتقان قیلار. بروجهله کیفیت حاصل ایلرکه اونکیدن بتر مست واوکار وبدنام روزکار اولوب تحت القلعه‌یه کمور. بوجانبدن پادشاه دخی مزبورك کیفیت حالن بیلمك ایچون هرطرفه آدم صالمشدی. مصطبه‌لرده ومیکده‌لرده مرقومی آرامدقلری یر مکر تحت القلعه قالمشدی. اتفاق بودخی سورت شراب وکیفیت می نابه‌خه کبی جوشه وصراحی کبی خروشه کلوب بویتی اوقوردی:

(بیت)

آفرینلر شراب کلرنکه لعنت اولسون بوزایه وبنکه

بووجهله مست ومدهوش ولایعقل وبی هوش میان تحت القلعه‌ده کوه‌زه‌لنور وخلق هرطرفدن اوشوب بونی مزه‌لنور ایکن اول شخص که بونك تك وپوینده وجست وجوینده ایدی همان دم چیقه کلدی ومیان تحت القلعه‌ده مولانای مشارالیهی مست ملامت بولدی. اول ده برقاچ امرمن دیو سیرتیله مولانایی کنوردیلر وحضور شهریاره کتوردیلر. پادشاه کیتی پناه مولانای مزبوره نکاه ایتدی کوردی که شرب شرابدن رنك روئی لاله سیرابه وحمرت خمرله کوزلری میکون حبابه دونمش، جبه ودستاری میفروشه آلدرمش ونقد بی شماری مطربانه چالدرمش. نه رفتارنده استقامت ونه کفتارنده فصاحت وار. شهریار والانسب خشم وغضبه کلوب امر ایتدی که مومی‌الیهك کهر کیاب وجودینی در خوشاب کبی بحرة القاو مکانی قعر دریا ایده‌لر، مسفور دخی درت کتابه ویوز اون درت صحفه وعرش اعظمه وکعبهٔ معظمه یمین غلاظ وشداد ایدوب دیدی که «عز حضور شهریارده عهد

معروف اولغین احمد پاشا تربیه‌سیله سلطان محمدك مجلس خاصنه یول بولمش ایدی وتقرب تحصیل ایدوب مصاحب ومقارنی اولمشدی . اما غایتده عیش می پرست وروزوشب کاه‌مخمور وکاه مست ایدی . جام کلفامی الله المایجه نرکس کبی کوزی آچلمز وبر مقدار مستجه اولمینجه کندوبی بیلمزدی . نیجه کره جبه ودستاری می فروشه رهنه قومش ونیجه نیجه کوزه‌می ایله توبه‌دن ال یومشدی . مکر روشنی حضرتلریله زمان تحصیلدن مناسبت سابقه‌سی ومصاحبت صادقه‌سی وارمش . مذکور شیخ روشنی مزبوره خبر کوندررکه بوفسق وفجور ولهو وشورنجه دك کلسون اکا محبت جامندن عشق شرابن ایچرمیم کورسون‌که ذوق وحالت وشوق وکیفیت نصل اولور دیر بودخی خبر کوندررکه اکر قدح شرابك‌ذوق وحالتن وحالت کیفیتن ویره‌بیلورسه خدمت پارماغنی قویه‌یم اولنجه آستانهٔ خانقاهنده مریدارادت پذیری اولایم دیر . بووجهله شوریده وخراباتی اولوب خراباته دوشیجك سلطان محمد کتوروب انواع تأکید وتهدید ایله توبه ویررکه من بعد جام میدن‌ال یویه وتسلسل جام فاسد فرجامی‌الدن قویه، عمری اولدقجه سمت صلاحه وطریق فوزو فلاحه کیده . بوشرط اوزره احسان فراوانله منصب عالی ارزانی قیلار . بودخی بوانعام تامله منزلنه کلور . شیر مادردن کسلمش طفل رضیع کبی بر ایکی کون شرابه صبر وصبرله جان ودله محکم جبر ایتدی . حسرت باده‌دن کاه بوزمه بوزلدی وکاه بنکی وکاه برّاش اولدی . آخر شراب تاتلك لذتن برنده بوله‌مدی واتسزواتمکسز اولدی، آنسز اوله‌مدی . می ارغوان حسرتنده برك تك خزان رسیده کبی چهره‌می زرد وآرزوی دردمی ایچنه درد اولدی . نفس اماره بوخصوصده مبرم ومتقاضی

نه‌دکاو ایلسه کسب فضائل　　بوله‌مز مرتبه برمرد کامل
هنر اهلینك اولدی حالی معلوم　　هنر عنقا کبی عالمده معدوم

امسانهٔ شمع وپروانه‌یی شعرای رومدن اوچ نفر استاد یازمشدر: مولانا لامی، استاد شعرا ذاتی، اوچنجیسی‌ده بونلر. هربری برکونا حکایت ایتمش، هربری بربحرده دیمشدر، هربرنده بر حلاوت وار. بو خصوصده نظم قیلان فلاندن برتر، یاخود فروتر ویا برابر دیو میانلرندن برکیمسه برسخندان نکته شناسی‌میز اولوب تمیز ایتمامشدر. اما مومی‌الیه رسالهٔ (کل ونوروز) نده زمانه‌سندن شکایت وحسب حالن حکایت ایتمش ایدی. بوابیات اول مقاله‌دندر:

(مثنوی)

خمسه‌م اوقور ایدم اغلایوب زار　　کیم یوق بومتاعه بر خریدار
دیوانلر مه ایدوب نظاره　　دیردم نه نه قیلام نیدم نه چاره
عالمی طوتمش ایدی آدیم　　آل ویر مدی شاهد مرادم
نظمم درناب ایکن سراسر　　اولدی قره طوپراغه برابر
بو نظم وعلو شانمه حیف　　بوتیره کچن زمانمه حیف
کوکلم دیدی‌که ایا معیدی　　سنسین بو زمانه‌نك فریدی
شکر ایله‌که اهل ونکته دانسین　　دورکده نظامیٔ زمانسین
چون اوردك الکی پنج کنجه　　خسرو طوته‌مز سنکله پنجه

عبدالله هاتفینك هفت منظری ونظامینك‌هفت پیکری مقابله‌سنده بحر خزجده (شمع وپروانه) سی واقع اولمشدر.

املح الشعرا ملیحی رحمة الله علیه

توقاد ناحیه‌سندن، علما زمره‌سندندر. فنونك اکثرنده کامل وماهر ومرحوم احمد پاشا ایله مصاحب ومعاصردی. انواع معارفله

وایجادی غایتده ماهردر. خاصه که فن شعرده کندویه غایتده حسن اعتقادی وطبیعت نظمیه سنه نهایتده اعتمادی واردر .

معیدی رحمة‌الله علیه

اسکوبدن ، بودور شعراسندندر . مفتی علی چلبی بك معیدی وافاده واستفاده اهلنك مفیدی ومستفیدی ایدی. سخن ورلکده طبع کهرسنجی وزبان ترکیده (جواب پنج کنج) ی وکتب سبعه سی واردر . بونلرك نظمنده چوق دقت وخیلی صنعت خرج ودرج ایتمشدر. یدی پاره داستان شیرین بیانی واوچ جلد دیوان فصاحت عنوانی اصلا رغبت ناسه والتفات خواصه قرین اولمامشدر . عند الشعرا والفضلا پرکوی مقوله سیدر . تحریر وتألیف ایتدوکی دیوان ثلاثه ورسائل سبعه دن (الذالکلام اوجزه) مقتضاسنجه برمنقحجه دیوان ونظم پاك ایله برداستان اولی ایدی دیمشلر . نظمی اول قدر نازك ورنکین وشعری چندان پسندیده وشیرین دکلدر . بوشعر آنك اشعارندندر :

(غزل)

زینت کلزار وصحرا کلمیدر بلبلمیدر — ایلین کوکلیمی یغما کلیدر بلبلمیدر
کولسه کلدرسویلسه بلبل نه یلسون آدمی — یارب اول شوخ دلارا کلمیدر بلبلمیدر
درد دل سندنمی یاندن بیلندی بیلمزم — عشق رازین ایدن افشا کلمیدر بلبلمیدر
بلبل اغلار، کل کولر هردم حریم عشقده — یوقسه مجنونیلله لیلا کلیدر بلبلمیدر
ای معیدی سویلمن دلبری دلده سنمیسین — ایللره شمدی تماشا کلیدر بلبلمیدر

(مثنوی)

باشی جاهلرك فوق العلاده — یوزی کاملرك تحت الثراده
هنر اهلی جهانده خوار ومحتاج — سراسر بی هنرلر غرق دیباج

(شعر)

فراقکله ضعیف ونا توان ودرد ناکم بن
غمکدن شرحه شرحه ، پاره پاره ، چاك چاكم بن
صرارادم حسرت آب عنبدن خاکه یوز اوردم
خزان وقتنده کویا خاکه دوشمش برك تاکم بن
کیمی اولدرسه احیا ایلر اول عیسی صفت اما
بو بن اوللیسن قتل ایلمز اکا هلاکم بن

خیالی یه سرقه تهمتیله عجب دحللر ایدردی واستهزا یوزندن قطعه‌لر دیردی. جمله‌دن بری بوقطعه‌در :

(قطعه)

قانی قاتی خیالی شعر اوقودی — دیدم آنك قولاغینه پپ پپ
بو غزللر کیمك اولا دیدی که — اسی چیتمازسه بمدر هپ

معمایی سلانیکی

درویش مشرب ، واسع مذهب کمسنه‌در . تازه‌لکنده درویشلرله چوق سیاحت وعجم ارنلریله خیلی مصاحبت ایتمشدر . فارسیدن ولغاتدن تتبع ومعلوماتی چوقدر . زبان فرسی ضروب امثالی وموارد استعمالی ایله خوب بیلوردی . وتکلمنی فصحای فرس مرتبه‌سنده فصاحت اوزره قیلوردی . معلوماتی وافر وانواع فنونك افاده‌سنه قادر فاضل کمسنه ایدی . (مرأت صفا ایتدی حق صورت انسانی : آچ کوزیکی جانم باق کور صورت انسانی) مطلعیله باشلایان شعری موجب مباهاتی اولان اشعارندندر .اما شعر کویلقده چندان الی یوقدر وفن معمالك دخی علمیسنده ماهردر ، اما عملنده تصرف

واقسامن بیان ایدوب هرکسك رتبه‌سنه موافق القاب والفاظی آنده درج ایتمشدر .

(مطایبه)

مذکور مسیحی ایله ذاتی بیننده شعره متعلق بعض معنائر توارد واقع اولوب ذاتی مسیحی‌به سرقه تهمتنی مشعر بوقطعه‌ی یازوب کوندرمشدر :

(قطعه)

ای مسیحی هر بری عرض اوغرومی عیاردر
شهر شعرك شاهیسك بر درلو داخی اولدی ایش
ملك نظم ذاتینك اوغرلنوب معنالری
کیروبن دیوانکه تبدیل صورت ایمش

(جواب مسیحی)

صانمه‌که معنیٔ نادانه بنی ال اوزاده‌م دکلم طفل که خاییده ایدیم افطار
تنده‌کی روح بکا عاریتی اولدیغیچون کونده بیك کیز ایدرم کندی حیاتمدن عار

(قطعه)

شاعرك بریمی کتوردی قلمك ایچه‌سندن اوچ بوغونی
بالبداهه دیدم که فائده نه قلمك ایچه‌سی سوزك یوغونی

مشربی قلندر

استانبولدن ، بودورشعراسندندر . فقروفنا اهلی صورتن طوتمش لاابالی مذهب ودرویش نهاد وقلندر مشرب کمسنه‌در . علم ادوارده تألیفه قدرتی وفن موسیقاردە تصنیفه لیاقتی واردر . فن شعرده دخی طبیعت نظمیه‌سی بد دکلدر . بوبرقاچ بیت آنك اشعارندندر :

طبعی غایتده دقیق اولوب طرز خاصی خواصه مخصوص اولمغین نظم بلاغت نظامندن طباع عوام الناس چندان تلذذ ایده‌مز . بو برقاچ مطلع آنك اشعار سحر آثارندندر :

(مطلع)

ای یوسف ثانی کل اوتور جان کبی تنده
تنها قومه یعقوب دلی بیت حزنده

(وله)

ای خسته دل قیلان بنی ناز وعتابله
کل کوکلی خوش ایله یته بر جوابله

(وله)

ایکی عالم غصه‌سن اونوتدرر کیشیه جام
جم انکجون جامی الدن قومدی ایچدی مدام

وطرز قصیده‌ده دخی مخترع وماهر وسامریٔ ساحردر. بو برقاچ بیت تاج زاده حقنده واقع اولان صفت بهار قصیده سندندر :

میر اقلیم سخن اعنی نشانجی پاشا
ایره‌مز فکری نشانینه خدنك افکار
ژاله کل صفحه‌لرین مهره لیوبدر تاکیم
یازدرنکین سوزین اول صاحب تمکین ووقار
ای لسانك جوکلیم وکلماتك معجز
وی دواتك چه بابل سرکلکك سحار

وکلشن انشا اسلوبنده عبارات واضحه ایله (کل صدبرك) تسمیه اولنور یوزعدد صور مکتوبی واردر . منشیان ومترسلان بیننده خیلی مرعی ومرغوبدر . قوانین علم انشائی وقواعد اسلوب املائی آنده تحریر وتقریر ایتمشدر . نثر عادی ونثر مسجع وغیر مسجع انواع

مستی چلبی رحمة‌الله‌علیه

ادرنه لیدر . نوخیز ونوهوس ایکن سلطان بایزید دوربنك اواسطنده فوت اولدی . صاحب جمال واهل کمال نوجوان اولدیغی باعثدن نجانی تعلق وتعشق ایدوب حقنده غزل دیمشدر ومستانه چشم ومیکون لب اولدیغی حیثیتدن‌مستی تخلص ایتمشدر . رندانه اشعاری ومستانه کفتاری واردر . بوشعر عشرت انکیز آنك ابیات ذوق آمیزندندر :

(شعر)

بنم صراحی کبی شاه تاجدارم یوق قولیم آیاغن اوپمکه افتدارم یوق
غمله پیرمغان تك درست عهد اولسون صینورسه‌کاسه‌سی کردونك انکسارم یوق
می الست صونلدی الیه روز ازل ایچلدن اول میی‌مستم دخی خمارم یوق

مسموعدرکه عشاقدن بری اول مخدومك آستانه‌سنده خادم اولمق ایچون حجاب اولان آلتی قطع ایدوب کندی خادم واغراض نفسانیه‌یی آرەدن دفع ایدوب مصاحبت‌روحانیه‌یه بی تکلف وبی توقف مداوم وملازم اولور :

(بیت)

هرکه میدان غمده بی سردر غمکساری آکا میسردر

مسیحی رحمة‌الله علیه

روم ایلنده ، اسکوب قربنده پرشتنه نام قصبه‌دندر . دقت خیالده بکر فکره قدرتی وخاصه معانی ایراده مهارتی واردی . اما تخیل

بوشعری ذکر اولنان حالاتی جامع ومطالع اشعارندن انوار توفیقات طالع ولامعدر .

(شعر درمدح مکهٔ مکرمه)

یارب اول دم قاتکه عزم ره بطحا ایدم
تا صفاییله طواف کعبهٔ علیا ایدم
دمبدم زمزم کنارنده قیلو بن زمزمه
آب چشمله روان اول چشمه‌یی دریا ایدم
یارسول‌الله جنابك خاکنه یوز سورمکه
باکه یول کوستر بوزم اول یولده تاکه پا ایدم
کهمدینه چوره‌سنده چهره‌م اوزره‌چکزینوب
که مبارك مسجدکده خدمت مولا ایدم
مدحك ایتك قصدینه جاندن اکرچه مدحیم
سا که لایق مدحی اما که قچن انشا ایدم

مردمی چلبی

غلطه‌ده متمکندر . اهل علم طائفه‌سندن وبوعصر شعراسندن خوش طبع، قابل شان جواندر . لطف شعری ولطافت شانی ممدوح اهل عرفاندر . بومطلع آنك جملهٔ ابیاتندن ومقبول‌اولان کلماتندندر :

(مطلع)

کوردی ای‌قاشی کمان غمزه‌که هردم سوزآتار
تیرکر تیرك آنکچون یوزینه اکری باقار

(وله)

کل ای‌غنجه الهجام‌آل چولاله بوستان ایچره
بنفشه ایچه‌لم زرین قدحله کلستان ایچره

غزلی که غایتده غامض ومغلق غزلدر وارباب تصوف بینده مشهور ومتداولدر هربر بیتی آیات واخبار وامثال مشایخ کبارله محققانه تأویل وهرتأویلی مشایخانه آفاقی وانفسی تمثیل ایتمشدر .

محی الدین چلبی افندی

محیی تخلص ایدرلر . قاضی عسکر قسمندن غایتده متشرع ونهایتده متورع کمسنه‌در . اگرچه طبع شریفلری نظمه مائل وشعره شاملدر ، اما چندان مقصود ومراد ایدنمامکین شعرلری ندرتله واقع اولمشدر . هر قچن غلبهٔ شوقدن یاشعر اوقور ویاشعر دیردی قالقوب تجدید وضوء ایدوب آغزینی کلاب ایله یوردی . بومطلع مطبوع آنك اشعارندندر :

(وله)

آغزی نزکلکله قانم نوش ایدوب اولدی نهان
قطره‌جه قانم آنك یرنده قالمشدر عیان

مدحی رحمة الله علیه

لوای اماسیه توابعندن لادیك نام قصبه‌ندر . حاجی موسی آدیله معلوم ومعروفدر . حاج الحرمین اولوب بیجه دفعه حجاج رحمت نتاج ایله مکشوف الرأس کریان ونالان لبیك کویان مقام مروده صفایه سعی نام وجبل عرفاندن قلب حزین وبال پرانین براه محبتی شام ایتمشدره

شول کشی که دینده اولدی دین یوخلی
اوغرامسون بو رایه بابی دکل اشبو باب

محرمی رحمة الله علیه

غلطه‌لیدر. محروسهٔ مزبوره‌ده قاضی نیابتن ایدردی . پادشاهمز سلطان سلیمان صاحب قرانك جلوسی تاریخندن بغداد سفرینه وارنجه واقع اولان فتوحاتی رنگین صنعتلر وخوب دقتلرله نظم ایتمشدر . مثنویسی شعرندن کراتله خوب وصد مرتبه مرغوبدر . صفت صبحده بومطلع آنکدر :

(مطلع)

آچدی چون اجنحه سن باز سفیدی سحرك
آشیان عدمه کتدی تز روبی قمرك

مرقومك مرحوم کنفی ایله هزل یوزندن چوق معارضه‌سی ومناظره‌سی کچمشدر .

محوی چلبی

استانبولدن، طلبه طائفه‌سندن وبوعصر شعراسندندر . نظم ونثره هروجهله قدرتی وایراد وایجاده تمام لیاقتی واردر . لکن اول قدر فضله کتورمدمش وکندویه شعری ایله شهرت ویرمامشدر . اول افتخار مشایخ کبارك ، اعنی منلا خداوندکارك :

(نظم)

دوش وقت صبحدم درچرخ پایان یافتم درمیان دانهٔ خشخاش سندان یافتم

ایلدی واهلی اولیان بوکونه امر معظمه مباشرت ایتمسون دیدی .
(ع) هرایشك ماحصل اهلی کرك ای جان اهلی

فی حرف المیم

مألی رحمة‌الله علیه

قضاة زمره سندن ، بودور شعراسندندر . بین القضاة یار حصار اوغلی کوسه مألی دیمکله مشهور طرفه روی ولطیفه کوی کمسنه ایدی . مدون ابیاتی وخوش آینده کلماتی واردر . بومطلع آنکدر :

(وله)

کیسوی تابداری جنان ایچره جیمدر صورسك دهان یاری قبر ایچره میمدر

(وله)

یوره کم یاردی یار خنجر یله بن اولورسه‌م آسان قیله یاران

وبوقطعه دخی جملهٔ اطائفندندر :

(قطعه)

دنه دی طالع نحسینی مألی دخی منصب دیو آغزین آچمز
نه یوزیله طولاسون منصبی اول که سیرکدر صقالی سوزی کچمز

بومطایبه‌می کندیسنك صورت رهیئتی مشعردر :

(قطعه)

غنی سن بوجهان ایچره مألی دیمه انچه‌ك صورانه نم وار اوله
بنی صاقاکز ای ارکان فقیرم صقالم صاغیشی اوچم وار اوله

(قطعه)

اول کشیدر معتبر شمدی بیوب هم بیدوره
عیبی هنر عد اولور هم کافی خطائی صواب

لقائی رحمة الله علیه

استانبوللیدر . سلطان سلیم دورنده نقل ایتدی . بزازستانده صحاف وحالنجه شاعر وصافدی . طبیعت شعریه‌سی چندان مقبول اهل عرفان دکلدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(وله)

تیر غمزه‌ك یانشکدن یادکارمدر بنم صاقلارم سینه‌مده آنی رازدارمدر بنم

(وله)

سن شاهبازایله قیله‌یم دیو دست بوس نازکلکیله کندو ایاغن طوغان اوپر

(مطایبه)

ندای لقایی‌یه خبر کوندروب « بزم دیوانمزك یاران بینده فی‌الجمله شهرتی وشعرشناسلر میانده قبوله‌قرین اوله‌جق حیز ورغبتی وارمی؟» دیو سؤال ایدیجك مرحوم لقائی بوقطعه‌یی جواب کوندرمش :

(قطعه)

سزك دیوانکز دستان اولوبدر شهرلی کویلی اوتور شهرتی وار
کوزی آغولرك وصفیله شمدی کیمك دستانی دکلو رغبتی وار

(جواب ندائی)

سنك کبی دییه‌یدم شعری بنده مزه اولوب ایله شهرت بولوردی
اکر اوصافکی دیوانه یازسم کیمك دستانی اول وقتك اولوردی

غرابت بوندهکه بوطبع غریبه برله احمدینك یوسف وزلیخاسنه نظیره دیمشدر . بلکه نظیره یوزندن نقیصه دیمشدر . عیبی هنر ظن ایدوب اول خاقان سعیده یعنی سلطان بازیده هزار غرورله صوندقده مناقب ابیاده خطانی کوردکده اول کتاب ناصوابی کروب احراق

لعلی رحمة‌الله علیه

وطن اصلیسنده اختلاف واردر . اما معلوم ومشهوردرکه جم شاعرلرندن وشعر کویان ولایت رومك ساحرلرندندر. احمراللون اولدیغی مناسبتله (لعلی) تخلص ایتمشدر . اکثر اشعاری بی‌تأمل وتفکر انسای صحبتده واقع اولوردی . ونجه فرد و رباعی بی بدیهه سویلردی . مثله موافق خوش آینده ابیاتی ورنکین کلماتی واردر . بوشعر مشهور آنك اشعارندندر :

(شعر)

زاهدك کوکلنده جنت، عاشقك دیدار یار لاجرم هرکیشینك باشنده برسوداسی وار
عاشقك حالات وجدین اختیاری صانمه کز دلربالر شیوه‌سی آدمده قومز اختیار
ای مقلد کیشیده آینه صاف اولمق کرك قونمیه تاکیم اکا کرد کدورتدن غبار

(مؤلفه)

صفحهٔ خندنده یارك صانمه کز خط غبار
ذره‌لر درکیم کونش رخساری ایتمش آشکار
زلف عنبر بارکی یوزدن کتورسك وجهی وار
چونکه ای حوری یاراشماز کلشن جتنده مار
زلف ورخسارك خیالیدر انیس ومونسم
اولدرر اکلنجهم ای مهرو بنم لیل ونهار
غم غبارین بر نفس آینهٔ دلدن کتور
خاکه دوشوب اولدن اشبو تن خاکی غبار
ای لطیفی عمر فانی هر نفس کچمکده در
شول آقار صولر کبی کیم ایلمز بردم قرار

اکا بر شعرای عجم سبعهٔ معلقه مثابه‌سنده اظهار قدرت ایدوب مرأت صفا وجلای روح ولجة الاسرار ودریای ابرار وغیرهم بوکمینهٔ کم بضاعه بوقدرت واستطاعه ایله اول نهج ومخطه‌ده باذل وفاقه علی قدر الطاقه یوزبیت بر قصیده دیدم . بوبرقاچ بیت آندن بوجریده‌یه ثبت ایتدم :

(ابیات از قصیدهٔ مرأت عبر)

صوکبی صاف اول کدورتدن دلا دیداره باق
صیقل ایت آینهٔ قلبی جمال یاره باق
بر پدر بر مادر ایکن اصلی جمله آدمك
کیمنه عزت کیمه ذلت ویرن جباره باق
طاشی که مرمر کبی مرجان ایدن فعالی کور
خاکی که درویش که سلطان ایدن مختاره باق
قدرتیدر کیمنی زیشت وکیمنی زیبا قیلان
کل رقیب دیوی کور یار پری دیداره باق
بر آوج خاك سیه‌دن بر سمن سیما قیلان
قطره‌جه صودن یاخود بر سرو کل رخساره باق
بی فتیل وبی دهن یانان بوایکی شمعی کور
بی طناب و بی ستون بوخیمهٔ ژلکاره باق
بو طقوز طاق مقرنس بوسرای شش جهات
کاف ونوندن بونلری بنیاد ایدن معماره باق
طاق چرخك کل نظر قیل لاجوردی سقفنه
آ که بریر زینت اولمش زر نشان مسماره باق
چشمهٔ صبحك سحر نیلوفرینه قیل نظر
بونجه ترکس ایچره هرشب برکل نواره باق

دخی لسان ترکیده واقع اولان مثل زیبا مثالله لطائف ومعارف درج وخرج ایدوب بوبابده بر طرز نوید ایتدم که ولایت رومده کمسه احداث ایتمدی . اعنی منشیان بارکاه انشادن بری بوسمته کیتمدی . لاف وکذاف فهم ایدنلر جمله‌ٔ مؤلفاتمدن (انیس الفصحا)یه و (فصول اربعه)یه و (رساله‌ٔ اوصاف ستانبول)ه نظر ایتسونلر ایجاد تصرف کیمه‌در کورسونلر وجمله‌دن ماعدا برکتاب تذکره بصر اولی الابصار تبصره یتر (ع) برکلستانده بیلورسك عارفه برکل یتر. نه فائده اخوان حقد وحسد وبوقوت وقدرت کشی‌یه داد حق وعطای جواد مطلق ایدوکن بیلمیوب ارباب تقلید وتعصبدن یقین اون نفر کمسنه ـ بلکه اون دنده زیاده‌در ـ بی‌رولك ایدوب زعم فاسد وخیال کاسدلرنجه تذکره یازدیلر اما کندی نسخه‌لریله قالدی . نادان ودانادن نه کمسه آلدی . نه صاتدی.(ع) قبول لطف سخن مردرا خداداسته. اما نه‌فائده‌که شرایط روزکاره وقتم تنك وسنك فاقه‌دن پای معیشتم لنك اولدیغندن چندرهٔ حیرتده انکوری صوفی کبی محکم صقلدم . وغداره‌لر غدرندن خرابه مشرف خانه کبی چاپر چاپر یقلدم . میرو وزیردن برمعارف قدرت بیلورعارف اولدی‌که مسند وظهیر ومعین ونصیر اوله :

(بیت)

بولا ره‌سن عمان زردن خبر ویر در آمد اخذ اولور یردن خبر ویر

کوردمکه بوکبیلرك برقوری اعتباریله و بیهوده اضافت وافتخاریله قالیجق مرد هنرور عالمده بر خیرلی اثردن قالور برکون اول عجله ایله بوغازن آلور. ایتمدم الا عالمده براثر ایچون وخلفمده خلف ملاحظه‌یله بر دعای خیر ایچون :

(بیت)

کله بردم طوله طوپراق دهانم چورویه سبزه‌لر کبی لسانم

تتبع وترجمه تهمتندن بریم . کلمات سلفدن وقرائح خلفدن نسنه اتخاذ واقتباس ایتمدم دیرسهم سوزمك اریم . زیرا زادهٔ قریحه‌سی کشینك زادهٔ جان ودلدر . نه فرزند آب وکلدر . فکیف که شعرده هنر معتبر اولدر . معنای جدید دکه‌شانده وکوهر خاص دکه‌کاندهٔ بولنمز . شعرای زمانك اغلب واکثری متشاعر ومقلددر ولاف وگذافله بهود تقلیدر . بواحمالك تفصیلی اوائل کتابده سبقت ایتمشدر . تکراره احتیاج یوقدر . بوفقیر حقیر عنفوان جوانیده بش یوز مقداری غزلیات واوتوز اوچ عدد قصیده ایله ترسیعدن تخمیسدن ماعدا ترتیب حروف اوزره دیوان تدوین ایتدکده کوردم که متاع معتبر وچندان فضل وهنر دکل . وهم سویلتمسك ایکی کشینك بری شاعر بلکه شاعر ماهر کچنیر وهربری مکس مقدار ایکن مقام عنقاده اوچارلر وهم فضل وثواب ایراث ایتمز وبین الاقران صاحبنه‌قدر ومنزلت ویرمز . لابد بن دخی طریق انشا که اهالی وافاضل دستکاهی وفضلا وبلغا سمت وراهیدر قدرت اظهار ایده‌جك ومکنت وبضاعت کوسترهجك مسلك ومحلدر . هرنادان ناسازك بوهواده پردازی وعرصه‌ده تك وتازی یوقدر . اما طریق انشاك دخی تراکیب متونی متن متین مثابه‌سنده کمال متانتده عبارات غامضه واستعارات معضله برله بسط اولنمشدر . (منشأت) وصاف و(منشات خواجهٔ جهان) منوالنده ومثالهم حجب الفاظ ومشکله ایله محجوب ومستور اولمغین اذعان سیاق وسباق تفحص لفاته وکشف معضلاته موقوف ومحتاج اولمغین ارباب معارفدن دکه بر عارف که تعمق وتجری اولهیه مطالعه وملاحظه‌سندن تلذذ ایده‌مز اما بوکینهٔ کمتر طریق انشاده بر طرز بلاغت افشا وایجاد واحداث ایتدم که شعرای رومدن نجاتی ضروب امثاله تشبث ایتدیکی کبی بن

تفصیل اقسام شعر

حکما قولیجه شعرا ایکی قسمه منقسمدر . بر قسمی وهبیدر وبر قسمی کسبیدر . وهبی ایله کسبینك زرنج ایله زر وبلورله کوهر قدر تفاوت فاحشی وسحر واعجاز قدر نمایشی واردر . شعر وهبی طبع سلیقیدن صادر وناشی اولور . والهامی برحالتدرکه طبع فیاضدن کلور وبومقوله الهامات اکثر اهل‌اللهه واقع ووارد اولور . شعر کسبی تتبع ایله وتقلید ایله‌در . تحقیق ایله تقلیدك تفاوت وتبایی معلومدر . ودخی شول محبوبه بکزرکه آنده جذبه وآن اوله اما مثال کسبی صاحب چشم دایر برساده رودرکه جذبه وآنی یوق .

(بیت)

بندهٔ طلعت ان باش که آنی دارد شاهدان نیستکه هویی ومیانی دارد

وبوفنده استاد اولانلر صاحب طرز اولور وخاصه معنالر بولور وسوزلرینك رنك وروحی وجناب فیاضدن فتح وفتوحی اولور . کسبی اولانلرده بوحالتلر اولمز وتتبع وتقلیدسز نسنه بولمز . اکثری شاننه ملایم برتخلصده عاجز وقاصر اولور وتألیف وتصنیفی مؤلف خصیله قالور وصکره صاندقده آلان کاغدی بهاسنه آلور ویاخود معجونیلر آلور معاجینه ظرف قیلور . آثار ورق الخیال ایله اول زمانده مخیل اولور . بحمدالله هرنه‌که تحریر وتألیف ایتدم ایسه مقبول خلق اولوب بین الناس شیوع وشهرت بولدی . کتاب مرقوم تألیفاتدن اون ایکنجی دفترمدر وهربری خاصهٔ قریحم وزادهٔ طبعمدر . مقبولیته بودلالت ایدرکه نظر پادشاهی برله منظور اولدی وبرنجه‌سی کتابخانهٔ همایونه واصل اولوب صله جایزه‌سی حاصل اولدی . بوقدر تحریر وتألیفده

محبوبلر ظهور وصدور ایدر . اکثر خلق محبوب دوست وکوللری عاشق پرست ومحبت ووفا برله همدستدر . (ع) زمرهٔ انساندن مهر ومحبتدر غرض «سیماکه بوتصنیفك مصنفی وتألیفك مؤلفی فقیر حقیر اعنی لطفی اول زمانکه کتم عدمدن عالم وجوده کلدم ، کوکلمی حسن وجمالله بغایت مائل بولدم . اول زمانکه سن صباوتده طفل هفت ساله ایدم ، اطفال صغاردن بر طفله بستهٔ کلاله ایدم . اول طفل نوخیزك هنوز لبنده شیر مادرانر وبند پدردن کوشنده خبروار ایدی . حالت عشقدن هفت ساله ایکن هفت اندام جوشه واول کیفیت جمی کبی درونم جوش وخروشه کلوب شربحهٔ اعضامه شرحه شرحه الفلر چکوب واول الفلر اوکونه داغلر یاقوب هر الف داغ شکل اه اولدی . لاجرم اول علامت آهدن بیکانه واشنا حالدن اکاه اولدی وبالجمله احوال برملالم عالمه داستان ونهان ایکن بونام ونشانله شهره عین اولدم. (ع) طویوردم قصهٔ دردی جهانه داستان ایتدم . پدر ومادر بوحالم کوروب اصلاح وافلاحدن ال یودیلر . عهد مهدمده شور وشوق کوروب لقیم قونداقدن قوتسز قودیلر . (ع) پند پدر مانع نشد رسوای مادر زادرا» کرامت عشقی کورکه سن صباوتده فن شعره وقوف وشعورم یوق ایکن عالم محبتدن عشق یار شعری بوحقیره ارمغان کتوردی وبی اختیار غلبهٔ عشق ومحبت بوحقیره زیبا غزللر دیدردی وهرواردوواقع اولان غزل استماع ایدنلره حالت وحیرت ویردی :

(قطعه)

لطف طبعنده لطیفی نه لطافت قودی حق
بیلدی عرفانی اولان دفتر ودیوانندن

سن بوبحثده داخل دكلسك . وار عالملرله حسابك ايده كيت » ديوب على الفور بويتى ديدى :

(بيت)

كورنلر ايشيدنلر هپ بكندى افندم علميله عامل اولمش

بوكونه دخل وطعنه‌دن اول عصرك موالیسی منفعل ومنقبض اولوب مومی‌الیهه خصم اولديلر . عاقبت الامر قتلنی موجب ومقتضی نسنه اسناد ايدوب قتلی خصوصنده اقدام واهتمام وقيام تام كوسترووب امرن تمام ايتديلر . بوشعری قتل اوله‌جغی زمانه قريب ديمش ايدی :

(شعر)

عشقك قپوسن اله آلايمی نه ديرسك عالمله آوازه صالايمی نه‌ديرسك
دسوای جهان اولق ايچون شيشهٔ عاری هی نولسه كركطاشه چالايمی نه‌ديرسك

لطيفی فتح الله عليه ابواب الطافه بكرمه ولطفه

اول بلدهٔ مثال مينودن اعنی شهر قسطمونيدن خطيب زاده وقيود علائقدن آزاده بلازده اسمم عبد اللطيف اولديغی تقريب ايله لطيفی تخلص ايتدم . يای نسبيسی جناب باری‌يه راجعدر . زيرا اسم لطيف اسماء الهدن اسم ذاندر . تنزل الاسماء من صوب السما فحواسنجه لطافت سخن بوفقيره خداداد ونه تقليد وتعليم استاددر . خاصه‌كه ولايت مزبوره بر خاك پاك نظيفدركه آب وهواسی لطيفدر . بولطافت آب وخاكك اقتضای طبيعتدن خوش الحان حافظلر ونفيس النفس خوانندەلر وخوش آوازه كويندلر وخوب طبع شاعرلر وغرا

ایتمشلردر. بوباعثدن که محل مباحثده بحاث نکته گذار وحین معارضه‌ده سخن آفرین وصاحب گفتار ایدی . محافل ومجالسده موالیٔ کرامه واهالیٔ فخامه محل ومناسبتیله عجیب نکته‌لر ولطیف لطیفه‌لر ایدردی. عربی قصائد وانشاسی چوقدر . امااشعارینك اولقدر شهرتی یوقدر. بومطلع آلك اشعرندندر .

(وله)

کوردی کوکلم که کوزی قاشی کوزل سودی بر بربری تراشی کوزل

سلطان محمدك طاب مرقده مزبوره سن‌ده شعر دیرمیسین ؟ دیو سؤال ایتدکده بوبیت ایله جواب ویرمشدر :

(بیت)

فضل وحکمت اسینه کر اولسه اشعار عار عرض ایدردم بن ده ایامکده آثارلیم

(لطیفه)

فخر عجم که عجمدن علی قوشجیله رومه کلمش ایدی واوتوزله جهت تدریسه متصرف اولمش ایدی ، دارالحدیث واقفك شرطنده اللی ایکن اون آقچه مرقومه ترقی وجهت تدریسه اون آقچه تدنی ایله مزبور فخره رعایت مراد ایدینوب قرقله ویررلر . حرف یا.که ابجد حسابنده اوندر ، حدیثدن کیدروب حدثه ایرکوررلر .

(لطیفه)

لیسی چاپی که علماء سلفدن صحن مدرسلرندندر سلطان بایزید دورنده دفتردار وامنا وعمالهٔ آستانه‌سی مرجع ومدار اولمشدی. اول زمانده علما ایله امتحانه حاضر اولوب مباحثه‌یه قصد ایده‌جك آنی خارج کوروب دیدی که « اسمك افعال ناقصه‌دن ، فعلك ینه آنجیلین .

(مطلع)

دیمك لازم دکل نعل والفلر کسدیکم یاره
زبان حال ایله سویلر آغز آچوب قو یاره

(وله)

اول صنم سرو قد وکارودر دهنی غنچه کبی خوشبودر

(وله)

ای دود آه قاره بولوت کبی کوکه آغ ای اشك دیده یاغمورا ولوب قاره دیره دیاغ

وبو قطعه دخی نا هلك مدحندن اهلك قدحی افضل واولی ایدوکنه آنك مقطما نندر :

(قطعه)

اودر ممدوح اولان اهل اوکه آنی مذمتدر بیلورسك مدح جاهل
شرف ویرمز کشی یه مدح نادان کیلك مدحندن آنك قدح کامل

مولانا لطفی رحمة الله علیه

توقاتلدندر. جری الجنان، سریع البیان، متبحر وبحاث کمسنه ایدی. اکرچه اوصاف اهلیتله موصوف ایدی ، لکن لاابالی وشو ریده رنك اولدیغی باعثدن بین الموالی دلی لطفی دیمکله معروف ایدی. انواع علومه شانی شامل واصناف فنونده کامله اولغین صحن ثمانیده یکه کره درس عام ایدوب سلطان محمده بوکنز مدرسه نك مستعد ومعیدی ومستفیدی ومفیدی لاعلی التعیین کلوب بندن هرفندن اوقوسونلردیو کندویی عرض ایتمشدر. اول زمانك افاضل واماثلی بوارتفاع وامتیازه متحمل اولمیوب اظهار بغض وعداوت واضمار کدورت وبرودت

وکندی زعم وپندارنجه سربلند وارجمند مجلس مزبوره کلوب بی‌تردد وبی‌تکلف انتهای صدره کچوب صدر مجلسده کزین وکمقدر وبالا نشین اولوب اوتورر ومال وجاهنه مغرور ولباس فاخری‌ایله فخور اولوب اموال واملاکی کلامنی اورته‌یه کتیرر . اصلا ارباب مجلسی عینه آلماز وکرپکنه آصماز وتیر فکر فاسدین یابانه آتوب کمان کبرینی هرکز باصماز. اصحاب مجلس مولانای مشارالیهدن حسب حاله مناسب قطعه ورباعیدن برقاچ بیت استدعا ایتدکده بوقطعه‌یی اول حینده علی‌الفور دیمشلر :

(قطعه)

معتبردر جهانده دون ودنی دائما ذلت اوزره اهل هنر
حال عالم مثال دریا در کوهر پاك زیر وجیفه زبر

لایحی رحمة‌الله‌علیه

شهرقسطمونیدندر . هنوز نوجوان ونوخواسته ایکن فضل وکمال ایله آراسته ایدی . طریق سورمش ودرس کورمش دانشمند فاضل وخطوط مخالفه‌نك علی‌حده انواعنده کامل ایدی . آخر کسب کفاف ایچون تجارته شروع ایدوب سود بی‌عد وفائدهٔ فوق‌الحد امیدیله عمانه کیروب هنده سفر ایتدی . عاقبت اول بحر عمانده و دریای بی‌پایانده کشتیٔ وجودی وزورق بود ونابودی غریق لجهٔ فنا ونابدید وناپیدا اولوب کیتدی وجمع ایتدیکی مال ومنال ایله امید وآماله ایروب نه‌متاع دنیادن تمتع ونه‌عمر کرانمایه‌دن تنفع ایتدی . بوبرقاچ مطلع آنك کلمات کهربارندن وابیات دررنثارندندر :

وفضائل ایله مسلم ومکملدر دیمشلردر. بومدعایه شاهد شافی وبینهٔ کافی بودخی دکلیدرکه بونجه کتب ورسائل نتیجهٔ رقمی وبیاض وتسویدی سرجملهٔ سرقلمیدر . تازی ودری مشکل ومعتبر کابلرك ترجمه‌سنده استاد جهان ووفور فنون وفضائل ایله دریای فضل وعرفان ایدی . لاید بونجه مترجم مؤلفات ایچره کندونك دخی نجه خاصه تصرفاتی واردر. کتاب (شرف الانسان) که مجمع مجموع معارفدر . انواع علومه تناولی واقسام فنونه شمولی واردر . کتاب مرقوم کرچه برقاچ کتاب نفایسدن کتاب کلیله‌دن وطرب المجالسدن وزبان دریده شرف الانسادن ومناظرهٔ انس وجاندن استخراج واستنباط اولنمشدر ولکن هر مناظر ومباحثده نه قدر علوم ومعارف وارسه ضم والحاق اولنمشدر . علی الخصوص مواضع کثیره‌ده ایراد اولنان آیات واخبار وامثال اخیار عامه‌یه نصایح ومواعظ همیندر . صفت ضعف پیریده بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(نظم)

اوردی چون ای پیر سکا رعشه دست	ایاغك آلوب سرك ایلر شکست
اولدی چو درج دهنك بی‌کهر	کیسه‌کی پر ایلدی طوت سیم وزر
آهن ایکن اولدی کلیدك چوموم	فتح طلسمانه یتر قیل عجوم
اولدی سیلدن چوکرك شیشه وار	ایلمه جان چشمن امل برله چار
قد دوتا لام والفدر عصا	نفی وجود ایتمك ایچون اولدی لا

مسموعدرکه برکون اعیان کرامدن برینك مجلسنده اکابر فخام واهالئ عظام پایهٔ رتبتلری ومقتضای رفعتلری موجبنجه اوتورمشلر وخدام مجلس هرکسه مقدارنجه وقدر واعتبارنجه یرلی یرین کوسترمکه طورمشلر. مکر زمانه‌اولولرندن کندودن اولو برخودبین وخودپسند

وبوذکر اولنان مؤلفاتدن ماعدا ملا عبدالله هاتفینك هفت منظرین تتبع ایدوب خمسه دن هفت پیکری ترجمه ایتدیلر . غایت اتمامه یتشمدی . بوباعثدن نسخه‌لری طشره دوشمدی . تدوینات سلفه توغل تام ایله تتبعی واقع اولوب ترجمه‌یه قابل محاللرین ایتمشلر . وملایم ومناسب اولان کوشلری مواقعنده الحاق ایلمشلردر . اما اتفاق فضلا وفصحا بودرکه اکرچه ذوفنوندر . لکن نظم وانشاسنده رنك وروح یوقدر وکلماتنده خاییده وروز مره الفاظ وعباراتی چوقدر . مصنفاتنك اکثر واغلبی مؤلفات اکا برسلفدن ماخوذ ومنقولدر والسنهٔ لئیمانده پرکولمك تهمتیله مطعون ومدخولدر . اما بوتحکم وتصلف زمرهٔ کاملدن شول کامله لایق وموافقدرکه مدونات سلفه تتبع مستوفاسی وآنلرك مؤلفانیله بونلرك مصنفاتن جمع قیلوب فروع واصولده مأخذ وتصرفاتن نه محلده ونه موقعده دربیله. یوقسه اهل ونااهلدن بیهوده استماع وظن وقیاس ایله محاکمه ومکابره ظن فاسد وخیال کاسددر . سیما فن زمانمزده قبول ورده قادر متتبع ومکمل هرفنده کامل براستاد ماهرك ممیز صاحب تمیزی اوله وبی نسبت وبی غرض حق کتم ایتمیه سویلیه . وقی بر محقق حق کذارکه حق قبول ایلیه :

(بیت)

بیلن اورته حق حقد وحسدن آ کا تقلید ایدرلر بیلمینلر

اما بوفقیرك فقیرانه علم ودانشی وابتدای سن وقوفدن زمان شیبته کنجه تتبع ورزشی واتفاق آرا موجبنجه اکلایشی بودرکه بونده اولان کلیت وجامعیت شعرای رومك برنده یوقدر ، اکرچه ارباب نظم وانشادن اهل فضل غایت ونهایتده چوقدر . کثرت تألیفاتی جهتندن اصحاب فنون وعلوم لامعیه جامعهٔ روم اطلاق ایتمشلر در واواع فنون

مؤلفات ومصنفاتن عد وشمار ایتدکده مانند ساعات لیل ونهار بیست وچهار اولدی دیو بیورمشلر . تازی ودری مشکل ومعتبر کتابلر ترجمه‌سنده استاد جهان وکثرت ماده ومعلوماتده دریای فضل وعرفان ایدی . ارباب فضل وعلوم وفور تألیفاتی جهتندن آکا جامعٔ روم دیمشلردر . اکرچه دیوانی موجود ومدوناتی غیر معدوددر ، لکن طریق شعره چندان التفات وطبیعتلرینك سرعتندن منظوماتنده اولقدر دقت ایتمه‌مشلردر . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

بی‌وفالقدن دکلدر جور وظلم وخشم یار
مقتضای عز وناز و حسندر هرنه‌که وار

(وله)

حددن آشیرمه نازکی جان ویردیکمجه بوسه‌که
صو کبی بو چاغلار کچر قالمز نکارا بوسکه

مثنویاتندن (کوی وچوکان)ی و(ایسال وسلامان)ی ومنشأتندن (حسن ودل)ی وشرف الانسان عندالفضلا والبلغا مقبول ومعتبر وممدوح ارباب فضل وهنردر . اکرچه خسرو وشیرین مقابله‌سنده فرهادنامه‌سنده دخی خیلی دقت وخیال وصنعت درج ایتمشدر لکن کندولرك خاصهٔ قریحه‌سی وزادهٔ طبعی غایتده قلیل ونادر واقع اولمشدر. مؤلفات نوایی‌دن ترجمه کبی واقع اولوب عبارات تتاریسن ترکی ترکیب ایله ادا ایتمشلردر . میانلرنده چندان تفاوت بولنمز واکثر ابیاتی الفاظ واداده فرق اولنمز . کمال انصافلرندن اعتراف ایتمشلردر :

(نظم از کتاب فرهادنامه)

زهی صنعت زهی استاد ماهر — که ایتمش سوزلرك سلك جواهر
دل وجان اولمن حسنله وآله — کتوردم بعض ابیاتن بعینه
ولی اول یار نازك طبعك ای یار — کلیم اسا دلنده عقده‌سی وار

ولایت رومه چوق کامل کمسنه کلورمش وباجمله چونکه مزبورك رومی ایدوکن بیلدیلر نائلیت واقعه سندن دور قیلدیلر . بوبرقاچ بیتی اول خصوصده دیمشدر :

(مثنوی)

کوهره قیمت اولیه کانده	دیر بهاسین بولامی عمانده
سویلنور نکته ومثلدر بو	کاولورالبت چراق دیی قراکو
اکر آدمده معرفت ایسه مراد	نه فضیلت ویررمش آکه بلاد
طاشدن صادر اولدی کرچه کهر	معتبردر ولی نته که هنر
رومده کله لمسونمی عجم	اولدی بوعزتیله چون اکرم
عجمك هربری که رومه کلیر	یا وزارت یا سنجاق اومه کلیر

فارسی وترکی ایکی دیوانی اولوب بومطلع دخی آنك اشعارندن وخوب کفتارندندر :

(مطلع)

خال لعلك شاه هندودر شکردر خوان اکا
سبزهٔ خوان ملاحتدر خط ریحان اکا

سپهر فضل وکمالك مهر ساطعی فخر الفضلا والفصحا اعنی مولانا لامعی نورالله قبره

بروسویدر . بودور شعراسندن وشعرانك فضلاسندندر . اسم شریفلری محمود وفضائلی غیرمعدوددر . بین الفضلا والبلغا فضل وکمال عد اولنان فنونك اکثرینه قادر ایدی . لکن بوجمله دن فن انشاده ماهرایدی . (شرف الانسان) تسمیه اولنور کتابنده منظوم ومنثورجمله

وبویت دخی آنك اشعارندندر :

(وله)

جانا محلك ایتلری قازسون قویرلری شاید اولنجه باکه بریسی مزار اوله

ومولانا فتحینك دخی بوغزلنی تخمیس ایتمشدر :

(وله)

بیلدکمی بوعالمده جانا نه یه عشق اولسون عشاقه وفا ایلر جانا نه یه عشق اولسون
آتش کبی کل ایتدی کاشانه یه عشق اولسون ایام بهار ایردی میخانه یه عشق اولسون
کل کبی کولر یوزلو پیمانه یه عشق اولسون

فی حرف اللام

لألی رحمة الله علیه

توقاندن ظهور ایتمش علم تواریخ ثقاتندن متعجم وزبان فرسی فصیح متکلم کمسنه ایدی. سلطان محمد دورنده درویش قلندری شکلنده رومه کلوب ومتعجم ایکن عجم کچینوب حضرت مولانا جامی سلامنی وعجم ارنلری پیامنی کتیردی وکندی دخی انواع کمالات وشیرین کلمات ایله شاهلر مجلسنه کیرمش ونجه سلاطین وملوك صحبتنه ایرمش، وافر تواریخ ولطائف ومناقب ومعارف بیلور کمسنه ایدی . بوواسطه ایله سلطان محمدك مجلس خاصنه دخول ایدوب عز حضورنده شرف واعتبار بولدی. آخرالامر عجم اولمیوب متعجم اولدیغی ظاهر اولدی . مکر اول زمانده فضلای عجمه غایتده رعایت اولنورمش وآنی ایشیدوب فضلای عجمدن

(مثنوی)

بو پندین دیکلدکمی همچ انانك کیم اوغلی قیزی اولز اوتانانك
کیرکدر هرخصوصه جد واقدام مراد اوزره بولا تا کار انجام
کرك اقدام عرض حاله هر آن مه ویرمز انا اغلامسه اوغلان
کیدرشری چون اولدك رزقه طامع حیا اولور بیلورز رزقه مانع

بوشعر دخی کندی زمانندن شکایتن بیان ایدر :

(شعر)

قولارك دائم یریدر کرچه خدمت قاپوسی
شمدی قاپاندی ولی بکارده همت قاپوسی
خانهٔ عزات اولوبدر مسکنی مسکینلرك
آچیلدن کوردیم بیقیله رشوت قاپوسی
کنج محنتده عجبدرکیم قالیر هرکامل آچ
آچیلور هرجاهله جاه ایله نعمت قاپوسی
نجه برمنت کوکل هردونه فانی رزق ایچون
کنج باقی کسب ایت آچیقدر قناعت قاپوسی
دیکلمز دونر جهنمدن یکا کیدرخسیس
دیسك اول آچیلور جومرده جنت قاپوسی
فارغ اول محنت اویدر چون حقیقتده جهان
کیمه آچلدی بلا دارنده راحت قاپوسی

کوثری رحمة الله علیه

عینتابدن ، بودور شعراسندندر . خوش آینده ابیاتی وسطحیجه کماتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

سرو قدلرباشی اوزره یر ایدرچون آینه اولدیغیچون دایما منظر جمالك آینه

قوسی اغلایه‌رق کلدی کیتدی دی‌کیم قغیسی خندان قوندی کوجدی
بولامادی اجل زهرینه تریاك بوشهره نیچه انمان قوندی کوجدی

کواهی رحمة الله‌علیه

کیوه‌نام قصبه‌ده توطن ایتمش‌ایدی . حضرت سلیم خان ایله سوی سرخ سره‌بیله کیتمش ایدی . سپاهی قسمنك طریقی وجهانك نازك وظریفی ایدی . سلطان سلیم نامنه (کنزالبدایع) و (پند نامه) نام رساله‌سی واردر . زبان ترکیده اولان امثالك اکثرین نصح و پند طریقی اوزره نظمه کتورب آدینی (پند نامهٔ کواهی) و یرمشدر . اما نظمنده اولقدر نزاکت وشعرنده دخی چندان ظرافت یوقدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

تا ایلدك بنفشهٔ تردن نقاب کل واردی هوایه آتش خدکله آب کل

بوشعر مقلوب المثال ومعکوس الخیال دخی آنکدر :

(غزل)

شکر زلال لعلك ، لعلك زلال شکر
عرعر نهال قدك ، قدك نهال عرعر
فرهاد اولوردی کورسه کورسه اولوردی فرهاد
شکر لبکی شیرین ، شیرین لبکی شکر
اولسون کواهی شاها ، شاها کواهی اولسون
چاکر قپوکده دائم ، دائم قپوکده چاکر

وبوبرقاچ بیت دخی نکتهٔ «الخیاء یمنع الرزق، الابرام یحصل المرام» مفهومنی مشعر آنکدر :

كمال خلوتی رحمة‌الله‌عليه

قدمادندر . شيخ حاجی بيرامه ايرشمش ومشاهده ايچون چوق مجاهده‌يه طورشمشدر . صوفيانه اشعاری وتصوفه متعلق كفتاری واردر :

(مطلع)

دوست اولمز نفسه دشمن اولميان مولا ايله
عز دنيا جمع اولامی دولت عقبا ايله

كمال امی رحمة‌الله‌عليه

ولايت قرمانده لارندندر . بوحكايت دده‌لردن مسموعمدركه مذكور كمال امی نسيمی ايله سلطان شجاع تكيه‌سنه واروب باباسلطانك فضولی برقوچينی قربان ايتمشلر ، بابا سلطان دخی بونلرك بوفعلندن منفعل اولوب وجمالنه جلال عارض اولوب رمز ايله تحفه يوزندن نسيمينك اوكنده براستره ومزبورك اوكنده بركمند ميان بند قويوب دارفتادن طريق انتقاللرينه اشارت ايتمشدر . عاقبت نسيمينك پوستن‌سلخ ايدوب مزبوری صلب ايتديلر. فنايه متعلق بابايانه ابياتی ودرويشانه كلماتی واردر . بو برقاچ ابيات آنك اشعارندن وجملهٔ كفتارندندر :

(غزل)

بو دنيا بركهن كاروان سرادر كه‌نچه نچه كاروان قوندی كوچدی
بو دنيا تكيه‌سنده بر قونق سن كه بونده نچه مهمان قوندی كوچدی

(وله)

ای کاش بو تن یولکه خاك قدم اولسه که کاه اینك ایزلری آنده رقم اولسه

(وله)

ابرولرك کمانلرینی یینه قوردیلر بکزر یتاقلرنده یاتیر آهو کوردیلر
قومادیلر صنوبری یانکجه صالنه اول دردمندك آیاغنه بالطه اوردیلر
شیرین لبك حدیثی پنهان و آشکار هرکز صراحی دیدی نیته که صوردیلر

مرقوم سابقاً مرحوم محمود پاشانك معلمی ومصاحبی ایدی . اول فوت اولدقدن صکره ملازمت اشراف واعیاندن مستغنی اولوب کوشهٔ فراغتده توشهٔ قناعت اله کتیرمك ایچون ادرنه قربنده خاص کوی نام ناحیه‌ده توطن و تمکن ایدوب زراعت اختیار ایتمشدی. کاه کاه مرحوم سابق الذکرك شرف مقارنتن وحسن رعایتن یاد ایدوب بو بیتی اوقور ایدی :

(وله)

کمال انشا واشعارك قومادی فکر وذکرینی
مکر صانیر زمانیدر دخی محمود پاشانك

دیوان معتبرنده موجب تحسین ومحل آفرین شعر زیباسی وغزل غرامی واردر . زبان فرسده منشأت وصافدن تواریخ معجمدن مترجم بین العرب والعجم (بلاغت نامه) نام بر کتاب بلاغت افزا وفصاحت مجرا املا ایتمشدرکه زمرهٔ سحرهٔ علم انشا اول انشاء سحر انشائی مثابهٔ سحر مبین عد ایدرلر . عبارات غامضه وابیات مغلقه برله لغات مغلقه ایراد ایتمشدرکه مطالعه‌سنه راغب اولان طالبلره علوم ومعارفدن خیلی بضاعت واستطاعت کرکدرکه ترکیب تعمیه اسلوبنك نتایج محاویسن دراك اوله .

امورینی حقه تفویض قیلمش ایدی . یدی باب اوزره منظوم مقالاتی وتصوفه متعلق کلماتی واردر . بوبرقاچ ابیات مثنوی اول کتابدندر :

(مثنوی)

کل وجودك ملکی الدن چیقمه‌دن — دور ایام اول حصاری ییقمه‌دن
حب دنیایی ضمیرکدن کیدر — تاکه جان ملکندن آلمسن خبر
صورت و معنی ایکیسی یار ایکن — ایکی عالمدن الکده وار ایکن
نور وظلمتدن یوغورمشلر سنی — جانکی نور آکله و ظلمت تنی
تن مرادی یمك ایچمك، ملك ومال — جان تمناسی جمال ذو الجلال
لاجرم ادنا یری ادنا سور — یعنی تن دنیا و جان مولا سور
عاریت‌دوندر بش‌اون کونلك تنك — بسله جانی عاریت نه‌کدر سنك
عالمك مقصودی سنسن جانی سن — حیف‌اولاکیم اولاسن شاکرد تن
جمع البحرین اوزکدر آچ کوزك — جام جمسن هیچه صاتمه کندوزك

وبومطلع ذوالقافیتین آنك اشعارندندر :

(مطلع)

ولهٔ ای‌ماه غمزه‌ك تیرینه بهرام رام — راست‌عشاقه کمان ابروك ایدرانعام عام

مولانا کمال علیه رحمة المتعال

ولایت صاروخانده برغمه نام قصبه‌دندر . صاریجه کمال دیمکله معروفدر، شعراء مملکت‌رومك مقبوللرندن شاعرشیرین‌مقال‌وممدوح ارباب فضل وکمالدر . طرز مقبولنه کیمسه عیب وبهانه بولهمز . سخن‌سازلق ونکته پردازلق آندن الطف واحسن‌اولهمز . بومطلع آنك اشعارندن وخوب کفتارندندر :

(مطلع)

طفل ایکن‌سوکمش‌ایدك آغزمه‌ای‌یار بنم — دخی یادمده‌در اول لذت کفتار بنم

معلوماتی چوق شاعر وفن فرسیده وعلم عروضده ماهر کمسنه ایدی . اکثر اوقاتده نصب نفس ایدوب سلاطین ووزرایه وملوك وامرایه مال ومقاصد ایچون قصائد دیوب ثنا وستایشه مشغول اولمغین فارسی وترکی قصائدی وافر واشعاری نادر واقع اولمشدر. فارسی وترکی ایکی دیوان تزیین ایتمشدر . طرز غزلده شعراء عجم صنایعنه مقید ومعتاد اولمغین وادیٔ شعری اسلوب شعراء رومدن دور وشیوع وشهرتدن بعید ومهجور اولمشدر. بو شعر بدایع علی وجه الترصیع آنك اشعارندندر :

(غزل)

اول لب شیرین بورخ رنگین سن صنم چین سرو رواندر
تنك شکردر رشك قردر صانمه بشردر حور جنانندر
ماه جمالك اول خط وخالك غنج ودلالك بورخ آلك
مهر کزیندر غارت دینـدر جانه همیندر کاشـن جانندر
عقدهٔ مویك کل کبی بویك کاشـن کویك لطفله رویك
بند بلادر مسك خطادر جای صفادر مهر عیاندر
یکمی یا فلفل خدی بویا کل صاچی یاسنبل لبی یاخودمل
دانهٔ جاندر ورد جنـاندر مکر جهـاندر جان جناندر
ای بت غرا دلبر رعنا غنجهٔ زیبا بلبل گویا
سن مهه وامق عاشق صادق وارایسه لایق کشفی عماندر

وبو مطلع دخی آنك اشعارندندر :

(مطلع)

قاشلرك قوس قضا غمزهك بلادن تیردر
شیر دلار ای کان ابرو سکا نخجیردر

کلشنیٔ صاروخانی رحمة الله علیه

سلطان محمد دورنده کلشـدی وتسلیم وتوکل طریقن طوتوب

آلمسك كوزی یاشن هریتیمك دوزمسن دنیده دار نعیمك
خراب اولور بنای آب وگل هپ تو آب وگل بناسن جان ودل یاپ

کشفیٔ صاروخانی رحمة‌الله‌علیه

طریق علمدن تقاعد ایتمش ایدی . سلطان سلیم دورنده فوت اولدی . صاحب کتاب ودیوانلر . طرق مشایخدن طریق خلوتی واعتکاف وعزلت اکثر اوقاتده عادتی ایدی . مناقب ولادت حضرت حبیب‌اللهده برکتاب مولد نظم ایتمشدر . بحر رمل مثمنده نظم اولنان مولدلره هروجهله غالبدر، مکرکه (سلیمانیه) که اول آثار ولایتدن ناشی اولمشدر . شعرادن برمولد کوی اکا غلبه ایدمز . بوشعر مشهور آنك اختراعیدر :

(غزل)

دل رقیب ایله کوروب سن صنمی آه دیدی
برج عقربده ینه سیر ایدر اول ماه دیدی
باغ کاشنده کورب شیوهٔ رفتارکی سرو
بر ایاق اوزره طوروب یارینجك الله دیدی
شمدی جان ملکنه ای دل کیم امیر اولا دیدم
آه وفریاد وفغان ابتدی خضر شاه دیدی

کشفیٔ استانبولی رحمة‌الله‌علیه

بودور شعراسنك مشهورلرندندر. شعراء سلف کلماتن تتبع ایتمش،

دخی ملاحظه ایدوب مقتضای خلاف شرع سوز سویلمز . بعض کمانی حضور ائمهٔ علماده تأویله مجبور اولمشدر .

کامی رحمة‌الله علیه

قرهمانیدر . علما طائفه‌سندن وبودور شعرا سندندر . خوب شعر دلکشامی و جامیدن ترجمه (یوسف وزلیخا) سی واردر . نظم حمدیدن وسلامیٔ حمیدیدن ونظم نظامیدن انتخاب ایتدکدن غیری نظامیٔ سمرقندینك (اویسه‌ورامین) دن وافصحیٔ جرجانینك (وامق وعذرا) سندن خیلی معانیٔ بدیعه افراز واقتباس ایتمش اما الفاظ ومعانیه کاهوحته حق اداسن ویرمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کلهکوش ایتدیره‌مز یوق یره بلبل ایکار عشق دستانی شمدی کیم اوقورکیم دیکار

صفت اسبده بوبرقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

یوله عزم ایتسه هرپری سبك‌خیز دوررلردی یولك منشورینی تیز
شناور یمده همچون مرغ آبی دونده برده آهووش شتابی
اوروررلر یاره صدر سنکه سمدن شکسته بال ایدرلر مرغی دمدن

(صفت اشتر)

دخی بیك خاص اشترکوه کوهن بلندان بشته بشته پرشکوهن
یدنلر کوه اما یوق سکونی ستون ایله چکرلر بی‌ستونی
هم اصحاب قناعت کیبی کمخوار هم ارباب کرم کیبی کم آزار

ومشایخك اکابرندن بعضنه اسناد ایدوب مرامن انلر لساندن بیان ایدوب آنلره اسنادله اثبات ایتمك ایستر. لاجرم بروقت عزلة عن الاناء ایدوب بر غارتارده مدت متمادیه یاتدی وریا وریاضت ایله کیجه‌یی کوندوزه قاتدی. غاردن خروجنده یبوست غاردن مختل الدماغ اولهرق برطاقم مدعیات بیهوده‌یه قالقشدیغی اذعان اولندی. هرنه قدرکه کندینه نصح وپند ونوازش ایتمك دیلدیلر سودمند اولمدی. آخرکار سیف قاطع برهان ساطع کبی نزاعی قطع ایتدی.

بوابیات موعظت سمات مثنویاتدن خوب واقع اولمشدر:

چون کذر کاه اولدی بو دار فنا — بوفنا چون نجه رنج وعنا
چکمه دنیا مالی ایچون درد ورنج — سن کیدرسین بونده قالور مال وکنج
نجه بر دیدی بنمدر بو مکان — اکه بنیم دیدوکی قالدی عمان
علم حاصل قیل کر ایستر سه‌ك نجات — ملك ومال وعمره چون اولز ثبات
علم اولدرکه اهنه نافع اوله — معصیت علمدن دافع اوله

کاظمی

ولایت اماطولیده قازآباد قربندندر. سابقده ملالطفی طلبه‌سندن دانشمند وجولان طبعده بی‌مانند ایدی. طریق تصوفه سلوك ایله مشایخدن بی حد عزیزلره ایرشدی وارباب تاج وردا ایله قارشدی. آخر استعدادنده قصور ومشربنده فتور اولمغین علم توحیدی تکمیل ایده‌میوب الحاده واسقاطه دوشدی مباحیلر کماتن وملاحده وزنادقه عادتن قوللانور اولدی. زیرا اتفاق مشایخ عظام بودرکه توحیدی تکمیل ایدن تکلیفه انکار ایلمز ومبدئی بیلن کیمسه معادینی

کاتبی سیدنی علی چلبی

غلطه‌لیدر . بلدهٔ مزبوره ده نیچه مدت عز بلر کتابتنی ایلردی اول تقریب ایله کاتبی تخلص ایتدی . عصرك اذکیاسندن وعقلاسندن ایدی . دریا علمنده متبحر و جملهٔ رؤسا آنکله متفجر ایدی . پادشاهمز بنده‌لرندن، بودور شعراسندندر. زمانه‌نك قابللرندن وبوفنك کاملرندندر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

که صفا بولدی کوکل آینه‌سی کاه کدر
بویله‌در حال جهان بویله کاور بویله کیدر

سنکچون دوستلر باکه عجب جانا نه‌لر دیرلر
بنچون سا که دشمنلر عجب جانا نه‌لر دیرلر

کاشفی

متصوفه طائفه‌سندن شیخ داود خلوتی منتسبیندندر . علم ظاهر وباطنده کامل ومکمل وتحریراتی مقبول ومکمل ایدی . تصانیفن کمال پاشا زاده پسند ایدر ایدی . فرق ضاله‌نك اقاویل اختلافاتی مانند شهور ایام اوتوزباب برکتاب ایدوب (تهذیب العقائد ومفیدة الفوائد) آدینی ویرمشدر . اما دیرلرکه کندونك دخی عقیده‌سنده رایحهٔ الحاد احساس اولنوردی واثار کلامنده وسوق مرامنده واعتقادندن ناشی اولان علل وخلل ومافی الضمیری امعان نظر اولنسه تحریرانده بولنوردی . زیرا سلوکنده کندو یه لایح اولان شبهاتدرکه حکما

(قطعهٔ تاریخ)

کوچوب عقبایه رحلت ایتدی ذاتی — آ کا رحمتلر ایده حی داور
بهشت ایچنده جام سلسبیل — اومرحومه صونه ساقیٔ کوثر
چوکوردی قندی آمك ارتحالن — دیدی تاریخنی کچدی سخنور

قیاسی

قصیده‌نویسدن، طلبه طائفه‌سندن وبودور شعراسندندر . علمندن زائد شعری دخی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

خاك غباری یم سنك ای غنچه لب نگار — آکه بنی که خاطرکه کلیه غبار

فی حرف الکاف

کاتبی رحمة الله علیه

بروسویدر. ملاعشقینك شاکردلرندن وسلطان محمد وسلطان بایزید مادحلرندندر. فن کتابتده ماهر وخطوط مختلفه یه قادر اولدیغی مناسبتله کاتبی تخلص ایتمشدر. حددن متجاوز قصائد واشعاری واردر. اما اشعاری رنکدن بیرون ولطافتدن دوردر . جملهٔ اشعارندن بومطلع مشهوردن اشبهی یوقدر :

(مطلع)

یه ای جام معنی سنی کوردك سامه — مجلسك رونقیسك کوردیم آرت اکدلمه

تخلص ایتمشدر. اگرچه شعرله اولقدر مشهور دکلدر اما اسلوب شعری دخی حلاوتدن خالی دکلدر . سلطان جم ایله معاصری اولدیغی سعدیه نظیره‌لر سویلردی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

چون طولاشدك زلفکه ای دل پریشان اولیوری
قاره بختم وارایمش نی کیبی نالان اول یوری

وبومقطع دخی آنکدر :

(وله)

قنده قالدم ای صنم جلاب املك قندینه کیم بکا قندی دیو بهتان ایدرسك هر نفس

قندیٔ بروسوی

بو دور شعراسندندر . بودخی شکر ریز وقناد اولدیغی مناسبتیله قندی تخلص ایتمشدر . زمان حداثتنده ولایت عجم سیران ایتمش . مولانا جامیه وحضور نوائیه ایرشمشدر. شعری حلاوتدن ودائرهٔ لطافتدن بیرون اولمغله طباع انامه وامزجهٔ ناسه ملایم کلمامشدر اما فن تاریخده استاد راسخ وخوب مورخدر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

مهر آیین وفادر بی وفا دل آلماسون
ایدك اول ماهه کوکل قانسون ولی یول قالماسون

وبوتاریخ دخی اول ارباب نظمك ستوده صفاتی مرحوم ومغفور مولانا (ذاتی) حقنده دیمشدر :

اولدیغی تاریخده فوت اولدی . فن‌شعره کثرت اشتغالی وشعرادن عد اولنه‌جق قدر حالی واردی . ذاتی شاکردلرندندر بومطلع آنکدر :

(مطلع)

یاشم که قانه بویاندی شرابی نیلیه‌یم جگرکه اودلره یاندی کبابی نیلیه‌یم

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

منفعت‌در غرض اکابردن یا نولور نفعی اولیان اولودن
کورمه‌میسن که هیچ حظ ایتمز شیخ ایله صوفی اچه‌سز اولودن

قربی رحمة‌الله علیه

ازنیقدن . علما طائفه‌سندندر . بو دور ایچنده فوت اولدی . فتاح نشابورینك (شبستان خیال)ن فارسیدن ترکیه ترجمه ایدوب لغز ومعمایه متعلق خاصه‌تصرفلر ایتمشدر . اماشعرکویلقده چندان مهارتی وشعرینك اولقدر لطافتی یوقدر . غایتده عیاش وعشرت دوست کمسنه ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

رند اولان میخانه بامنده طوروب شبکاه عید
الده جام می طوتار کوزلر افقده ماه عید

قندیٔ سیروزی رحمة‌الله علیه

جم سلطان شاعرلرندندر . نخلبند وقناد اولدیغی مناسبتله قندی

آسیاوش بی‌تیز اولوب اوکوتمه بولدوغك
خرده‌بین اولوب دقیقه کوزله پرویزن کبی
تیر بارانه کشاده رو سپر اول کل سکبی
اوله لرزان صاغلی صولای تیغ ایله سوسن کبی
استقامت ویرمك ایسترسك نظام عالمه
کاه زخم اور کاه مرهم فکرین ایت رکزن کبی

وبو بیت مشهور دخی آنك اشعارندندر :

(وله)

دشت غم بیکی‌کچنمش بیله مجنون ای دریغا یالکز بولدی دلی میدانی

قدسی رحمة‌الله علیه

قدماندن ، سلطان محمد مادحلرندندر . بحر خفیفده (هفت پیکر)ی واردر . صفت صباده بویتلر آنکدر :

(مثنوی)

قدمك ای نسیم نامه کشا دمك ایلر هوایی غالیه سا
تنك دل اولدی غنچه کوکلی آچ ژاله‌دن لاله‌نك یوزینه صو صاچ
سکر کدر ایلسك یدی یمدن دامنکه بولاشمیه نمدن

«ع» (رونق بوکائناتك شهر قسطنطینده در) آنك مربعندندر .

قدری رحمة‌الله علیه

غلطه‌دن ، امنا زمره‌سندن وبودور شعراسندندر . بحر سفری

قانعی افندی

شهر قسطمونیدن ، علما طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر . مدرس ومحدث، فقیه وفاضل کمسنه‌در. سائر فنوندن فضله شعری دخی واردر . بوشعر آنك اشعارندندر :

(غزل)

جام می اولورسه لب جانانه برابر — دنیاده بر ایشدر بوکه تاقانه برابر
پك یوزی، دمیریوره‌کی آینه‌ده کوردم — کاولدی یوزه یوز سن مه‌تابانه برابر
باشی کوکه ایرسه اکر سروسهینك — اولمایه بوکون قامت جانانه برابر

قدری افندی اعلی الله قدره

اسم شریفلری عبدالقادر ومولویت واهلیتده بین الموالی اقرانی نادردر . پادشاهمز دورنده قاضی‌عسکر ومفتی اولدیلر ومناصب عالیه‌یه متصرف اولوب مدید اکرام واعتبار بولدیلر. عالم عالیمقدار وفاضل فضیلت اشتهاردر . بونجه فنون وفضائلدن فضله شاعرانه اشعاری ومطبوع ومصنوع پسندیده کفتاری واردر . بو برقاچ ابیات آنك اشعارندندر :

(غزل)

صافی دل اولوب سبك روح اول مروشن کبی
تیره طبع اولوب کران جان اوله درد دن کبی
حلقه کیبی کمسنك قاپوسنه اورمه قولاغ
باقه همسایه‌ك سرایندن یکا روزن کبی

فی حرف القاف

قادری رحمة‌الله علیه

ادرنه‌لیدر . محروسهٔ مزبوره‌ده مدرس ایکن سلطان بایزیددورینك آخرلرنده آخرته کیتدی. بکرفکره وخیال خاصه قادر، ارباب نظم ایچنده نظیری نادر کمسنه ایدی . عمری وفا ایتمدیکی اجلدن اشعارینی تدوینه مجال بولمامشدر واشعارینك اکثری چندان شیوع وشهرت بولمامشدر. بوبرقاچ ابیات آنك اشعارندندر :

(غزل)

لیلی کبی چنده قونوب کل اوتاغ ایله — مجنون یوره‌کی کیبی یانار لاله داغ ایله
هنکامه کیر اولورسه صراحی عجب دکل — کیم نیجه پهلوانی باصار بر اباغ ایله
دل طفلی کوزلرمله دوشوب بحر اشکمه — اوکرندی صوده یوزمکی ایکی قباغ ایله
پروانه‌لر نمد کیبوب انوار حسنکی — درویشلر کبی طولانورلر چراغ ایله
کویکده قادری‌یی رقیب ایله دیر کورن — بلبل چنده همنفس اولورمی زاغ ایله

مسموعمدر که مزبورك نامزد سر و آزادین پدر ومادری تفریق ایدوب غیره ویرمك مراد ایدندکلرنده بوبرقاچ بیت ایله سلطان بایزیده عرض حال ایتمشدر :

(قعطه)

ای شهنشه که آستانکده — جملهٔ مشکلات اولور منحل
عدل ودادك احاطه قیلمشدر — ربع مسکونی ای شه اعدل
نه روادر که دور عدلکده — ایده مظلوم ظالمیله جدل
مانع وصل شمع اولوب مقراض — پر پروانه یه ایروره خلل

فهمی رحمة الله علیه

ولایت صاروخاندن، پادشاهمز زماننده الای بکی ایدی وفهم وفراسته غایتده تیزفهم ونهایتده ذکی ایدی. امابرمرتبه‌ده عاشق‌پیشه ومحبوب پرست ایدی‌که زن وزنپاره قتنده غایتده دون وپست ایدی. وطائفهٔ زن برمرتبه‌ده منفوری و بردرجه‌ده محذوری ایدی‌که زن پشیردیکی بیه‌جکی یمز ایدی وزنپاره دیکدیکی کیه‌جکی کیمز ایدی. مقتضای طبیعتی واقتضای جبلتی مشعر بو شعر آنك اشعارندندر :

(نظم)

زن اکر حسنله خورشید درخشاندن ایسه
قامتی طوبی، اوزی حوریٔ رضواندن ایسه
خاز پردر، کل‌خود رودر اکا ویرمه کوکل
بدنی ترلك ایله برك کلستاندن ایسه
دلبرك کون کبی ظاهری دکل رجحانی
قنمی نادان زنی ترجیح ایده اوغلاندن ایسه

فیضی رحمة لله علیه

زعمادن، اسحق پاشا نسلندندر. بچ سفرنده قوللری قتل ایتدی. بوبیت کویاکه شاهد حالی ومبین احوالی واقع اولمشدر :

(بیت)

قبرم اوستینه سمندندن اینوب اول‌مه دیدی
ظلم ایله اولمشدی نوراینده بومسکین اوستنه

فکری چلبی

شهر استانبولدن ، قضاة زمره‌سندن وبوعصر شعراسندندر . ماشی زاده دیمکله معروف ومشهوردر. صنایع شعریه‌ده مهارتی وایراد معانیده قدرتی واردر . صاحب کتاب ودیوان وستودهٔ اهل عرفاندر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ای کوکل ایمه تلذذ لذت دنیا ایله نیلدی فرهاده کورشول پیرزن حلوا ایله

فوری

عبدالله اوغلی ونقاش علی بکك قولیدر . طلبه طائفه‌سندن وبو دور شعراسندن، اهلیت وقابلیت ایله معروف وموصوفدر. بین الاقران فائق الشان کسنه‌در . علمندن فضله نازك شعر وانشاسی ونظم رنکین اداسی دحی وار . بوبرقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

امواج قلزم عشق بو ندقبابه صیغمز اهل دله نه‌ختی دریا حبابه صیغمز

(وله)

جامع حسنه صلا ایلر زنخدانکده خال چاه ایچنده کعبه‌ده کویا اذان اوقور بلال

(وله)

اول کتاب حسن اطرافنده‌کی اول خط وخال
برکلستاندر کنارنده شبستان خیال

اللرده مشهور وديللرده مذكور اولدى «كل سر جاوز الاثنين شاع» موجبنجه افواه والسنه‌يه دوشوب عالمده شيوع بولدى . عاقبت كمالى زوالنه سبب اولوب «بلاء الانسان من اللسان» فحواسنجه ديل اوجندن جهان وسعيده يرنى طار وسر اناالحقدن راز آچدن كوتوروب منصوروار بردار ايتديلر. بو بيتى هنوز ديمشدى كه بو واقعه واقع اولدى:

(بيت)

زلفى كمندين آلدى اله جلاد غمزه‌سى بكزر فغانى ظلمله بر دار ايدر سنى

مرحوم مزبوره اكر عمر مساعده قيله‌يدى وبرمدت اجلدن امان وزمان بوليدى بوفنده تعين بولمق وشعرانك مقبوللرندن اولمق مقرر ايدى . بو برايكى مطلع آنك اشعارندندر :

(وله)

اولدوررسه كر بنى اول يوسف كل پيرهن
لاله‌وش صارسون بكا درد اهلى برقانلى كفن

(وله)

بو خارستان عالمده آچلمزسه كل مقصود
نه‌غم اى بلبل جان چونكه كلزار عدم موجود

فقيرى رحمة‌الله عليه

روم ايلندن ، فرقهٔ فقرادن وزمرهٔ ظرفادن، كوكلى غنى والتماس ورجادن مستغنى كمسنه ايدى . سلطان سليم دورنده فوت اولدى . الفاظ پاكى وشعرسوزناكى واردر . بومطلع مشهور آنك اشعارندندر:

(مطلع)

خسته دلم بلاكشم آه نيدم نيدم نيدم
يافدى بنى بلا وغم آه نيدم نيدم نيدم

مزبور شاهد زورله بهتان عظیمه وعذاب الیمه اوغرایوب ایشی دشوار وصعب ونسبت کذب وافترالر ایله صلب اولندی . بو قطعه آنك مقطعاتندندر :

(قطعه)

دکل عینمده بیك کز اورسه دشمن ضرر یوق ماهه کلیك عوعوندن
کوزه کوسترمسه خورشیدی خفاش کم اولز ذره مهرك پرتوندن

فغانی رحمة‌الله‌علیه

طربزونلیدر . اصفهانیدن رجوع ایدوب علم طبه شروع ایتمش ایدی . شعره ملایم قابل شانی ومنظومات فرسدن وافر خاطر نشانی وافرایدی . عربی وفارسی نظمه متعلق نه‌که اوقونسه صفحهٔ‌ضمیرنده نقش اولور ایدی وقتنی شعری که نظر اذعان ایله کوزدن کچیرسه کالنقش فی‌الحجر خاطرنده قالیرایدی . فن شعرده هنوز نوهوس ایکن اختراع‌صنایع نظمیه‌یه دسترس بولمش ایدی وزمان سهل وقلیل‌المهلده ظهور ایدوب مشاهیر شعرادن اولمش ایدی . آخر سلاقت طبعنه مغرور وکلمات سحر آثارینه مسحور اولوب صدف‌زمینده در ثمین کبی کندوینی صاتمغه وانا فرید دیوب خامهٔ حرف کیران‌کبی اعیان واشرافه حرف آتمغه باشلادی :

(بیت)

دو ابراهیم امد بروی جهان یکی بت‌شکن شد، دکر بت‌نشان

بوبیت مشهور که مرحوم ابراهیم پاشا حقنده صدور ایدوب

(غزل)

قنی گلشن گلبن سرو خرامانکجه وار
قنی گلبن اوزره غنجه لعل خندانکجه وار
قنی باغك وار برنخلی قدك تك بار ور
قنی نخلك میوه‌سی سیب زنخدانکجه وار
قنی بزم اولش منور بررخك وش شمعدن
قنی شمعك شعله‌سی خورشید رخشانکجه وار
قنی پرده بولنور نسبت سکا برکنج حسن
قنی کنجك اژدری زلف پریشانکجه وار
قنی باغك بلبلن دیرلر فضولی سن کبی
قنی بلبلنك سرودی آه و افغانکجه وار

بوطرز خمسه‌یه جوابی وممدوح ومقبول بش پاره کتابی واردر . بوبرقاچ بیت آنك منظومات پرفسونندن، (لیلی ومجنون)ندندر :

(مثنوی)

دهقان حدیقهٔ روایت صراف جواهر حکایت
معنی چمنینه گل دیکنده سوز رشته‌سنه گهر چکنده
قیلمش بوروشده نکته دانلق کاریزلغ وگهر فشانلق

فغانیٔ قرمانی رحمة‌الله‌علیه

کتاب قسمندن ، سلطان عبدالله مادحلرندندر . شهنامه بحرنده (اسکندر نامه) نظم ایتمشدر . اگرچه اهل فضل وصاحب دیوان ایدی اما بوفنده بی‌اشتهار وبی‌عنوان ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

مردملرین چشم طوتاردی بونجه عزتله
یولکده سائل اولمشدر یوروبلر شمدی ذلتله

آصیلوب بن قارشوسنده قطع پیوند ایتمدن
ایتمامش خالی خدا اصلا بنی قطعا سنی
قانی دولت ای پری باب سعادت آچیلوب
خانه‌ك ایچنده کورم پیدا بنی تنها سنی

وخسرو وشیرین طرزنده (هما وهمایون) آدلی بش بیك بیت برکتاب نظم ایتمشدر . صفت تصویرده بوبرقاچ اول کتابدندر :

(مثنوی)

یازلمش کوردی برتصویر دلکش — حریر نیلکون اوزره منقش
آنی یازدقده استاد هنرور — ایدنمش کرپکندن قیل قلملر
یازلمش غره‌دن ابروسی غرا — او طره سنبل تردن مطرا
کیورمش ماهه ظلمتدن کرهلر — کل اوزره مسکدن یازمش رهلر
دخی شمعین یازیجق جان ازیتمش — کوزن تحریر ایدیجك سحر ایتمش
درردن دیشلرین زیبنده یازمش — کونشدن رخلرین تابنده یازمش
ایدیجك رخلرین کلکونه‌دن آل — قلمدن طاملامش
فندن کرچه کیم اولمش نشان اول — صایلیر یوق حسابنده همان اول
نجه اویکونه آکه نقش چینی — نه جانی وار اوله آنك قرینی
قیلوبدر کنج و دیر ایچره صنعلر — نه صورتله

فضولیٔ بغدادی

بو دور شعراسندندر . نوائی طرزینه قریب بر طرز دلفریب واسلوب عجیبی واردر . طرزنده مبدع وطریقنده مخترعدر . بومطلع مطبوع آنك زادهٔ طبع وخیال خاصیدر :

(مطلع)

مقوس قاشلرك کیم وسمه برله ژنك طوتمشلر
قلیجلردرکه قانلر دوکمکیله ژنك طوتمشلر

(فضلی) یه علاوه

فضلی — شهزادکاندن مغفورله سلطان مصطفانك دیوان کتابتی خدمتن ایدر ایدی . بعده برازده سلیم خان ثانی عتبه‌سنه واروب کاتب مکاتب ومناشیر اولدی . حقا که سوزك روحن بولمشدر وطبع الهام بدیدی فیض فیاضه مقارن اولمشدر . اما بحث سخن وران بودرکه رخسارهٔ عروس نظمی آینهٔ الفاظده رنك وتکلف وتخیلدن ساده کوسترر وجهت معنایی قید ایدنیوب آنجق رنك آرایش الفاظه نمایش وصورت ویرر . (کل ونوروز) طرزنده (کل وبلبل) که دیمشدر اسلوب مرغوبی تناسب الفاظده شعرای فرسدن املح الشعرا اخواجهٔ کرمانینك (روضة النوار) نه وحضرت جندینك (بدایع الاسحار) نه تتبع وتقلید ایلمشدر . زبان ترکیده خمسه مقابل سنده [illegible] بوقدر قدرت وقوف معاصرلرینك دکه‌سندن صادر اولمامشدر وبوقدر ایراد وایحاده بری دسترس بولمامشدر . مقابلهٔ خمسه سنده کتب سته‌سندن بر رسالهٔ (کل وبلبل) ندن افضل واشه مقاله‌می یوقدر . جملهٔ مصنفاتندن جل همتی ودقت تصرفی انده خرج ایمشدر . مرحوم ساده دل دیوانه نقش ابدال وش بر شخص ایکن نهادنده برقدر لطافت ذهننده بوقدر ذکاوت واردر . ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء مقتضا سنجه حضرت حقك عنایتیله ذوالوجهین ذوالبحرین ذوالقافیتین غرا غزلار غریب بیتلر عجب صنعتلر ایتمشدر .

(بيت)

يا كزلق بر اللهه يراشور كل ای فردی سنكله چفت اولهلم

فريدی رحمة الله عليه

اسكوبيدر. خراججی حسام ديمكله معروفدر. ادرنه ده دار الحديث متوليسی ايدی . سلطان سليم دورنده فوت اولدی . نازك طبع ، خوش كفتار ونكته كوی وسخن كذار كمسنه ايدی . بو مطلع مشهور آنك اشعارندندر :

(مطلع)

بلبل بودكاو ناله ايدرمی كل اولمسه كل نازی كيمه ايلر ايدی بلبل اولمسه

فضلی زيد فضله

استانبولدن ، كتاب قسمندن وبو دور شعراسندندر . ايراد نظمه طبعنك تمام سرعتی وفوريادده وفور قابليتی واردر . شعراء عصرك قابلمرندن وفن شعرك كاملمرندندر . اشعار كثيره يه مالك صاحب طبع وقابل شان ومؤلف كتاب وديواندر . بوشعر ذوالقافيتين آنك اشعارندندر :

(غزل)

عشق وحسنيله ايدن شيدا بنی زيبا سنی
ايتدی قيس وليلی يه همپا بنی همتا سنی

فرخی رحمة‌الله‌علیه

ولایت صاروخاندن، آق‌حصاردندندر .ولایت مزبوره‌ده زاویه‌یه متصرف درویش صورت وفانی سیرت کشی ایدی . بودور ایچده فوت اولدی . اگرچه بین‌الناس نظمله نامدار وشعرله پر اشتهاردر لکن تخیل مقالده وصنع خیالده جولان‌طبعی چندان دکلدر. اشعاری غایتده ساده وخوش آینده‌در . طبع عوام‌الناسه ملایم اولمغین مشهور اولمش وشهرت طوتمشدر . بوبرقاچ بیت آنك اشعارندندر :

(بیت)

دل دوشدی نیلیم ینه برسرو قامته ایردم هوا یولنده یوررکن قیامته

(وله)

مو دکلدر کورینن بوسینهٔ صد چاکده دوستم تیرکدرر یریر دیکامش خاکده

فردی رحمة‌الله علیه

شهر استانبولدن ، پادشاهمز بنده‌لرندن ایدی . نوجوان ونوهوس ایکن فوت اولمشدر وزماننده شعرله خیلی اشتهار واعتبار بولمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بنم ماه سیه‌چرده‌م کیپر بر شبکلاه اکری
آنکچون باشم اوستنده اولور دود سیاه اکری

ومزبورك عشاقدن بری بوبیت ایله لطیفه یوزندن تمنای وصال والتماس اتصال ایتمشدر :

مصافیلر اولا پیلاق ایچون مشاملر اوله قیشلامق ایچون
بولیجی اشبو وضعیله مواضع روادر یاپسك آنده مصر وجامع
بورسمه یرده یاپسك منزل ودار قپوسی شرقیه اوله دیدی معمار
بنانك که اوله قاپوسی شرقی کونش طوغمه دوشر ایچنه شوقی
بخار ارضدن اولان کدورت کونش کورسه کیدر نیه که ظلمت
شو یره که کونش قیلمز سرایت ضرر در ایلمه آنده اقامت

فرحی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن ، بودور شعراسندندر . روزکاردیده وفلك زده لاابالی عجیب شخص ایدی . عالمده اندوه وغم نه در بیلمز ایدی وجمیع زمانده حالندن متألم ومتضجر اولوب برکیمسه یه شکایت قیلمز ایدی. وخندان روی وبدیهه کوی ایدی . بومطلع کندینك حسب حالیدر :

(مطلع)

عالمك چون کذران اوزره درر عیش ودمی
بنی مسرور وملول ایتمیه ذوق والمی

(وله)

اول آهو چشمه ایجینوب رقیبا
دیارك ترك ایدرسه « ـك بصحرا »

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

کتخدا سینه دیدم بر اولونك
نجمه اولیجق ایرر منصبه ال
دیدی رمز ایله بکا چاره بودر
طولاش اول بر قپودن اودن کل

فردوسیٔ رومی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . ارباب تواریخ یننده اوزون فردوسی دیمکله مشهوردر وتواریخه متعلق تألیفاتی السنهٔ عالمیانده مذکوردر . اول بابده غایتده محیط مستحضر کمسنه ایدی . سلطان بایزید امریله (سلیمان نامه) یی نام شریفنه نظم ونثر اوزره جمع ایدوب کتب منزله‌ده نه قدر قصص واخبار وعالمده نه قدر حکایات واسمار وار ایسه علم حکمت وهندسه ونجوم ایله آنده درج وعلوم ومعارفدن وارینی محل ومناسبتیله آنده خرج ایدوب اوچ یوز التمش جلد کتاب ایتمش . اما سلطان بایزید بوجمله‌دن سکسان جلدین انتخاب ایدوب ماعداسین احراق ایدیجك فردوسیٔ سابق کبی ناشایسته بر قاچ بیت دیوب ولایت عجمه کیتمشدر . مزاری آنده‌در وتألیفاتنده سکون انسان ایچون فوائد بیان ایدوب ارضنك نافع ومرغوبن وتمکن وتوطن ایچون مطلوبن بیان ایتمشدر . بوبرقاچ ابیات آنك تألیفاتندر .

(مثنوی)

کل ای واضع ایشت سوزن حکیمك — اکر کیم وار ایسه طبع سلیمك
دیلرسك وضع ایده‌سك بر عمارت — اکر کوی واکر شهر وولایت
کرك سیر ایلیه‌سك یر یوزنده — یوروبه‌سك یوجه‌سنده دوزنده
بولاسن بر یری کیم اوله عالی — شمالندن یکا اوله جبالی
آجیق اوله ولی غربی هواسی — اوکی صحرا وطاغ اوله وراسی
دوشه بر اولو صو غربی یانینه — یوری یه آنده صندلله سفینه
یوزندن هر قچن بحرك اسه ریح — ویره انفاسی اول آرایه ترویح
ایکنده صووق اولیه شتاسی — پك امی اولمایه یازین هواسی
دخی تیز ایریشور اوله نباتی — دونوب تیز کچمیه هم خضرواتی

ایدی . مرحوم ابراهیم پاشانك ولیمه‌سی جمعیتنده فوت اولدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

چون سیه پوش اوله اول دلبر شیرین حرکات
قاپلامشدر صانیرم آب حیاتی ظلمات

فراقی واعظ

کوتاهیه‌دن ، بودور شعراسندندر . واعظ علوفه‌سن یر . مشتویده بر قاچ پاره تألیفاتی وتحسین و پسنده قابل ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کاشننده عالمك بوسره ایرمز هیچ
زاغلر آزاده وبلبل کرفتار قفس

وبو ابیات دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

قانلی یاشم دمبدم دریا کبی ایلر خروش
بیاممزم قدن کلیر هر دم بکا یارب بوموش
حلقه حلقه دغلر یاغدم تمده مطربا
نای دیکلیت کل بکا دف کبی اولدم جمله کوش
عشق بول پول داغ ایله زین ایتدی عریان جسمی
اولدم ابراهیم ادهمدن فراقی خرقه پوش

فخار رحمة الله عليه

قرەمان قربندن ، ارباب طريقتدندر . مراد خان غازی دورنده وقرەمان اوغلی عصرنده واقع اولمشدر . حددن متجاوز اشعاری والهياته متعلق كفتاری واردر . آدم عالم كبری ونتيجهٔ مقدمات عظمی اولديغی جهتدن شول نسنه‌كه آفاقده واقع اولمشدر فی تمثيل البنيان علی تركيب الانسان آنی انفسده بولمشدر . بوبرقاچ بيت ايله آنی بيان ايدر :

(مثنوی)

مكر بر خانهٔ معموری عاقل — قيلوبدر جسم انسانه مماثل
مشابهدر دماغه غرفهٔ دار — دخی دهليز در حلقوم ای يار
در آنك بنه آغزيدر مرتب — ايكی قانات قپوسيدر ايكی لب
اوك سقفن باشنه بكزتدی استاد — يوزينه صدر ديدی اهل بنياد
مكر كوزلردرر اول اوده منظر — اولور تن خانه‌ی اندن منور
فلكده عرش وار آدمده همت — سماده علو وار آدمده قامت
خدا خلق ايليوبدر لوح محفوظ — كوكل وار آدميده حفه ملحوظ
قلم يارا تدی ياردان جهانی — بشرده لهجه وار قيلور بيانی
فلكلرده ملكلر وار حقيقت — دماغ آدميده علم و حكمت
مماثل استه‌سك دار جنانه — نظر قيل ذات انسانده جنانه
اولوبدر جنته رضوان خازن — جنان آدمه رحمان خازن
فلكده كرچه كيم شمس وقمر وار — بنی آدمده عقل ايله نظر وار
سماده نجم وار آدمده عرفان — فلكده دور وار آدمده سيران
جهانده معدن لعل وكهر وار — بنی آدمده درلو هنر وار

فخری چلبی رحمة الله عليه

بروسه قاضيسی اجه‌زاده محمد چلبينك اوغليدر . سحن مدرسلرندن

مصافیلر اولا پیلاق ایچون مشاهیلر اوله قیشلامق ایچون
بولیجق اشبو وضعیله تواضع روادر یاپسك آنده مصر وجامع
بورسمه یرده یاپسك منزل ودار قپوسی شرقه اوله دیدی معمار
بنانك که اوله قاپوسی شرقی کونش طوغسه دوشر ایچنه شوقی
بخار ارضدن اولان کدورت کونش کورسه کیدر نیه که ظلمت
شو یبره که کونش قیلمز سرایت ضرر در ایلمه آنده اقامت

فرحی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن ، بودور شعراسندندر . روزکاردیده وفلك زده لاابالی عجیب شخص ایدی . عالمده اندوه وغم نه در بیلمز ایدی وجمیع زمانده حالدن متألم ومتضجر اولوب برکیمسه یه شکایت قیلمز ایدی. وخندان روی وبدیهه کوی ایدی . بومطلع کندینك حسب حالیدر :

(مطلع)

عالمك چون کذران اوزره درر عیش ودمی
بنی مسرور وملول ایتمیه ذوق والمی

(وله)

اول آهو چشمه ایکینوب رقیبا
دیارك ترك ایدرسه « ملك بصحرا »

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

کتخدا سینه دیدم بر اولونك
نجه اولیجق ایرر منصبه ال
دیدی رمز ایله بکا چاره بودر
طولاش اول بر قپودن اودن کل

فردوسیٔ رومی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . ارباب تواریخ بیننده اوزون فردوسی دیمکله مشهوردر وتواریخه متعلق تألیفاتی السنهٔ عالمیانده مذکوردر . اول بابده غایتده محیط مستحضر کمسنه ایدی . سلطان بایزید امریله (سلیمان نامه) یی نام شریفنه نظم ونثر اوزره جمع ایدوب کتب منزله‌ده نه قدر قصص واخبار وعالمده نه قدر حکایات واسمار وار ایسه علم حکمت وهندسه ونجوم ایله آنده درج وعلوم ومعارفدن وارینی محل ومناسبتیله آنده خرج ایدوب اوچ یوز التمش جلد کتاب ایتمش ، اما سلطان بایزید بوجمله‌دن سکسان جلدین انتخاب ایدوب ماعداسین احراق ایدیجك فردوسیٔ سابق کبی ناشایسته برقاچ بیت دیوب ولایت عجمه کیتمشدر . مزاری آنده‌در وتألیفاتنده سکون انسان ایچون فوائد بیان ایدوب ارضنك نافع ومرغوبن وتمکن وتوطن ایچون مطلوبن بیان ایتمشدر . بوبرقاچ ابیات آنك تألیفاتندر .

(مثنوی)

کل ای واضع ایشت سوزن حکیمك — اکر کیم وار ایسه طبع سلیمك
دیلرسك وضع ایده‌سك بر عمارت — اکر کوی واکر شهر وولایت
کرك سیر ایلیه‌سك یر یوزنده — یوروییه‌سك یوجه‌سنده دوزنده
بولاسن بر یری کیم اوله عالی — شمالندن یکا اوله جبالی
آجیق اوله ولی غربی هواسی — اوکی صحرا وطاغ اوله وراسی
دوشه بر اولو صو غربی یانینه — یورییه آنده صندلله سفینه
یوزندن هر قچن بحرك اسه ریح — ویره انفاسی اول آرایه ترویح
ایکنده صووق اولیه شتاسی — پك ایی اولایه یازین هواسی
دخی تیز ایریشور اوله نباتی — دونوب تیز کچیه هم خضرواتی

ایدی . مرحوم ابراهیم پاشانك ولیمه‌سی جمعیتنده فوت اولدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

چون سیه پوش اوله اول دلبر شیرین حرکات
قاپلامشدر صانیرم آب حیاتی ظلمات

فراقی واعظ

کوتاهیه‌دن ، بودور شعراسندندر . واعظ علوفه‌سن بر . مثنویده بر قاچ پاره تألیفاتی وتحسین و پسنده قابل ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کلشننده عالمك بوسره ایرمز هیچ
زاغلر آزاده وبلبل کرفتار قفس

وبو ابیات دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

قانلی یاشم دمبدم دریا کبی ایلر خروش
بیامزم قدن کلیر هر دم بکا یارب بوموش
حلقه حلقه دغلر یاغدم تمده مطربا
نای دیکلمت کل بکا دف کبی اولدم جمله کوش
عشق بول بول داغ ایله زین ایتدی عریان جسمی
اولدم ابراهیم ادهمدن فراقی خرقه پوش

فخار رحمة الله عليه

قره‌مان قربندن ، ارباب طريقتدندر . مراد خان غازی دورنده وقره‌مان اوغلی عصرنده واقع اولمشدر . حددن متجاوز اشعاری والهیاته متعلق کفتاری واردر . آدم عالم کبری ونتیجهٔ مقدمات عظمی اولدیغی جهتدن شول نسنه‌که آفاقده واقع اولمشدر فی تمثیل البنیان علی ترکیب الانسان آنی انفسده بولمشدر . بوبرقاچ بیت ایله آنی بیان ایدر :

(مثنوی)

مکر بر خانهٔ معموری عاقل — قیلوبدر جسم انسانه مماثل
مشابهدر دماغه غرفهٔ دار — دخی دهلیز در حلقوم ای یار
در آنك بینه آغزیدر مرتب — ایکی قاناتی قپوسیدر ایکی لب
اوك سقفن باشنه بکزتدی استاد — یوزینه صدر دیدی اهل بنیاد
مکر کوزلردر اول اوده منظر — اولور تن خانه‌ی اندن منور
فلکده عرش وار آدمده همت — سماده علو وار آدمده قامت
خدا خلق ایلیوبدر لوح محفوظ — کوکل وار آدمیده حفظه ماحوظ
قلم یاراتدی یاردان جهانی — بشرده لهجه وار قیلور بیانی
فلکارده ملکار وار حقیقت — دماغ آدمیده علم وحکمت
مماثل استه‌سك دار جنانه — نظر قیل ذات انسانده جنانه
اولوبدر جنته رضوان خازن — جنان آدمه رحمان خازن
فلکده‌کرچه کیم شمس‌وقمروار — بنی آدمده عقل ایله نظر وار
سماده نجم وار آدمده عرفان — فلکده دور وار آدمده سیران
جهانده معدن لعل وکهر وار — بنی آدمده درلو هنر وار

فخری چلبی رحمة الله عليه

بروسه قاضیسی اجه‌زاده محمدچلبینك اوغلیدر . سحن مدرسلرندن

(بیت)

شاعر بی‌علم بود فی‌المثل کون برهنه کمری درمیان

وبری دخی بودرکه شعر شناسلق شاعرلکك پایه سیدر وشعرك صنایع وبدایعن فهم ایتمك شاعرك سرمایه‌سیدر. دکمه برشعرکویلکدن سخن شناسلق افضل وشاعر پستدن مرد نکته‌دان اولی واکملدر :

(بیت)

شعر گفتن گرچه درسفتن بود لیك فهمیدن به ازگفتن بود

وبری‌دخی بودرکه شاعر کندی زعم وپندارینه اعتماد وهرنادان وناشناسك پسند وریش خندینه اعتقاد ایدوب کندی‌یه غرور ویرمیه وظرفاء زمانك تحمیقی تحقیق آکلایوب کندویی کورمیه :

(بیت)

مکن‌غره برحسن‌گفتارخویش بتحسین نادان وپندار خویش

وبردخی بودرکه شاعر شعرینی تعریف وکندویی توصیف ایتمك مناسب ولایق ومقتضای کماله موافق دکلدر دیر ایدی :

(بیت)

اگر هست‌مردان هنر بهره‌ور هنرخود بگوید نه‌صاحب هنر

(لمؤلفه)

کندویی‌چونکه مسك‌ایدراظهار دیمه‌سون نافه اسی مسکم وار

وبری‌دخی بودرکه شعره کثرت اشتغال‌کوستروب اعمال مبروراته مانع واوراد واوقات صلاتی ضایع ایتمیه وطرز شعرده طریق ملاهی ومناهی یه گیتمیه :

(بیت)

درقیامت نرسد شعر بفریاد کسی گرسراسر سخنش حکمت‌یونان‌کردد

فی حرف الفاء

فانی رحمة الله علیه

فلبه‌ویدر. بلدهٔ مزبوره‌ده عیسی خواجه دیمکله معروف ومعلومدر واوصاف معارفله موصوف وموسومدر. خوب عربیاتی وسائر فنوندن دخی وافر کمالاتی واردی وهم خوب خطاط وفارسی‌دان وصاحب فضل واهل عرفان کشی ایدی. بوکمینهٔ کم بضاعه آنلردن تصوفه متعلق لمعات عراقی اوقومش ایدم. سائر کمالاتندن غیری خوب اشعاری ومرغوب کفتاری واردر. بومطلع آنك جملهٔ اشعارندندر:

(مطلع)

مطربا وقت طربدر اله آل داخی دفی ساقیا جام کتیر مجلسك اولدر شرفی

مرحومك نظمه قادر واسلوب شعرده ماهر شاکردلری وارایدی. بونلره شعر کویلق بابنده برنیچه نوع نصح وپندی کزند ایتمش ایدی. بوفقیرك دخی یادنده وخاطرناشادنده‌در. فن شعره هوس ایدن خلان عرفانه استماعی اهم والزمدر. جملهٔ نصایحندن بری بودر: نظمه مباشرت ایدن کمسه یه فارسیدن وعربیدن معلومات وخاطرنده وافر لغات کرك، تاکیم بیوت ابیاتی معمور وقصر نظمی بی‌قصور اوله. نته‌کیم بنانك اسبابی مهیا ومساعد اولماسه مرامنجه بربنایی بنیاد ایده‌مز وآلت واسبابده قصور اولسه زیبا طوتوب آباد ایده‌مز. نته‌کیم دیمشلردر:

(ع) « چون معانی جمع کردد شاعری آسان بود » ومرد بی‌معرفته شعر دوشمز، نته‌کیم شخص عریانه کمر یاراشمز. فارسان میدان بیورمشلردر:

چشم پراشکه دمبدم عکس رخی دوشر ولی
صولر اینجنده کورینن صورتك اعتباری یوق
بر یکا ایلته‌می عجب فلك دلی بو روزکار
بحر غم زمانه‌نك ساحلی وکناری یوق

وبوتواریخی دخی اول ارباب فضلك معین وسببی مرحوم ومغفور اعنی اسکندر چلبی رحمة‌الله علیه رحمةً واسعةً دار دنیاده یری دار ومنصور صفت دیاربغدادده بردار اولدیغنه دیمشدر واول ذات ملکی الصفاتك محسن وکریم ومشفق ورحیم اولدیغیچون هزار کریه و آه ایله چوق غم یمشدر .

(تاریخ برکشیده شدن اسکندرچلبی ازخاك وعروج کردن)
(اوبجانب افلاك)

میر اسکندر اعتباری کوروب — ای کوکل عبرت آل بوحالندن
حاصلی کورکه عاقبت نولدی — بوقدر عزت و سعادتدن
دادوبن زهر قهری آغزنده — قالدی هیچ اثر حلاوتدن
اولوبن نجم طالعی راجع — بعده واردی کمال قربتدن
قوندی توز چهرهٔ امانتنه — صرصر تهمت خیانتدن
رفعنه‌وارد اولدی حکم شریف — ناکهان درکه عدالتدن
چکدیلر سوی آسمانه همان — کوتوروب آنی خاك ذلتدن
کیتدی دونه دونه سماع ایدرك — دار انسه دیار غربتدن
بونی باغلی قول اولدی درکاهه — اولدی آزاد بند محنتدن
باصمادی یر ایاغی شادیدن — باشی قورتلدی چون مذلتدن
آغدی معراجه خوش لطافله — قورتیلوب عالم کثافتدن
اولوسی ، دیریسی آنك اصلا — اولدی خالی هیچ رفعتدن
دیدی اهل سما اکا تاریخ — قیلدی عزم سمو لطافتدن
آخرتده دخی امید اولدر — بوله بر عالی پرده جنتدن

اوتوروب قرار ايده‌مدك، نه‌دن بحضور اولدك؟» ديو سؤال ايتدكده «سيورى يرِ اولمغين اوطوروب حضور ايده‌مدم. بردوزجه يرجكز عنايت بيورك» ديو جواب ويردى. بولطيفه ايله آق شهرده برمدرسه‌يه مدرس اولوب جهت توليتن تدريسه ضم ايدوب الى اچه ايله منصبه متصرف اولدى. اول زمانده بوخصوص ايچون قاضى عسكر متردد اوليجق بوقطعه‌يى يازوب ويردى ديو روايت ايدرلر:

(قطعه)

دمنده ياغماسه باران احسان — لطافت سبزه زارى تازه اولز
جهانده كوچك وبزرك قتنده — كرمدن راست هيچ آوازه اولز
افندى لطفايت اولچوب ياغمى قو — متاع همته اندازه اولز

مزبور نديم شيوه، شوخ حريف ونازك طبع ونحسند وظريف ايدى. تواريخ ولطائفده بى‌حد معلوماتى وحسن تقريرى ورنكين كلماتى وار ايدى. بوواسطه ايله نجه سلاطين وامرا ايله صحبت وملوك ووزا ايله مناسبت ايتمش ايدى. پادشاهمز زمانينده دخى فخرالاسخيا ابراهيم پاشا ومعين فضلا مغفور اسكندرچلبى رحمة‌الله‌عليهما خوب همتلر وعالى رعايتلر ايدوب وحضرت خداوندكاردن بى‌حد جوائز وعطايا واحسان لايحصى آليوروب جهتندن بدل تقاعد اچه‌سن ايتديردىلر. آخر عمرنده كعبهٔ شريفه‌ده شرفها الله تعالى متقاعد اولوب آنده فوت اولدى. اشعارى نادردر، اماخوب قطعه ولطيف تاريخلرى وافردر. بوشعر آنك اشعارندن وجملهٔ كفتارندندر:

(غزل)

ايردى خزانى عمرمك وه‌كه دخى بهارى يوق
صبح سروره ايرمدم غم شبنك نهارى يوق

غزالی رحمة‌الله‌علیه

بروسه‌ویدر . لاابالی، شوخ طبع کمسنه‌اولدیغی اجلدن بین الناس دلی برادر دیمکله مشهوردر. تدریسدن تقاعدایتمش مرد کامل وفاضل ایدی. اماهجو وهزله طبع شوخی غایتده مائل ایدی. سابقا شهزاده‌لردن سلطان قورقوده تقرب ایدوب تألیفاتنك مقابله‌جیسی ایکن اخص خواص اولان پیاله بك نامنه الفیه‌وشافیه طرزنده (دافع‌الغموم) آدلی برکتاب مسرت مآب ترتیب ایدوب باب جماعده واتصال واجتماعده ذوق‌آمیز وشهوت انگیز لطیف‌لطیفه‌لر وشیرین‌حکایه‌لر ایراد ایتمشدر. ومحبوب دوستلرله زن پرستلر مابیننده مطبوع مناظره‌لر و مقبول مباحثه‌لر ایراد ایدوب هربریسنك مدعاسنه دلیل ایله کلامنی تأویل ایتمشدر . اما غایتده غلیظ وفاحش فحشیات وهزلیات اولدیغی باعثدن « من حسن اسلام المرء ترك مالایعنیه » فحواسنجه استماعندن طباع فرار ایدر . حتی کتاب مرقومی مرحوم سلطان قورقوده عرض ایتدکده اول مرتبه‌ده هزله‌رضا ورخصت‌ویرمیوب مذکوری درکاهندن طرح ایتدی دیو استماع اولنور . اول زمانده برادر دخی پرآزر اولوب بروسه‌یه کلش وکیکلو بابا نام زاویه‌یه شیخ اولوب بو مناسبتله غزالی تخلص ایتمشدر . بومطلع مشهوری اول مناسبتله دیمشدر :

(مطلع)

خیال چشم آهولرله هربار کیکلی بابایه دوندك به‌می یار

بعده ینه صدینه سلوك ایدوب سیوری‌نام قصبه‌ده مدرس اولدی. واروب آنده برمدت قرار ومدت عرفیه‌می بیتنجه سکون اختیار ایده‌میوب ینه در دولته کلدی . اعیان‌واشراف« نه‌تیز کلدك ومنصبکده

مدینهٔ منوره ساکنلرندن وروضهٔ مطهره زائرلرندندر. نجه مدتدرکه آنده متقاعد ومتمکن اولوب اول آستانهٔ شریفك فقرامی سلکنده منسلك اولوب فراغت وعزلت اختیار ایتمشدر. بوبیتی سابقاً استانبولده کوی وفاده ساکن اولدیغی زمانلرده دیمشدر :

(بیت)

سرکوی وفانك خاکساری آیاقلرطپراغی مسکین غباری

وبو برقاچ ابیات محققانه دخی آنك برالهی ترجیع بندندندر :

(بند)

نظر ایت دیدهٔ جان ایله جهانی آکله
مخزن علم لدن ، مظهر حکمتدر هپ
حکمت وعبرت وهر رمز واشارت نه که وار
هپ خدادن سکا تعلیم وهدایتدر هپ
فهم ایچون عالم کبرایی اولو الالبابه
صور عالم صغرا همه صورتدر هپ
غافل اوله کوزك آچ عالم کبراسك سن
سدره ولوح وقلم عرش معلاسك سن

غریبی رحمة الله علیه

روم ایلیده یکیجه دن ، بودور شعراسندن ایدی . درویش صفت ، اهل معرفت کمسنه ایدی . اسلوب شعری کم دکلدر. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

کزدیرر قرص مهی طبله ایچنده هاله مشتری درهم انجمله دیلر کیم آله

وخوش آینده جه کفتاری وار ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

نه صفا صفه‌سی وار کوشهٔ میخانه کبی نه مصاحب بولنور عاشقه پیمانه کبی

بو بیتی دخی اصغای کلامده قاصر لغی قاتی مولانا ذاتی حقنده دیمشدر :

(بیت)

بیك کزین سویلسه‌لر کوشکه کیرمز بریسی
دیر کورن آنك ایچون ذاتی قولاغك دوکیم

(ذاتی فرماید)

عندلیبی اکرچه شاعر چوق سندن آرتوغنه توشم دیمزم

عهدی رحمة‌الله‌علیه

ادرنه‌ویدر. سلطان بایزید دورنده‌ارکانده احکام کاتبلرندن‌ایدی . رنکین اشعاری وشیرین کفتاری واردر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

قنده واردم سایهٔ سرو بلندم وارایکن کیمه قول اولدم سنك کبی افندم وارایکن

فی حرف الغین

غباری قره‌مانی

قره‌مانده لارنده‌دن وطلبه طائفه‌سندندر . بوزمان شعراسندندر .

(وله)

کوردم اوکلمذاری بر باد پایه بمش کویا که برك کلدر باد صبایه بمش

مسموعدرکه مزبور اول عصرك اعیانندن برینه بر امر ایچون مراجعت وبرجزئی مصلحت ایچون برنجه کون ملازمت ایتمش . مکر اول واردقلری شخص مرتشینك مذهب باطلنده تحف وهدایاسز وباد هوامز کمسنه‌نك مصلحتن کورمك وجزئیدن وکلیدن برایشن بتورمك اصلا جائز دکلمش . باب رشوت مآبنه نجه کون کلور وخبائث وقبایحنه‌متقطن اولور. کوررکه درنده اولان دربانی واخذ واکل ایچون تعیین اولنان اعوانی تحفه‌ایله کلنه «بیور» وتحفه‌سی اولمیانلره «افندی اویور» دیرلر . غالبا بویت مشهورآنك حقنده واقع اولمشدر :

(بیت)

الیکه زر آلوب وارسك افندی کل بیور دیرلر
اکر دستك تهی وارسك افندی‌یی اویور دیرلر

آخرالامر برباش شکر وبرایکی بال مومنی اول دوزخی‌یه یاندیرر وکوزلرینه ایکی دانه زر باصوب اوتامز صورتن اوتاندیرر . بو قطعه‌یی اول مرتشینك حقنده دیمشدر :

(قطعه)

حلقه کبی ایکی کوزی قپوده هر کلندن بکم درآمد اومار
اتکی آلتنده باقار کلنك کندی‌ایچون‌مکرکه وصله سزر
لعنت ایتدی رسول مرتشی‌یه لعنت اکا که انی قبول ایلر

عندلیبی حافظ رحمة الله علیه

شهر استانبولدن، بودور شعراسندندر. نظم کلامه فی الجمله اقتداری

(غزل)

ناهلك اولدی شمدی زمان وزمین دخی
بی ذوقك اولدی جام می رنگین دخی

هیچ آفریده اهلنه نظر ایلمز دریغ
احسان دوکنمدی قالدی برآفرین دخی

کیمسه چراغ اغیارمنی یاد ایتمز اولدی هیچ
مهری نهان ایده کبی چرخ برین دخی

هرگز زمانه کیمسه بتورمدیکین کوروب
قورقم بودرکه سبزه بتورمز زمین دخی

بو غصه دفعنه کرم حقه طایانوب
عمری می ایچ اکرچه که ایتدك یمین دخی

عندلیبی رحمة الله علیه

قسطمونی سنجاغندن، سلطان محمود مادحلرندندر. نغمه وصفیرده بلبله تقلید ایتدیکی ایچون بلبل حسن دیرلر ایدی. بومناسبتله عندلیبی تخلص ایتمشدر. ذهن وذکا ایله مشهور دانشمند والحان وآوازه‌ده بی‌مانند ایدی. آوازهٔ خوبی قوت القلوب وحسن صدای روح افزاسی بزم آشوب ایدی. صدای سرودی نغمهٔ داودکبی آبی جریاندن ومرغی طیراندن کری قوردی. امابوفنده اولقدر بهره‌مند وطبیعت شعریه‌سی چندان بلند دکلدر. بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

خوب سویلر خدیکه ورد سمنبودر دیین
راست ایدر قدیکه بر سرو دلجودر دیین

غنجه کبی تنکلکدن درهم اولمشکن کوکل
کل کبی آچدی نسیم جانفزای ادرنه

وبوقطعهٔ نصیحت نصاب دخی اول کتابدندر :

(قطعه)

بر بلا نازل اولسه ایتمه جزع کانده وار ایکی شر ایشیت بندن
اولا دوستلر اولور غمکین ثانیاً شادمان اولور دشمن

عمری رحمة الله علیه

عبدالله اوغلی وعبدالکریم اوغلی قولیدر . سلطان بایزید دورنده روم ایلنده قاضی وخلق خلقندن شاکر وراضی ایدی. اعیان شعرادن وارکان بلغادن شاعر شیرین کفتار وصاحب دیوان سخن کذاردر . اکثر اشعاری تنك بحرلرده وغریب قافیه‌لرده واقع اولمشدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

قتی باغرلی طاش قیاسن سن سزمزم کیم کوکل یپاسك سن

(وله)

خط بلورسه کرد خدنده کوزم کریان اولور
هاله دور ایتسه قمر اطرافنی باران اولور

(وله)

دلبر که اویخویه واره کلمز کوزیمه خواب
اوپسه‌م طویارمی دیو چکر جانم اضطراب

و دهر دونك دون پرورلکنی مشعر بوشعر شکوی شعار دخی آنك اشعارندندر :

شول وشق کورکن کیوب مصلح کچنلر خلق ایچون
نیچه مصلح هر بری کوه ستم قپلانیدر
شهرك اصلاحی نیچه اولسون که هرمفسدکه وار
یا افندی محضری ، یا محتسب اوغلانیدر
هرنه وضع اولورسه اصلاح جهانه ضد اولور
غالبا دوران دهرك آخر ازمانیدر

علی چلبی رحمة‌الله علیه

فلبه‌ویدر . بین الموالی واسع علیسی دیمکله متعارفدر . بودور همایونده بروسه قاضیسی ایکن فوت اولدی . شعر وقصیده‌ایله مشهور وشاعر لکله مذکور دکلدر . منشئ الفاظ بلیغه ومحشئ متن معانئ بدیعه‌در . حسین واعظك کلیله‌ودمنه‌سن رنکین الفاظ وحسن ادا وانشاء دلکشا ایله فارسیدن ترکی یه ترجمه و(همایوننامه) توسیم ایدوب چوق معارف ولطائف ضم والحاق ایتمشدر . حقا بودرکه برانشاء جلیل الشان وجمیل البیاندرکه منشیان سخنوران ومملیان عبارتپروران طرح تعبیرات مطبوعه‌سنده واله وحیران وطرز تقدیرات مصنوعه‌سنده زاروسرکردان قالورلر . شعری ندرت اوزره واقع اولمشدر . شهرادرنه وصفنده بو شعر شوق آمیز آنکدر :

(شعر)

اسدی جان باغینه باد عطر سای ادرنه
فیض روح ایتدی فضای جانفزای ادرنه
دفع ایدوب دلدن غموم کهنه‌یی عیسی صفت
تازه جان وبردی دم معجز نمای ادرنه

علوی رحمة‌الله علیه

شهر بروسه‌دن ، سلطان مراد وسلطان محمد مادحلرندندر. ترکیده (هفت پیکر)ی وحقیقت ومجازه ملتبس غزللری وار . طرز وروشی قدما اسلوبیدر . محل وداعده بوبرقاچ بیت آنکدر :

(غزل)

ای سفر عزمن ایدن یار خدا یارك اولا
همت اهل نظر قافله سالارك اولا
یول اوران کیشی حرامی کوزك اوکنده سنك
جان عشاق کبی زار وکرفتارك اولا
کرپکك اوق اولا قهر ایتمکه اعدا قلبن
غمزه‌لر نیزه کشك ، چشم کماندارك اولا

علوی مدرس رحمة‌الله علیه

بروسه‌ویدر . علوی یکان اوغلی دیمکله مشهوردر . سلطان سلیم دورنده محروسهٔ مزبوره‌ده مدرس ایکن فوت اولدی . عصرنده سردفتر بلغا وسر آمد فصحا ایدی . رنکین نظم مطبوعی وشیرین شعر مصنوعی واردر . دهرك دنائتنی ودورك شأمتنی مشعر بوشعر آنکدر :

(غزل)

دار دنیای دنینك کیم جفا بنیانیدر
محنت ودرد وبلا وغم چهار ارکانیدر
دولته ایردم دیین دنیاده ذلت اهلیدر
خواجه سودایتدم دیو زعم ایتدیکی خسرانیدر

(بيت)

بولدی بحر دلده مهرندن عطایی نظم زین عادت مشهور اولدیغی بودر پرورکونش

احمد پاشا نظیره سنده اعتراضاً :

(بيت)

بحر غمده کورمدی مهرندن آقان کوز یاشین
پس ندن دیرمش عطایی کاولدی در پرورکونش

(وله)

زلفك دوشورر برقیل ایله سنبلی بنده لولویی قیلار خرده ایله دیللری بنده

عطاء اسکوبی رحمة الله علیه

تحصیل علمدن تقاعد ایدوب نقشبندیه طریقنه سالك وسالوکنده نیچه معارفه مالك اولمشدی . سلطان سلیم خان دورنده فوت اولدی . شعراء رومك مقبولارندن وممدوحلرندن ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

سنك برغنچه دن نازکتر وشیرین دهانك وار
شکردن طاتلی برکلکبی رنکین زبانك وار

(وله)

بنده اوله نفسکه ایکی جهانه شاه ایکن حیفدر بتخانه قیامق قلبی بیت الله ایکن

و (تجنیسات کاتبی) اسلوبنده منظوم بررساله سی واردر . اما اولقدر مشهور ومذکور دکلدر . بوبیت اول مقاله دندر :

(بيت)

خدانك اولسه توفیقی همراه کسنه قربتینه بوله مز راه

(مطلع)

اوستنده قاشكك طورر اول عنبرين خال
صان كوبرى اوزره فكرت حكمتده دانيال

عطايى رحمة الله عليه

شهر ادرنه‌دن ، سلطان مراد مادحلرندندر . مولد صاحبى سليمان چلبينك برادر كهتريدر . والدلرينه عوض پاشا ديرلر ايدى . سلطان مراده وزير اولمش ايدى . روايت ايدرلركه پدرلرى فوت اولدقده مشارالیه جمال وكمال ايله آراسته صاحب حسن وتازه جوان ونازك طبع ونكته‌دان بيلنوب مرحوم مراد خان ، سابق البيانى سراى عامره‌يه آلمق مرادايدنجك تظلم وشكوايى مشعر برشعر ديوب سلطان مراده صونمشدر . مقطعى بودر :

(مقطع)

عدلينه صيغنور ايدى ظلم زمانه‌دن شمدى عطايى يه كوجى سلطان ايدر دريغ

اول دورك شعراسنده مرحوم شيخيدن كچيجك بوندن اشبهى يوقدر . زيرا اول عصرك مترجم وساده كوى شاعرلرى چوقدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

زمانه غصه‌لرى بى كران ايمش بيلدك ولى دواسى مى ارغوان ايمش بيلدك

كونش قصيده‌سن سلطان مراد آدينه اوّل بوديمشدر . احمد پاشانكى آكا نظيره واقع اولمشدر . عطائى ديركه :

(بيت)

عشقيا طالعيكه عشق اولسون كرچه نظمك كوتى ستاره‌ك ايى

معلوم اولدى كه ماتقدمدن بخت ودولت كمال ومعرفته كوره اولمزايمش وقدر وعزت بولانلر استحقاق ولياقته كوره بولمز ايمش :

(بيت)

او فتادست درجهان بسيار بى تميز ارجمند وعاقل خوار

بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

بركون صنما يوره كمى ياردم الكدن تاكيم كوره‌سن بجه درد يارم الكدن

عشقىٔ اسكدارى

يكيچريلكدن تقاعد ايتمش ، طالب عرفان وصاحب ديوان خوش طبع كمسنه‌در . بومطلع محققانه آنك اشعارندر :

(مطلع)

بن آنك مهرنده محو ، اول بنده پيدادر هنوز
ذره‌ده كور مهرك انوارى هويدادر هنوز

عشقىٔ صاروخانى

مغنيسادن ، بو دور شعراسندندر . استاد خراط ونقش بند وخطاطدر . طبيعت شعريه‌سى كم دكلدر . بومطلع آنكدر :

طولدی ملك عالمه اشراط ساعت فتنه‌سی .
کر بیلورسك ظاهر اولمادق علامت قالمدی
سرتسر دنیا یوزینی طوتدی شهرت آفتی
آه کیم برکوشه‌ده وحدت سلامت قالمدی

عشرتی

استانبول قربنده یکی حصاردن ، دانشمند قسمندن و بودور شعراسندندز . سماعه‌قابل اشعاری وادواری واردر. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

عاشق ایشتسك یانار وهم آتشندن جانمز قورقارز اول مبتلادن کیم سوه جانانمز

عشقیٔ قدیم رحمة‌الله علیه

سلطان محمد مادحلرندندر. اشعاری نظم‌ساده وکلامی کلام‌موزون متوله‌سیدر . تصرف وایجاده چندان قدرتی وشعرینك اصلا حلاوتی یوقدر . اما بوحال ایله اول زمان ینه رتبت رفیعه‌سی وپادشاهدن یومی یوز اچه وظیفه‌سی وارمش. نته‌کیم اول زمانك شعراسندن فنائی تخلص ایدر برشاعر فنائی دیمشدر :

(بیت)

عشق یوز یبر سعدی اوتوز بوفائینك دخی
دفتره یدی کونی وار طونلق وتیارده

وبری دخی کوتولرك بختی مساعد و پرکویلرك طالعی ساعد اولدیغن بیان ایتمشدر :

کسنه‌در . دیار بغدادده ائمهٔ عظامدن امام حسن عسکری آستانه‌سنده نجه بیللر مقیم اولوب اول عتبهٔ رفیعه‌یه انتساب تامی اولدیغی مناسبتله عسکری تخلص ایتمشدر . درویشانه ابیاتی وفقر وفنایه متعلق کلماتی واردر . بو برقاچ مطلع آنك بیانندندر :

(مطلع)

رستمان دهره باش اکمز کدالر وار ایمش
ملك استغناده خوش اهل فنالر وار ایمش

(وله)

هردنینك دونسه‌طکسی چرخ کردون اوستنه
جنسیدر البته دونر دون‌اولان دون اوستنه

مزبور بر زمان امید خدمتله بلای ملازمته مبتلا اولوب اعیان وارکانه ونجه‌میر ووزیره خدمت‌ایدوب برندن بهره‌مند واول سودادن سودمند اولمایجق بوخصوصده غایت متألم ومتأذی اولوب دوراندن واعیاندن وافر شکایت وبرقصیده ایله احوال پرملالان حکایت‌ایتمشدر. بو برقاچ بیت آندندر :

ای کوکل اعیان دولت ایچره همت قالمدی
کیمدن اومارسن کرم اهل مروت قالمدی
ای دریغا لطف و احسانك قپوسن یاپدیلر
ذکری خیراولسون دینور براهل دولت قالمدی
بر اولولق قالمش انجق قدر دولتدن اثر
پس مکارمدن دخی برخوب خصلت قالمدی
آدلری حاتم سخا طومارنی طی ایتدیلر
کیتدی محواولدی کرم جود وسخاوت قالمدی
خلق عالم موذیٔ جبار اولوبدر شویله کیم
کیتدی لطف ومرحمت قطع اولدی شفقت قالمدی

(نظم)

بر یکا کشتکیر عشق نکار بر یکا آتش غم اغیار
بیلمزم قنغیسیله طوتشه‌یم وقنا ربنا عذاب النار

عذری رحمة‌الله‌علیه

اسکوبیدر . قضاة زمره‌سندن وبوعصرشعراسندندر . لنك ویکپا اولدیغی مناسبتله عذر لنك ایدوب عذری تخلص ایتمشدر . نته‌کیم حسب حالنده عذرن بیان ایدوب دیمشدر :

(بیت)

عشقك یولینه وارمغه یوق پای‌قدرتی صانه‌بویولده عذری‌قولك‌عذرلنك‌ایدر

بوفنده اول‌قدر مهارتی وایراد نظم کلامه چندان قدرتی‌یوقدر . تضمین وترجمه‌سی غایتده چوقدر . بو مطلع مطبوع آنك نتایج تابعندندر :

(مطلع)

دل‌عشاق صفت اولدی پریشان کاکل قامتك فتنه وسر فتنهٔ دوران کاکل

عسکری

ادرنه‌ویدر . عتبهٔ‌علیه وسدهٔ‌سنیه ملازملرندن، بودورشعراسندندر. نجه زمان حضرت امام‌حسین آستانه‌سنه یوز سورمشدر وسید غازی درکاهنه شاه خراسان سلامن کتیرمش ، ابدال مشرب وموالی‌مذهب

معدلت کیش وخیر اندیش اولدیغی اجلدن سلطان محمد امور ناسی آ کا تفویض ایتمش ایدی . مزاری شهر استانبولده کندی بنا ایتدیکی جامعك اوکنده‌در . مدون ابیاتی وشاعرانه کلماتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کوزم یاشینه رحم‌ایت سورمه دردن که مردم زاده‌در دوشمش نظردن

(وله)

کوردیکمجه عنبرین زلفی رخ دلداردہ مارمشك افشان یاتوبدرصانیرم کازاردہ

(وله)

بن اول زهره‌جبینه مشتریم الیمه صونمه خورشید وقمردن

عذاری چلبی رحمة‌الله علیه

موالیٔ عظامدن واهالیٔ کرامدندر . سلطان بایزید دورنده ثمانیه مدرسلرندن ایدی . بین الموالی منلا لطفی بحث و تقریرده ومذکور مولانا عذاری مطالعه وتحریرده مقبول ومدوح ایدی . اشعاری دخی پسندیدهٔ طباع وشایستهٔ استماعدر . اکثر اشعاری بحر خفیفده بر طرز لطیفده واقع اولمشدر . بوابیات آنك اشعارندندر :

(غزل)

صاقن آتمدن ای نگار صاقن بیله وارر بو کاربار صاقن
بن نه خاکم کدر ویرم بحره قونمسون خاطره غبار صاقن
یتر ایتدك بوغمم کولن پامال کیزلیدرسینه‌م ایچره نارصاقن

عبدی چلبی رحمة الله علیه

بروسه‌ویدر . بین القضاة اسلی عبدی دیمکله معروفدر . اسمن تخلص ایدردی . بوعصر ایچنده قاضیلقده فوت اولدی . خوب لطف طبعی وتصرف ذهنی وار ایدی . بومطلع آنکدر

(مطلع)

کوزمه صانمه رمددن سیه نقاب ایدرم بوکوزایله یوزینه باقمغه حجاب ایدرم

بوبرقاچ بیت دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

نه الم وار بنم میانکده نه دیلم وار یاخود دهانکده
دور حسنکده جمله ایل کریان کیم کولر بن کولهم زمانکده
حسنی یارك برآن ایدی اما بیلمدی قدرینی اول آنکده

(وله)

مفت مسکن صانیر جهانی کشی نقد عمرین ویرر کرا یرینه

عدلی رحمة الله علیه

مرحوم محمود پاشادر . سلطان محمد غازینك وزراسندن ووزرانك شعراسندندر . ولایت آل عثمانه آنك کبی برآصف منصف واوصاف انصافیه متصف بروزیر آصف نظیر ودستور روشن ضمیر ندرتله کلمشدر . بلکه اخلاق وسخا وذهن وذکاسنده مبالغه ایدنلر روایتنجه عدیلی ونظیری صدر وزارتده کلمامشدر . معالجهٔ تفسیره قادر وجزئیاتك اکثرنده ماهر ، مبین اهل هنر وهنرپرور کمسنه ایمش . معالج عامه‌ده

مولانا عبدالرحمن چلبی رحمة‌الله‌علیه

اماسیه‌دندر. بین‌الموالی مؤید زاده دیمکله معروفدر. سلطان‌بایزید زمانندہ قاضی عسکر وجمیع فضلا وفصحایه مرجع و مفخر ایدی. مرحوم نجاتی بك دیوانینك دیباجه‌سنده آنلرك نام شریفن عنوان ایدوب لطف‌ذاتنده ومکارم‌صفاتنده خیلی‌القاب واوصاف یازمشلردر. حتی دیباجهٔ دیوان بونلرك‌نامنه معنون اولدیغنه بناءً وزرانك عداوتی مؤید زاده‌یه مؤکد اولمش، شرر شرلرندن مزبور نجاتی کوج ایله نجات بولمشدر. عاقبة الامر مذکور ینه مزبوره مظاهرت ومعاونت ایدوب سلطان بایزیده خوب همتلر وعالی رعایتلر ایتدردی وکندولر دخی احیاناً قطعه وغزلدن لطیف بیتلر دیرلر ایدی. بوبرقاچ ابیات آنك اشعارندندر:

(غزل)

چاك اولان دست جفا ایله کریبانمدر — ایلیشن خار غم ومحنته دامانمدر
اشك‌چشمیله‌خدنکینی‌صووارسه‌نوله‌کیم — باغ سینه‌مده بیتن سرو خرامانمدر
تیغ‌مژگانله جان‌ویرمسی سهل‌ایدی‌اکر — اول جفا پیشه‌یرآغز دیسه قربانمدر

وبومطلع مشهور دخی آنك اشعارندندر:

(مطلع)

ایچەلم ایچەلم شراب ایچەلم — نیجه برصوفی صافی‌آب ایچەلم

وبوبیت دخی آندندر:

اخرتده اولور شرابه حساب — بزانی بونده بی‌حساب ایچەلم

ایله . قطعه‌یی دیمش ایدی . بو مزاح اول حضرتك مزاج شریفنه خوش کلوب پسند ایتمشلردر :

(قطعه)

امام دین وملت اعنی مفتی که یوقدر آکه بکزر اهل آدم
شو دکلو اختصار ایلر جوابی اولور اولمز یازار والله اعلم

عاشق چلبی

شهر بروسه‌دن ، علما طائفه سندن وبوعصر شعراسندندر . بین الجمهور نطاع زاده دیمکله معروف ومشهوردر . سید صحیح النسب ووالا حسبدر . سائر کمالات وفضائلندن فضله شعر وانشاسی ونظم دلکشاسی واردر . حسین ساداتك (روضة الشهدا) نام کتابن فارسیدن ترکیه ترجمه ایدوب محل ومناسبتله آیات واخباردن وامثال مشایخ اخیاردن مفید ونافع چوق نسنه الحاق ایتمشدر . بوبرقاچ مطلع آنك زادهٔ طبعیدر :

(مطلع)

عار ایدر بن ذرهٔ سرکشته‌دن اول آفتاب
مهرم افزون اولدیغنجه بندن ایلر اجتناب

(وله)

ژاله‌در دیمش دردندانك ای حقه‌دهن غنجه‌یه ایجنمه اولدر آنك اغزینه دوشن

(وله)

عارض اولمش چشم دلداره رمد طوتمش نقاب
صاندم انی کوریجك نیمی طوتلمش آفتاب

(تاریخ)

کرد رحلت زکلستان فنا　　کلشنی اعنی شیخ ابراهیم .
زد قدم برنشیمن لاهوت　　شد بخلوتسرای انس مقیم
زین سرای فنای حادث نقش　　کشت مهمان بخانقاه قدیم
کفت هاتف برای او تاریخ　　مات قطب الزمان ابراهیم

[۹٤۰]

ونظائر (دریای ابرار)ه متعلق فارسی نظیره‌سی واردر. مطلعی بودر:

(مطلع)

سبزه‌زار چرخ کوهر روز سرسبز وتراست
ازسرشك چشم غمکینان محنت پروراست

وتصوفانه برترجیع بند دیمشدرکه جمیع مراتب تصوفه علی الاجمال آنده اشارت ایتمشدر :

(مطلع)

عین عارفده وجود اشیا　　کورونور جمله کنقش فی الماء

واحمد پاشانك قصر وکونش قصیده‌سنه بوندن بهتر وخوش تر کیمسه نظیره دیمامشدر . بوبرقاچ مطلع دخی آنك اشعارندندر :

(وله)

داغ الم ملولنه باغ ایچره لاله‌لر　　دفع‌ملال ایدك دیوصونار پیاله‌لر

وبومطلع دخی آنك نتیجهٔ تتبعیدر :

(مطلع)

نصیحت ایلدیکمجه عرقریز اوله خویکدر
صاقن اینجمه کیم جانا مرامم آب رویکدر

(مطایبه)

مرحوم کمال پاشا زاده افندی مسند فتواده ایکن مطایبه طریقی

صورتینك اکثیسن کورن کشی طاتمادن داخی طعامك اوصانیر
چاق عمارتدن ایچردی شوربایی سوخته‌لردن ایکن ایکن اوتانیر

ظهوری چلبی

روم ایلنده مناستردن وقضاة طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر. نظم کلامه قدرتی وبوفنه ممارستی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کورمیه‌لدن کوزم ول غنچهٔ کل پیرهنی لاله کون ایتدی یاشم قان ایله صحن چنی

فی حرف العین

عارفی حسین چلبی

محروسهٔ استانبولدن ، بودور شعراسندندر. سابقا ارکان دولتده خزینهٔ عامره کاتبلرندن وارباب قلمك منشی و محاسبلرندن ایدی . بعده تصدقات سلطانی واسطه‌سیله کعبهٔ شریفه‌یه واروب شیخ ابراهیم کلشنی خدمتنده بولندی واول اثنالرده بالاتفاق متفرقه زمره‌سنه الحاق اولندی . نجه مدت حضرت شیخك خدمتنده اولوب شرف مصاحبتلرندن صفا بولوب بوقطعه‌یی حضرتك وفاتنه وصورت ظاهره‌ده مماتنه دیمشلردر :

(قطعه)

با آراسته کوروب دلداری قولکم دیدم ایا سرو روان
سروسرکش کبی دیك کلدی اودم بیدوش جان وتن اولدی لرزان
سیمله صلح ایدوبن یالواریجق قودی سرکشلکی ویاتدی همان

وبعضلر بوقطعه‌یی دخی بوکا اسناد ایدرلر :

(قطعه)

دیکلهمز خواجه کیسه‌نك سوزینی غره اولوبدرر قماشینه
دوشدی برنجه آچه‌مز النه دوندی موتون قرون صواشینه
نوکرم واردی کوردی جاریه‌سن کیمش آللر ایچینه طاشینه
ویرمدی اچه لیك خدمتکار واردی کلدی هراچه باشینه

ظهیری رحمة‌الله‌علیه

جانیك جانبلرندن برسپاهیٔ درویش نهاددر . بغداد سفرنده فوت اولدی . نظم کلام موزونه فی‌الجمله اقتداری وساده‌جه اشعاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ذره دکلو حسنکه خورشید خاور بکزه‌سه
بکزه‌دردم بن دخی ای ماه پیکر بکزه‌سه

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر . امراء زمانندن برمدیر ومسکه دیمشدر :

(قطعه)

آجلغندن آشجی آه ایتمش مکر مطبخندن ایل‌توتون توتدی صانیر

(شعر)

صنما رخلرکه بکزه یه صانیر کیده رك که طوتار مهر ومهی ایکی کوزی کبی فلك
شمع مجلس سکا رشك ایلیوب ای سیم بدن اورینور شبکله زر کیوب آلتونلو بنك
کوزم اوکرندی بواشکیله که آنسز اوله من صودن آیرلسه بیلیرسن که نولور حال سمك

(نظیره لمؤلفه

اول قمر چهره کیلدن بری التونلو بنك دوندی یلدزلرایله طوغمدیغه ماه فلك
نسخهٔ حسنی کر اولماسه مخبط ماهك صفحه سنده ندن اولوردی انك یر یرحك
توتونم جیقسه تپه مدن نه عجب سوسن وار طوتیشوب لاله صفت یاندی درونمده یورك
قلیجك یاره لرینه نجه صبر ایلیه یم کوزلرم یاشی دمادم دوکر اوستینه نمك
سوردی اغیار دمك چکدی لطیفی الك بویله در حال جهان کیمه امك کیمه یمك

فی حرف الظاء

ظریفی رحمة الله علیه

بولی سنجاغنه تابع کوینك نام قصبه دندر . سال خورده وروزکار دیده ظریف حریف ایدی . بایزید خان غازی دورنده نقل ایتدی . طرز شعری شعراء سلف طرزنده وقدما اسلوبنده در . « مشکل اوچ اولدی » ردیفنده برغزل دیمشدر . وهر مصراعده اوچ عددی بولمشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

یاندی دل وجان ایله جکر مشکل اوچ اولدی
قیلدم غم هجر ایله سفر مشکل اوچ اولدی

وبوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

کونشك یرده نفعی چوق اما انجمك ده منافعی بیله در
بختی کوردربوکون بوطائفه نك قنده وارسه طالعی بیله در

سلطان سلیم بوقطعه یی کوردکده ملاطفه یوزندن بوسؤالی ایتمش که: « اماسیه ده توقه دین اوغلنی باصدقلرنده سن دخی بیله می ایدك ؟ » منع مصلحتی ایچون « واردم ایدی » دیو جواب ویردی .

طالبی رحمة الله علیه

کفه ولایتنده تاتارخانی مادحلرندندر . امی وعامی کمسنه در . اما طبیعت شعریه سی وسلاقت نظمیه سی غایتده خوب ایدی . لکن شعرینك صحیح یرلرینه دخل ایدوب اعتراض ایتسه لر ماده ومعلوماتی اولمدیغی اجلدن جواب ویروب معترضك اعتراضن دفع ایده مز ایدی. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

باش کتیردی زلف پرچینك خطادن آله باج
باغلادی ملك ختن یوللارینی آله خراج

طریقی رحمة الله علیه

روم ایلنده ودیندندر . محصل علم ایکن سلطان بایزید دورینك آخرنده آخرته نقل ایتدی . قابل شان وتازه جوان ایدی . بوبرقاچ بیت آنك اشعارندندر :

فی حرف الطاء

طالعی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدندر . کمالات موفوره ومعارف نا محصوره قادر کمسنه‌ایدی . فن شعرك امیرالکلامی ومقبول کرامیدر. روم شاعرلرندن وترکی عبارت ناظملرندن نجاتی‌یه مانند برصاحب طبع بلند وارسه اولدر. شعری مثله متعلق قافیه‌لرده ودینلمدك ردیفلرده دیمشدر واصلا اشعارنده ترجمه وتراش وتضمین واقتباس یوقدر. بوبرقاچ مطلع آنلرك اشعارندن ونتایج طبع درربارلرندندر :

(مطلع)

کوره‌لی طلعت غراسینی اول سیمبرك
چرخی باتدی کونشك یلدزی دوشدی قرك

(وله)

زلفك قراچی، خال خطك غربت اوغروسی
بر بیره کلدی یتمش ایکی ملت اوغروسی

(وله)

عقل طورمز کیجه کوندز لت اورر بینمزه
که کدورت براقه عشقله مابینمزه

سلطان سلیم دورنده دردولته یکیچری کاتبی اولمش ایدی ویکیچری ایله کندی آره‌سنده بومعنایی بولوب پادشاهه صونمش ایدی :

(قطعه)

کسکین اولدینی بو یکیچرینك دائما سیف قاطعی بیله‌در
یاغدیرر خصمه تیر بارانی حربه‌دن برق لامعی بیله‌در
ضاردر کرچه نفعیده چوقدر چوق مضر وار منافعی بیله‌در

ایدی. علم اخفاده وفن خبایاده استادماهر وجن کبی میان خلقده نایبدا اولمغه قادر ایدی . آخر آرزوی اخراج دفائنده جن هلاك ایتدی . سلطان سلیم دورینك اوائلنده کیتدی . خوشجه اشعاری وخوش آینده کفتاری واردر . بوبرقاچ بیت آنکدر :

(شعر)

قورقتمه صراط ایله یولی سچرز واعظ ایل کچدیکی کوپریدن بزه کچرز واعظ
دوزخده ریا اهلی اکل ایلر ایکن زقوم بر رندله جنتده کوثر اچرز واعظ
بودر بزه وعظك کیم دنیاده کشی قالمز بومنزل فانیدن اوك صوك کوچرز واعظ

ضیائی نوراللّه قبره

ولایت حمیددن واهل علم طائفه سندندر . بودورده فوت اولدی. خوب ورنکین الفاظ وادا ایله حکایت (یوسف وزلیخا)سی وتحسین وقبوله قابل مخیل و مصنع نظم دلکشاسی واردر . اسمی یوسف ودرویش صفت وسیرت بی تکلف کمسنه ایدی . فن شعری چندان استعمال وکثرت اشتغال کوستروب حال ایدنمامشلردر . اما طریق مثوینك سخن کوی ونکته کذاری ونظم پاکك ناظم کامل العیاریدر . وشاورهم فی الامر ﴾ موجبنجه فوائد مشاوره حقنده بوبرقاچ بیت اول کتابدندر :

(نظم)

چون ایره عاقله برکار مشکل که دشوار اوله اندن کاز عاقل
ایده عقلینه بر عقلی دخی یار کاوله آسان اکا اول کاردشوار
چو روشن اولیه بر شمعله او اویار برشمعی دخی که آرته پرتو
ولی خیر اومه تدبیر عوجدن که کجلك آرتار انجق ایکی کجدن

مزبوره‌ده وفور کمالات ومعارف ایله متعارفدر وبو پریشان اوراقك جمعی آنلرك الحاح وابرامی وتحریك واقدامی ایله اولوب کتاب مرقومك سبب تألیفنده واقع اولان سؤال وجواب وخطاب انلرایله واقع اولمشدر. رتبه‌لری شاعرلك پایه‌سندن برتر وفن نظم وانشا سائر کمالاتندن سربردر . هم بوفندن مستغنی اولمغین کندیلری شعر وانشا افشا ایتمامشلردر . بوبرقاچ بیت آنلرك زادهٔ طبع دربارندن ونتیجهٔ افکار کهرنثارندندر :

(غزل)

جانده دل وصلکدن اوزکه بر تمنا بولمدی
دیده دیدارکدن اوزکه برتماشا بولمدی
خلعت حسنی چوق اویلجوب بجدی خیاط قدر
لیك بو اندازه‌ده بر قد بالا بولمدی
دیشلرك وصفنده عقلم طالدی بحر حیرته
شول کهرلر بولدی کیم غواص دریا بولمدی

وبو برقاچ بیت دخی قسمت ازله وتقدیر لمیزله متعلق آنکدر :

(مثنوی)

سعادت قولنه حقدن عطادر — آکا زور ایله سعی ایتمك خطادر
نه سعی ایله اولور عز وسعادت — نه‌خود تقصیر ایله فقر وفلاکت
کشی سعی ایله کر دولت بولیدی — کدالر قالمیه سلطان اولیدی
مقرردر بوکه ویرمك حقکدر — عطا دائم جواد مطلقکدر

ضمیری رحمة الله علیه

اناطولیدن ، کنغریدن بررمال ضمیرکیر وضمیر دانلقده بی‌نظیر

فی حرف الضاد

ضعیفی چلبی

ارباب معارفدن ، بوعصر شعراسندندر . طبیعت نظمیه سی بد دکلدر . بوشعر آنکدر :

(غزل)

شمشاد قدی مثلی بر بوستانده بتمز — زیرا نهال طوبی باغ جهانده بتمز
دیدم بچون تهیسك بار وفادن ای سرو — کولدی دیدی که میوه سرو روانده بتمز
جان ویردیکم یولنده ای تازه کل نهالی — ایکنده آز کورمه جان بوستانده بتمز

ضعیفی محمد چلبی زادالله فضائله

شهر قسطمونیدن ، حاجی زاده دیمکله معروفدر . علما طائفه سندن ، علمانك صلحاسندن وصلحانك فقراسندندر . دانشمند لکنده فائق الشان وبین الاقران مشارالیه بالبناندی . حالیاً تقاعد ایدوب نقشبندیه طریقنه سلوك ایتمشلردر . زهد وتقوی ایله آراسته ، متوکل ومتورع کمسنه در . مصاحبت خلقدن فرار وملازمت میر وملوکدن عار ایدوب :

(بیت)

معشوقهٔ عاشقان کتابست — معشوقه همیشه درحجاب است

دیوب تفسیر وحدیث کتابلریله الفت وانس طوتمشدر . بر ذات ملك خصال وفرشته فعالدر که دهان پاکندن دخی طعن وغیبت وفحش ولعنت صادر اولمامشدر دیو یمین ایتسم حانث اولم کبی کلور . ولایت

صفائی جراح

ادرنه‌دن وبوعصر شعراسندندر . درویش صفت واهل مسکنت کشیدر . دکانی مجمع ظرفا ومنزل شعرا اولمغین روزکارك چوق کاملری وبی‌حد فاضللری ایله مصاحبت ایتمشدر . کندینك دخی سطحیجه ابیاتی وساده‌جه کلماتی واردر . اما بومطلعی بد دکلدر :

(مطلع)

موی باریکه اوزل دیر بر میانك وار سنك
غنچهٔ نوخیزه آچل دیر دهانك وار سنك

صفی رحمة‌الله‌علیه

بروسه‌ویدر . سلطان محمد خان مادحلرندندر . شاعر ونقاش وعیاش قلاش کمسنه‌ایدی . صنعت نقشده مانندمانی وارژنك ثانی‌ایدی . هرنه‌که تصویر ایتسه صورت ویرر ایدی . وهرنه‌سروکه تحریر ایلسه قوشلر قوندیرر ایدی . اما نقشبند اشعار ورسام نظم آبدار دکل ایدی . اشعاری نقوش خیالاتدن صاف وساده ورنك نکاتدن بیاض وکشاده‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع

سنیلکدن هرسحر باده نشان اصمارلرم بیلیرم آخر بوسودا ده جان اصمارلرم

(مطلع)

قیوکه حلقهٔ در اولمغه ای ماه لقا ماه نو ایلدی زلفك کبی قدینی دوتا

صفایی رحمة الله علیه

شهر سینوبدن ، ظرفا قسمندن ذواق کشی ایدی . سلطان بایزید نامنه مرتب ومکمل دیوانی وسطحی وساده اشعارعشرت بیانی واردر. لکن طرز اشعارنده چندان دقت وصنعت وظرافت یوقدر . بو شعر آنك اشعارندن ومقبول ومشهور اولان کفتارندندر :

(غزل)

کوکلمی بولدم آنك زلفکه طولاشمش ایمش
کوز قراردوب قورو سودالره اولاشمش ایمش
بی خبرلر دیدیلر لبلرینك کلدی خطی
نظر ایتدم چو شکر تکنه مور اوشمش ایمش
یار دکانی اوکنده صو سپرلر کونشه
اوخو یوزین کوروبن عقلی کیدوب شاشمش ایمش

مزبور صفایی مرحوم لقائی یه خبر کوندرکه « بزم دیوان شیرین بیانمزك اخوان عرفان بینده فی الجمله اشتهار وعنوانی ونسبتله بعضلردن شهرت ورجحانی وارمی ؟ » دیمکله مرقوم لقائی دخی بوقطعه ایله جوابی قطع ایدر :

(قطعه)

سزك دیوانکز دستان اولوبدر شهرلی ، کویلو اوقور شهرتی وار
کوزی آهولرك وصنیله شمدی کیك دستانی دکلو رغتی وار

اقرانه نسبت اعلا مقوله‌سی وکندی عصرینك نسبتله عمده‌سیدر . زمانه‌ده تعین بوله‌جق ومقبول‌خلق اوله‌جق کسه ایدی . زمان‌عمری وفا ایتمدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

قنغی‌عاشق که غبار ره جانان اولمش تختی‌یل کوتورر کندی سلیمان اولمش

وبو بیتی دخی برسیمتن بربر وسیم ساعد وسمنبر حقنده آنکدر:

(بیت)

آلدیغنجه اله موسا سنی بربر عیسی کوستررردی ید بیضایی کومشدن بیله‌کی

(وله)

دیمسونلر دل مجنونه او برطاغ اریدر
دردایله کرایده برآهی‌اوچوق طاغ اریدر

صفت شمعده بوبرقاچ بیت دخی آنك اشعارندندر :

(مثنوی)

عروس اولدی بوکیجه شمع‌رعنا آنکچون یاقدیلر پاینه حنا
دوواغ ایتمشلر آکه آل وآلا اورمش باشنه برطاس تقیا
صاچینه صیرمه آلتون تللر ایتمش عذاری اوستنه خال زر ایتمش

صنعی سلانیکی

ارباب تیاردن وبودور شعراسندندر . ارباب نظمك حادثلرندن وزهوسلرندندر . کلماتی اولقدر پخته وهموار وبوفنده صاحب اقتدار دکلدر . بومطلع آنکدر :

صنعی ازنیقی رحمة الله علیه

بودخی اول دورده کلمش وقلت اشعارندن پیغولهٔ حمرل وخفاده قالمشدر . پسندیده اشعاری وقبوله قابل کفتاری واردر . بو بیت مثل آمیز آنك اشعار دلاویزندندر :

(بیت)

قدینه کوره سرو یازمشسك اللرك آنده قالمش ای نقاش

صنعی بك رحمة الله علیه

امرانك کاملرندن وکبرانك فاضللرندن ایدی . بن الامرا اسکندر پاشا اوغلی مصطفی بك دیمکله معلوم ایدی . سلطان سلیم خان زمانده طرابلس سنجاغنده ایدی . بلاغتده بلیغ وشجاعتده شجیع ایدی . جندی محاربه‌سنده خیلی دلاورلك ایدوب سلطان سلیم خان علیه الرحمة والرضوان تعظیماً وتکریماً ید شریفیله باشنه همایونلرین صوقوب ادنا مرتبه‌ده ایکن اعلی سنجاق ارزانی قیلدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

باکه رغبت ساکه نفرت ویرمش ای زیبا جمال
حسن سنده منتها وعشق بنده برکمال

صنعیٔ کاتب رحمة الله علیه

کلیبولیدن ، امنا وکتاب قسمندن و بوعصر شعراسندن ایدی

نظائری وکلیاتدن و جزئیاتدن خیلی معارف و مآثری واردر . زبان ترکیده دخی غزا غزللری وزیبا قطعه‌لری ولطیف تاریخلری واردر. اما کلیاتی ضایع اولوب شایع اولمدی. بوباعثدن بین‌الانام شیوع وشهرت بولمدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

نچون کیدرکوزمدن قدی خیالی آنك پرنده صوی‌چیقمدی اول سرو دلستانك

(وله)

یاشلی کوزمه زلف سیهکاره کورندی ای مردم دریا سونك قاره کورندی

وبوغزل ذوالقافیتین دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

ای‌دوست چونکه کوردی جمالك عیان عیون
شرح ایلمکده اولدی آنی بو زبان زبون
انس وپری تولورکه بو حسن وبو لطف ایله
کورسه جمالکی اوله حور جنان جنون
ایتمه جور دور جفا پیشه‌دن کوکل
دونان بلند اولور دخی فرزانکان نکون

مرقوم مرحوم سلطان محمودبن سلیمان بایزید آستانه‌سنده احکام کاتبلرندن ونجاتی وطالعی مصاحبلرندن ایدی . اول زمانده سابق‌الذکر اولان سلطان محمودك نجاتی نشانجیسی وطالعی دفترداری وصنعی دیوان کاتبی ایدی . اول زمانده ترفع و ترقی امید ورجاسن ایدوب صنعی مزبور بو بیتی دیمش ایدی :

(بیت)

صنعی قولیکی تیزاوکاریردی نجاتی‌بك الا نیدەم که طالعی ایتمز معاونت

اولدم اولوملو خسته آشولمك اوجندن
داغی بتر کردر ای دل اویانه مسته
ای دل اویانه مسته طعن ایلریسه زاهد
آیاق طولایه‌لم کل صوفیٔ می پرسته
صوفیٔ می پرسته صبحی صبوح ایچورکیم
شوقیله جوشه کلسون اول خاطری شکسته

صدری چلبی رحمة‌الله علیه

ازنیق نام قصبه‌دن وزمرهٔ قضاتدندر . بوعصر ایچنده فوت اولدی . صنایع شعریه‌سی اسلوبدن خارج وخیالدن خالی دکلدر . اشعاری مدون ومرتب وکلمات مستعذبه‌سی مهذبدر . بوبرقاچ مطلع آنك تصرف طبع پاکی وزادهٔ لطف ادراکیدر :

(مطلع)

کوشکه کل اویکنورمش کیمسه‌لر ایشتمسون
بکزرم زلفیکه دیرسه سنبل اوکوب بتمسون

(وله)

ای غنچه دهن بوسه ایچون وعده ایدرسن
یوق بیره همان آغزمزه سکر ازرسن

(وله)

ما دیر لبینی صوکبی اغیاری قاندیرر اود پاره‌سی کبی دل عشاقی یاندیرر

صنعی قسطمونی رحمة‌الله علیه

مرحوم نجاتی بك شاکردلرندندر. قصائد سلمان وظهیره مقبول

ایله تغلیظی تلطیف ایدوب عرض حال وسائلیت اظهار ایدوب بو طریقله سؤال ایتمشدر :

(مثنوی)

طوق اولانلر جمله خلقی طوق صانیر — آج اولان عائده اکمك یوق صانیر
هرکیم اولا صاحب مال کثیر — اول نه بیلیر کیم نه در حال فقیر
صاغ اولانلر صیرو حالن آکلهمز — خسته فریادینی خسته طاکلهمز

صبحی چلبی

صادق کمسنه‌در . قضاة بیننده حکیم زاده دیمکله مشهور وسائر مارفندن زائد شعری دخی مدوّن ومسطوردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

دست صبایه ویرمه صاچك دامنك کبی — باشدن چقارمه زلفکی پیراهنك کبی

صبحی بروسه‌وی

طریقدن تقاعد ایتمش ، اهل جهت وصاحب معرفت کمسنه‌در . طرز شعری دخی اسلوبدن بیرون دکلدر . « رد العجز علی الصدر » اسلوبنده بوشعر آنك اختراعاتندندر :

(غزل)

مصر جمال ایچنده سن یوسف خجسته
سن یوسف خجسته عشقکده بن شکسته
عشقکده بن شکسته بیل ای طبیب دل کیم
دوشدم غمکله درده اولدم اولوملو خسته

فن فرسده وعلم عروضده کامل وطبعی شعرك انواع واقسامنه شامل ایدی . شعراء عجم کلماتن تتبع ایدوب (دریای ابرار)ه وکانیبنك (شتر وحجره)سنه جواب دیمشدر . بو برقاچ بیت آندندر :

(نظم)

نه من شتر دل ونه آخرست حجرهٔ تن شتر نکنجد وتنکست حجرهٔ دل من
شتر دلان جهان شد اسیر حجرهٔ کور چه کونه اشتر شادی کشم بحجرهٔ تن
مشو چو اشتر سرکش بحجرهٔ فقرا مکش بحجرهٔ کردون شترصفت کردن

قوت ناظمه‌سنه وطبیعت شعریه‌سنه سوز یوقدر . لکن اشعارینك بی‌رنك وساده یرلری چوقدر . بوباعثدن شعری چندان شهرت بولمامش والسنهٔ ناسده مشهور ومذکور اولمامشدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(وله)

لذتده لبك قند می آلوده‌یه بکزر ترلکده تنك سکری پلوده‌یه بکزر

(وله)

دیدم کونش یوزیکه قول اولدی کوزل دیدی
دیدم صاچیکی دل وطن ایتدی، محل دیدی

(وله)

اشتها یالك قلیچ خوان وصاله ایرمز ال
سویلسون بن آج ایله اغیاره کلدیسه اجل

وبو بیت دخی قصیدهٔ نعتنده حضرت امام حسنین وصفنده واقع اولمشدر :

(بیت)

بن نیجه وصف ایدم حسن ایله حسینی کیم ایکی همادرر رضی الله عنهما

اشراف کرامدن برینك وعدهٔ کریمه‌سی اکلندکده بو برقاچ بیت

صافی رحمة‌الله‌علیه

سلطان بایزیده وزیر اولان قاسم پاشا وموجد شعر وانشا که بین الانام جزری قاسمی دیمکله معروفدر . مزبور جزرینك غلام خانه‌زادی وصورتا بنده، مغیده آزادی ایدی. شعراء رومده مثل کویلك اولا آندن صادر اولمش ونجاتی بکده کامل بولمشدر . بو مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

کل کرم اولوبن یولکه صاچلمسون ای دوست
صووق کچرایکن دخی آچلمسون ای دوست

(وله)

یارب نه پریسك که یوزك کورسه ملکلر برآه ایده‌لر اوده ینسار جمله فلکلر

صانعی چلبی

شهر ادرنه‌دن ، بودور شعراسندن قابل وخوش طبع کمسنه‌در . بومطلع مثل آمیز آنك ابیاتندن وجملهٔ کلماتندندر :

(مطلع)

یوسفی خوب ایمش ازل بیلیرم سنی اما ایکن کوزل بیلیرم

صبایی رحمة الله علیه

ادرنه‌ویدر. بوالهوس وهوایی اولدیغیچون صبایی تخلص ایتمشدر.

فی حرف الصاد

صابری رحمة‌الله علیه

حلب قربندن وصوفیون طائفه‌سندندر. بوعصرده فوت‌اولدی. غایتده صالح وصابر ونفسیله عداوته ومخالفته تمام قادر ایدی . توسن نفس سرکشی لجام ریاضت ایله کندیه رام وعنان اله آلوب مشتهاسندن ناکام ایتمش ایدی . اولقدر پرهیزکار وتقوی شعار ایدی که حرمتندن خوف ایدوب کیمسه‌نك طعامندن تناول ایلمز ایدی وآغزنده طاش طوتوب کیمسه حقنده خیر وشر سویلمز ایدی . عرقیه دوز ونارمحتله پرسوز ایدی. چوق معارفه‌مالك درویش‌سالك ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ایرمز بقا کلزارینه بوکلستاندن کچمین جانانه واصل اولیه‌جان وجهاندن کچمین

صالح چلبی افندی

جلال زاده نشانجی بکك برادری ایدی ونظم وانشاده موالیٔ عصرك هنروری ایدی . اما انشالری اشعارینه چوق غلب وطبع شریفلری دخی فن شعردن انشایه زیاده راغبدر . بو مطلع مطبوع انلرك اشعارندندر :

(مطلع)

جسم‌زردم قاره قاره داغلردر بی‌قیاس شاه‌عشق اکنیمه کیدردی پلنکی برلباس

(مثنوی)

فلکلر گردشی دولابه بکزر — بو خلق اول کوزه‌لرده آبه بکزر
بو دولاب ایچره خلقك بوالعجبدر — کیمی سیراب وکیمی تشنه لبدر
دکرمن کیبیدر احوال عالم — ایچنده دانهٔ کندمدر آدم
ایکی طاش آره‌سینه دوشدی دانه — اوکتدی بیل آنی دور زمان

وتصفیهٔ باطن خصوصنده بو برقاچ ابیات محققانه دخی آنکدر :

قیلنجه عقلکی حرص وهوا قول — کذر قیل بوکدورتدن صفا بول
طوررکن بونجه اوهام وخیالات — تجلی ایده‌می حق نوری هیهات
یاپلماز روح نفسی بیتمانجه — ملك کیرمه‌یه شیطان چیقمانجه

وغم وغصه که روح انسانه زهر قاتل ومانند زهر هلاهلدر ممکن اولدقجه دفع ورفعنه سعی واقدام ایتمك خصوصنده بو برقاچ بیت دخی آنکدر :

(مثنوی)

قومایه عاقل اولان دلده کردی — کداولور قیلنجه کردك طاغنجه دردی
غمك کیم یوکنی کوتورمدی یر — یمز آدم غمی ، غم آدمی یر
جهانك حاصلن بر دم دیمشلر — یاراشماز بردمه بیك غم دیمشلر

(وله)

هرنه جفا کلسه فلکدن اونوت — هرنه قدر کلی ایسه سهل طوت
بر غم ایچون کندیکه ویرمه الم — برغمکی ایلمه کل ایکی غم
چونکه جهان باغی وفاسز درر — عمر کلی آنده بقاسز درر
چون سکا مهلت ویره بردم اجل — آکله غنیمت او دمی بی‌بدل
عمر که کچدی آنی صانمه کله — کچدی ، کچن بردخی کیرمز اله
قدرینی بیل عمرکك ای بوالهوس — بردم ایتمش خوش کور آنی برنفس
سود وزیان چون یمه دنیا غمن — غم یر ایسه‌ك باری یه اخری غمن

نفس دیوانلرندن تبع ایدرلر ایدی . نجاتی بکه کلنجه شعر مثل آمیز اولدی . وهرکس حسب حالنه متعلق آنده ضرب مثل ابیات بولدی . هرکس مرامنی بر بیت ایله ادا ایدر اولدی .

طرز شعر شیخی واسلوب شعرای قدما مسلوب ومتروك اولمق عوام الناسه کوره‌در. عند الخواص ینه‌مرغوب اولانلر مقبول ومعتبر ومطلوب اهل هنردر .

اول زمانکه مزبور شیخی کتاب مذکوری تکمیل وتدوین ایدوب عتبهٔ سلطان مراد خانه ایلتدی لابد کتاب مرقومه اعیان وارکان اهتمام تام ایله نظر ایتدکلرنده کوردیلرکه اقسام فنون وفضائلی مشعر ومشتمل برکتاب کیابدر . نظم لانظیری دائرهٔ اعجازده ، کرچه‌که صورت مجازده بر نظم سحر انتساب ویضما بدرکه هرکلامی عین عبرت وهربیتی محض حکمت بی شائبهٔ شبهه نتیجهٔ ولایت صریح وکرامت صحیحدر . لکن بعضلرینك غلبهٔ حقدوحسد عین انصافدن یل رمد ایدوب خمسهٔ نظمیدن ترجمه وتراشدر نه محل تحسین وساباشدر دیو ذم وقدح ایتدیلر . لاجرم من یسمع یخل اقتضاسنجه مذکور خوش کورلدی وجوائز وعطایادن کندویه نسنه ایرمدی . اول دخی بوحسودلرك بدنظرلرندن، همت پستلرندن منفعل ومنکسراولوب بونلری وکندینی تخیل وتمثیل ایلیوب حقلرنده (خرنامه) انشا ایدوب صوندی . بو برقاچ ابیات اول رساله‌دندر :

وار ایدی بر خر ضعیف ونزار	یوك التدن قتی شکسته وزار
کاه اودونده کاه صوده ایدی	یوك التدن قتی قصوده ایدی
یاغز ایدی سراسر اندامی	یوغیدی آخور ایچره آرامی
بر زمان اولمش ایدی خوش حال	قوطوغونجه ایدی خر دجال
نعرهٔ شیره کوش صالدی	کرکی عینده هیچ آلمازدی
آرسلان اورکر ایدی قولاغندن	قورد قورقار ایدی چوماغندن
چکسه اوازه قصد ایدوب نغمه	او کره نوردی نغمه
قلت جوعدن اولمش ایدی ضعیف	بی‌علفلکدن اولمش ایدی نحیف
رحم ایدوب اکه صاحبی برکون	صالدی بر اوتلغه تنعم ایچون
واردی اوتلاغه جوق مسکین خر	کوردی اول اوتلاق ایچره نیچه بقر
سمیرمش اوتلق ایچره شویله بولر	چکر یسك قیلنی یاغی طاملر
کیمنك بوینوزی وار آی کبی	کمینك حلقه حلقه یای کبی
کوریجك خر بوحالی دیدی عیان	نه عجبدر زمانه ودوران
بو نلرك باشلرینه نه دن	بزه بو فقر واحتیاج نه دن

(شیخی) یه علاوه

ابنای بیلدیرم خاندن امیر سلیمان مادحلرندن وکرمیان اوغلی واصفلرندندر اتفاق سخن وران اولدرکه اسلوب مثویده وطرز قصیدهٔ معنویده سمت روشی ممدوح ومصحوبدر واسلوب اشعارندن صد مرتبه مرغوبدر . اما نظم خسروی زمان سابقده وارد اولماغن اثنای ترکیب نظمنده قوم قدیمك اوغوزانه وکوهیانه بعض ادات وعباراتی دوشمشدرکه هربری الفاظ غریبه‌دن وعبارات وحشیه‌دن عد اولنور . فصاحتی مخل متروك ومانده ترکی تعبیرات استعمالی اهالیٔ قراده وقبائل کوهیانده اولور . فضلادن بعضی اول برقاچ عباراتی باعث دخل وطعن ایدیمشلردر . نظمنده فصاحت والفاظنده بلاغت یوقدر دیمشلردر . اما بودائره‌لرده نظر انصافدن بیرون ونظر پست ودوندر .

زیرا ارباب عرفانه خفی دکلدرکه اول زمانده زبان ترکیده اولقدر ظرافت واول عصرشعراسنك شعرنده چندان فصاحت یوق‌ایدی. ورق کلشاه‌وخرشید وفرحشاد کبی ترکی ترکیبلرله منظوم داستانلر یوق‌ایدی. فی‌الحقیقه طرزمثنوی‌یی شعرای روم بوندن کوردیلر. وزیور الفاظله عروس نظم کلامه آندن صورت ویردیلر. اول فیض بخش وحالت انگیز موعظت مأل آتش ریز مصوفانه ابیات شیخانه‌مواعظ هربری آدمه غنا وفنا ویریر کلمات که‌مولی‌الیهك کتاب مسطر بنده‌در مثنوی کویان رومدن برینك نظمنده واقع اولمامشدر . اشعاری دخی محل مدح نه سزای سلب و مدح در . اما لکل مقام مقال . بدیعلذه فحواسنجه هر زمانده‌که برتو پیدا ظهور ایده میان ناسده مرعی ومرغوب اولوب کهنه‌لر قدر ورغتدن دوشر . نته‌که عصرنده شیخی کمال رغبتده ایدی . خواص وعوام نجه شهور وایام آنی استعمال واستنساخ ایتدیلر . تا احمد پاشا ظهور ایدنجه انك دخی اشعار دلکشی ایله دفتر ودیوان محرر ومنقش اولوب برمرتبه اشتهار تام واعتبار مالا کلام بولدیکه برنجه مدت خلایقك رطب اللسانی وورد زبانی اولدی . نظامیٔ قرامانی وجود بولنجه بونمط ونسق اوزره برمدت دخی آنی اوقودیلر یازدیلر نجاتی خروج ایدنجه ، اما آنك عذوبت مألی وضروب امثالیکه طباع انامه ومزاج خاص وعامه خوش کلوب هرکسك حسبحالی واقع اولیجق اول آندن الی هذا الحین رغبت ورواجدن کساده دوشمدی ، وکالای کاسد کبی خلق آنی اوقیوب غیره دوشمدی . دیوان حافظ وجامی کبی هرنه قدرکه اوقونسه ینه تر وتازه‌در . زیرا مذکوره کانجه سابق الذکر اولانلر شعری

(بيت)

علم اچنده يازان متون وشروح صورتی قالب ایتدی، معنی‌یی روح

اسلوب قصیده ومثنویده ممتاز وفائقدر . اما وادیٔ شعر وطرز غزلده طور قدما واسلوب سابقدر . بو برقاچ مطلع آنك انفاس شریفه‌سندندر :

(مطلع)

کوکلم قوشینه صاچدی ینه دانه بکارك اولدرمسون طوتوب که کیرر قانه بکارك

(وله)

دلده کلام زهد و دین خاطرمز کوزلده‌در
ناصح اولان کشی صانور خاطر ایله کوز الده‌در

(وله)

غمزه‌ك که برخدنك ایله بیك جانه قصد ایدر
خوش آهوانه کوزلر وشیرانه قصد ایدر
خطك که چکدی خاتم یاقوته دائره
بر موردر که مهر سلیمانه قصد ایدر
خالك که زلفکه طولاشوب آلنکه آغار
هندو صفت کمند ایله ایوانه قصد ایدر

بو برقاچ بیت‌دخی نعت‌رسولده (سلعم) آنك انفاس شریفه‌سندندر:

رحمن ایکن معلمك ای تودك آدك سلطان ایکن دوکونه قباچه کدرر عبا
ایردی نبات ومعدن وحیوانه دعوتك کیم اولدی شاهدك حجر واشتر وعصا

ظرافت اسلوب مثنوی‌یی شعرای روم آندن کورمشلردر وبو خصوصده آ کا اقتدا ایدوب پی‌رو اولمشلردر . مثنویسی دخی عجب پرسوز وحالت انکیزدر ووادیٔ عشق وفناده حالت بخش وموعظت آمیزدر . بوجهان خرابی وبناء بر آبی بوفلك دوّار وارض ثابت‌القرار ایله آسیابه تشبیه وتمثیل ایتمکری خوب واقع اولمشدر :

قیلدی نارنج کبی بکزم او نارنجی کین
بکزمك بکزه سه رنکی نه عجب لیمونه
غمی کنجینه حریص اوله لطفی یارك
نیلدی بیاضه‌میسن حرص و طمع قارونه

شیخ الشعرا مولانا شیخی رفع‌الله درجاته فی‌العلیین

شهرکوتاهیه‌دندر . مراد خان‌غازی دورنده کلمش وسید نسیمی‌ایله بروسه‌ده جمع اولمشدر . زماننده « حکیم‌سنان » دیمکله معروف ایدی واطبا میانده حذاقت ومهارتله موصوف ایدی . شعرای رومك قدماسندن وشیخ حاجی بیرام انقره‌وینك خلفاسندندر . اما کیمسه‌یی ارشاد ایتمك وطریق زرق وطاماته کیتمك اولمامشدر . اوائل حالنده ولایت‌عجمه چیقوب مشایخ کباردن بی‌حد عزیزلره ایرشمش وطریق تصوفده ولایته قدم باصوب توحید صرفه یتشمشدر . علم ظاهر وباطنده ید علیا وفن توحید وتصوفده قسمت عظماسی وارایدی . بوخصوصده کمالاته وقوف واطلاع مراد ایدن کتابنك اوائلنه واواخرینه نظر ایتسون که اقسام مراتب توحیداتی واصناف تجلیات ذات وصفاتی نه خوب اکشاف واعلام وطبایع واحوال فلکیاتی اظهار وافهام ایتمشدر . زبان ترکیده قصهٔ (خسرو وشیرین) ی آندن شیرین دیمش یوقدر . اکرچه اول نظم بی‌نظیره نظیره دیمش چوقدر ، اما اول مرتبه‌یه ایرمش یوقدر وکتاب خسرو وشیرین بحسب الصوره کرچه بر ایکی مردهٔ فسرده حقنده فسانه وافسانه‌در ، لکن معنی یوزندن اظهار علوم ومعارفه علت وبهانه‌در :

قصر وایوانیله ای عالی مقام اولدم صانان
کندیکی یوکسکده کورمه منزلك تخت تراب
استخوان کله سن چتر همایون اسینك
کور ایچنده مور خیلی خیمه قیلدی بی طناب

(بیت مشابه این معنی)

پرده داری میکند برطاق کسری عنکبوت
بوم نوبت میزند بر قلعهٔ افر آسیاب

شیری رحمة الله علیه

هرسك اوغلی احمد پاشانك اوغلیدر . اسمی علی اولدیغی مناسبتله شیری تخلص ایتمشدر وپادشاهمز زماننده قپوجی باشیلقدن سنجاغه چیقوب سنجاقده ایکن آخرته کیتمشدر . طبیعت شعریه سی بد دکل ایدی . بوشعر آنك اشعارندندر :

(غزل)

دیك بزه عشقنی صاتماسون ایکن مجنونه کیم اوله حکمتی تعلیم ایده افلاطونه
کوردیم اول کونشه ماه فلك بکزری چیقه یم ناله کمندیله بوکون کردونه
ای دل آلدانمه متاعینه سپهر دونك کنج دنیا نه قدر سود قیلور قارونه

(نظیره لمؤلفه)

شویله ال ویردی جنون فنی دل محزونه
عشق تعلیمك ایدرسه م یراشیر مجنونه
قورقارم کیم طوقنور چرخنه برکون چرخك
اویدی اولاشدی قتی ناله لرم کردونه
جان ویررسه م قلیجك یاره لرندن صنما
حوریلر الیه قانلی کفنم کلکونه

(غزل)

اول قاشك مثالنه ایتمش مسوده
یازان هلال شکلی طاق زبرجده
آشوبلر قوپارسه لبکدن خطك نوله
شمدیمی اولدی بادهٔ ناب اوزره عربده
مدچکدی تیغ غمزه‌سی باشیمه لطف ایدوب
ایردی بو دولتیله کوکل بخت سرمده

شهدی رحمة‌الله علیه

انطاقیه طرفلرندن، خرفت اهلندن برحلوایی کمسنه‌ایدی. حلاوت اشعار ولذت شهد کفتار ایله شهدیلك مخلصی اوستنه دوشمش واخوان و یاران شهد مصاحبت شیرینه مکس کبی اوشمش ایدی. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

کوکلی قاپدی زلف عنبر بار زاغی کورکه عجبی ایتدی شکار

مزبور ساده دل وصادق القول کمسنه ایدی. مسموعدرکه واقعه‌لرندن زمان اجلن یقین بیلوب واجل عجله ایتمدین کور وکفن تدارکنده اولوب کندی الیله حلواسن و آشن ایتمش ومرحوم سلطان سلیم دورینك آخرلرنده آخرته کیتمشدر. موعظه طرزنده بو برقاچ ابیات دخی آنك کلماتندندر:

(نظم)

آدمه آخر حرام اولور حریمی عالمك
طاق وایوانیله کورمه کندیکی عالیجناب

واريلر واول ديرك دلبرلرينى وزيبا پيكرلرينى تفرج وتماشا قيلورلر .
اتفاق شعرادن برنازك نكته كذار بونلرى كليساده وميان قوم عيسـاده
كوروب ايكيسنك اجتماعى لطيفه يه كتيروب نظمه كنيرر :

(قطعه)

غلاتاده مسيحى ديره واروب مكر شمعى آنكله بيله كيتمش
ايشيدنلر غلط ايدوب ديديلر مسيحى كليسايه برموم ايلتمش

شوقى نورالله قبره

عبدالله اوغلى وشهر ادرنه ده بر بيره زنك قوليدر . سلطان بايزيد
طاب ثراهك كاتب علوفه سى ير ايدى وقصيده وغزلى غايتده ايى دير
ايدى . نظمك انواعنده ماهر وانسامنه قادر ايدى . قصائد واشعارى
غايتده مصنع ومخيل وديوان بلاغت عنوانى بين الانام مقبول ومتداولدر .
بوبرقاچ مطالع مطبوعه آنك اشعارندن واشعارسحر آثارندندر :

(مطالع)

كرچه كه وجودن عدم ايتمش كشى چوقدر
حال اهلى آراسنده ميانك كبى يوقدر

(وله)

دلبرلر ايچره شمس ديسهم نوله احمده كيم بكزه مش جمال ايله نور محمده

(وله)

خيال لعل جان بخشكله جان تندن روان چيقدى
بن اغلايه يم اغلرسهم اومدن ايكى جان چيقدى

وبوغزل مخيل دخى آنك جملهٔ اختراعندن وخاصهٔ ابداعندندر .
بوقافيه ده واقع اولان اشعار كثيره بوشعر بى نظيره نظيره واقع اولمشدر :

فانی صورت، درویش سیرت کمسنه ایدی . بودور ایچنده فوت اولدی . حقا بودر که جهت سوز وگدازده شمع پرسوز شب افروز کبی زباندن طوتشمش وشمعیلك اسماً و رسماً اوستنه دوشمش ایدی . جسم زرد ونزاری ولون روی ورخساری بال مومی کبی زرد اولدیغی مناسبتله شمعی تخلص ایتمشدر . الفاظ اشعاری غایتده روشن و پاك وگفتار آتشباری نهایتده دردمندانه وسوزناکدر . شعرینك سوز وسلاسته سوز یوقدر وعاشقانه ورنکین ابیاتی چوقدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندن واشعار آتشبارندندر :

(مطلع)

شمعك که یاندی جسمی سراسر فتیل ایله
کوستردی راه عشقکی روشن دلیل ایله

(وله)

خلاص اولق نه ممکن برکوکل کیم مبتلا اولسه
آلتمز عشق الدن ایکی عالم بر یکا اولسه

(وله)

نقد اشکیله کوکل کیمسه یه اوله یولداش
عشق یولنده صادق برپوله اولور بیك باش

(وله)

نی تیرك اولویدر باکه دمساز برآه ایدیم ویررسینه مدن آواز

وبومقطع دخی کندینك حسب حالی وبیان درد مفی البالیدر :

(مقطع)

اریدك آتش حسرتله شمعی صاراردك زرکبی برسیم تنسز

مطایبه

مسموعدرکه برکون مسیحی وشمعی غلطه ده سیر ایچون دیره

یر یوزنده نجه بدسون شدتره چفتجینك تخمن دوشورمزسزیره
قویه لم هر قصه وافسانه یی مورك اغزندن قاپارسز دانایی

بو برقاچ بیت دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

باش آچیق ابدالکم بن شاه حقی یاحسین
تکیه کاه غمده ذکرم آ حسین و وا حسین
ایتدی تیغ اشتیاقك شرحه شرحه جسمی
یازدی صحف سینه‌مه خنجر اوجیله یاحسین
طاس چشمم زین ایدوب مرجان خون دیده‌دن
کوزلرم یاشن سبیل ایدوب دیرم سقا حسین

شمسی اغا [پاشا]

پادشاهمز حضرتلرینك مقبول درکاه اولان قوللرندن وخواص زمره‌سنك مقبوللرندندر . خوش طبع کمسنه‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بولنمز بجلین بغری یانیق لاله‌دز غیری یوزمه صو سپر برکمسه یوقدرژاله‌دن غیری

(وله)

حلقه حلقه زلفکی طاق بو یمه زنجیر وش
قنده کیتسك عاشقك یانکجه کیتسون شیروش

شوق وصفا شبستانك چراغ فروازن پر لمعی ومهر ووفا بزمکاهنك شمع جمع پر دمعی ، اعنی مولانا شمعی نورالله قبره

اسکوب قربنده پرزدنه نام قصبه‌دن وحضرت شیخ وفا درویشلرندن ،

بروجه، یدی آوازه‌یی یدی یلدیزه، درت شعبه‌یی درت عنصره، یکرمی درت پرده‌یی درت ساعته ترکیب وتقسیم ایدوب جوق صوت دلاویزلر وآوازهٔ طرب انگیزلر عمله کتیرمش ایدی. وفن شعر ومعماده دخی برمقدار ال ویرمشدی. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

ویرمسون خط رخك آینهٔ قابه‌کدر اوغباری قومه مرآت عذارکده کیدر

(نظیره لمؤلفه)

برآوج خاك ایده‌می بحر محیطی مغبر بن نه‌خاکم که ویرم لجهٔ عمانه کدر

علی طریق المبالغه فقیرك بومطلعی خوب واقع اولمشدر:

(لمؤلفه)

مویه دوندی بدنم مویه‌دن اوف دیرسك اوچار
یریدر مویه بینوب ایلر ایسم هنده سفر

شمسی درویش رحمة الله علیه

سفریحصاردن، اشق شمس دیمکله معروفدر. کتاب (ده‌مرغ)ك مؤلفی ودخی نجه فنك صاحب تصنیفیدر. کتاب مرقومی مزبور مرحوم سلطان سلیمه صوندقده سلیم خان خیلی احسان واستحسان ایتمشدر. واول عهد همایونك آخرلرنده آخرته کیتمشدر. خوش آینده ابیاتی وساده وکشاده تمثیلاتی واردر. بوبرقاچ بیت بایقوشك قوشلره وعظ ونصیحتندندر:

(مثنوی)

قورصاغکز دانه‌دن طولدردکز خانه‌کز یوکسکاره قالدردکز

مصاحبتده تکلم شکرینی وار ایدی. ونفائس انفاسی غذاء روح مجلسیان واغذیهٔ ارواح عارفان ایدی. علی الخصوص که علم ادوارده وفن موسیقاردہ صاحب تألیف واهل تصنیف ایدی. بومناسبتله مرحوم نجاتی مزبوره شمسیٔ ادواری دیر ایدی. طریق شعرده وطرز غزلده نجاتی پیرویدر. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

آتمه تیر غمزه کی پیکانی دلدن ژنك آلور
ایشیدیجك هم یاشم بوماجرایی رنك آلور

وبوبیت نصیحت نصاب وموعظت مآب ایله سریع الاقدام وهنگام تیزگام غایتده سریع العبور ایدوکی بیانندہ آنك ابیاتندندر:

(بیت)

طویل عمره طیانوب کوزتمه طول امل کن روز هفته یه وماه ساله تیز ایریشور

وبوبیت دخی آنك لطائفندندر:

(بیت)

دلی زلفیکه ایلمه آونك بی کناهی باش آصمه دن نه بتر

شمسیٔ حصاری رحمة الله علیه

بودخی قسطمونی دیارندن، بلدهٔ مزبوردنك حصارندندر. جامعده معرف وخوانندهٔ نعت وتعریف ایدی. پادشاهمز سعادت وبختله تختهٔ جلوس ایتدیکی زمانلرده فوت اولدی. بو دخی علم مقاماتك استاد نقشبندی وفن ادوارك مصنف بی مانندی ایدی. اون ایکی مقامی

(شعر)

کوزلدن اومولان بودر صفا پهلویه صارمقدر
کوزلمك اولمدن ضایع سزا پهلویه صارمقدر
مریض عشقه چون ویردی طبیب لبلرك شربت
ولی قانون حکمتده شفا پهلویه صارمقدر
نه خوش حفظ ایلمش شمسی کلام اللهی صدریار
انك کبی کوزل صدری روا پهلویه صارمقدر

شمسیٔ قاضی رحمة الله علیه

بروسویدر . قره شمسی دیمکله معروفدر . سلطان سلیم دیار عربه سفر ایتدیکی تاریخده کفه قاضیسی ایدی . فن شعرده ماهر وخیال خاصه قادر ایدی . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

بزم حسنیکه سنك وارمغه یوقدر یورکی
ماهك ای دوست مکر وارایسه چیکدر چورکی

(وله)

درویش ندیوش کبی بلی ایرقدن کل رخلرینك وصفن ایده آل ورقدن

شمسیٔ ادواری رحمة الله علیه

قسطونیدن وزمرهٔ قضاتدندر . غایتده فقیه وفاضل وعلم فرائضده وعلم حسابده محاسب کامل ایدی . حین صحبتده ترنم شیرینی وده

وذكاوله فن فرسه وطريق شعره اطلاع وشعوری وار ایدی. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

قنده بکزر باکه مجنون کبی سرکردان عشق
اول طوتوبدر دامن صحرا وبن دامان عشق

(وله)

اوقومه‌ك شمدنکرو فرهادومجنون قصه‌سن
عشق بولنده زنه میل ایلمز مردانه‌لر

شمسیٔ دفتردار علیه رحمة الغفار

شهر قسطمونیدندر. دفتریلر بینده جندره‌جی‌زاده دیمکله معروف ومشهوردر . سلطان محمده وسلطان بایزیده دفتردار اولمشدر واجناس جواهرك وانواع امتعه‌نك قیمت وبهاسن بیلمکله اشتهار واعتبار بولمشدر. آندن افدم کنجینهٔ فراوان وامرا وملوك کبی خزانهٔ بی کرانله ملك التجار وخواجهٔ بزرکوار ایدی. تجه‌کره هنده وختنه وعدن ویمنه سفرایدوب بی‌حد ولایعد اقمشه وامتعه ایله ینه رومه کلوب شول جواهر ذی‌قیمت ومتاع کرانهای پررغبت که شایکان خزینهٔ شاهی وشایستهٔ مجلس پادشاهیدر تحفه وهدیه قیلوب سلطان محمد طاب ثراهه مصاحب ومقارن اولدقدن صکره عزت و اعتباره دفتردار اولمشلردر . فن حسابده محاسب سریع الحساب وجواهر علمنده کوهر ذی‌قیمت کبی نظیری کمیاب ایدی . لسان عربی وزبان فرسی صحیح وفصیح تکلم ایدر ایدی . السنهٔ ثلاثه‌نك هربرنده شعر دیر ایدی . بوشعر آنکدر :

ارباب حاجات واصحاب مهمات مرادات ومهمان آستانهٔ مرادبخشنده بولشدی . کافهٔ انامه وجملهٔ خواص وعوامه مسند وزارتده شاهانه همتلر وملکانه عنایتلر ایدوب هرنامراده مرادین وآرزوی فؤادین ویرر ایدی . ایام دولتنده زمان جهانیان فرخنده ومسعود واوقات عالمیان حمیده ومحمود ایدی . همت بلند فلك پیوندی فرق فلکدن برتر وبذل جود وسخاسی حاتم طیدن اکثر ایدی . بر برك سبز صونان کدایه برمشت زر واسخیاء ملوك سابقه کبی لعل وگهر باغشلار ایدی . ذم باق وذکر جمیل ایچون جهانرفانیده بووجهله متصل کرم واطف ایشلر ایدی :

(مثنوی)

بوجهان ویردیکنی یانه آلور　　آدم اولور جهانده آدی قالور
آدم اولدرکه آکیجق ارکدر　　وای اکا لعنت ایلیوب سوکلر

اول برعالی نظر وهماهمت ایدیکه یمن همتی وحسن عنایتی برله بنجه حقیر بیقدری صف نعالدن رفیع القدر وصاحب صدر ایتمشدی وبنجه فنانه ویتیمی درنبهم کبی پرتو مهر عنایتله خاکدن افلاکه ایلتمشدی . وارباب هنره رغبتلر واصحاب کماله همتلر ایدرایدی وبوطائفهنك جمعیتی آنك فرخنده زمانینده ومبارك دورانینده ایدی . مراد خان غازی دورنده اول دهه کلنجه شعرا خزینهٔ عامره دن هرسال سالیانه سن آلورلر ایدی . وجوائز وعطایای سلطانیدن بهره مند اولورلرایدی . مذکور کیتدکدن صکره اول سالیانهلر قطع اولندی وارباب نظمك اعتبار وقدری کیدوب هیئتلری بوزلدی . کندی دخی غایتده سخندان ومفهم وبوطائفه یه محب ومکرم ایدی . وسعت قابلیت و وفور ذهن

شکری رحمة الله علیه

کردستاندندر. بلادنده متعین شاعر وکمالاتك اکثرنده ماهرایدی . اما اشعاری بی رنك وخیال انجق برساده مقالدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اغلامدن کوزلرم یاشینی پرخون ایلدك بیرینی عین ارس بیرینی جیحون ایلدك

پادشاهمزك فتوحاتنه متعلق نظم ساده وابیات کشاده ایله برکتاب تألیف ایدوب فخرالاسخیا مرحوم ابراهیم پاشا واسطه‌سیله حضرت خداوندکاره ویرمش وعطای پادشاهیدن یکرمی بیك اقچه جائزه آلوب اول صاحب قدرك آثار شرف همتیله قدره ایرمش ایدی . وبرعالی تیمارله عدد مذکور دکلو مرحوم پاشا دخی اعطا وانعام ایدوب مزبوری بحر احسانه غرق ودریای الطافه مستغرق ایتمش ایدی .

(احوال اوصاف مرحوم پاشا)

آصف صف آرای عالیشان ودستور جم قدر وخسرو نشان ایدی. برزمانده مسند وزارته ومنزل صدارته آنك کبی بروزیر آصف نظیر بلند همت وکریم کام بخش شاه رتبت کمتر دکلدر :

(بیت)

همتنده مال وجاه ادنا ایدی قدری کبی همتی اعلا ایدی

منصب وزارته میر میرانلق مضاف ومنضم ارلوب قدر ورفعتی اضعاف مضاعف اولمش وامور عامه‌ده مدارعلیه مملکت ومشارالیه سلطنت اولوب توجیه مناصبده وتفویض مراتبده امور عزل ونصب وخصوص قبض وبسط وجود پرجودینه منوط ومربوط اولمغین

بوهجو ملیح دخی یار هرجائیسی حقنده آنکدر :

(قطعه)

برقدم کیتمیوب برمله اوسرو — سایه‌وش هریکا رقیبی سورور
طکسی هردم رقیب ایده شکار — سك آهو صفت یبانده یورور
اچه بولنسه یانده اکر — ایکی کاچه کوشی طوتی‌ورر

بوفقیر وحقیر دخی عنفوان جوانیده برخوب پری شمائله نظرپاك ایله مائل وهرجائی وآلوده دامان ایدوکندن غافل ایدم . مکر اول شوخ پری صفتك طزمان طریل دیمکله ماقب بر رقیب دیو صورت وبد سیرتی وارمش . نهایچه، آنکله ماده ونر وزن وشوهر مرتبه‌سنده محرم ویار ایمش. رقیب مزبور هیکل وهیأنده قاف طاغندن غیبت ایتمش قانجق دیوه وقیافت برقباحتده وسواس پر ریوه بکزردی . صخرهٔ جنی‌دن زشت ووسواس رجیمدن بدسرشت برکریه‌القا وقبیح المنظر ایدی‌که صخرهٔ جن آ که کوره بر آدم ایدی :

(نظم)

یوزنی کورن ایسته‌مز آصماغه کواهی
اورسك قازیغه کمسه دیمز نیدی کناهی
باغ ایچره طوتوب اول کلی قازقلدی دیرلر
کورم آنی جنکل چیچکی اولسون الهی

لابد اول کابك خوان وصال یاردن تمتعن مقرر بیلدکده بو برقاچ بیتی بی‌اختیار دیدم :

(مجو ملیح)

اول لقمهٔ نفیسه صوندی رقیب کافر — ایت دکمش آشه دوندی خوان وصال دلبر
ارتوغنی جذامك کیمسه یمز بیلورسك — جنت طعامی اولسه یرمیوب انی کیم یر
بو دردله لطیفی نوله یوره‌کن اوغسه — یار ارقه‌سنده اغیار کور که نه‌عالم ایلر

(غزل)

غنجه‌یی کل بلبلك قصدینه پیکان ایلمش
غنجه آچلمان کلی یوزینه قلقان ایلمش
غنجه‌نك پیکانی تیز ایتمك ایچون شاخ کل
جسمنی باشدن ایاغه شکل سوهان ایلمش
کل عروسن صبحدم بلبل نکاح ایتمش مکر
کیم اوزین یشیل دواق آلتده پنهان ایلمش
دهرارا هربربوزق دیوار کورسك شویله‌بیل
برسلیمان ملکیدر چرخ آنی ویران ایلمش
مهرینه آلدانه شاهی بوفلك نك کم کونی
کوکه یتکورمش ینه خاکیله یکسان ایلمش

ودریای ابراره نظیره بومطلع رافضیانه دخی آکا اسناد اولنور :

(مطلع)

تاج یك رنکی که صاحب دولتانرا برسراست
این همه کلهای سرخ باغ آل حیدراست

شکری رحمة الله علیه

شهرسینوبدن واول شهر دهر آشوبدن برطالب علم وصاحب حلم ایدی . بودورده فوت اولدی . نوهوس مقوله‌سی ایدی . وکمتی وکیفیتی معلوم اولمامش ایدی . بویت مثل آمیز آنك زادهٔ طبع خیال انکیزیدندر :

(بیت)

وصل یاری فکر ایدرکن کیتدی غم دیدم اکا
کیدك آه ای غمکسارم دیدی کوکدن دکل

(مطلع)

دیدم که کورمدم جانا کوزك کبی کوزل کوزلر
دیدی بن داخی کورمدم سنك کبی کوزل کوزلر

(وله)

چشمهٔ خضر دیسم جام سنکدر لبکه یراشور آینه‌دن طوپ دیسم غبغبکه

شاهدی رحمة الله علیه

ولایت منتشاده مغله‌نام قصبه‌دندر . بودورده نقل ایتدی . مفسر ومحدث ، درویش مولوی وشارح متن کتاب مثنوی ایدی . حضرت جلال‌الدین رومی مثنویسنك هرجلدندن یوز بیت انتخاب ایدوب هربر بیتن بشر بیت ایله شرح ایلمشدر . وآدینی (کلشن توحید) ویرمشدر . بو برقاچ بیت اول مثوینك ابتداسندندر :

(نظم)

بشنو این بلبل چه افغان میکند قصهٔ هجر کاستان میکند
که جدا کشتم زباغ لامکان وافغان ووافغان ووافغان

شاهیٔ شرقی

سرحده قریب یردن ، شاه یتیملرندندر . اسماعیل اردبیلینك مرعیسی و مقربی وشعراسنك اشعری واغلبی ایدی . سلطان‌سلیم زمانده رومه کلمش ایدی . طرزنده مخترع شاعر ساحر وخیال خامه قادر ایدی . بوشعر آنك اشعارندن وابکار افکارندندر :

(مطلع)

کوزلك طوتارم کورمیه‌لی روی نکاری
درت اولدی کوزم یول کوزه‌در کورمکه یاری

(وله)

طولوب کل یوزلو دلبرلره مجلس دوندی گلزاره
گله یر یوق مگر یاپشدیرم پنبه یله دیواره

(مطایبه)

مزبورك مزاجی گرچه صحت وطبعی استقامت اوزره ایدی . اما پای زمین چماسی برمقدار اعوج ایدی ، یعنی که اعرج ایدی . شهر قسطمونی قریندده اراج نام برناحیه‌یه قاضی اولدقده (طالعی) مطایبه طریقیله بویتی دیدی :

(بیت)

شاوورا عرج کیم بوکون انضی القضاة اولدی دیلر
بیك بیل که تحصیل ایلیه آراج آنك معراجیدر

(جواب مولانا شاور)

طعن ایلر ایمش بکا آیانمز دیو جهال توله ایاغم یوغیسه هرفنده الم وار

شاهدی رحمة الله علیه

ادرنه‌ویدر . سلطان جمك دفترداری واعیان وارکانینك مدار علیه وافتخاری ایدی . فن شعرده چندان یدی بوقدر واشعارینك ساده وخایده معنالری چوقدر . دیوانده قبوله قابل گرچه بعض ابیاتی دخی واراما شتر وگربه مقوله‌سیدر . نادرست وناهمواردر . بومطلع آنکدر:

(زله)

اولدی ای کل خط ریحانکه حیران سنبل هم بنفشه قاره یاسلو پریشان سنبل

مذکور کمال پاشا ملازملرندن فائق وممتاز دانشمند وطبعی پاك وشانی بلند ایدی . حین امتحانده اقراندن امتیاز ورجحان بولدقده وتعیین اولنان محل ومبحثك مطالعه سنده واستخراجنده خصماوشرکایه غالب اولدقده وبوحال ایله ینه منصبی آنلر آلوب بو محروم وناامراد قالدقده کردون دون پرورایله محکم جنك ودورسفله نوازله ستیزه آهنك ایدوب بوقطعه یی دیمشدی :

(قطعه)

ای فلك میلك اکر جاهل وتادانه ایسه بن دخی تا اوقدر کامل ودانا دکلم
بکا بو جور ندر صاحب عرفان صانوب اهل فضل آکلادك ایسه بنی حاشا دکلم
اجهل ودون ودنیم بکاده برنظرایت غیردن حمق وبلاهتده ادنا دکلم
امتحان ایله بنی جهلده کلسون جهله که غباوتده بوکون کیمسه یه همتا دکلم
منصب آلتی نجه اولور کوستردیم جهاله جهلده شمدی هله داخی توانا

شاور رحمة الله علیه

بودخی شهر قسطمونیدن، قضات زمره سندندر. بوعصر ایچنده فوت اولدی . فن اشعارده وعلم موسیقاره خوب تألیفلری وغزا تصنیفلری واردر. نخیل ذهن پاکن وتصرف لطف ادراکن مرحوم نجاتی وطالمی محکم پسند ایدرلر ایدی . وسمت سخنده آنلره پی رولك ایدوب آنلرك طرزینه کیدردی . بوبرقاچ مطلع آنکدر :

طاب ثراه سنجاغن چکردی . طالب عرفان وصاحب دیوان کمسنه ایدی. اما اشعارنده رنك وصنعت وخیالنده دقت یوقدر. غایتده مطبوع مطلعی بودر :

(مطلع)

یتمزمی تماشای نگارال ده صونارسك ای عاشق محتزده بولدقجه بونارسك

وبوسابق الذکر اولان سلطان بایزیده قرنفل قصیده‌سن دیمشدر. مطلعی بودر :

(مطلع)

رنگین رخکدن آلمش بوی وفا قرنفل کل کیبی اولدینی بو خاطر کشا قرنفل

شافی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن، علما زمره‌سندن ، خوشجه‌شان ایدی ومصاحبت فرح بخشی دافع احزان دل وجان ایدی. علی الخصوص که نفس نفیسله الحان واداسی وطیب صوت وحسن صداسی اموات قلوبی مانند نطق عیسی ومثال انفاس مسیحا احیا وعشوهٔ اعجازی اجرا ایلر ایدی . بغداد سفرنده فوت اولوب جان شیرینی قصر شیرینده ویردی . حکمت الهی اول زمانده حکایت شیرین نظم ایدوب (فرهادنامه) نام ویردی . ایراد نظمده نکته ساز وایجاد سخنده سحر پرداز ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

چون مزاجی آتشیدر کلستان ایچره کاك رنك رویی کر کله دونسه عجبمی بالمك

مبارك ذات وندیم شیوه وشیرین کلماندر. روی بخت سیاهی عالمده سفید وچرخ بد اختردن طالعی سعد وسعید اولمامغین دنیاده ذلت وقلماندن وتنکنای مذلتدن خلاص ومناص بولهمامشدر . بومطلع آنك لسان مقالندن مناسب حسب حالی واقع اولمشدر :

(مطلع)

کولدی زاغکده کوکلم کبک ز افغان ایلمز
کیمسه بی بخت سیاه عالمده خندان ایلمز

(وله)

ممکنمیدرکه بخت سیاهم سفید اوله قابلمیدرکه طالع نحسم سعید اوله

بوقطعه دخی آنك مطایبتندن ولطائف وهزلیاتندندر :

(قطعه)

دیمشسك جان ویرن ایرر وصاله قو قصد جانی قاندندر افندی
قو قصد جانی برقاچ اچه من آل که اچه داخی جاندندر افندی

(وله)

انك کبم آدینه دیدیلر اچه آنی الده کورورز اچه اچه

وبو مطلع دخی دنیای دون مانند یار بی‌وفا وباب وفاده مثال دلبر رعنا ایدوکن افاده ایدر :

(مطلع)

جهان برعشوه‌سی‌جوق یازه بکزر وفاسزلغنده چاق دلداره بکزر

فی حرف الشین

شامی رحمة‌الله‌علیه

امراندندر . شاملی اوغلی مصطفی بك دیرلرایدی . سلطان بایزید

وبوایکی بیت دل پسند دخی مهرولره وفا بابنده نصیح وپندر :

(مثنوی)

جو کل رحم ایلمز آشفته سینه — آنکچون عمری وارمز هفته سینه
بو دیرك صحبه سینه یازدی ابرار — وفاسز دوستدن یك نقش دیوار

سنی بك رحمة الله علیه

بقیهٔ شعراء سلف وپیر فصحاء خلف ایدی . امائل واقران آره سنده طبع سلیم وخلق کریم ایله موصوف درویش نهاد وپاك اعتقاد کشی ایدی . پادشاهمز سلطان سلیمان چلبی سلطان ایکن دیوان کتابتن ایدرایدی . دولت وبخته تخته جلوس ایتدکده بومحل کثرتدن اول کوشهٔ وحدتدر دیو تولیت اختیار ایتمش وعدد عام ایام عمری سنهٔ هشتاده یتمش ایدی . مرحوم احمد پاشایه یتشمش ونجاتی بك خدمتن ایتمشدر . خوش آینده اشعاری وپسندیده گفتاری واردر . بوشعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

داغلر حلقه سی کیدردی زرهلر تمه — جبه صاتمق نجه اولور کوستردیم دشمنمه
حق اوغلدر یقه دن کچه بوکون اشك یتیم — طفل ایکن داغی براقشدی کوزم دامنمه
سینه ده درد وغمك داغنی ستر ایتمك نچون — توکمکلر ط قدی یاشم قطره سی بیراهنمه

هشت بهشت اسمنده برده تذکرهٔ شعراسی واردر .

سیاهی بیض الله وجهه

روم ایلندن، طالبه صنفنه سندن عرب سیاه دینکله معروف . خیلیجه

(شعر)

دی خوش کورکه دهرك لعبتی وار — بو دیرك درلو درلو صورتی وار
فلك طنبوروش بوردی قولاغم — ینه بکزر بنمله صحبتی وار
روان اولدی بتش اول سروه ای دل — که عمر نازینك سرعتی وار

(وله)

بهار ایرشدی دور باده کلدی — کل و لاله مبارك باده کلدی
وفا برکندن، احسان میوه سندن — بنم سروم عجب آزاده کلدی
خروش رعد صانمك بوصدایی — که آچمدن فلك فریاده کلدی

وقضات عصاتدن برقاضی اخذ واکلده مرتشی ومتقاضی اولمغله سلطان سلیم خان دورنده محکم مخاصمه‌سی و معارضه‌سی واقع اولوب بوشعر نصیحت شعاری آنك حقنده دیمشدر :

(نظم)

ای قاضی سکا دعواجی یزدان اوله جقدر — محشر عرصاتنده که دیوان اوله جقدر
حشر ایچره سجلات عمل چون بوله امضا — رشوت رقمی نامه که عنوان اوله جقدر
دورکده یتیمك که کوز یاشی رواندر — برکون سنی غرق ایتمکه عمان اوله جقدر
رشوت کوکن طور مزایلیك کیبی امرسن — قارنك یارلوب برکون ایلك قان اوله جقدر
یوسازی که سن پرده لرآلتنده چالارسك — صانمه که انك نغمه‌سی پنهان اوله جقدر

ومیخال اوغلی علی بکك بوسنه اوجلرنده واقع اولان غزالریی وجهاد ووغالریی الفاظ رنکین وانداء شیرین ایله نظم ایتمشدر . بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

سحر وقتنده چون زال زمانه — کیندی و قوشاندی رستمانه
قوشاندی تیغنی چون تیغ رخشان — طاقندی خنجرین مرغ دوران
کتوردی آسمان آلتونلی سنجاق — شفق چکدی افندن آل بایراق
کونش تیغ وعطاردخامه طوتدی — علی بك رزم ایچون همکامه طوتدی

مضمونله موافق ومطابق بو برقاچ ابيات معنوى آنك تضرع نامه‌سنده اولان مثنويدندر :

(مثنوى)

مسكنت كيم بولنميه اول — سندن اولز قبول هيچ عمل
هركه خلق اندن اوليه خشنود — دركه حقدن اولدرر مردود
قلب مؤمن كه عرش رحمانندر — آنى بيقمق زياده طغيانندر

(قلب المؤمن عرش الله) فحواسنى مشعر بوقطعه‌دخى فقيركدر :

(قطعه)

اى كه ايتدك كوكلى آزرده — سر دلدن هيچ اولمدك آكاه
دل مكان خداى عرش مكين — قلب مؤمن وسيع عرش الله

سوزى انار الله برهانه

اسكوب قريبنده پرزدينه نام قصبه‌دندر . تحصيل علمدن نقاعد ايدوب نقشبندى طريقه سالك اولمش وسوزئ نقشبندى ديمكله شهرت بولمش، درويش صفت وصاحب معرفت كشى ايدى . بودخى نظم پاك وشعر سوزناك ايله ارباب نظمك مقبوللرندن وشعراء رومك ممدوحلرندندر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

ايك صون كيم خطم كلدى ديمك جانا جواب اولز
كه خضره آب حيوان ايچمكه ظلمت حجاب اولز

وبوشعر دخى مرحوم نجاتى‌يه نظيره واقع اولمشدر :

(ولہ)

آغزمه ویردی نهایجه لبن جانانم طوبه اغیار دیوآغزمه کلدی جانم

سنان پاشا رحمة الله علیه

خضر بك اوغلی خواجه پاشا دیمکله متعارفدر . زمان سابقده بروسه مفتیسی اولان احمد پاشانك برادریدر . سلطان محمد خواجه اولمشدر وبین الوزرا (خواجه پاشا) لقبیله شهرت بولمشدر . عصرنده رئیس علمادوقدرهٔ فضلا ایدی . ذهن وذکاده بی بدل وفهم وفراسته ضرب مثل ایدی . روایت ایدرلرکه هنوز بالغ اولمادن بلیغ اولوب ومنبروعظه چیقوب خلقه امر معروف ونهی منکر ایدر ایدی وطالبان فلاح ورشاد میامن ارشادندن سدید سداده کیدر ایدی . لابد غایتده متشرع ومتورع اولدیغیچون سلطان محمد امورجمهوری آکا تفویض قیلدی. بودخی برقاچ کون امورعامه‌یی کوردکدن صکره وزر وزارتدن قاچوب وریاستی سیاست بیلوب واغراض دنیادن کلیاً اعراض ایدوب وشیخ وفا حضرتلرندن ال آلوب مرید ارادت پذیری اولدی . نظم بدیع ونثر بلیغ اوزره « تضرع نامه » نام بررساله‌سی و « تذکرة الاولیا» تسمیه اولنور منثور بر مقاله‌سی واردر . علم ظاهر وباطندن دین ودنیایه نافع چوق فوائد دینیه وعوائد عقائد یقینیه درج ایتمشلردر . اما غزل وقصیده دیوب تخلص تعیین ایتمامشلردر :

(مثنوی)

هرکه خلق ازخلق او خشنود نیست هیچ قدرش بد در معبود نیست

(شعر)

صورتك نقشنی یازنجه کوکل نامه‌سنه قانلر آغلاتدی کوزم کریکمك خامه‌سنه
شرف‌شمسده یازلدیغیچون خط رخك نسخهٔ مهر و محبت دیدیلر نامه‌سنه
برکوش‌سرو قبا پوشدر اول‌ماه‌کانك کونش آلتونلی‌کل‌اولسه‌یراشور جامه‌سنه

سعیٔ تیره‌وی

دانشمند طائفه‌سندن و بوعصر شعراسندندر . خوب خطاط پر معرفت وپاك طبع صاحب فضیلتدر. سائر معارفدن فضله نازك اشعاری ومخیل کفتاری واردر . بوشعر آنکدر :

(شعر)

ناله نی، کوزیاشی می، اولدی جکر بریانم خانهٔ دلده خیالك اوله‌لی مهمانم
لوح چهره‌مده یازار سرخ ایله عشق آیتنی قیل قلملرله بنم دیدهٔ خون افشانم
خاروخسدرکه کتیردی آنی سیلاب سرشك صانه‌یك چشم ترمده کورینن مژکانم

سلیقی

حمید ایلندن ، قضات طائفه‌سندن ، بودور شعراسندندر . مدون اشعاری ومهذب کفتاری واردر . بوبرقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

انکچون مرغ مجنون باشی اوستنده مکان ایلر
که کوی لیلی خاشاکندن آنده آشیان ایلر

(وله)

صائمه بودوری فاضل وکامل زمانیدر اولدی جهانده فضل ایشی جاهل زمانیدر

(ایضا)

جاهل وجلف اهل قدر اولدی لایق قدر اولانه غدر اولدی

سعیی رحمة الله علیه

استانبولدندر . غلمان سرای عامره خواجه‌سی ایدی . بودورك اوائلنده فوت اولمشدر. فن نظمك کاملارندن وشعرانك فاضللرندندر. معرفلر آره‌سنده استعمال اولنور وجوامع ومحافلده اوقنور غزا تعریفاتی ومانند سحر حلال مخیل ومصنع ابیاتی واردر. بوشعر آنك ابیاتندندر :

(شعر)

بن یکه تشبیه ایدم شمعه اوخد مهوشی شمع برمفتول سر عریان ایشتدر آتشی
سحره طوتلمش قلیجدر فتنه یه آتلمش اوق اول نکارك غمزهٔ خنجر کش وعاشق کشی
چونچو مسکیله طارتارلردی هر بردانه‌سن خال کندم کونکك فلفل اولورسه بکدشی

(نظیره)

بن نه یوزدن ماهه تشبیه ایدم اول حوری وشی
مه بو حالیله چون اولور او مهرك بکدشی

روایت ایدرلرکه مرحوم سلطان بایزید برکون مرقومك برغزلنه راست کلور واول شعرك قائلی بو فنك کاملی ایدوکن بیلور. امرعالی موجبی ایله مزبوری هرقنده ایسه بولدوروب شاهانه همتلر وملکانه عنایتلر ایدر . اول شعر شورانکیز ودلاویز بودر :

(مطلع)

دل مسکینه کوبنده نکارك زلفی بند اولمش
طولاشمه دیردم آکا یردر ایونه پند اولمش

وبو مطلع دخی آنکدر . مرحوم نجاتی بکه نظیره دیمشدر :

(وله)

دیدم کعبه‌میدر کوبك دیدی باغ جناندر بو
دیدم طوبامیدر قدك دیدی سرو راندر بو

سعدی چلبی افندی رحمة الله علیه

استانبول قاضیلغندن مفتی اولوب بودورده نقل ایتدیلر . محرر وسهٔ مزبوره قاضیلغنه آنك کبی برقاضیٔ اعدل وحاکم کریم واکمل بودورده کلمدی . افاضل زمان واهالیٔ دوران بیننده مقبول ومسلم فاضل وکامل ایدی . اماخلاق آنك سائر مآثر وفضائلندن فضله شعرندن غافل ایدی . برمقتضای روزکار بو شعر شکوی شعار اشعاردر ربارندندر :

(شعر)

عالمه‌طولدی مسرت لیك بن شاد اولمدم — آه کیم بن بنده بردم غمدن آزاد اولمدم
بن بیچه آلم عروس بخت ودولتدن مراد — ایکی قاضی عسکرك بیرینه داماد اولمدم
عمری کسب فضائلده عبث خرج المدم — جهل ایله عنوان بولوب عالمده دلشاد اولمدم

وزمانه‌ده منصب وجاه جاهلك وحصهٔ حزن وحرمان وآه مرد کاملك اولوب اکثریا نامحلر توجیه بی وجه ایله عالی قدر وصاحب صدر ومحل قدر وشایستهٔ صدر اولانلره غدر اولدیغنی متضمن بویت دخی آکا اسناد اولنور :

بوغمگین وحزین علی وجه التضمین تخمیس ایدوب بوکتابه کتب ایتدم ، تا که محنت دملرنده وغم کونلرنده هر بر حادثه کذارك وپریشان روزکارك مونس حالی ودیلده مقالی اوله :

(تخمیس المؤلفه)

کیمیسی خندان بوخقك کیمیسی کریاندر
کیمی ایتکده ترنم کیمیسی نالاندر
کیمی سرتا غرق دیبا کیمیسی عریاندر
کوستررتقدیر اولانی کردش کرداندر
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

یازدیغن چون کاتب تقدیر تغییر ایلمز
اول نوشتی محو ایدوب بردخی تحریر ایلمز
حکمتنه نظر اولان افکاری تکثیر ایلمز
عاجل اولان بوجهانده هیچ تدبیر ایلمز
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

هرنه قسمت ایلدیسه سانکه قسام ازل ایریشیرهرقنده ایسه اول سکا غم یمه کل
عزت وذلت انکدر کر محل ونا محل عارف اولان لطف وقهره ایامز اصلا جدل
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

چونکه حالی حاله ایلیر روزکارك کردشی
نیچه صورت کوسترر کردون کردان جنبشی
بویله قالماز دائما برحال اوزره برکشی
راست کلز دکمده تدبیره تقدیرك ایشی
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

یونیچه دیلرکه لطیفی کچدی یوق آندن اثر
آیتدك حالی بیلنمز حاله در انچق نظر
طورییوب کچمکدهدر احوال عالم خیر وشر
هرنه حالیسه جهانك لطفی وقهری کچر
هرقولك باشینه یازیلان کاور دوراندر

اشعاری مشهور ودیوانی مسطوردر . بو مطلع آنك اشعارندندر :

سعدی چلبی رحمة الله علیه

تاج زاده جعفر چلبیك برادریدر . سلطان بایزید زمانینده صحن مدرسی ایکن فوت اولدی . اول عصرك فضلاسندن وفضلانك شعراسندن ایدی . موانعدن اشعارن تدوینه مجال بوله‌میوب بوفنده ظهور ایده‌مامشدر . بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

یارب نولیدی عالم ایچنده دل اولماسه باری اولورسه هرکوزله مائل اولماسه

(وله)

عشق حالاتی فرهاد ایله مجنون نه‌بیلور بری طاغ آدمیسیدر بری صحرا دلیسی

سعدی رحمة‌الله علیه

سفریحصار قاضیلغنه نایب سیروز نام ناحیه‌دندر . مرحوم سلطان جمك تألیفاتنك کاتبی ونشانجیسی ومصاحبی ایدی . کعبهٔ شریفه‌یه بیله کیتمش ودیار فرنکستانی برابر تفرج ایتمشدر . اول دیارك کاه عیش وعشرتن وکاه درد غربت وکربتن نظم ایدوب تسلیٔ خاطر وتفریح قلب فاتر ایچون بومطلع ایله سلطان جمه خطاب ایدر ایدی :

(مطلع)

جام جم نوش ایله ای جم بوفرنکستاندر هرتولك باشینه یازیلان کلور دوراندر

مطلع مرقومك مصراع ثانیسی دوران سرکشته حالمزینك ودرد وغم پایمالمزینك حسب حالی ومناسب احوال پرملالی اولدیغی باعثدن

فنونك اكثرنده بی‌بدل ومثنویده خود بی‌مثل وضرب‌مثلدر. حضرت جلال الدین رومی مثنویسنك التی‌جلدینه ومولانا جامینك ومیرحسین واعظك معما رساله‌لرینه شرح یازوب مشکلاتنی آسان وقواعدینی بیان ایتمشدر وعلوم عربیه‌دن دخی نجه مؤلفاتی وشروح وحواشـدن نجه مصنفاتی و بوقدر مؤلفـات ومصنفاتدن غیری مدون ابیاتی ومرتب قصائد وغزلیاتی واردر . بومطلع مطبوع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

بوسه‌کجان ویرمشیکن ویردی بوسه‌ك باکه‌جان
لعلکی ای غنجـه لب معنیده اوپدم رایکان

سروی رحمة الله علیه

ولایت صاروخاندن، کتاب زمره‌سندن، بودور شعراسـندندر . سرو سربلند کبی طویل القامه وشجرهٔ خضراپوش کبی اکثر زمانده سبزجامه ، سکه صورت وکولکه‌سی کوچك کمسـنه ایدی و بومناسبتله سروی تخلص ایدردی . طبیعت شعریه‌سی کم‌دکل ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

شول‌عرق کیم اول کل‌اندامك یناغندن چیقار
سلسبیلك عینیدر فردوس باغندن چیقـار

(وله)

نایه دیدم یاره قارشی آه وافغان ایلمه برقولاغندن‌کیرسه‌برقولاغندن‌چیقار

غایتده مطبوع اشعاری وتخیل کفتاری واردر. طرز تغزلده نظیری معدوم وعدیلی نامعلومدر. (ع) « نامعنبر کا کلك خورشیده سامشدر کمند » بوغزل که سلطان سلیمه اسناد ایدرلر بونك اشعارندن وجملهٔ کفتارندندر . هم دیوانده بولدقدن غیری طرز وروش کلامی بو خصوصه شاهددر .

(وله)

چشم پرخونمده خالك عکسی ای آرام جان
مسکه بکزر کیم قزل والاده ایتشلر نهان

وبوشعر شور انکیز دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

قامتم غمدن بوکلدی سنبل پر تاب تك
کوزلرم قانیله طولدی لالهٔ سیراب تك
جنك ایچون هردم دل خارادن اول سرو روان
طاش صانلار سینهٔ سیمین ایچنده آب تك
عشق کوینده نمد پوشم که نعل وداغدن
جسمم اوزره هرطرف اولمشدرر قلاب تك

نظیره لمؤلفه)

قامتم غمدن بوکلدی درد ایله دولاب تك آندی کوزکوزدیه دن اشك روانم آب تك
یارك آردنجه یوررسه م اختیاری صانمه کز جذبهٔ زلفی بنی طورمز چکر قلاب تك
عارضی صانمك که ذاتیدر کوکلده نار عشق آتشم صودن سونمز لالهٔ سیراب تك

سره ری افندی

کلیبولیدن، بوعصر علماسندن ومحدثین ومفسرینك فضلاسندندر.

سخائی رحمة الله علیه

بروسه قربندن ، امنا طائفه سندندر . سلطان سلیم تخته جلوس ایتدیکی زمانلرده فوت اولدی . اسمی مسماسنه موافق وسخائیلك نامی بذل وعطاسنه مطابق ایدی . اما اشعارینك اکثری ترجمه وتضمین وتدوینات سلفدن سخن چیندر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عینمه آلم بتون دنیایی یارم اولسه شهری جوقدن ترك ایدردم شهریارم اولسه

وبومربع دخی آنك مطایباتندن وجملهٔ هزلیاتندندر :

(مربع)

قنی شولدم قنی غراسی بکردك کوزلك
یوق صانیردك بوجهانده دخی مثل وبدلك
جور ایدردك بزه یانینه دوشوب هرکیملك
کچدی وقتك یوری وار ایمدی تراش ایت صقالك
لطف طبع اهله طوردقجه کثافت ویردك
بو صقالیله عجب مجلسه ثقلت ویردك
نه مقسی خط اولور بزمه قساوت ویردك
کچدی وقتك یوری وار ایمدی تراش ایت صقالك

بودخی آنکدر :

(بیت)

خطی کلدیکنی دلداره صاقن یوزلکز چونکه بوزقاره سیدر بوزینه اورمه‌ك آنی

سروری شرقی رحمة الله علیه

ولایت شرقدندر . بعضلر رومیدر دیرلر . سلطان سلیم دورنده شاه اسماعیل قتنده فوت اولدی .

(مطلع)

صورتده كرچه حسنكه زلفك نقاب اولور
معنى يوزنده عاشقه صانمه حجاب اولور

وحالجه منشى وزعمنجه محشى كچردى . سلطان سليم خان عليه الرحمة والغفران فتوحاتن خايده اسجاع ومستعمل فقراتله انشا ايلمشدر. مرحوم روانى مصرسفرنده سلطان سليمه « برف » قصيده‌سنى ديدكده پادشاهك مزاجنه‌خوش كليوب « برف برممدوح نسنه‌ميدركه بونك كبى لفظ باردى‌تعريف قصدايدوب بكا قصيده صونرسك» ديو اول عبارت برد ايچون صورت سرد كوستريجك مرحوم سجودى بو بيتى آنده ديدى :

(بيت)

صووق سوزلرله طوكدردك جهانى باشيكه طولولر ياغسون روانى

(جواب روانى)

يوزك طوقنمدق يرِ بوق جهانده آنكچون ديديلر ساكه سجودى

سحابى عجم

استانبولده توطن ايتمشدر. فارسى وتركى عبارتك نظمنده صاحب اقتدار وفن معمادن دخى خبرداردر. بومطلع آنكدر :

(مطلع)

غمزه‌ك خدنكنك صنما سينه چاكيم قورقمه خنجركله كه آنك هلاكيم

(وله)

ديلر اغيار ذوق وصلتى، عشاق هجرانى
مكس جلاب آرار، پروانه ايستر نارسوزانى

کیتمشدر. خوشجه ابیاتی وخوش آینده کلماتی چوقدر واسلوب شعرده طرز نجانیدن تفاوت فاحشی ونقصان ظاهری اولقدر یوقدر. بوشعر مشهور آنکدر . خاق میانلرن فرق ایدوب تمیز ایدهمدکلری اجلدن نجاتی یه اسناد ایدرلر :

(غزل)

اهل دقت بلیکه مو دیدیلر	آغزك آکلدی یوقدر اودیدیلر
غنجه ابکاری عندلیبی کورب	قز چن کلدی بونده بو دیدیلر
کویمز ناله ایله طولدردی	وایلی وایلی ابو ابو دیدیلر
کوردیلر سیل اشکمك جوشن	قندن اولدی بوقانلی صو دیدیلر
ساقی قویمز ایاغی هیچ الدن	روزوشبده چکر سبو دیدلر

حافظ سبزی

استانبولدن، حفاظ زمرهسندن وبوعصر شعراسندندر . بوفنه نسبت وممارستی ونظم کلامه فیالجمله قدرتی واردر . بومطلع آنکدر:

(مطلع)

براندی کلشن ایچینه او خدی کل ناری مدد ایرشدیره ساقی شراب کلناری

سجودی رحمةالله علیه

روم ایلندن، پرزدنه دندر . سلطان سلیم زمانندہ و پادشاهمز دورنده سلحدارلرکاتبی ایدی . بوفده چندان بضاعتی وایجاد وتصرفه اولقدر استطاعتی یوق ایدی . بومطلع آنکدر :

(بیت)

الٰهی لطف ایدوب قورتار بزی بوشهر باطلدن
کشی آنی نه سیر ایتسون کچلمز آب ایله کلدن

شهر ادرنه‌نك شعراسی بویتی استماع ایتدکده منفعل ومنکسر اولوب هربری بربیتله جواب دیدی . اماجمله‌دن مذکورك جوابی موجه واقع اولدی .

مرحوم مزبور غایتده پیر سال خورده وروزکار دیده ایدی. سال عمری عددده یوزه یتمش وپادشاهمز دورینك اوائلنده آخرته کیتمشدر . عمری آخرلرنده تائب ونادم واستغفار واعتذاره مداوم وملازم ایدی . ﴿ لاخلاص من الموت ﴾ مضمونی ایله عامل اولوب قبل الاجل مرقدی یرینی معین وقبری دائره‌سن برقاچ نهال ایله مزین ایدوب سرمرقدنده برنهال سرو سدره خرام ومیان مشهدنده بردوحهٔ بادام وطرف پایندہ برشجرهٔ شفتالوی شهد فام وضع ونصب ایله بوقطعه‌یی سنك مزارنده یازمش ومشهدی مرمرنده قازمش ایدی :

قطعه)

آنك ایچون مزارم اوستنده بن بواشجاری بویله وضع ایتدم
تاکورن صورمدن بیله حالم بو جهان ایچره نیلدم نیتدم
بر بویی سرو وچشمی بادامك شفتالوسینه طوبمدم کیتدم

ساقی سقی الله ثراه

فلبه‌دن ، قضات طائفه‌سندندر . بالدر زاده دیمکله معروف اولغین ساقی تخلص ایتمشدر . شیوهٔ اشعارده وعشوهٔ کفتارده نجاتی طرزینه

وقت محاوره وحین مکالمه‌ده سخن آفرین ونکته کذار ومحل ملاطفه ومعارضه‌ده غایتده شوخ طبع وشیرین کفتار ایدی. برسازندهٔ بربط سرا ونغمه آرا ایدی که نغمهٔ‌سازسحر پردازی هاروت وماروتی کوکدن ایندیررردی . هنوز پیر ایکن محبوب ومیسز ودف ونیسز اولمزایدی. بویت کندینك شاهد حالی وبینهٔ افعالیدر :

(بیت)

چنك خمیده قامته دوندی قدی هنوز نه‌سازی‌تویدی ساغری‌الدن نه‌ساغری

وبرمحلده دخی دیمشدر :

(وله)

پیر اولدی ساغری قومز الدن پیاله‌یی دوشدی عصایه نرکس‌زرین‌قدح کبی

اکثر میل طبعی هجو وهزله اولمغین هزلیاتی وافر وحسنیاتی نادر واقع اولمشدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

لعل لبینی‌دلبر اغیاره دیشلدیرمش بلکه‌پاموق‌عذاری سیم‌ایله ایشلدیرمش

طریق هزلده حروف تهجی اوزره دیوانی وبوخصوصده تمام اشتهار وعنوانی‌واردر وبویت‌هزل‌انجام بایزیدنام‌برشخص مستهام حقنده آنك هزلیاتندندر :

(بیت)

بایزید ایکن‌آدك حرمتکی‌صاقلامدك چکیم آره‌لغندن الفی قال به یزید

(مطایبه)

شهر ادرنه، که مجمع اهل‌دلدر ، وقت شتاده کثرت برف وباراندن دریای آب وکلدر . شعرادن بری بلدهٔ مزبوره‌نك کثرت آب وکلندن آزرده دل اولوب بویت ایله مذمت ایتمشدر :

والمشکل قبولها» یازلمش . جامعك برینه دخی واردی ، آنده دخی منبره چیقدقده ینه بویتی بولدی :

(بیت)

ترك دنیا بمردم آموزند خویشتن سیم وغله اندوزند

و جامعك برینه دخی واروب جر ایچون ینه وعظه چیقدقده ینه منبرده بویتی یازوب قومشلر :

(بیت)

حافظا می‌خور ورندی کن وخوش باش ولی
دام تزویر مکن چون دیگران قرآنرا

بونی کوردکده منفعل ومنکسر اولوب « قسطمونی خلقی ! سزك وعظ ونصیحته احتیاجکز یوق . ناصحلره دخی سز نصیحت ایدرسز. بز سزه نه نصیحت ایدهلم ؟» دیوب منبردن ایندی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بزم جانده کاکلك ریحانجیدر سنبل صاتر ورد رخسارك طراوت مجلسنده کل صاتر

بوقدر علم ومعرفتله ینه نکبتی وفلاکت فلکدن شکایتی وارایدی. بوقدرقال ومقال ایله دولت طریقن طوتوب ایلرو واره‌مدی وباشنده دولت وستاره اولمامغین اول اوکارمدیغن کمسنه اوکاره‌مدی .

ساغری رحمة‌الله علیه

قزاز علی دیمکله مشهور وشعرا آره‌سنده هجو وهزلله مذکوردر. عالمده می ومحبوبك غایتده آشفته‌سی وشطرنج ونردك عاشق و آلفته‌سیدر.

خطك برات یازدی صبایه دیدی که تیز وار ملکت خطا ایله چینی مسخر ایت
آب حیات اولیجق قسمت ای کوکل بیك بیل کرکسه خضر ایله سیر سکندر ایت
زینب قو میلی زینت دنیایه زن کبی مردانه وار ساده دل اول ترك زیور ایت

بو کمترکم بضاعه زمان سابقده آزمایش طبع ایچون بو شعری مرقومه یه نظیره دیمشدر . اول مناسبتله بیله تحریر اولندی :

(نظیره لمؤلفه)

ای حور مجلسی بنه فردوس انور ایت شیرین لبکله ساغر مز جام کوثر ایت
کوکلك کبی قراکو ایسه صوفی خلوتك قندیل جام میدن آنی کل منور ایت
عشق آتشینی عود صفت صال درونکه عالم دماغنی نفسکدن معطر ایت
درکاه یاره ایلر ایسك ای صبا کذر بز بنده دن اوحضرته وافر دعالر ایت
کل ای لطیفی دفترکی دورمه دن فلك دیوانه اوله شعرکی دیوان ودفتر ایت

فی حرف السین

ساعتی رحمة الله علیه

سیروزدن، بودور شعراسندندر. تفسیر وحدیثدن وافر معلوماتی وشعر وانشادن وفرس ومعمادن بعض تألیفاتی واردر . واسع مذهب وشیعه مشرب ، رند حریف ونازك ظریف کمسه در. وعظ طریقیله بلاد وقرایی سیاحت وخلق جهانی اکل ایچون نصح وپندی وسیله وصورت ایدنمش ایدی . شهر قسطمونی یه کاوب منبره چیقدقده بر مکتوب بولدی ومکتوب مرقومك مألی کندویه طعن ایدوکن بیلدی . « وعظ نفسك ثم عظ الخلائق » تحریر اولنمش و بردخی « النصیحة سهل

(مطلع)

دور کلده دوشمیوب الدن ایاغی لاله‌نك بزم کلشنده ینار پار پار چراغی لاله‌نك

نادرهٔ حکمت رب زین‌النساء اعنی زینب غفرالله ذنوبها وستر عیوبها

قسطمونی دیارندن برمرد هنرورك دختر سعد اختری ایدی . صاحب عفت دختر دوشیزه ومخدرهٔ پاکیزه ایدی . جنس اناثده وصنف نسوانده نادرهٔ روزکار ومستورهٔ پراشتهاردر . لطف طبعی خاق جهان استعجاب ونکته‌دانان دوران استغراب ایدرلر . پدری جوهرنده قابلیت وذهننده ذکاوت کوروب هردرلو فندن وهردرلو علمدن تعلیم ایدوب فارسی دیوانلر وعربی قصیده‌لر اوقوتمش. تحصیل معرفت وکسب قابلیت ایتدکدن صوکره (ع) « چون معانی جمع کردد شاعری آسان بود » مفهومنجه طبعنده سلاقت شعریه‌سی اولغین فارسی وترکی اشعارله سلطان محمد نامنه دیوان ترتیب ایتمشدر. بومطلع فارسی آنك اشعارندندر :

(مطلع)

زلف اکر نیست هوادار قد بالایت همچو من سربچه رو میند اندر پایت

وبوشعر مشهور دخی آنکدر :

(غزل)

کشف ایت نقابکی پری کوکی منور ایت بو عالم عناصری فردوس انور ایت
دیرن لبوکی جوشه کتیر حوض کوثری عنبر صاچیکی چوز بوجهانی معطر ایت

(وله)

المده جام مصفا، دیلمده وصف جمال کوزمده اشك فراوان کوکلده فکر وصال

وبو مقطعه دخی خوب واقع اولمشدر :

(مقطع)

یاری ایله زاری بی کورن دیر حسدندن بویله اوکارر کیشی بی الله اوکارنجه

زمانی رحمة الله علیه

ادرنه ویدر . زمان عمری مساعده ایتیوب ساده رولی زمانده ، سلطان سلیم خان دورینك آخرلرنده آخرته نقل ایتدی . بوفنده تعین بوله جق وشعرانك اشهرلرندن اوله جق کمسنه ایدی . احمد پاشانك آتش غزلنه بوندن یك کمسنه نظیره دیمه مشدر .

(مطلع غزل)

دیدم نار عذارکده نه در زلف سیه جانا
دیدی اول کوزلرم نوری که اولماز بی دخان آتش

زینی رحمة الله علیه

مرحوم زینل پاشادر . وزرانك کاملرندن وامرانك فاضللرندن ایدی . خوب فقاهتی وفن فرسده وعلم لغته وافر معلوماتی وارایدی . پادشاهمز زمانده کفه سنجاغنه متصرف ایکن لاله غزلن دیمشدر .

مطلعی بودر :

زارئ توقادی

طبله قسمندن، بوعصر شعراسندندر . خوب خطی ومرغوب شعری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بوکون خورشیدوش کیمش اوماه سیمبر اسکنف
تجلئ جمالندن ینه پار پار یانار اسکنف

(وله)

تیرك کوزه‌در مرهم راحت دیو ای یار زخم کبی عالمده یجه آغزی قزل وار

(نظیره لمؤلفه)

اومارسن اولا کوکلك آچه لعل لب یار ای غنجه یجه سنجلین آغزی قزل وار

زارئ سوزنی

بولی سنجاغنه تابع مودورنی نام قصبه‌دندر . خوب سازندهٔ نغمه‌ساز ونوازندهٔ طنبور نوازدرکه نغمهٔ طنبوری روضه‌ده بلبل نغمه‌وری سویاتمز وسرود رودی قتنده مرغان سحرینك سازصفیری اصلا اوتمز . اکثر اوقاتده همدم بزم رندان ومحرم مجلس یاران اولوب بر طولی جامی تخت جمدن وحالت کیفیت میده بردمی کار وبار عالمدن یك کورر. اشعار وادواری قابل سماع ولایق استماعدر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

محکیم مکیفات جهان سروریدرر هرجامنه هزار زرآیاق تریدرر

وبویت دخی آنك مطابقسندر :

(وله)

اغیارله عشقکده صانمه کلمات ایتدك شطرنج محبتده برقاچ کلی مات ایتدك

ریاضی رحمة الله علیه

استانبولدن، مدرسیندندر. ایهم‌زاده دیمکله مذکوردر. بودورده فوت اولدی . مدون ابیاتی ووسط مرتبه‌ده کلماتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کورینور شکرین لبکده نبات حیف ظلمتده قالدی آب حیات

فی حرف الزاء

زاریٔ اسکوبی رحمة الله علیه

قره‌جه حسن اوغلی دیمکله مشهوردر . سلطان بایزید دورنده فوت‌اولمشدر. مرحوم نجاتیك «دونه دونه» ردیفلی غزلنه بی‌نظیر نظیره دیوب خوب معنیلر بولمشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

کمری قوچغه اول سیمبری دونه دونه درمیازایته‌ی نجه سیم وزری دونه‌دونه

وملازمته مداوم ایکن وفات ایتدی واول آرزولرده ایکن جهان غم آباددن نا کام ونامراد کیتدی . اماثل واقران بیننده خیلی اشتهار وامتیاز بولمش مقبول دانشمند وسمت سیاقت سخنده بی مانند ایدی . اکثر کلماتنده قصیده وتجنیس وایهام وتعبیهٔ ظرافت کلام ایدوب صنایع شبستان خیاله متعلق هر برسخنده برظرافت وهر برعباره ده برنکته کنایت ایدردی . سمت ظرافت سخنده مذکورك شمدی مقلدی و پی روی وافردر . اگرچه سمتنده آنك کبی برقابل شان فی زماننا غایتده اقل ونادردر :

(لمؤلفه)

ای مقلد داد حقدر هرهنر برکامله یوقسه تقلید ایله ناقص کامل اولز آنی بیل

امامذکورك بعضلر مذهبنده وسعت وبعضلر اول صورت وسعتی محض ظرافت آکلر. ﴿حمل المؤمن علی الصلاح﴾ ابتغاسنجه تبادر ایدن بودرکه مرقومك اکثر مصاحبتی نوخاسته ونوهوس نوجوانلرله اولمغن ﴿مجالسة الاحداث مفسدة الدین﴾ مقتضاسنجه آنلرك میل وهواسنه کمال اتباعی دماغ زهد وصلاحن فساده وخرمن فوز وفلاحن باده ویرمش ایدی :

(مثنوی)

دیمه اهل هوایه یاراندر شکل انسانده بلکه شیطاندر
صلحا ایله اول انیس ورفیق تا بولهسن هدایت وتوفیق

مزبورك شعره چندان مداومت وممارستی اولمامغله اشعاری غایتده ندرت اوزره واقع اولمشدر وبوفنده برسمت مخصوص وبرنوع طرز بولمشدر . بومطلع کندینك مقبولی ومطبوعی ایدی :

(مطلع)

هرچن زانی بنا کوشنی مستور ایلر کوبه کوندوز کوزمه عالمی دیجور ایلر

مولانا یشیل زاده ریاضی احمد بن سنان القاضی جعل الله ریاض الجنة مثواه

فلبه‌ویدر. پادشاهمز زمانینده محروسهٔ مزبورده قاضی ایکن وفات ایتدی . وبودارالقضاء فنادن نزهتکاه بقایه اندن کچوب کیتدی . ابوالمکارم بابا چلبینك برادر مهتری وقضات زمره‌سنك فضیلت پرور و معدلت کستری ایدی . فصل خصومتده مانند سیف قاطع و بین الاماثل مزید اهلیتله شایع ایدی . لطیف تألیفه قادر واسلوب تحریرده ماهر ایدی . قاضی‌خانك مسائل مشکله‌سنده کوزل تحقیقلری وسائر فتوندهٔ دخی زمان تحصیلده بی بدل تدقیقلری وار ایدی . وقف دراهم و دنانیرك جوازنده غایت مفید ومختصر رساله‌سی وحضرت شیخ کرامی مولانا جامینك (ع) «آن کان حسن بود ونبود ارجهان نشان» غزلی شرحنده (کشف الحقایق فی حل الدقایق) نام مقاله‌سی واردر. بونلردن زائد طبیعت شعریه‌سی وسلاقت نظمیه‌سی اولوب بی‌بدل غزللر دیمشدر . بو برایکی مطلع آنك اشعارندندر:

(مطلع)

کوردی اشك روانم ایتدی حجاب قنده کیتسه سکه یورر آب

(وله)

آتش هجرده یاقوب کل آله آهم بوینکه دوشمسون زلفك کبی دود سیاهم بوینکه

ریاضیٔ اسکوبی رحمة الله علیه

طلبه طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر. ثمانیه اعاده‌سندن ملازم

(جواب روانی)

به روانی کوره نه‌لر دیدیلر　　بال‌طوتان پارمغن‌یالار دیدیلر
کعبه‌یی بویله‌جه زیارت ایدن　　دین و دنیاسنی یاپار دیدیلر

روحی چلبی روح‌الله روحه

روح‌ثانی وروحك‌روانی‌ایدی . مفتی علی‌چلبینك مخدوم‌زاده‌سی وآفتاب جمال تابنده‌سنك زمان بنده‌سی وزمین افکنده‌سی ایدی . ماه جمالی بدرمنیر کبی کمالن بولمش ایکن آفتاب عمری آخره واروب غرب عدمده شمس وجودی غروب ایتدی . اکر چرخ بی‌امان جمال‌وکمالی رعایت‌ایده‌یدی، اول مهه مهلت وزمان اجلدن امان ویره ایدی ذاتنده لطافت‌غایتده وطبعنده ظرافت نهایتده ایدی . بودورك اوائلنده نقل ایتدی وبو فنده اول ملکه رسوخ وملکه کلوب غرهٔ غراء عید کبی انکشت نماء خلق اولمش ایدی . بومطلع پروین پیکر اول بدر منورك نظم ثریا انتظامیندندر :

(مطلع)

اولدیکمدن صکره دوکزلرسه سینه‌م‌چاکنی
یاقیسر نار درونم سوزی قبرم خاکنی

(وله)

کون یوزکدن زلفکی رفع ایله کل ای ماهتاب
بی‌فتیل اولمز کوزم نوری بو روشندر چراغ

نه‌وار دیرلرسه آکاخواجه‌مرجان — که طولمش حقه‌سی لعل بدخشان
اکاکیم دیر قدحدر یا بوملدر — بنفشه قوقولی بر تازه کلدر
خجل ایلر شعاع ماهتابی — سعادت یلدیزیدر هر حبابی
کوزنی دوندروب خلقك عقیقه — یمن سیرینی ایلر فی الحقیقه

مطایبات

صنایع شعریه‌دن بعض‌معنیلر ذاتی ایله مزبور روانی یینده توارد واقع اولوب باعث نزاع وخصومت اولدقده شعرادن برنکته‌دان کاملی ایکیسنك دخی سرقه‌سنه شامل بوقطعه‌یی دیمشدر :

(قطعه)

معنالریمی کوزکوره باغلر یورر دیو — ذاتی ایله روانی بنه قان بیچاقدرر
ذاتی‌یه نیچون اویله ایدرسن‌دیدم‌دیدی — اوغریدن ایسه یینه حرامی یه حقدرر

وشعرادن بری دخی بوخصوصی تحقیق وآنی تصدیق ایچون بوقطعه‌یی دیمش :

(قطعه)

شعراء زمانه کیم واری — بربرندن اوغرلار اشعاری
عیبدر بودیدم براهله دیدی — زی هنرجر ایدرسه جراری

مرحوم مرقوم اول زمانده کعبهٔ شریفه فلوری آلوب کیتمش ایدی . ذکر اولنان فلوری‌یی آنده اولان‌فقرایه تمام توزیع و تقسیم ایتمك دیواعیان وارکان مذکوره تهمت‌اسناد ایتمش‌ایدی . اول زمانده مومی‌الیهك کوزلرینه زحمت رمد عارض اولوب وبوخصوصده خصما دخل وطعنه یول بولوب بوقطعه‌یی دیمشلر ایدی :

(قطعه)

مسلمانلقمیدر بوکه روانی — اونوتدك کعبه‌یه وارولی حق
نه‌غم کر دینکه نقصان کاورسه — هله دنیاکه ایتدیردك ترقی
ایچیکه قان‌اولوب طوردی‌کوزیکه — سنی آخر اوکارمز کعبه حق

واصحاب شعرك اركانندندر. طرزنده موجد وممتاز وطريقنده بی انبازدر. اکثریا معانی یی لوازم مجلسدن کوتورمش وخواجه حافظ شیرازی کبی شعرنده اسباب بزمیی چوق کتیرمشدر. بحثی شاهد وشمع وشرابدن ومأخذی ساقی وچنك وربابدندر. بو باعثدن اشعار طرب فزایله میخانه‌لر پرصدا وآوازهٔ ترنم ابیاتی نالهٔ عشاق کبی فلك فرسادر. بو برقاچ مطلع رندانه اشعار ذوق آمیزندن وکفتار عشرت انکیزندندر:

(مطالع)

ساقیٔ کاچهره آلدقجه اله پیمانه‌سن غنجهٔ زنبقلر ایچره لاله بتمش صانه‌سن

(وله)

یولار اوستنده دوشوب بتمزدی هرکز آفتاب
جام عشقکدن سنك کر اولسه مست خراب

(وله)

شیوه اوکرنمش قراول سرو بالادن‌ینه باشنه بردسته کل صوقمش ثریادن ینه

(وله)

یاره عرض ایتدی یاشم سیمینی چشم اشکبار بکا کوز یاشی کزکه زدیدی لطفندن نکار

(وله)

بنفشه نجه آچار کوکلم ای جنا پیشه انخنار ایله آچلمز کلید اندیشه

ودیوان عشرت بیانندن غیری آداب صحبتی واسباب عشرتی بیان ایلر (عشرت نامه) نام برکتاب مسرت مآبی واردرکه خاصهٔ قریحه‌سندن طرز خاص اوزره ابداع واختراعیدر. صفت جامده وتعریفنی لایه فامده بوبرقاچ ابیات نشاط نصاب اول کتاب مستطابدندر:

(مثنوی)

نه بدر اولورکه بولدقده کمال کتیرر بر آرایه بش هلالی
نه یره که آیاق باصسه قدمدر او بزمك کاسه بازی جام جمدر

(بيت)

زاهدی حسرت می شویله ضعیف ایلدی کیم الده تسبیح و عصامی صلواتیله یورر

(وله)

ممکن اولمازکیم نکارین قد مرغوبن کوردم
اوله کیم برکون اویارك خط مکتوبن کوردم
بخت بیدارمدن الله آغلارم هر قنده کیم
هر سعادت اهلنك یانده محبوبن کوردم

رمزی چلبی

بروسالیدر . قضات طائفه سندن ، بوعصر شعراسندندر. فن شعرده خیلی اقتداری واستماعه قابل مصنع و مخیل خوب اشعاری واردر . بومطلع مطبوع آنك خیال خاصیدر :

(مطلع)

شکرستاندر بو مجلس آل طوطیدر شراب آسیاندر طوت که ماغر، بیضه در کو یا حباب

(وله)

شکرین لبلریکك یادینه ایتمش حسنا آیت « انبه الله نباتاً حسنا »

ساقیٔ بزم معانی، مست می الست اعنی روانی روح الله روحه

ادرنه ویدر. سلطان بایزیده وسائر سلاطین خدمت ایدوب پادشاهزمانده ایصرفیه تولیتنه متصرف اولمش ایدی. ارباب نظمك اعیاندن

ومذمت برش وبرّاش حقنده بو برقاچ بيت دخى آنك اشعارندندر:

رمزى رحمة الله عليه

قرمانى پير پاشادركه وزرانك اذكياسندن وكبرانك علماسندندر. ولايت آل عثمانه آكا بدل ونظير شرع وقانون بيلور بروزير روشن ضمير كلش دكلدر. مسند وزارته تدريس وقضادن كلش ودفتردارلقدن وزير اولمش ايدى. ذهن وذكاوت وفهم وفراستله دعوى فصل ايتمك وسوز فهم ايتمك عالمده آنك شانينه وشان فراست نشانينه كلش ايدى. ومصالح وامور ده هرولايتك عادت قديمه سنه عالم وواقف اولمش ايدى. بوسببدن سلطان سليم طاب ثراه يمن رأينه وحسن تدبيرينه معتقد اولوب قتل وهلاكى خصوصنده تأخير ايدر ايدى. زيرا وزرا بيننده پادشاه روشن رأيك رأى صائبنه يارار وميزان فراستندن اينر پسنديده تدبير ايدر ايدى:

(بيت)

نه برحديقهٔ فكرش وزيد باد غلط نه برصحيفهٔ رايش كشيد خط خطا

علوم وفنون كورمش فاضل وكامل وطبع پك دراكى شعره دخى شامل ايدى. محل مخلصده كاه اسمن تخلص ايدر ايدى وكاه رمزى ديرايدى. بومطلع آنكدر:

(مطلع)

كونلسم كوندن نولا اى شمع بزم آرا سنى
كوكده ايسترگين ويروبدر يرده حق بكا سنى

بو بيت مشهور دخى آنك اشعارندندر:

مرغوب اولمغین تحصیلدن رجوع ایدوب دردولنده دیوان کتابتنه شروع ایتمش ایدی . آخر علت سیلدن کوزلرینه خلل یتشوب عمایر سلاطینلدن برینه متولی اولدی . مرحوم اسکندر چلبی دورنده اعیان واشرافه مقارن ومصاحب اولوب اشتهار واعتبار بولدی . قصائد وابیاتی بی حد ومقطعات ورباعیاتی لایعددر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

آل ایدوب اول لاله رخ کللرطاقنمش باشنه
کور نه خوشبو نسنه لر قاتمش کوزللك آشنه

(وله)

تا سیره چیقدی غیرایله سرو روانمز آندن بری اوطورمدی یرینه جانمز

(وله)

اینجه لوب قاشك خیالیله هلال اولدم ینه یادیکه ناکه دوشم دیو خیال اولدم ینه

وبومطلع فارسی دخی خسروه دیدیکی نظائرندندر :

(مطلع)

بدل نه فکرسیر کل، نه کلکشت چمن دارم
ازآن روزی که درکوی سمن بویی وطن دارم

مرحومك کرچه دیوان مرقومنده قصائد واشعاری چوقدر ، لکن احوال شامت مآل زمانه حقنده واقع ترجیع بندینه بدل کوزل کفتاری یوقدر . بوایکی بیت اوترجیع بنددندر :

بیت)

جاهله توأمان صفا وسرور اهل عرفانه درد وغم همزاد
کافرآسوده دل غم ناندن رهرودین اولان یورر بی زاد

ملك‌رومك شعرده حسانی وفن‌انشاده خواجهٔ جهانیدر. نظم‌عربیده بوتضمینلری محل تحسیندر :

(مطلع)

كلام المليح مليح الكلام وفوه يفوه بحسن النظام

وبومطلع فارسی دخی آنلرك رادهٔ طبع شریفلرندندر :

(مطلع)

خرمست آنکه می لعل لبت نوش کند خوش‌دلست آنکه‌میان‌تو دراغوش کند

وترکیده بومطلع لطیف دخی زادهٔ طبع شریفلرندندر :

(وله)

بنی هجر اودینه یاقدك جهانسوز اولدی آهم آه
بنم دود سیاهمدن سیه روز اولدی ماهم ماه

ومرحوم نجاتی بکك « کره کره » ردیفلی غزلنه دینیان نظائرده بونلرك نظیره‌سنه نظیر نظیره دوشامشدر :

(غزل)

قاشك نشان مهر سلیمان کره کره اولدی برات حسنکه عنوان کره کره
لعلك نکین خاتم پیروزه در سنك نقش اولدی آنده مهرسلیمان کره کره
خطك طلسم گنج لطافت دکلیدر دور ایتمش آ افعی‌وثعبان کره کره
سنبل می یا بنفشه‌می بو خط دلکشا یاطرح اولندی صحن‌گلستان کره‌کره
وصف ایلدی رضائی کرهکیر زلفکی رشکندن اولدی سنبل بستان کره‌کره

رفیقی رحمة الله علیه

شهر اماسیه‌دندر . صحنده دانشمند ایکن خطی خوب وانشاسی

(وله)

دوران يقاكى ايلمه‌دن ظلم ايله چاك سيف ستمله دهر سنى ايتمه‌دن هلاك
خاك اولمه‌دن بو جسم و يله وارمه‌دن بو خاك ژنكار غمدن ايت دل و جان كوزكو سينى پاك
جام مى ايله كاينهٔ غيب بين اوله

رضائى سلمه‌الله

ابو الفضائل مكتبى. قاضى‌زاده فلبه‌لى محمود چلبيدر. شهر مزبوره ده يشل زاده ديمكله مذكور و بين الخق بابا چلبى ديمكله مشهور در. آصف صف آراى وصاحب صائب تدبير ورأى وزير اعظم حضرت رستم پاشا خواجه‌سيدر. اوائل حالنده كسب كماله كمال اشتغال كوستروب مزيت فضيلت ايله متبوع جهان وينبوع فضل وعرفان اولمشدر. بعده عزيزان بزركان طريقهٔ خراجكان نظرينه ايريشوب شرف صحبتلرندن بهره‌مند اولوب رفيق طريق فقراء نقشبندى اوليجق نقوش حب جاهى لوح دل آ كاهندن يومشدر. اركان دولت واعيان سلطنت مقار تبله دولت صوريه ال ويرمشكن سعادت معنويه‌يى الدن قويوب مناصب عاليه ومراتب عليه‌يه قدم باصمايوب كوشهٔ فراغت وتوشهٔ قناعت اختيار ايتمشدر. ﴿ طوبى لمن لااهل له ﴾ موجبنجه عالم اطلاقده زن دهره طلاق ويروب عروس آراستهٔ دنيانك زيور تزويرينه فريفته وكرفتار ونساء فتنهٔ رجالك كمندمردم شكارينه شكار اولمامشدر. ﴿ خير الجليس الكتاب النفيس ﴾ منوالنجه اكثر اوقات مطالعهٔ معتبرات ايتمكى سر حال ايدينوب عربى وتركى مفيد رساله‌لر، منظوم ومنثور نفيس مقاله‌لر يازمشدر. نظمه تمام قدرتلرى وفن انشاده نهايتده مهارتلرى اولوب

(مطلع)

تنم برکابن غمکیم الفلردر بوداغ آنده کورینن آق کلدر پنبه‌لره تازه‌داغ آنده

رحیقی رحمة‌الله علیه

استانبولدن عطار طائفه‌سندن ، بوعصر شعراسندندر . فن شعره چندان چالشمامش وابکار معانیه اشتغال کوستروب آلشمامش ایدی. فرهاد وشیرین حقنده بومدخل معقول آنك اشعارندن ونفس نافه نثارندندر :

(نظم)

کوهکندکارکه فرهاد ایتدی چکدی زحمتی
عشقدن معنی دکل صورتمش انجق نیتی
لوح دلده نقش‌اولنمشکن خیال روی‌یار
طاشلره یازمق روامیدر اوشیرین صورتی

رسمی رحمة‌الله‌علیه

شهر بروسه‌دن، بزاز قسمندن ایدی . مرحوم احمد پاشانك معاصری ومصاحبی وفن شعرك مجد وطالبی ایدی . تخمیس غزلده بی‌بدل واشعاری مدون ومتداولدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

ای چشم‌ورخك برله کشاده‌در فتنه آشوب جمالك ایله پرکشور فتنه

وبوبرقاچ ابیات نفیس‌دخی شعر شیخی‌یه ایتدیکی تخمیسندندر :

نه بیلسون عرض قدربنی اراذل اعالی یولنی طوتمز اسافل
کشینك آب رویی عرتیدر آنك که عرتی یوق نکبتیدر

(بیت)

عالمك آب رویی عار ایلهدر آدمك غیرتی وقار ایلهدر

فی حرف الراء

رأیی رحمة الله علیه

امی وعامی کسنهدر . هجایی ابجده دك وبرقولده « تبت » ه دك اوقومشدر . فضل وکمالدن بیکانه وشوریده حال ودیوانه ایکن رنکین ابیاته ونفیس مقالاته قادر ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اول مه جفایی صانمه که دوراندن اوکره نور
بی مهر وبی وفالنی دورآندن اوکره نور

رحمی چلبی

شهر بروسهدن ، طلبه طائفهسندندر . ظاهر وباطنی جمال وکمال ایله آراسته ، محبوب شیوه کوزل یکتدر . رنکین الفاظ ونازك ادا ایله کتاب (شاه وکدا)می واستماع وپسنده قابل اشعار دلکشاسی واردر . بومطلع آنکدر :

(مثنوی)

سلای چون نسیم سنبل وگل — پیای چون نوای ساز بلبل
قد خوبان کبی موزون دعالر — خد جانان صفت رنگین ثنالر
دخی مهری کبی انواع اشواق — دل وجاندن نته کیم عشق عشاق

ذهنی رحمة الله علیه

سلطان بایزید اوغلی سلطان محمد کفه لواسنه متصرف ایکن دفترداری وجملة الملکی وافتخاری ایدی. ایراد صنایع نظمیه ده اکرچه معنی جویدر، لکن ایجاد خیاده مقولهٔ سخن چین وخاییده کویدر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کرچه که نکارك رخ آلی کله بکزر — عاشقلرینك نالشی ده بلبله بکزر

(وله)

عاشق اودرکه عارف اوله انکل اولیه — محبوب اودرکه نازك اوله اجهل اولیه

مذکورك (کل ونوروز) نامنده بحر رمل محذوفده برکتابی واردر. مجرد نظم ساده وقیود تکلفات وتخیلاتدن آزاده در. «لادین لمن لاغیرة له» مفهومنجه بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

آچندن کر اوله صاحب حمیت — نه مکندر که ایده بر شخصه منت
جهاندن یك کوروب عرض ووقارن — صمز خلق ایچره قدر واعتبارن
آچوب درد درونن ایلمز آه — الامز هیچ کس سزندن آکاه
بلی اولدر جهانده مرد عارف — کمسنه اولیه سزینه واقف

(بيت)

بيلمين عندليبي سرچه صانور كورمين بلوري كورسه صرچه صانور

مرحوم مرقوم مجمع اللطائفنده شعرا ايله واقع اولان مطايبه‌سن درج وامثاله متعلق چوق لطيف لطيفه‌لر خرج ايتمشدر . بو بيت مرحوم كشفى ايله واقع اولان ملاطفه‌سندندر :

(بيت).

معجونجى كشفى به نه‌وار اول حقه‌ده ديدم
قالمادى نسنه صاتدم آنى بنك ايدى ديدى

(جواب كشفى)

ايشك ايشدر ذانيا بركامله آلدك كه آنك
كيم كوررسه طونى نقشينى آكاباش ايندير ير

ذكائى رحمة الله عليه

سلطان بايزيد اوغلى سلطان علمشاه يانده ديوان كتابتن ايدر ايدى . صورتده كوزل وذهن وذكاده بى‌بدل كيمسه ايدى . شعر غراسى ونازك انشاسى واردر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

نيلرم اول بزمى كانك ساقئ مهروسى يوق
يا شو مجلسدن نولوركه مطرب خوشكوسى يوق

وبو ديباجهٔ منظومه دخى آنك (صور مكاتيب) نام منشأتندر :

(مثنوی)

فغان ایتدیردی موسیقاره اول یار لبنده برکوزل غرا بکی وار
پرسو پچه لر آچوب دهانی صانهسك بك کوروب ایلر فغانی

صفت قلعه‌ده بوایکی بیت دخی آنك ابیاتندن وصنایع بدیعیه‌ده مبالغاتندندر :

(مثنوی)

حصارندن که برطاش اوله نازل اکرکیم کیجه‌کوندزکیتسه بیك‌ییل
ایرشمز منزل کیوانه اول طاش فلك اول یبره‌آنکچون اکر باش

وبو برقاچ ابیات‌دلاویز دخی شهر ادرنه‌یه دیدیکی شهرانکیزدندر :

(مثنوی)

بری قزازدر عبدیدر اسمی حریره‌طعن‌ایدر ترلکده‌جسمی
تماشا ایلدم دوکمه دوکرکن کورونور ایلیکی پارهلرندن
بری شربتجی زاده قند لذت ایچیرمشدر فقاعه‌آغزی شربت
مکرکیم آغزی یاریله نزاعه دوشوبدر شربتی‌قویدی فقاعه

نظم نکته شناسلری عموماً مشار الیهی دقت خیاله وخیالات مقالده استاد شعراء ولایت عجم حضرت شیخ کاله بکزه‌درلر . صنایع شعریه‌دن نه‌صفت اوله‌که اول آنی ایتمامش‌اوله وخیالات معانیده نه‌بکر فکر اوله‌که آنك طبع پاك دراکی اکا یتمه‌مش اوله . اما اواسط‌عمرینی تجاوز ایتدکدن‌صکره واقع اولان اشعاری‌اسلوب شبستان‌خیال وطرز معما مثل غایت تصنعدن برمقدار معقد دوشمشدر . عشاق پراشواق تلذذ ایدوب خاطر مستمعه بادیٔ نظرده تبادر ایتمز ودقایق خیالاتی تأمل وتفکر اقتضا ایتمکین صنایع شعریه‌یه شعوری اولمیانك ادراکی یتمز . بوسببدن اکثر معانیٔ دقیقن ترزیق تصور ایدرلر :

(بيت)

بيلمين عندليبي سرچه صانور كورمين بلوري كورسه صرچه صانور

مرحوم مرقوم مجمع اللطائفنده شعرا ايله واقع اولان مطايبه‌سن درج وامثاله متعلق چوق لطيفه‌لر خرج ايتمشدر . بو بيت مرحوم كشفى ايله واقع اولان ملاطفه‌سندندر :

(بيت).

معجونجى كشفى به نه‌وار اول حقه‌ده ديدم
قالمادى نسنه صاتدم آنى بنك‌ايدى ديدى

(جواب كشفى)

ايشك ايشدر ذانيا بركامله آلدك كه آنك
كيم كوررسه طونى نقشبنى آكاباش‌ايندير

ذكائى رحمة‌الله عليه

سلطان بايزيد اوغلى سلطان علمشاه يانده ديوان كتابتن ايدر ايدى . صورتده كوزل وذهن وذكاده بى‌بدل كيمسه ايدى . شعر غزاسى ونازك انشاسى واردر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

نيلرم اول بزمى كانك ساقئ مهروسى يوق
يا شوجلسدن نولوركه مطرب خوشكوسى يوق

وبوديباجهٔ منظومه دخى آنك (صور مكاتيب) نام منشأتندر :

(مثنوی)

فغان ایتدیردی موسیقاره اول یار لبنده برکوزل غرا بکی وار
پرستو پچه لر آچوب دهانی صانهسك بك کوروب ایلر فغانی

صفت قلعه‌ده بوایکی بیت دخی آنك ابیاتندن وصنایع بدیعیه‌ده مبالغاتندندر :

(مثنوی)

حصارندن که برطاش اوله نازل اکرکیم کیجه کوندز کیتسه بیك یيل
ایرشمز منزل کیوانه اول طاش فلك اول پیره آنکچون اکر باش

وبو برقاچ ابیات‌دلاویز دخی شهر ادرنه‌یه دیدیکی شهرانکیزدندر :

(مثنوی)

بری قزازدر عبدیدر اسمی حریره‌طعن‌ایدر ترلکده‌جسمی
تماشا ایلدم دوکه دوکرکن کورونور ایلیکی پارمقلرندن
بری شربتجی زاده قند لذت ایچرمشدر فقاعه آغزی شربت
مکر کیم آغزی یاریله نزاعه دوشوبدر شربتی قویدی فقاعه

نظم نکته شناسلری عموماً مشار الیهی دقت خیاله وخیالات مقالده استاد شعراء ولایت عجم حضرت شیخ کماله بکزه‌درلر . صنایع شعریه‌دن نه‌صفت اوله‌که اول آنی ایتمامش‌اوله وخیالات معانیده نه‌بکر فکر اوله‌که آنك طبع پاك دراکی اکا یتمه‌مش اوله . اما اواسط‌عمرینی تجاوز ایتدکدن‌صکره واقع اولان اشعاری‌اسلوب شبستان‌خیال وطرز معما مثال غایت تصنعندن برمقدار معتد دوشمشدر . عشاق پراشواق تلذذ ایدوب خاطر مستمعه بادیٔ نظرده تبادر ایتمز ودقایق خیالاتی تأمل وتفکر اقتضا ایتمکین صنایع شعریه‌یه شعوری اولمیانك ادراکی یتمز . بوسببدن اکثر معانیٔ دقیقن ترزیق تصور ایدرلر :

(وله)

رقیب زاغ الندن برتزرو شیوه کار آلدم دخی بن شاهبازعشق اولدن برشکار آلدم

(وله)

خروس عرشك افغانم حضور ینی اوچورمشدر
کواکب لشکرین آه سحرکاهم کوچورمشدر

(وله)

دوشدم نشان پای شه دلبر اوستنه اول غنچه کوردی دیدی یوزك کالمر اوستنه

(وله)

آسمك مسکنی یوق سقف سمادن غیری یاشمك منزلی یوق تخت ثرادن غیری

ومثله متعلق چوق معنا بولمش وخیلی خیالاته قادر اولمشدر :

(بیت)

بنی قربانك ایدین اورمه بچاغی غنمه نه بیلور یولنه جان ویرمکی اول برملمه

ومثنویاتندن رساله‌ٔ شمع وپروانه‌سی غایتده مصنع کتاب ونظم سحر انتسابدر . من مطلع الی مقطع هربیتی معمور ومخیل ومصنوع وبی بدلدر . اما عندالضلاء طرز کلامده وبسط سوق مرامده حکایت نظمی تخیل وتصنع اوزره طرح اولنمغین حسن اداسی اولقدر واضح وروشن ورعایت ارتباط مقدماتده چندان خوش آینده ومستحسن دکلدر .

(مثنوی)

بر سیه پرچملی یالك یوزلو یار سیم سیما ، خوب زرین تاج وار
شهر شامك شاهی کیمش تاج زر هر یکا اوتاغ ایله ایلر سفر
بر نفس پیك صبا آنی اکر طشره بولسه خانه‌دن تاجن قاپار
صبح ایرشسه اویوراول خوابه‌وارير ینه بر زنکی ایریشور اویارر

وصف مطربده وصفت موسیقارده بو ایکی بیت دخی کندینك مطبوعی ومقبولی ایدی :

سابقا ارباب حرفدن کد یمینی وعرق جبینی ایله دیریلور موزه دوز واوباش وعوام صورت، لوند سیرت عیاش ایدی . کندنده جودت طبع وسلاقت نظم فهم ایتمکین عمرینك برمقدارن نحوه صرف ایتدی ومنجم زاده‌دن قواعد رمل اوکره‌نوب رمل ونجوم طریقنه کیتدی . سبب طول عمر ایله چوق معانیٔ غریبه‌یه مالك اولمش وکمال همتن شعره صرف ایتمکله بی‌حد صنایع عجیبه بولمشدر. افاضل واهالی بوخصوصده منصفلردرکه برکیمسه معلم ومدرس ودرس وتدریس کورمه‌دن بونجه معانیٔ بدیعه ایراد ایدوب خاصه خیاللر ایجاد ایده که تفکرنده فضلاء ذوی‌الافکار متعجب ومتحیر اولهلر . ریب واشتباه یوقدرکه بوخاصیت کسبی وعارضی دکل بلکه ذاتی‌در . اوچ بیك دانه غزلی اوچ دیواندر . اما بیك دانه غزلی قرق عدد منتخب قصیده ایله بوجمله‌دن افراز وانتخاب اولنمش مقبول اهل عرفاندر . اشعاری ورد زبان عشاق وکندی معلوم ومشهور آفاقدر . مقبول طباع ولایق استماع مخیل ابیاتی ومصنع کلماتی بی‌حد ولایعددر . بو برقاچ مطالع مطبوعه اول مطالع سپهر سخندن طلوع واشراق ایتمشدر :

(مطلع)

قدرت الیله صاحب حمام نه قباب صابون صبحله دوزوب ایچردی برحباب

وبومطلع دخی اول سرو بستان رسالت وکل کلستان نبوت حقنده واقع اولمشدر :

(مطلع)

قامتك ای بوستان لامکان بیرایه سی نوردن برسرودر دوشمز زمینه سایه‌سی

(وله)

بولسه وزدیبدیری یردك اول شهك قربانی بزدن اوکدین اکا قربان ایتدیکیچون جانی

ومحمودی وسیر نبی ومولودی وعاشق ومعشوق احوالن بیان ایدر شمع وپروانه‌سی وخسرو شیرین طرزنده فرخ نامه‌سی واردر . اکر بووسعت قابلیت وذهن و ذکاوتله فی‌الجمله اعتباره مقارن اوله ایدی ویاخود قوت سامعه‌سی اصغاء کلامه مساعده قیلوب قید معاشدن ابداع وایجاده فرصت بوله‌ایدی ویاخود جامی‌ونوایی زمانینده کله‌ایدی بوروزکارده اول قدر تحف و آثار وبوکذرکاه عبرده اظهار اقتدار ایدوب برنام ونشان پراشتهارظهوره کتوررديکه شعراء ولایت رومك سلفی وخلفی نشانه وارەمیوب دورانك یکانه‌سی وجهانك فرزانه‌سی اولمق مقررایدی . فلك دوارنجه رورکار دور ایتمك کرکدرکه مادرکیتی رحم طبیعتدن اکا مانند برطبع بلند دنیایه کتوره :

(بیت)

نیچه دونمك کرك بوچرخ دوار که برآنك کبی اوله بدیدار

حقا بودرکه ایجاد سخنده خلاق معانی وحسن اداده حسان ثانی ایدی . بو برشاعر ممتاز وبی‌انبازدرکه اوج معانی ومقالده وهوای خیال وقیل وقالده بونك پروازینه ایرر برشاهباز بلند پرواز فضای رومه کلامشدر . بوبرشاعر صاحب عنوان ومعلوم عالمیان ایدی که هروجهله عنوانی شانه موافق وشانی عنوانه مطابق ایدی . وباجمله طریق طرز غزلده بونك جمله‌دن مزیدمزیتی وحددن بیرون رجحانی وفوقیتی غایتده ظاهردر . وبوخصوصده محض حکمت جمله‌ٔ مظاهردر . ایراد صنایع بدیعیه‌ده آنك برطبع ودانشی وار ایدیکه شعراء زمانیله آنك مابینده بحر ایله نهر قدر تفاوت فاحشی وار ایدی :

(بیت)

شاعران ذرات واول برمهر ایدی غیریلر قطرات نهر اول بحر ایدی

(مطلع)

چه خوش گفت آن تهی دست سلحشور جوی زر بهتر از پنجاه من زور

(بیت)

ای قلیجیله منصبه ایریشن شویله بکزر فرنکیدر قلیجك

(مفرد)

ارتشا صزعنه سیم وزری طورمه اك تاکه بیته مصاحتك

(وله)

دیدیلر ارتشایه ایش بتورن بونك ایله بولور ایشن یتورن

فی حرف الذال

سحن بدایعنك موجد نکاتی وشعر صنایعنك مورد خیالاتی اعنی مولانا ذاتی طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه

بقیهٔ شعراء سالف وقدوهٔ فصحاء خلف ایدی . قرمسی ولایتندن بالیکسرنام قصبه‌دندر. اسم شریفلری بخشی ونوالهٔ سخن ازل قسامنك اکا قسمت وبخشی ایدی. مرحوم نجاتیدن صکره ولایت رومك استاد شعراسی وشعراء متغزلانك مقتدا وپیشواسیدر . بلکه وفور اشعارده وتصنع کفتارده جمله‌یه غلبه‌سی مقرردر . بوقدر اشعار کثیره وقصائد متکاثره شعراء رومدن برینه میسر اولمامشدر . مذکورك اوچ بیك دانه غزلی وبشیوز عدد قصیده‌سی وبیك مقداری رباعیاتی وقطعه‌سی واردر . شهر انکیزلرندن ولغزلرندن غیری مثنویاتندن حکایت احمد

ایسه ایکی اولور . بوقطعه‌یی اخوانه نصیحت ویارانه موعظت ایچون اول محلده تحریر ایتمش :

(قطعه)

وفا اومق کبیدر کیر سکدن وفا امیدین ایتمك شخنکاندن
چکن بکزر عسله شخنه کابه که سك کوزلر کشی‌یی حق‌ناندن
یاراشور شخنه‌یه‌خنزیر دیرسه‌م که سك یکدر ینه اول قلتباندن

(وله)

تاسخ مذهبنجه سکدن آدم اولورسه شخنه‌در یاخود عسسدر

دایری رحمة‌الله علیه

قسطمونی سنجاغنده توطن ایتمش پادشاهمز بنده‌لرندن برسپاهی ایدی . ارباب سیف آره‌سنده آتی وکندی یارار وعرصهٔ شجاعتده قلیجندن قان طاملار، مرد افکن وصف شکن دلیر ودلاور ایدی . وباب سخاده خوب‌خصلتی،وشجاعتی وار ایدی. « مرد بی‌مروت ارنلر یانده زن وکرم ذات‌جمیع‌صفاندن اولی واحسندر» دیرایدی. سپاهیانه اشعاری ومردانه کفتاری واردر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عرصهٔعشق‌ای کوکل‌مردانه‌لر میدانیدر کلهلر طوپی او میدانك قلیج چوکانیدر

وغزالرده قره‌غوللرده سر درمیان ایدوب سر کتورر ایدی . ونجه محل مهلکه‌ده کمینه کیروب دلاورلکله دیل کتورر ایدی. ترفع وترقی‌یه نافع ومفید اولمدی . بوبیتی حسب‌حالنه موافق بولوب اوقور ایدی :

(مطایبه)

مذکور غایتده لطیفه‌گوی وخندان روی وفرخنده خوی ایدی. جلابی تخلص ایدر برفقاعدن ایام تموز جگر سوزده بوبیت ایله برف استدعا ایتمشدر :

(بیت)

بزه جلابی کل احسان تام ایت قارکدن ایسترز انعام عام ایت

دعایی رحمة‌الله علیه

بروسویدر . ارباب جهت واصحاب معرفت قسمندن سلطان محمد دورنده کلمش وجم سعدیسنك نونیه معشرینه نظیره دیمشدر . مطلعی بودر :

(مطلع)

عارضنده باد ایله اوینار بوزلف عنبرین صانکه ایلر جلوه‌لر طاووس فردوس برین

مکرکه شیخ شهرله مرقومك میانلرنده مناسبت سابقه‌لری وکندی اعتقادلرنجه مصاحبت صادقه‌لری وار ایمش، نهایت درجهٔ خلته وغایت مرتبهٔ اخوته. اتفاق بشریت مقتضاسنجه مذکوردن برنادره صادر اولور . هماندم شیخ شهر وزبانیٔ دهر مقتضاء خیانت ذاتی واقتضاء وقاحت صفاتی برله عمل ایدوب مشار الیهی اله وحق صحبت قدیمی زیر قدمنه آلوب حقوق سابقه سؤالنی دفع وجلب واخذ نفع ایچون بوکا برصورت کوسترکه کویا بونی نه کوردی نه بیلور. اکر بردخی کورر

(مطلع)

نوله کنجینهٔ حسکده کسلسه نجه باش ایکی سمشیرطلدم اولمش اکا اول ایکی قاش

وبو قافیه‌ده واقع اولان غزلیاتك نظائرنده بوندن مطبوع مطلع دوشمامشدر :

(مطلع)

قوت ایدنمشدر بزی موراجل ارزن کبی کیم طاشیر زیر زمینه دانهٔ خرمن کبی

(وله)

کوسترسه نوله خلقه بنانیله بنی یار آشفته‌سیم بونجه زماندرکه بن آنك

دری رحمة الله علیه

شهر اسکوبدن، کتاب قسمندن ولاابالی رنك ودیوانه نقش صورتن کوسترمك آنك آیین ورسمندن ایدی . اول قدر تارك دنیا وتجرید واهل فنا ایدی که ایکی اچمه بریره باغلامز ایدی. بوقدر فاقه ایله بی طاقه ایکن کیمسه‌یه شکوی ایدوب حالندن آغلامز ایدی. بوایکی مطلع حالنه شاهد ومرآت کلامنده صورت حالی مشاهددر :

(مطلع)

ای خواجه فقر وفاقه‌مز ملك وغنایه ویرمیز
بوکهنه شال وخرقه‌مز اطلس وقبایه ویرمیز

(وله)

نه بیلسون لذت فقر و فنایی مال وجاه اهلی
بوذوقی کل قناعت کوشه‌سنده مردحقدن صور

(ایضا)

سن کیدرسك سنك آردنجه کوزم یاشی کیدر
مشکل اولدرکه کشی قالیر ویولداشی کیدر

دورنده‌کلمش واستانبولی بیله آلمش وتعریفاتدن معرفلر آرده‌سنده چوق اثری قالمشدر. صنایع شعریه‌سی قدما اسلوبن اوخشار . واکثر مطالع اشعارن یا ایهام ویا تجنیس ایلر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ضرب آهم اوقدر سلدی ای ماه کوکی حشره‌دك دونرایسه کیتمیه برذره کوکی

اتفاق شهر مزبوره اول زمانده دعوت جن واخراج دفائن دعواسن ایدر برشخص دعوتی کلور . بو افسون هاروت وافسانهٔ ماروت ایله زهره نام بر زن زهره جبینی نکاح ایدوب آلور . مکر اول زن‌زیبادن مزبور داعیه‌یه برداعیه‌دوشمش ونار رشك وغبطه‌دن بوبیتی دیوب یانمش طوتشمش :

(بیت)

مغربی ایمش ایناندق ارك ای زهره‌جبین اله برکنج کتوردی ینه برکان دلدی

درونی رحمة‌الله علیه

ازنیق نام قصبه‌دن ، طلبه طائفه‌سندندر . بودورده نقل ایتدی . طبعنده اولقدر جودت وفهمنده چندان سرعت یوق ایدی . حین ایراد سخنده تأمل وتفکری چوق‌ایدی . اکثر اوقاتده افکاری بیشه وتخیل وتفکری لیل ونهار اندیشه ایدینوب دیدیکی اشعاری زیاده فکرت ورویتله دیر ایدی . اما دیدیکی ابیاتی تخیل سلیس ومصنع نفیس ایلر ایدی. طبع خیال‌انگیزی مورد خیال وموجد مقال ایدی. بو برقاچ مطلع آنکدر :

(غزل)

بر ابد ملکینه جانم همجوار ایتمك نجه
دولتندن فانیسانك جمله عار ایتمك نجه
مویه‌لردن جسمی عشق‌ایچره برمو ایلیوب
کاکل دلداره واروب‌ده قرار ایتمك نجه
بحر سیمابیده‌کی مرغان زر پیکرلری
شاهباز همتم صالوب شکار ایتمك نجه
آسمانك بو طنوز جام زمرد فامنی
برآرادن نوش ایدوب دفع خمار ایتمك نجه
چهره‌سن برك خزان ایتدی خیالینك فلك
سن بهار حسنه آنی برکذار ایتمك نجه

(وله)

بن اول بازمها صیدم که عالم صیدکاهنده نجه عنقا کبی یاوری اوچوردم آشیانمدن

وبو بیت موعظه انکیز دخی برقصیده‌سندندر :

(بیت)

قرا کونینه ایلك ایتمه شمع وش خنده دیلر ایسك یوزك آق اولهٔ نیته کیم کافور

فی حرف الدال

داعی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدن ومؤذن زمره‌سندن آوازه والحانی شیرین وابیات واشعاری رنکین کمسنه ایدی . سلاطین سالفه‌دن سلطان محمد

(مطلع)

خراب اولوبدر اول آباد كوردیكك كوكلم
غمكله طوپطولودر شاد كوردیكك كوكلم

(وله)

حیرت آلور عقلمی باقسه‌م كوزینه قاشنه صدهزاران آفرین اول صورتن نقاشنه

(نظیره‌لمؤلفه)

دست فرقت یازدی مجنونك مزاری طاشنه
كیمسه‌نك طوقنمه‌سون سنك ملامت باشنه

خیالی بك

روم‌ایلنده واردار یكیجه‌سندندر. طریق طریقتده بر اراوجاغنك روشن دل كوچك چراغ افروخته‌سی وسمت سعادتده پادشاه عالی نظرك نظر یافته‌سیدر. دفتر سخن وران زمانده وجریدهٔ فرقهٔ شعر كویانده مطلع دیوان فصاحت وفهرست جریدهٔ بلاغتدر. وباجمله زمانه غزل كویلرینك میر ومهتری وبحسب العرف والاضافه اول زمره‌نك سر آمد وسر دفتریدر. چوكان زبان بلاغت بیان ایله كوی كفتاری میان متغزلاندن ربوده قیلمغله عرصهٔ نظمك چابك سوارلری آره‌سنده میدان آلمش وصیت وصدای نظم ایله آفاقه غلغله صالمش ایدی. صنایع شعریه‌دن طمطراق الفاظ وخیال وتزیین عبارات ومقال سمتن اختیار ایتمشدر ومیان حقیقت ومجازده برطرز مخصوصه كیتمشدر. بوغزل فصاحت شعار آنك مقبول اولان اشعارندن وكندینك غایتده مطبوعی اولان كفتارندندر :

عقلیات ونقلیات خاطرنشان ایتمش ایدی که کتاب ودفترسز مفتی ومدرس اولمش ایدی . بو امر عجیب محاله قریب اولمغین مرحوم سلطان محمد حضورنده حاضر ایدوب اشعار وکفتارینه سمع التفات واعتبار ایله استماع ارزانی قیلدی دیو روایت ایدرلر. مرتب ومدون اشعاری واشعار ایله خیلی اشتهاری واردر . صنایع شعریه‌دن اکثریا تجنیسه مائلدر . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

ساکن میخانه اولدم یینه صاحب باده‌یم ساقی ملاح وقدحلر زورق اولمش باده‌یم

(وله)

هیچ اله مال یتیمیله می آمالی دکل کل برین آل دیسه لر سکا می آل مالی دکل

وبو بیت دخی چرخ شعبده ساز وکردون لعبت باز بوچادر نیلکون سرنکوندن هر آن صد لعبت وهردم بیك صورت کوستروب نجه بیك ابوعلی سینایی وهزاران اشکال نمای صاحب سیمیایی صنعت لعبتده مات ایتدیکی بیانندن آنك اشعارندندر :

(بیت)

چهانده چرخ لعبت باز اویونلر اوینامشدرکیم
هزاران بوعلی سینا آنك اوینده ملزمدر

خیالی چلبی رحمة‌الله‌علیه

عبدالکریم زاده‌درکه سلطان سلیمه دفتردار واعیان قلمه وارکان رقه افتخار اولمش ایدی . ترکیده لیلی ومجنون وخوش آینده ومخیل اشعار سحر نمونی واردر . بو مطلع مشهور آنك اشعارندن وجملهٔ کفتارندندر :

(نظم)

تا بنم کوکلمده یاقدك ای رخ کلنار نار
تار شوقکله جهانده یاندم ای عیار یار
یارەلی قیلدك بنی رحم ایلمزسك ای دریغ
آغلادیرسك هر کیجه تا صبحه دکلو زار زار
زاریلغمدن بنم همسایه لردر بی حضور
ایتدی آهم سکا بر ذره ای مکار کار

خلیلی زرد

بروسویدر . کعبهٔ شریفه‌ده شرفهاالله تعالی مجاور ومتقاعددر . اشعاری چاشنیدن خالی دکلدر . بومطلع تجنیس آنکدر :

(مطلع)

نارعشقکله تادرون دل یانار تنور اولور پرتومهر رخکله سرتسرتن نور اولور

خفی رحمة الله علیه

ارباب حرفدندر. خفاف اولدیغی باعثدن بعضلرضم خائله خفی دخی دیمشلر. علوم مکتسبه‌دن بی‌بهره وبیرالعوام عامیلکله پرشهره ایدی . اما ذاننده قابلیت وطبعنده سلاقت اولمغن جمیع الفاظ وعباراتی فصیح وصحیح ایدی . « ترق العقلاء بمجالسة الاذکیاء » مضمونجه مدام مصاحبتی کاملرایله ومناسبتی فاضلرایله ایدوب « خذ العلم من افواه الرجال » مفهومنجه افواه والسنه‌دن اولقدر لغات وعبارات ومسائل

(نظم حمدی چلبی)

صاقله رازی که زار اولیه‌سك — محنت و درده یار اولیه‌سك
فکرینی ذکر ایدن فکار اولدی — آشکاره اولان شکار اولدی
دل‌قفس، راز مرغ وحشیدر — مرغ وحشی قفسده یخشیدر
چون‌قفسدن بووحشی بوله‌نجات — آنی کیم‌طوته ضبط ایده هیهات
صاقله سری که سر سلامت اوله — سرینی فاش ایدن ملامت اوله

خلیلی رحمة الله علیه

دیار بکردندر . سلطان محمد دورنده جوانلغی زماننده ازنیق نام قصبه‌یه کلوب تحصیل علمه مشغول ایکن برمحبوبه تعشق ایدوب کتاب عشقدن سبق آلدی . ودرسك دفترن دوروب اوقومقدن یازمقدن قالدی . ودرد عشقه مبتلا وشور وسودا ایله واله وشیدا اولوب حسب حالنی ودرد مافی‌البالنی برداستان ایدوب عالمه دستان ایتدی . بین‌الانام (فراق‌نامهٔ خلیلی)دیو تسمیه‌اولنور، ساده وکشاده نظمدر. صفت خطاب نامه‌ده بو برقاچ بیت اول کتابدندر :

(مثنوی)

دیدم ای نامهٔ فرخنده منظر — چو سنسك برهای عنبرین پر
برونك مظهر انوار اشواق — درونك مخزن اسرار عشاق
عجب نطق فصیحك وار زبانسز — سوزینی‌عرض‌ایدرسك ترجمانسز
طایوکه هرنه‌کیم قونسه امانت — ویررسك صاحبینه بی‌خیانت

وبوغزل ذوالقافیتین رد العجز علی الصدر صنعتنده مصنوع اولان اشعارندندر :

(شعر)

کرحجاب اولورایسه طلعت جانانه تم — برآوج خاك نه‌درکه قاله کوزمده بنم
سن مهك مهری ایله ال یوریسم عالمدن — آفتابه کونش وطاس فلکدر لکنم
دل یانار شمع کبی سینه‌طولو نقش ونکار — صانکه فانوس خیال اورتوسیدر پیرهنم

خضری اماسیه‌وی رحمة‌الله علیه

ارباب قلم واصحاب رقم زمره‌سندن ایدی . حضرت خداوندکار نیل نژاد عزم دیار بغداد ایتدیکی اثنالرده انتقال ایتدی . وعسکر فتح مملکته واول دار آخرته کیتدی . مثنوی‌کوی ساده مقال ومقالاتی بی‌نکته وخیالدر . نتیجهٔ اشعاری بو مطلعدر :

(مطلع)

اشکم ایچره روی زردم ای کل رعنا عیان
صویه‌دوشمش برخزان برکینه‌بکزر بی‌کمان

« قلوب الاحرار قبورالاسرار » مضمونجه فوائدکتم راز وفضیلت ستر سر بیاننده بو برقاچ ابیات آنك آب‌حیات نام کتابندندر :

(مثنوی)

دلا سر صاقلامق عاقللرکدر — آنی کشف ایلمك جاهللرکدر
اولور احمقلرك قلبی دیلنده — قالور عاقللرك سری دلنده
سن اولمایجق آنی ستره قادر — اوسری اوله‌می هیچ کیمسه ساتر

(وله)

راز دار اولور اکرچه یاره یار — سکا سندن اوزکه اولز راز دار
رازنی نادان اودرکیم غیره دیر — بعدزان ایدرکه اوله پرده در
چونکه کیندی سرینه‌محرم دکل — پس آنی فاش ایتسه غیری غم دکل

(مطلع)

اغیار کینه خواه ایله سیرانه کیتمه هیچ کل کورکدنولدی یوسفه یابانه کیتمه هیچ

(وله)

خاکی تمی ییله ویروب راه یارده برتوز قوپار مایخه قومم روزکارده

خضری رحمة الله علیه

زمان سابقده بروسه مفتیسی اولان احمد پاشانك اوغلیدر . خضر بك دیمکله مشهوردر . جدی وکندی خضری مخلصیله مذکوردر . اما ددهلرندن چندان شعر صادر اولمامشدر وشعر ایله شهرت بولمامشدر. اکثریا خضری آدینه اوقونان اشعار بونلرك کفتار فصاحت شعاریدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

آنك که عذارك کبی بر ورد تری وار بلبل کبی هرلحظه فغان ایتسه یری وار

(نظیره لمؤلفه)

آنك که بوکون کل کبی کفنده زری وار هرغنجه لبك عالمی ایلرسه یری وار

سلطان سلیم طاب ثراه زماننده قپلوجه مدرسه سنده مدرس ایکن جناب وهابدن واول ملهم صوابدن آثار عشق وجذبه ایریشوب عرف واضافتی وقوری حمیتی قویوب اول مشایخ کبارك افتخاری اعنی شیخ شمس الدین بخاری حضرتلرینه ارادت صادقه کتوردی وحب ماسوایی وراء ظهرینه آتوب دلدن کوتوردی . حقیقت ومجازی متضمن کلمات وفارسی وترکی ابیاتی واردر. شعرائك فاضللرندن وبوفنك کاملرندندر. وبوابیات آنك اشعارندندر :

کل بکم سن وزارتی بکا ویر بنی مدح ایله کورعطانیجه اولور

خاکیٔ اسکوبی رحمة‌الله علیه

طریق سورمش، درسن کورمش وبایزید خان دورنده کلمشدر . لکن ظرافت طبع شوخی وبوفنده چندان رسوخی یوق ایدی . بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

ملالت چکمزم هرگز که هجران برکمال ایلر
که بر نسنه کمال اولسه فلك آنی زوال ایلر

خاوری چلبی

روم ایلنده مناسترون، قضات زمره‌سندندر . خوب طبیعت وپرقابلیتدر. امافن شعره اول‌قدر ممارستی واشتغال ومداومتی یوقدر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

یاشم روان اولوب آقار غمکله آب کبی آغاردی آغلامه‌دن کوزلرم حباب کبی

خدایی رحمة‌الله علیه

استانبولدن ، پادشاهمز بنده‌لرندر . شاعر قابل نوهوس وشهادت مقالی کامله بس‌در . بومطلع آنکدر :

فی حرف الخاء

خاکی رحمة الله علیه

شهر قسطمونیدندر . جندیلردن اسماعیل بك دورنده کلمش واول ولایتی سلطان محمد اسفندیارلی الدن آلمشدر . شعراء رومك قدماسندن وشعرانك فضلاسندندر . زماننده اشتهارن بولمش واول عصرلرده دیوانی معتبراتدن اولمش ایدی . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

ای مراد مؤمن و ترسا ، معین مرد وزن
قدرتکدن طاشی که مرجان وکه مرمر دوزن

(وله)

ای چارهٔ بی‌چارکان رحم ایله بن بی‌چاره‌یه
سندن که چاره اولیه نه‌چاره داخی چاره‌یه

(وله)

دوستلر چاك کریبانم کوروب عیب ایتمه‌کز
بن دخی بر پارساییدم که رسوا قیلدی عشق

مزبور اول‌زمانك وزراسندن برینه جائزه امیدیله قصیده صونوب ممدوح جائزه ویرمك جائز اولمیجق اول‌قدر قدر بلند ورتبت ارجمند ایله مقام کریمده اولانلره کرم لازم وصدر نشین صفهٔ ریاست اولنلره بی‌مروت وبی‌کرم اولمق نامناسب وناملایم ایدوکن بوقطعه ایله اشعار واشراب ایتمشدر :

(قطعه)

کرم اهلی مقامیدر بو صدر بواولولق یابی سخا نیجه اولور

(وله)

واصل جان اولق ایسترسك بدندن كچ كوكل
كل شهید عشق جانان اول كفندن كچ كوكل

(وله)

ای خواجه درس عشقه بحث وجدال صیغمز
علم لدندر بو بونده سؤال صیغمز

دواوین فرسی دخی متتبع وفوائد معانیسندن متمتع ایدی. بو مطلع مطبوع دخی آنك آثار نتبعیدر :

(مطلع)

هرلاله كیم بتیردی خاك مزار مجنون لیلینك ایتلرینه اولدی سفال پرخون

وبو شعر فنا شعار دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

جهان خلقینی هپ بندك بوفانی ملكی یوردك طوت
كچوب عزت سریرنده سعادتله اوطوردك طوت
الندن روزكار زورکارك قورتولش یوقدر
هزاران پنجهٔ پولادی برلعب ایله بوردك طوت
سوروب جمله مراداتن چیقار میدان خاطردن
مراد آتینه بندك هم مراداتینی سوردك طوت

(لمؤلفه)

دولتیله جهانی طوتدك طوت دولت ال ویردی مالن اوتدك طوت
شكرین نقل ایمش چو هرلفمه‌ك چیكندك آنی داخی یوتدك طوت
لطف و قهری كچر چو دنیانك كچدی هپ كوردكك اونوتدك طوت

حیرتی رحمة‌الله علیه

روم‌ایلندن وارداد وارباب تیماردندر. درویش مشرب‌وجعفری مذهب کسنه ایدی . عمری آخرلرنده اعمی ونجه مدت بابینا اولوب آشنایی بیکانه‌دن فرق ایده‌مز ایدی وعصاسی رهبر ودستگیر اولمسه برایکی قدم طوغری یوله کیده‌مز ایدی . مسموعدرکه اعمی اولمزدن اقدم برمحبوبه تعلقی محکم‌اولوب دیده‌سی‌دیداردن محروم والتیاع‌واشتیاق نهایتده هجوم ایدیجك یاران قدیمدن تضرع‌واخوان کریمدن توقع ایدر که محبوبنك برکون الن اوپدوره‌لر ودل نامرادینه برمقدار تسکین وتسلی ویره‌لر . بوآرزوده ایکن برنامرد بی‌مروت کندی کبی برفلاح بی‌حلاوتی کتوروب ایشته محبوبك کلدی وطالعك یار اولوب دولتك ال ویردی اوپ النی دیوب اول شخص باطلك الن اوپدیرر وبعده قهقها ایله ایتدیکی بندپرکزندی خبرویرر. اول‌خینده مرحومه برعجب حالت وکریه ورقت کلوب حق جل وعلا درکاهنه ال قالدیروب دعا ودرون دلدن اولومن استدعا ایدر . حکمت الهی اول هفته‌ده دار دنیادن دیارآخرته کیدر . مزاری دیار مزبورده کندی وضع‌ایتدیکی زاویه‌ده‌در . مجمع یاران وزیارتگاه رندان اولمشدر . اول ولایتك خالص‌الاعتقاد وصادق‌الفؤادلری خلوص اعتقاد ایله دیواندن تفأل ایدرلر . طبع ناسه ملایم خوش آینده وکشاده وعاشقانه وساده اشعاری واردر . فی‌زمانا شعر ایله شهرت ودیوانی خلق مابینده تمام رغبت بولمشدر . بو برقا مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

دل آشفته‌ام زلف کرهگیر سنك
یعنی دیوانه‌ام بند ایله زنجیر سنك

(مطلع)

پیکر ابروی دلبر دیدهٔ پرخونده ایکی ماهیدر یوزرلر صانه‌سك جیحونده

(وله)

طاتلی کلدی بکا جانمدن لبك جان چیقار چیقمز دهانمدن لبك

حیدر چلبی رحمة‌الله علیه

سفر بحصار نام قصبه‌دندر. سلطان جمك دفترداری وهمدم وغمکساری ایدی . مرحومك فرنکستاندن خبر وفات ومتروکات ومخلفاتن بو کتیرمشدر. روایت ایدرلرکه مرحوم جمك برطوطیٔ بیاض سخن‌سازی وار ایمش ، غایتده فصیح اللسان ونهایتده متکلم شکر کفتار ایمش . مذکور مرحومك متروکاتن کتیردکده اول طوطیٔ سفیدی سیاهه چکوب غرابه وکلاغه دوندردی ومانم لباسن کیدیروب تعزیه اسلوبن تعلیم ایتدکدن صکره مرغ مزبوری پادشاهه ویرر . اول طوطی لفظ صریح وزبان فصیح ایله کاه بی‌کاه «الحکم لله، پاینده بادعمر پادشاه» دیر. بوتعلیم وتربیه پادشاهه پسندیده کلوب کرمیان قلمه‌سنده بر عالی زعامت ایله رعایت بیورر . اما مزبور اول رعایت ایله متسلی اولمیوب شکوا مشعر پادشاهه برقصیده ویرر . بو بیت اول قصیده‌دندر :

(بیت)

آستانکده شها جرم وکناهم یوق ایکن نه‌دن اولدی عجبا بن قولی صالمق قلمه‌یه

اشعاری خیالدن ساده وکشاده‌در . بومقطع آنك اشعارندندر:

(قطعه)

حیدرا عارفیسك توبهٔ جام ایتمه صاقن شول ایشی ایشلمه کیم صکره پشیمان اولمه‌سك

(مثنوی)

هرکیمی حق یولده تقدیر ایلدی راحتی دنیاده تأخیر ایلدی
هرکیمی مکریله تضلیل ایلدی نعمتی دنیاده تعجیل ایلدی
جنت اهلی پر جحیم دنیه‌ده هم جحیم اهلی نعیم دنیه‌ده

(ایضا)

کیدر ماه وکاور مهر جهانسوز که برقولتوقده صیغمز ایکی قارپوز

حیاتی رحمة‌الله‌علیه

ولایت اناطولیده مرزیفوندندر . اشعاری لطافتدن و دائرهٔ حلاوتدن بیرون دکلدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

یار اکر عرض عذار ایلیه کازاره کله
چاك ایده غنجه یقاسینی وکل زاره کله

مزبورك پوستی نام برشاعرایله مزاجی آلیشور، لطیفه‌سی باریشور. استجواب یوزندن بولطیفه‌یی تحریر وبو وثیقه‌یی تسطیرایدوب کوندررکه « ایت پوستی، طوموز پوستی دباغت‌ایله پاك اولورمی اولمزمی جواب ویروب مثاب اوله سز» دیر . مزبور پوستی دخی مذکور حیاتی‌یه جوابنده بونی یازارکه « حیاتیده مردار مماتیده » دیر

حیاتی چلبی

استانبولدن ، پادشاهمز بنده‌لرندندر . قابل جوان وخوش لهجه وترزباندر. بومطلع آنکدر:

زمانلرنده متاع نظمك خريدارن وجواهر كلامك قيمت و اعتبارن بولهميوب كتاب ليلى ومجنونده روزكارلرندن چوق شكايت وبوبرقاچ بيت ايله حاللرين حكايت ايتمشلردر :

(مثنوى)

هنرعرض ايلمك شمدى جهانه — جواهر صاچغه بكزر يبانه
نظامى شمدى ايتسه پنج كنجن — كمسنه بر پوله آلمازدى پنجن
اكر شهنامه دوزسه شمدى طوسى — آكا ويرمزدى كيمسه برفلوسى
همشه بويلهميدر عادت روم — كه ايلر مستحق اولانى محروم

(ايضا)

دريغا كيتدى قدر فضل وعرفان — معارف دفترينى دوردى دوران
نه دكلو ايلسه كسب فضائل — بولميز مرتبه بر مرد قابل
مرادى هركشينك جمع اموال — معارف يانلرنده خاك پامال

مرحوم مولانا ذاتيدن شويله استماع ايتدم كه كتاب يوسف وزليخايى مرحوم سلطان بايزيدخان نامنه ديمشلر ومراسم التفات ورعايت مرعى اولنميجق اول القاب واوصافدن مستغنى اولمشلر وبو برقاچ بيت ايله كتاب مرقومده چرخدن شكايت وقاعدهٔ دنياى دونى حكايت ايدر :

(مثنوى)

چرخ كردون كه دون پروردر — نجه بى سرقاتنده سرووردر
نقصه تحسين ايدر، كماله عتاب — قبحى تزيين ايدر، جمالى خراب
زخلك منزلينى بام ايلر — امرينه نجه سعدى رام ايلر

وبو بيت دخى صفت اطعمه‌ده رسالهٔ تحفة العشاقندندر :

(بيت)

الف قامتلولر سينى كتوردى — خطابى خوبلر چينى كتوردى

وبوبرقاچ ابيات عظمت سمات دخى « حلاوة الدنيا مرارة الآخرة ومرارة الدنيا حلاوة الآخرة » مفهومنجه برمقاله سندندر :

کوینك نام قصبه‌دندر . مرحوم سلطان بایزید دورینك آخرنده انتقال ومرحوم نجاتی بکله برآیده وبرسنه‌ده رحلت وارتحال ایتدیلر. اگرچه بحسب العرف والاضافه تدریس وقضادن مناصب عالیه تصرف ایتمك واقع اولمامشدر وطریق سوروب موالئ عظام اشتهارن بولمامشدر ، لکن بحسب الایاقه موالیدن عد اولنمغه احق واهالی اوصافی ایله موصوف اولمغه مستحقدر . حتی قصهٔ یوسفی تفسیره متعلق اولدیغیچون واقوال روایات روانك اصح واقومن بولدیغیچون نظم ایتمشلردر . برنظم عدیل ونظیر اولمز واسلوب مرغوبنك برحرفنه پارمق باصوب کمسه عیب ونقصان بولامز . قصص احسنی کمال محتده تفسیره تمام مطابق اولمغین بین العلماء مقبول وممدوحدر. اتفاق فضلا بودرکه اندن الطف واحسن ومرغوب ومستحسن کمسنه نظم ایتمامشدر . برنظم هموار وآبداردرکه رنك وچاشنی والفاظ ومعانی، حسن عبارات ولطف استعارات درجهٔ غایتده وسرحد نهایتده، اعجازه قرین سحر مبین‌در. صفت سینه‌ده بوایکی بیت آنکدر :

(مثنوی)

برکوش لوح ایدی او سینه همان اول کوش لوحه نقشبند جهان
ایکی نقش ایلمش ترنجه کبی برکل اوستنده ایکی غنجه کبی

وعشق یوسفی ذلیخا کتم وهضمه قادره اولیوب فاش ایتدوکی حقنده بوبیتلر دخی خوب واقع اولمشدر :

(نظم)

مهری ستر ایلیم دیدی کل ایله باغله یم دیدی توسنی قیل ایله
سکی آخر چواله صیغمادی موج دریا سفاله صیغمادی

مرقومك بش پاره کتابی وترکیده خمسه‌یه جوابی واردر . اما

واڭچه عالمده مايهٔ جرأت وسرمايهٔ صفا وسلوت اولوب درماندەلره مدد روح وكاركاه جهانده سبب فتح وفتوح اولديغى بيانده بو برقاچ بيت آنك لطائفندندر :

(قطعه)

باغريكه باص يورى يورك ياغيدر — قوت قلب وقوت جان اڭچه
نجه خوارى عزيز وقت ايلر — اول عزيز جهان اولان اڭچه
نجه لر ترك سر ايدوب يولنه — ايتديرر نجه شخصه قان اڭچه
نجه محتاج ايسه صويه ماهى — آدمه شويله در روان اڭچه

(نظيره لمؤلفه)

اڭچه سز كيمسه مرغ بى پردر — كشى يه قول قنات همان اڭچه
ديديلر اڭچه روح ثانيدر — اهل دنيا قتنده جان اڭچه
سكا صورت وجيه اولور اولدم — بولسه هر بيس وقلتبان اڭچه
بتيرر جمله قان ايشن لكن — ايتديرر نجه شخصه قان اڭچه
لهجه سى يوق آنك كه اڭچه سى يوق — آدم ايدن اری همان اڭچه
دشمنه قالسه غم دكل دينه تك — بكاويرلطف ايت اى فلان اڭچه
اڭچه سى اوليان عبا بوله مز — كيديرر كلبه پرنيان اڭچه
ممكن ايلر قسو محالاتى — كوكلره ايده نردبان اڭچه
الده بر شاهين شكاريدر — نه يه صالسه ك آلور روان اڭچه
بكله مز ياننى كريم اولانك — نوله ايدنسه خسيس اولان اڭچه

فخر الفقراء وزين الصلحا ناقل كلام نبى اعنى مولانا حمدى چلبى رحمة الله عليه

اول مهر سپهر دين وماه مطلع يقين حضرت آق شمس الدينك ولد صاحب شرفى وفرزند خير الخافى در . بولى سنجاغى توابعندن

اشعاری کیمسه یه اشعار ایتیوب ستر و کتم ایتدیکی سببدن شعرله مشهور دکل ایدی . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

انه کیرمش ایدی لطفله اول زلف دوتا صانکه دستمده ایدی مملکت چین و خطا

(وله)

اول مهر رخ که خلقی یاقان حسنی تابیدر کرم اولسونمی یر یوزینك آفتابیدر

حمدی رحمة الله علیه

قسطمونیدر . سلطان محمد دورینك آخرلرنده نقل ایتمشدر . فقها و فضلا زمره سندن و علما و صلحا فرقه سندن ایدی . وهم بو فقیرك جدی و آبا و اجداد بینده افتخاری وسندیدر . وافر قصائد و اشعار ایله مرتب دیوانی واشعارنده عذوبت بیانی واردر . اشتهارن زماننده بولمش واشعاری اوقونوب اونودلمشدر . شعر ایله مشهور اولان حمدیٔ قدیم بودر . شیخ زاده حمدی چلبی مثنوی کودر . اکثر ابیاتی اشعار قدمادن اشبه وشعراء سالفه نك اغلبندن موجه در . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

پرتوندن یوزینه کیمسه نکاه ایلیه مز نظره اول اثری مهر ایله ماه ایلیه مز

(وله)

رخلرك رشکی کلك یرینی خار ایلدیلر کلهن غنچه لرك باشنه طار ایلدیلر

(وله)

سینه می تیغ غمکله شرحه شرحه یاره یم یاره لره یاره حالم شرح ایده یم واره یم

سلطان سليم‌خان طربزونده چلبی سلطان ایکن مصاحبت علمیه ومکالمهٔ معنویه‌ایچون ظاهر وباطنی معمور وزهد وصلاح‌ایله آراسته وخلق ووقار ایله پیراسته سبك روح وشیرین کلام برنیك محضر ونیك نام آرزو ایدندیلر که آنکله مصاحبت ومقاومت بردوام اوله . بو اوصاف ایله موصوف اول زمانده مذکوری ذکر ایتدیلر ودفعاتله حکم شریف کوندروب الحاح وابرام‌ایله قسطمونیدن طربزونه کتوردیلر . پادشاهه خواجه اولدیلر . سعادتله تخته جلوس ایتدکده چوق قدر واعتبار بولدیلر . پادشاهك مزاجنه کیرمش ، مشربی آلشمش وکوکی بارشمش ایدی . سفرده وحضرده همدم وغمکسار واسماً ورسماً مناسبتی وار ایدی . سلیم وحلیم کبی . نته‌کیم شعرادن بری بویتی اول‌زمانده دیوب صونمش ایدی :

(مطلع)

اول پادشه‌که اسم شریفی سلیم اوله لایق بودر مصاحبی آنك حلیم اوله

آستانه‌سی اعیان وارکانك مجمعی وجمیع وزرا وامرانك ملجأ ومرجعی ایدی . مجموع امورمعظمه‌یی خوف وخشیتلرندن اکا عرض ایدوب اول پادشاهه عرض ایدردی . اکرمزبورده برذره نوع‌ملال وتغیر حال مشاهده ایتسه‌لر وهم پرسهمه دوشوب حیاتلری کیدر ایدی . آنده بر ظرافت وحسن تعبیر واردی‌که حسن بیانی دشمن دیرینهٔ پرکینه‌یی شرمنده ایدر ایدی . فنوندن نه‌فن اوله ایدی‌که اول آنی بیلمییدی وفارسی‌وعربی ابیات مشکله ومعمادن نه‌مشکل‌اولیدی که اول آنی حل قیلمییدی . اکا تعریف بو یترکه سلطان سایم کبی عاقل وکامل پادشاهك یار ناکریزی وغمکسار دلپذیری ایدی . وسائر کمالاتندن غیری‌نازك اشعاری وپسندیده کفتاری وارایدی . امادیدیکی

ایتمش ، متوجه ومتوکل وقهر دهره صابر ومتحمل اولوب کوشهٔ وحدتده محبةالله ایله یار وخلائقی کندویه اغیار بیامشدی . بوشعر فنا شعار آنك اشعارندندر :

(شعر)

بزکیم بوجهان کلشنی خاره دکشدك وارینی یوغه یارینی اغیاره دکشدك
کل حور وجنانی بزه عرض ایلمه واعظ بزجنت وحوری همه دیداره دکشدك
بوشعرشکر باره ایکن دوشمه حضوری بز دفترمز مخزن اسراره دکشدك

وبوشعر حقیقت شعار اهل اللهه ذات حقدن ووجود مطلقدن غیری نسنه حرام ایدوکنی مشعر آ کا اسناد اولنور :

(شعر)

بوجهان دار فنادر بوفنا دارینه یوف
بوفنا داری نه‌در بلکه بقا دارینه یوف
بزنه زن دوست ، نه‌مغلم دکلز نفسانی
حور وغلمانی بزه آکه آنك وارینه یوف
بزه اول ذات کرك غیری وجودی ندملم
صوفی کرغیری دیلرسه چوروك افکارینه یوف

حلیمی چلبی رحمة لله علیه

نفس قسطمونیدن، علما طائفه‌سندندر. ثمانیه اعاده‌سندن ملازمت مرتبه‌سنده ایکن کسب کمال ایچون ولایت عجمه کیتمشلر ومدت مدیده آنده عظیم شغل ایتمشلردر ونیجه مدت دخی کعبهٔ شریفه‌ده متقاعد اولوب ومشایخ کعبه‌نك برقطب صریحندن ال آلوب تکمیل علم باطن وتحصیل معارف لدن قیلدی . صلهٔ رحم ایچون ینه رومه عودت ایتدکده

طبع یا کنده خیلی لطافت وشعرنده تمام صنایع وسلاست واردر ، اما اشعارینی تدوین ایدوب کندویه تخلص تعیین ایتمهمشدر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کلدکجه تیری سینهمه دل مرغی شاد اولور
شاد اولمسونی هربریسی قول قناد اولور

وبوایکی بیت دخی اشعارندندر :

حیات اودم ایریشورجسم ناتوانم ایچون که کویك ایتلری جنك ایده استخوانم ایچون
وصیتم بوکه اولدکده کاسهٔ سرمی سفال ایدك ایشکی ایتلرینه جانم ایچون

حسینی رحمة الله علیه

روم ایلندندر . ابدالار مشربن وددهلر مذهبن قوللانوردی . طبیعت شعریهسی دکل ایدی . بوشعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

قاشك یانده کی خالك دکلدر ای مهرو ستاره درکه اولوبدر هلاله هم پهلو
آلوب چمنده صبا نکهتینی کاکلدن دیدی که سنبله سنده امانت اولسون بو
دیار دلدن اکر کیم کچرسه پیکنك دی جانه اوغراسون البته ای کمان ابرو

حضوری رحمة الله علیه

کلیبولی طرفلرندن صوفیون طائفهسندندر . سلطان سلیم خان طاب ثراه دورینك آخرلرنده آخرته نقل ایتدی . فقر وفنا اختیار

تخلص ایتمشدر. جودت طبعی وتصرف ذهنی کم دکلدر. بوشعر آنکدر:

(شعر)

ایشم آلتون ایلدی ساقی کموش پیمانه‌لر کیمیا در وارایسه خاك در میخانه لر
تازه کلشندر رخك عکسیله مجلس ساقیا بلبله بلبلدر آنده ، کلدرر پیمانه‌لر
کرم اولوب اویکندیکیچون عارض کلنارکه شمعله محکم طوتشدی دون کیچه پروانه‌لر

حسن رومی رحمة‌الله علیه

قره‌فریه‌دندر. درویش کمسنه‌در . علمه مشغول ایکن حالت فنا غلبه ایدوب سروپا برهنه ابدالر حالتن وفا اهلی صورتن قوللاندی. آخر اول ابدال صاحب فنای تکیه‌کاه عناده برشخص یزید حسینیلر آره‌سنده اوروب شهید ایتدی وسلطان بایزید دورینك اورته‌لرنده آخرته کیتدی . طرز شعری اسلوب حسن واداء نظمی مرغوب ومستحسندر . بوشعر رد العجز علی الصدر آنکدر :

(شعر)

مصر حسنکده که کم قیلدی کوکل جان وسری
شام زلفکده ایمش آلدی لبکدن خبری
خبر فرقت کلدن که کلام ایتدی صبا
بلبلك لاله صفت قانه بویاندی جکری
جکری غمزدك اوقی دلدی ودلدن کچوبن
جانه اولدی روان طوتمادی سینه‌م سپری

حسن چلبی احسن الله عقباه

کلیبولیدندر . بروسه قضاسندن معزول ایکن فوت اولدی .

انسان اولان خداوند صاحب ادراك واذعانه لازم ولابددركه آنك كيلرى قيافتدن بيله وسمع التفات ايله كلامن اصغا واستماع ايتميوب آستاندن آنى دور وصد مرحله بعيد ومهجور قيله . زيرا اخوان واحبابى سكا وسنى آنلره مبغوض قيلور وآرەده نجه بيللق حقوق عقوقه مبدل اولور .

(بيت)

قابوكده طورمسون اوچ شخص بدنام برى ساعى ، برى غماز ونمام

حريرى بروسوى رحمةالله عليه

بايع حريراولديغى مناسبتله بودخى حريرى تخلص ايدردى، احمد پاشا ورسمى ايله معاصر ونظم كلامه فى الجمله قادرايدى . ايجادوتصرفده جولان طبعى يوقدر واشعار شعراء قدمادن تضمين وتراشى چوقدر . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

سرو اكر قدك يولنده ايتسه روحن روان
باشى اوزره جمع اولوب ايتزدى بلبلار فغان

بويبت مشهورى دخى بعضلر آكا اسناد ايدرلر :

(بيت)

اى مرامم عكسنه دور ايلين كچروفلك شمدى نيلرسك كه كوكلم نامرام اولمق ديلر

حريمى رحمةالله عليه

بودخى بروسويدر . حاج الحرمين اولديغى ايچون بومناسبتله حريمى

(بیت)

بدست آهنی تفته کردن خمیر به ازدست برسینه پیش امیر

حریری عبد الجلیل چلبی رحمة الله علیه

نفس قسطمونیدن ، بووقتك اعیانندن وامراء الکلامك ارکانندندر. خوب منشی ومورخ زفنونك اکثرنده کامل وراسخدر . مشکل معمالرك طریق فتحنده وتازی ودری منلق وغامض ابیات مخلیله نك اسلوب استخراجنده کمال مهارتی وادنی تأمل ایله نجه تاریخ ومعما دیمکه قدرتی وار ایدی. پادشاهمز حضرتلرینك واقع اولان فتوحاتن الفاظ بلاغت کشا ایله لطیف ورنکین انشا ایتمشدر . ومحل ومناسبت ایله اول کتابده هر مصراعندن تاریخ ومعما چیقار مصنع ومخیل سحر واعجازه قریب قصیده‌لر دیمشدر. فخرالاسخیا مرحوم ابراهیم پاشا زمانندہ اول معین الفضلا ومربی الفصحاء اسکندر چلبی رحمة الله علیه واسطه‌سیله ارکانه عرض اولندقده اعیان ارکان خیلی احسان واستحسان ایتمشلردر . اما مرقومك غزل کویلقده اولقدر مهارتی وشعر دیمه‌ده چندان ممارستی یوق ایدی. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

غمزه‌کك رشه‌لری تشنه کجر قانمزه نجه قصد ایتمیه جلاد مژدك جانمزه

مرقوم (عمدة الوصایا وزبدة النصایح) نام بررسالهٔ نصیحت نصاب تحریر ایتمشدر . جملهٔ وصایا ونصایحندن بری بودرکه شول شخص تمام ونقال وزمام بد سکال که شر انکیز ونفاق آیین ومفسد بی‌دیندر مبصر

(شعر)

قاشلرکدن کوردی ماهم غره غرالتمنی صاچلرکدن اوکردنور سنبل مطرالتمنی
سن دلارالق یولن عالمده بنیاد ایتمه‌سك عالمك محبوبی بیلمزدی دلارالتمنی
لیلیٔ زلفك بنی زنجیره بردم چکمسه کوستردم شوقله مجنونه شیدالتمنی

مذکور « الکاسب حبیب الله » فحواسنجه حدادلغی ایله دیریلور ایدی ونان بی امتنانی سعی بازوسنده بولوردی . اخوان قدیمدن بری دیدیکه «نیچون بوقدرعلم وهنر وطبع پرکهرله ارکانه واروب برمنصب آلمایه‌سك؟ چونکه طریقدن قالورسك، باری برجهتله قالمیه‌سك» دیدکده بووجهله جواب ویردیکه «منصب دیدکلری نسنه شمدیکی زمانده مفت اولمز وآنی هرکمال ومعرفتی اولان واروب حاضر بولمز . اصطلاح ظرفاده منصب مسنددن عبارتدر ومسند دخی مقدماتندن کنایتدر . (ع) بوسرك یینه رمزن عارف آکلر . خاصه‌که بوعصرده :

(قطعه)

بو زمان بر عجب زماندر که بی غرض شمدی واری برایش اوله
شوکه دست تهی واره شیخه واره همت یرینه قوزك آله
وار قیاس ایت بوکا جهان خلقن شیخی بویله بونك فلانی توله

وبالجمله کشی ارکاندن جهت چینارمق واعیان ارکان الندن برقاچ آقچه منصب آلمق نهنك آغزندن لقمه وپلنك کامندن طعمه آلمقجه واردر . ودخی اول سوداده هزار ابتذال ایله نیجه ماه وسال یلمك ودرکاه میر ووزیرده دربان وسکباندن نیجه اراذل واسافلك زیر قدمنده خاك وپامال اولمق کرکدر که کشی اول مرتبه‌یه واصل اولوب مرادی حاصل اوله . آنك دخی الده بقامی وبونجه جفاسنه کوره برمدت صفاسی یوق» دیوب بویتی بووجه‌ایله اوتوردی :

حبيبي رحمة الله عليه

عجم سرحدينه قريب يردندر . سلطان سليم طاب ثراه دورنده نقل ايتدى. تركى نظم ناظملرينك برطرز خاصى واسلوب مخصوصى واردر. بوفنده فرزانه وطرزنده يكانه‌در. بومطلع وبيت آنك اشعارندندر:

(مطلع)

كرسنكچون ايتيم چاك اى بت نازك بدن كورم اولسون بوقبا آكنمده پيراهن كفن

(وله)

كيتميه باشدن خم زلف خيالى سن مهك استخوان كلم ايچره طوتسه عقربلر وطن

(نظيره لمؤلفه)

برنظر كيتمز خيالك چشمه‌سار ذيده‌دن برپريدر كه پيكار اولمشدرر اكا وطن
كيتميه باشدن خط سبزك هواسى دوستم كرمزارم اوستنى طوتارسه سرتاسر چمن
قامتم خم اولدى غمدن دست بوسه چاره‌يوق بغريمه طاش باصه‌يم خاتم كبى اى سيمتن

حديدى رحمة الله عليه

روم ايلنده قره‌فريه‌جكدندر. استاد حداد اولديغى مناسبتله حديدى تخلص ايتمشدر. وتوارخ آل عثمانى شهنامه بحرنده پادشاهمز زمانينه كلنجه نازك خيال ورنكين الفاظ ايله نظم ايدوب طرز وروشده مثنوينك مقبول اولان سمتنه كيتمشدر. اما كتاب مرقومى اتمامه ايرشديردكده صونوب بهره‌مند اولمدى وصونمسنه معين ومربى بوله‌مدى . نظم پاكه قادر وفن شعرده ماهر كمسنه ايدى. بوشعر آنك اشعارندندر :

(مطلع)

زلف پرچینك صبادن چین سحر قالقار قوپار
هر طرف جان ایلرنده فتنه‌لر قالقار قوپار

قدیم الزماندن قاعدهٔ دنیای غدار وعادت چرخ ستمکاردرکه اکثریا مرد کامل بستهٔ بند بلا وشخص جاهل وباطل غریق ذوق وصفا اوله کلمشدر . بومعنایی مشعر بو برقاچ بیت آنك لطائفندندر :

(قطعه)

کرکمز باکه فضل و معرفت هیچ — زمانه دشمن اهل هنردر
قوکسب فضلی سعی ایت جاهل اول وار — بو دور ایچنده جاهل معتبردر
هنر دعواسن ایتمه ای تهی دست — هنر الده بو دمده سیم وزردر
هنر کذبیله شرت اولدی شمدی — آنی هرکیم بیلور صاحب هنردر
کوزك آچ کیم جهانك خیری کیتدی — اودمدر که زمان شور وشرردر

حالتی چلبی

روم ایلنده ایلیجه‌دن وقضات طائفه‌سندندر. مصنع کلماتی ومخیل ابیاتی واردر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

سفال‌سرده یریر تازه داغمدر قرنفللر — یانده دود آهم هرطرف شوریده‌سنبللر

(وله)

داغلر دودی تمده تازه سنبلدر بکا — داغم اوزره داغلر قتمر قرنفلدر بکا

(وله)

قومسون یولدن طوتوب هرخاری دامانم دیو
دشت وصحرالرده مجنون لیلیسن عریان آرار

فی حرف الحاء

مولانا حافظ عجم

موالیٔ عصرك مولویته مشهورلرندن و اهالیٔ عهدك اهلیته مذکورلرندندر . فنون معتبره‌دن نیچه متونه شروح وحواشی تحریر ایدوب نیچه مباحث مشکله‌یی تحقیق ومسائل معضله‌یی فکر دقیق ایله تدقیق ایتمشدر . تازی ودری وافر قصائد واشعاری ونوایی طرزینه قریب خوش آینده کفتاری واردر . بومطلع آنکدر:

(مطلع)

خوشا که میکده کنجنده بریتاغم اوله الم ایاغم اوله کاسه دن فراغم اوله

حافظ سیروزی

طابه طائفه‌سندن، بوعصر شعراسندندر . عاشقانه اشعاری ونازك ورنکین کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

عاشقلرك بلازده‌لر ، مبتلالرز عالمده برمحبته قالمش کدالرز

حافظ قنوی

فارسیدان ومثنوی خوان کامل کمسنه‌در . اما اشعاری اولقدر موزون ومطبوع ومخیل ومصنوع دکلدر . بومطلع آنکدر :

(بيت)

لؤلؤ شهوار ديزمش صدرينه هرسطرينك
صفحه سينى دردن ايتمش ، خطنى ياقوتدن

جهانى رحمة‌الله عليه

روم‌ايلندن، قضاة قسمندندر. مرحوم سلطان‌سليم‌خان عليه‌الرحمة والرضوان‌كه راعىٔ رعيت، حامئ مملكت ايدى عالمده ظلمك منشأى آخذ رشوت وراشى ومرتشى اولوب ظلم وحيف قيلانلر حكام ملك وملتدر ديو وزرا وامرايه كوز آچديرميوب وقضات وولاته اصلا رخصت ويرميوب سيف سياستى جلاد الندە حاضر وتيغ عدالتى دست داددە قتل جارە منتظر ايدى . طائفه قضاتدن اول مذكورى قتل ايتدى. امابيلمزم‌كه ظلم‌وحيفه متعلق نەسن ايشتدى. طبيعت‌شعريه‌سى چندان شايان استحسان واولقدر پسنديدهٔ اهل‌عرفان دكلدر. بومطلع آنك اشعارندندر. كويا كه حسب‌حالى واقع اولمشدر :

(مطلع)

ديدم اى خونى بولاشمه كل رقيبك قانينه ديدى قاندن آدم اولدى اولده كيمدر قانى نه

جنابی بك

پادشاهمزك سفرده وحضرده بوس رکاب کامیابیله مشرف ومستسعد اولان مقبول ومقبل بنده‌لرندندر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

اولسه پیدا دود آهم کوزلرم کریان اولور
ابر ظلمت ظاهر اولسه لاجرم باران اولور

جنابی رحمة الله علیه

اماسیه قربندن، امنا زمره‌سندن رضوان زاده دیمکله معروف بر کمسنه ایدی . سلطان سایم دورنده نقل ایتمشدر . صاحب معرفت وخوش خوی، اماسخن کویلقده ساده کوی ایدی . بومطلع آنکدر:

(مطلع)

چوفرصت عیشه الویردی کچور خوش کل بودورانی
بوکونی قومه یارینه که کوتورمز بو دور آنی

غایتده اعلی خط یازار ویازدیغی خطی بی‌خبط وبی‌غلط یازاردی . وقواعد خطوطنك اسلوب مسلوب المثالنه خطاطان حرف کیران حرف آتمغه نیم نقطه قدر بهانه بوله‌مز ایدی. وبیاض عارض صفحه‌یه سواد عنبر تردن زلف غالیه فام وانکشت ماشطهٔ خامه ایله حبر مسکین یاردن خال عنبر مشام‌ایلر ایدی .

(مطلع)

آقدی کوکلم صوکبی بر دلبرك دیدارینه طور موسادن بتر یاندم تجلی نارینه

وبوشعر مشهور دخی آنك اشعارندندر :

(شعر)

تاکه کیردی اول نهال تازه عشرت باغنه
دوندی شمع مجلسك بکزی خزان یاپراغنه
نالهٔ عشاقدن آهنك اوغرلادك دیو
طوتو بن قامش یوروتدیلر نیك پارماغنه
مائل اولسه کوکلکه نوله جمالی تیغ یار
میل ایدر عادت بودرکه صو یرك آچاغنه

جمیلی رحمة‌الله علیه

ترکی عبارت ناظملرندن وترکستان شاعرلرندندر . اکثر اشعاری نوایی طرزنده‌در . نوایی‌نك اوچ جلد دیوانینده اولان اشعارینه کلیاً قافیه برقافیه نظیره دیمشدر. امامجرد وزن وقافیه‌ده نظیره‌در، صنعت وخیالده ولطافت مقالده دکل . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

بولسون اول انجمن که آنده صهبا بولیه بولسون صهبا دخی کر بردلارا بولیه

(وله)

ایردی کویا بلبل افغانی قولاغینه کلك کیم ایردی جامه‌سینك چاکنی دامانه

ایدی . معرفت واهلیتله آراسته قابل جوان وسخن کوی ونکته‌داندر. فن‌شعره هنوز شروع ایتمکین نظمله چندان شیوع وشهرت طوتمامشدر. بومطلع مطبوع آنکدر :

(مطلع)

ضعیف جسمی دوندردی آه وزار نیه
کورك بنی نه‌یه دوندردی روزکار نه‌یه

(وله)

بوکون کل غنچه‌سی باشینه یشیل صارمه‌نوله‌کیم
کشی کیم آل اوله یشیل صاریغمقدرآنك شانی

جمالی رحمة الله علیه

یا قرامانی ویا بروسویدر . وطن اصلیسنده اختلاف ایدرلر . سلطان محمد دورنده کلمشدر ونام همایونلرنده (همای همایون) نام برکتاب نظم‌ایدوب سلطان بایزید دورینك آخرلرنده فوت اولمشدر. غایتده رنکین اشعاری ومخیل کفتاری واردر. طرز نغزی زمانمزده مقبول ومطبوع اولان اسلوب مرغوب اوزره واقع اولمشدر . عجب بودرکه بوقدر نظم پاك وشعر سوز ناکله شهرت بوله‌مامشدر. ومحل اشتهار ایکن مظهر اظهار ایتمه‌مکین دیوانی عنوان بولوب معلوم ومشهور اولمامشدر . بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

طکلمك هرکیجه شمعه یاندیغن پروانه‌یی قویمق اولمز برآزاده اود ایله دیوانه‌یی

(مطلع)

لبك ایتدی دوا ایتدی کوزك خسته بنی بالله ای عیسی نفس یا سون اولسونمی سنی

ربوده و آلفته‌سیدر. منظومات فرسی تمام تتبع ایتمش، طریق نظامه مجد وطالب ومثنویاتی اشعارینه غالبدر . زبان ترکیده جواب پنج کنجی وطبع دربار وکهر سنجی واردر . بو برقاچ ابیات پرفسون حکایت لیلی ومجنوننندندر :

(مثنوی)

سنبللری سایبان لاله ‌ تر غنچه‌سی پرده دار ژاله
زلفن زنخه ایررمش اول‌ماه ‌ صان سایهٔ یوسف واب چاه
یا عارضیدر لطافت آبی ‌ کویا ذقنی آنك حبابی

وبو برقاچ ابیات رنکین دخی حکایهٔ خسرو وشیرینندندر :

(صفت کوه پرشکوه)

مکر وار ایدی اول‌صحراده برکوه ‌ دل عاشقده صانکه داغ انبوه
صانه‌سك فرق فرقد پایه‌سیدر ‌ سپهر لاجوردی سایه‌سیدر
زحل سنك سپهدر دامنده ‌ فلك دور ایده‌من پیرامنده

شعرله اولقدر مشتهر واشعاری چندان شایع و منتشر دکلدر . بومطلع آنك کویا که حسب حالی وشاهد مافی‌البالیدر :

(مطلع)

چکم بغریمه بن دلبریالن یوزلوکبی آنی ‌ اکرچه قصدینه کلسه نکارك تیغ عریانی

(وله)

اولدکده بوبن خسته‌یی اشکیله یوسونلر ‌ جانانه کذار ایتدیکی یولارده قوسونلر

(وله)

طوپطلو حرف جنوندر نامهٔ اعمالمز ‌ ای کراماً کاتبین معذور طوت احوالمز

جلال چلبی

استانبولدندر. پدرلری محن موالیسندن وکندی عصرینك اهالیسندن

جلیلی بروسوی رحمة‌الله علیه

سلطان بایزید دورنده کلمشدر. بوفنده اولقدر بضاعتی واشعارینك چندان شیوع وشهرتی یوقدر . بوایکی بیت مشهور آنکدر :

(مطلع)

ینه بردرزی کوزل سودی کوکل پاره‌سی چوق
رشتهٔ زلفنه باغلو یلر آواره‌سی چوق
بیکدن آرتق وار اوله شمدی جلیلی سورونن
یوزی، استاری بلورسز یلر آواره‌سی چوق

جلیلی ادرنه‌وی رحمة‌الله علیه

حرفتده پنبه دوز وشعری پرسوزدر . سلطان سلیم دورنده نقل ایتدی . بوشعر مشهور آنکدر :

(شعر)

آه کیم غربتده قالدم برنکار اکلر بنی — چوقدن ایلردم سفر اول شیوه کارا کلر بنی
ایتلر ملهمدم اول کیتمه قپومدن دیر بکا — پونجه یلدر دوستلر اول اعتبار اکلر بنی
دوشه‌لی دل زورق کرداب عشقك بحرینه — ها بوکون یارب دیو بوروزکار اکلر بنی

جلیلی ازنیقی

تحصیلدن تقاعد ایتمشدر . شوریده حال ودیوانه رنك کشیدر . تألیف وتحریره اشتغال کوسترمش علم ومعرفت آشفته‌سی وفضل وکمالك

دکل . کتاب مرقومده کندولر مفاخرةً نتایج طبع شریفلرین مدح ایدوب شعراء رومك سر آمدلرین قدح ایتمشدر :

(مثنوی)

شولرکیم ترکی دیلده شهرتی وار — بری شیخی، بری احمددر ای یار
اکر شیخیدر انصاف ایله بالله — سخنورلکدن اولمش کرچه آکاه
فصاحتده ولکن کاری یوقدر — کلامینك غریب الفاظی چوقدر
اکرچه واردر احمدده ظرافت — بولنور سوزلرنده هم فصاحت
بلاغتده ولی ماهر دکلدر — کلامك ربطنه قادر دکلدر
سوزینك حسنی واردر آنی یوقدر — نقوش دیره بکزر جانی یوقدر

وبو ایکی بیت مثنوی دخی اسامیٔ بروجه متعلق معشوقه‌سی وصفنده اول کتابدندر :

(مثنوی)

نکار تیر مژکان، قوس ابرو — مه عقرب ذوائب، سنبله مو
بت جوزا کم وخورشید ایام — اسد چشم وحمل دم، حوت اندام

(مطلع)

ای خط رخسار، یار اود ایلدی یبرك سنك
بویله کوندن آشکار اولدینی تزویرك سنك

(دیکر)

کون یوزنده زلفنی اول مه کرهکیر ایلمش
بر کموش قندیله کویا مسك زنجیر ایلمش

(بیت)

طوتان براولو دامنن اولز دیومحروم — الدن قومه‌دی دامن کهساری بنفشه

دنیایی کندویه حرام ایدوب نفسیله عداوت ایتمش ایدی . ومشاهده ایچون مجاهده طریقنه کیتمش ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

نیچه برنفسه‌اویوب بوسکه سکبانلق‌ایدم یریدر فقر وفنا ملکینه سلطانلق ایدم

« تقرب الی‌الله بعداوة نفسك » موجبنجه بومثنوی‌دخی خوب واقع اولمشدر :

(مثنوی)

نفسك‌ایله عداوت ایت هرکاه تا اوله سك مقرب درکاه
هرکه‌نفسیله دشمن‌اولدی‌اول بولدی قرب‌حضرت‌حقه یول

جعفرچلبی رحمة‌الله علیه

تاج بك‌اوغلی دیمکله معروف وعلو نسب وکمال حسبله موصوفدر. مرحوم سلطان بایزید وسلطان‌سلیمه نشانجی‌اولدقدن‌صکره قاضی‌عسکر اولمشدر . مناصب عالیه ومراتب معالیه برله رفعت وعزت بولمشدر . نسل عثمان ولایت رومه متصرف اوله‌لی نشانجیلق مقامنه آکه نظیر کلمه‌مشدر . فن نظمده حسان دهر واسلوب نثرده سحبان عصرایدی. سائر فضائلدن فضله مکمل دیوانی وهوس‌نامه نام برداستان دلستانی واردر. کندی قریحه‌سندن صادر اولمش خاصه ایجادی وهوای جوانیده حسب حالدن اختراع وایرادیدر. برکتاب بلاغت‌نصاب وبرنظم سحر انتسابدرکه من‌مطلع الی‌مقطع الفاظ عجیبه ومعانئ غریبه ایله ابیات پرنکات وصنایع بدایع وعبارات واستعاراتدر . تعریف آخره محتاج

جامی رحمةالله علیه

مغنیسادندر . پادشاهمز دورنده نقل ایتدی . علم خطوطده یاقوت ثانی وفن نقشده مانندمانی ایدی . عاشقانه اشعار دلکشاسی ومثنویدن وامق وعذراسی واردر. بومطلع مشهور آنکدر :

(مطلع)

خسته‌در کوکلم کل‌رخسارك ایلر آرزو تشنه‌در لعل شکر کفتارك ایلر آرزو

(وله)

هجران اودینه دونه‌دونه دل کباب اولور کوزیاشی قطره‌قطره چکیده شراب اولور

بو برقاچ بیت وصف شمعده قصهٔ وامقدندر :

(مثنوی)

اریر نار بلاده جسم و جان ایدر کوینکلری شرحن زبانی
ینارکیم روشن ایده هرآرایی نه‌حاصل روشن اولز پیش بابی
یاقار فکر آتشینه رشتهٔ جان ویرر اغیاره‌نفع، اوزینه نقصان
وفا اومار هر ادنا و اخسدن ویرر جان باده هربارد نفسدن

جامیٔ رومی رحمةالله علیه

قسطمونی دیارندندر . ولایت عجمده چوق سیاحت ومشایخ کباردن نجه عزیزلری زیارت ایدوب حضرت شیخ جامی‌یه خدمت ایتمش وارادت کتوروب آنلردن اولمشدر . دائم الدهر اعتکاف وعزلت اوزره اولوب زوایای مساجددن غیری یرده تمکن ایلمز ایدی . وفوائد خاموشیله عمل ایدوب بیکده بر سویلمزایدی . لذائذ

بری دیکله‌مز وایشتمز ومقابله‌سنده احسان و استحسانٔ لازم کله دیو اصغا واستماع ایتمز .

(نظم)

لازم کله دیو لطف واحسان ایتمز سوزك استماع و اذعان
اصغایه سوزوکی منت ایلر بر قوری پسنده ظنت ایلر
طوتماغه کتابتن حسابه برکز نظر ایلمز کتابه
ایدر که همان یهودی کاسه آنك دخی ماکیانی اولسه
دیمه آنی که بوهیچ دینورمی اول دیرسه که معرفت دینورمی
عرفانیله اهل معرفت دور دجاجه ایله یهودی منظور

وباجمله مذکور سابق البیان امرا بیننده شهنامه وخمسه تتبع ایدر صاحب کتاب ودیوان ایدی . اشعاری وسط مقوله‌سیدر. بو مطلع آنکدر :

(مطلع)

ساقی پیاله‌صون که فلك بی‌امان ایمش اول داخی دلبرم کبی نامهربان ایمش

(وله)

درون دلدن ایدر درد ایله نای جهان بزدن تهی قالسه کرك وای

وبوایکی بیت دخی قصهٔ یوسفدن وصف عصمت ذلیخاده خوب واقع اولمشدر :

(بیت)

یوزینی کورمه‌مش چشم مخنث کونش کورمزدی اولماسه مؤنث
دو پستانی حبابی عین کافور برینی کورمه‌مشدر سینهٔ حور

(وله)

بن اودرزی کوزلك اسکیدن آواره‌یم اولدم ایکی یقا اسی او بیچاره‌یم

فی حرف الجیم

چاکری رحمة الله علیه

امرادندر . سلطان بایزیدخان سنجاغن چکردی وقول جنسندن اولدیغی مناسبتله چاکری تخلص ایدردی . مسموعدرکه مذکورك جوانلغی زماننده تزله زحمتندن صقالی بی‌وقت آغارمش : اول دخی غم ریشندن دلریش اولوب صقالنه بویه چالارمش . سلطان بایزید برکون سؤال ایلرکه « بونوری نیچون ظلمته تبدیل ایدوب رنکنی تغییر ایدرسك وآق صقالك یوزینه قره چالوب مجرملر کبی تشهیر ایدرسك؟ » دیمجك «دولتلو پادشاهم ! بوچاکر بی‌اشتباه یاشم بیلورم . صقال یلان سویلر . کرچه صادق کورینور اما کذب صریح ایلر . بو سببدن بن دخی یوزینه قره چالدم وتشهیر وتحقیر ایدوب انتقامم آلدم » دیو اول خطاب واجب الجوابه جواب ویرمجك بومزاج مزاج پادشاهه خوش کلوب واول مرد سخن آفرینك طبع سخن آفرینه هزار تحسین وپسند واحسان فراوانله ترفع وترقی ارزانی قیلدیلر . مکر اول زمانده نکات ولطائفه رغبت ونکته کوی وسخن کذاره رعایت وار ایمش . برنکتهٔ لطیفه بر منصبه سبب اولورمش . وبر بذله کوی برلطیفه ایله برمرتبه بولورمش . شمدیکی حالده بیك باب پرنکته ولطیفه یوز جلد کتاب ایتسك اعیان زماندن

(مطلع)

الا ای نارون رفتار و سرو شاخ بالا قد
بنفشه‌زلف و نرگس چشم و گل رخسار و سمین خد

ثنائی رحمة‌الله علیه

قسطمونیدن ، اهل جهت قسمندن سلطان محمد دورنده گلش و جامعده معرف وصاحب تعریف اولمغله بو مناسبتله ثنائی تخلص ایتمشدر . غایتده لغوی وفارسیدان وخوانندهٔ خوش الحان ایدی . والحان و آوازده پردهٔ نغمه پردازی قوت جان وجنان ونجه صاحب نفسلر نفس نفیسی یانندہ ناساز ولحان ایدی . اما فن شعرده چندان قدرتی وایجاد وتصرفده جودت طبیعتی یوق ایمش. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

خدکه بکزه‌میدی کله کیم دیرلر ایدی زلفکه بکزه‌مسه سنبله کیم دیرلر ایدی

ثیابی رحمة لله علیه

مرزیفوندن ، خیاط طائفه‌سندندر . بو مناسبت ایله ثیابی تخلص ایتمشدر . امی وعامی ، ساده دل کمسنه ایدی . اما طبیعت شعریه‌سی بد وقوت نظمیه‌سی کد دکلدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

الفلر سروه رنکین کل کبی سینه‌مده داغم وار
محبت سبزه زارنده یینه بر تازه باغم وار

اوائلنده کلش ایدی . طالب علم وصاحب حلم، مؤلف متن شیوه ومصنف فن عشوه ایدی .

(بیت)

وفاده مهر انور کبی ماهر جفاده مرصافی کبی قاهر

اسمی وحسنی جهتندن وارث حسن حضرت یوسف اولمغین یوسف ثانی دینیلور ایدی . حق بودرکه کمال جمالده غایتده کوزل وکوزللکده یوسف کبی بی بدل ایدی . بلکه حضرت یوسفدن صکره نقاش فطرت قلم قدرتله اول نقش ملاحتده برتصویر زیبا و پیکر غرا دخی تحریر وتصویر ایتمش دکل ایدی . عاقبت عشاقدن بری اول حبیب دلفریبی رقیب ایله کوروب تیرجفا جانه وکارداستخوانه ایروب جانی آجیدیغندن جاننه قیوب اول چشم قتالی قتل ایتدی. وکندی دخی حسرت وفراقه ودرد افترافه صبر وتحمل ایده میوب آخرته آردنجه کیتدی . بوشعر آنك اشعارندندر :

(شعر)

دلربالر دلا بنم نه‌مدر نور دیده‌م ، سرور سینه‌مدر
دانه دانه‌مژه‌مده قطره‌لشك سبزه‌لر اوزره صانکه شبنمدر
عالمك غایتی المدر بیل آدمك آخری‌ده بر دمدر

بویت دخی آنك سرو ردیفلی برقصیده‌سندندر :

(بیت)

ای باغبان اولسه توقاردی سوزم بودر باغ جهانده قدی کبی مشکبار سرو

وبومطلع دخی آنك لعل لآلی بارندن ودرج دهن کهر نثارندن صدور ایتمشدر :

مثابه‌سنده شهود ایدوب فضل‌الله حروفینك بو رباعیسن دستور عمل واحسن موقع اجل ایدنمشلر ایدی :

(رباعی)

درمطبخ عشق جز نکورا نکشند　　لاغر صفتان زدست خورا نکشند
کر عاشق صادق زکشتن مکریز　　مردار بود هرآنکه اورا نکشند

سلطان بایزید دورنده اول طائفهٔ پرشقاقك کیمنی آب تیغله اغراق وکیمنی آتش ردیله احراق ایتدیلر . بو مطلع ممنوع آنك ترهاتندن وجملهٔ کفریاتندندر :

(مطلع)

صوفی قلندر اول کل قازیت صاچی صقالی　　سکا بوبر طوزاقدر کیدر بوقیل وقالی

(وله)

ابله اوله صوفی ویرمه نقد عمری نسنه‌یه
کوزك آچ دیدار وجنت، حور وغلمان بونده‌در

وبومطلع فارسی دخی تعریف اسرارده آنك کفتار ناهموارندندر :

(مطلع)

حبة الخضرا که برکنف عارفان جا کرده اند
ازخیال او هزاران نکته پیدا کرده اند

فی حرف الثاء

ثانی رحمة الله علیه

رومیدر . استانبولده متوطن اولمش وسلطان بایزید دورینك

(ایضا)

اولور بلبلرك محبوبی کلشن کلاغك جیفه، مقناطیسك آهن
نیه کیم میلك اولسه قدرك اولدر ریاده قاله کیم اخلاصه بولدر
بهر حال آنی ایستر جان عاشق اولور میلینه و عشقینه لایق

تمنایی علیه مایستحق

قیصریه قربندن برقلندری و آدم اوت کبی بیتر واوت کبی یتر دیین کفرکویلرك بری ایدی . علم حروفه ومذهب تناسخه متعلق کتابلر جمع ایدوب یانه خیلی زنادقه وملاحده لعن الله علی حده مجتمع اولمشدی .

(نظم)

مذهبی اسلامی یوق بر قاچ نفر تورلاقلر
لعنتی و بدعتی شیطان ایله اورتاقلر
چون لباس شرع ودیندن عور وعریاندر بولر
ترك وتجرید اولدی صانمه‌ك برنجه چیلاقلر
هیچ بریسندن دکللر یتمش ایکی ملتك
جمله‌دن مردود و خارجدر بو قوم عاقلر

آدم عالم کبری ومظهر خدادر دیوب :

ای صنم سن مظهر الله‌سك نسخهٔ جمله کلام الله‌سك

دیو کوردکلری محبوبه سجده ایدرلرایدی . وسجده‌لرك سهو ایدوب طریق ابلیسه کیدرلر ایدی . واول کروه کمراه نعوذ بالله مذهبلرین وسعتده، جمیع محرماتی حلال ومباح بیلورلرایدی. وجمیع کتب منزله‌یی توجیه بی‌وجه ایله شکل انسانده بولورلر ایدی . نسبت مذهب رفض اوزره اولمکی و اول اعتقاد فاسد اوزره جان ویرمکی مراتب شهدا

ترابی رحمة‌الله علیه

شهر قسطمونیدن، شیخی معاصرلرندندر. مجذوب صورت، ولی سیرت، عارف وعاشق کمسنه ایدی. اشعارین خانقاهلر دارینه وعمارتلر دیوارینه یازاردی ومقابرده یاتوب بیابانده کزدی. هرسویه‌که کذر ایدردی یر یوزنده متحرك اولان مورچه‌لره باصمقدن حذر ایدر ایدی. بومطلع آنکدر:

(مطلع)

ایردیکك صوقه دیلکله یوری زنبورکبی خاك راه اولمکه یوزك یردهاوله مورکبی

وجمیع مؤمن وترسایه وکبر ویهودایه حضرت حقك مظهریدر دیوب برنظرله نظر ایدر ایدی. وبرکسی ادنا وحقیرکوروب آزرده‌دل ورنجیده خاطر ایتمکدن حذر ایدر ایدی. بو بیت کویا که حسب حالی وشاهد احوالیدر:

(بیت)

وارمیدر برسر خدادن آنده‌که سر اولیه
کافر ومؤمنده ای‌دل کورمه برشخصی تهی

(وله)

کل ای عارف کوکل ویرمه فنا دنیای غداره
اکر شهباز وحدتسه‌ك چوکرکس قونمه مرداره

شعر مناسب این محل

ای کوکل ایلمه کل دنیٔ‌غداره هوس پاکارایلمدی چونکه بومرداره هوس
ریشخندینه کوکل ویرمه صاقن دنیانك ایتمه‌هرجاییدر اول‌شوخ‌ستمکاره‌هوس
سنی دهر آلدامسون دلهٔ مختاله کبی قتی سحاره درر ایتمه بومکاره هوس
جانکی آتمه اوده حرص‌وهوایه اویون ایتمه پروانه‌کبی یانمق ایچون ناره هوس
ای لطیفی قو جهان جیفه‌سنی زاغلره بلبل کلشن قدس ایتمیه مرداره هوس

فی حرف التاء

تابعی رحمة الله علیه

شهر استانبولدن، اهل قلم قسمندن وبو دور شعراسندندر. خوب طبیعت شعریه‌سی وسلاقت نظمیه‌سی واردر. مسیحینك (شهر انکیز) ینه بوندن یك کمسنه نظیره دیمه‌مشدر . بومطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

آلتون قلم مثال بوآه شرر فشان یازدی سما صحیفه‌سنه سورهٔ دخان

تاجی رحمة الله علیه

نشانجی جعفر چلبی‌نك پدریدرکه سلطان بایزید خان اماسیه‌ده چلبی سلطان ایکن دفترداری ایدی . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

کوز یاشلی کوکل زلف پریشانلر ایچنده قالدم قراکو کیجه‌ده بارانلر ایچنده

« العبد یدبر والله یقدر » مضمونجه هردانا وتوانانك حسن تدبیری طبق تقدیره مطابق ووفق قضا وقدره موافق اولمق کرکدر ، تاکه تدبیری منتج ورأیی مفید اوله . اول مضمونده بومطلع دخی آنکدر :

(مطلع)

باشه وارمز کیمسه‌نك ایشی دلا تدبیرله اول موافق اوله اولده مکر تقدیرله

قلاب صالمش ومحبوب محبوب پیکر مثابه‌سنده بوحسن خلقله خلقك کوکان آلمشدی . قطعا قلبنده غلظت وطبعنده خشونتدن اثر اولمیوب برکسك وضعنه مغبر ونزار اولمز ایدی . ووسعت اخلاق وسکون‌صبر وثباتی برمرتبه‌ده ایدی‌که تهور وحدت محللرنده اصلا ذات نیك‌نهادینه خشم وخشونت وعنف ورعونت عارض اولمیوب واشخاصك حرکات ونکاتندن دلکیر ورنك پذیراولمیوب برفرده کدورت وبرودت اصدار واظهار قیلمز ایدی . وحین ملاطفه‌ده یارانه حرف آتمقدن غایتده پرهیز وایهامی شامل اولور بذله ونکته‌دن نهایتده کریز ایدر ایدی .

(بیت)

لطیف‌اولسه لطیفه خوشدر البت ولکن خارج اولمایه ادبدن

بو مطلع دخی آنکدر :

(مطلع)

دیدم یولنده جان ویرسم هی‌آفت کچر می منتـه دیدی : نه منت

(وله)

کل کوی‌نکاره وارەلم اوی بکا صوفی دنیـاده سـکا کوسـتره‌یم باغ جنانی

بو مفرد دخی آنك مفرداتندن وجملهٔ مطایباتندندر :

(بیت)

رقیب کلبی کورکه خوان وصلن یاوز ایت کیبی نه‌یر نه‌یدیرر

بهلول حافظ

شهر استانبولدن ، حفاظ قسمندن وخطبا زمره‌سندندر . اسمن تخص ایدر، خوب مجود قرآن وسبعه خوان خوش الحاندر . کلام قدیمی لفظاً ومعنیً معلوم ایدنمش معرفت اسیری وعلم آشفته‌سی کمسنه‌در. منظوم ومنثور برایکی پارچه تألیفاتی وخوش آینده وکشاده ابیاتی واردر. بومطلع آنکدر :

(مطلع)

ذره‌وش سرکشته یز مهرکدر ای مه کامز
یرده کوکده کون یوزك شوقیله یوق آرامز

(وله)

جان غمکله چیقدی جانا کرایناز سك آکا برنفس طوت آغزمه آیینهٔ رخسارکی

بیانی چلبی رحمة‌الله علیه

نفس قسطمونیدن، کتاب قسمندن، بودور شعراسندن زیرك وزکی جوان ایدی . صفحهٔ خدنده خط اثری یوق ایکن خطوط مختلفه‌یه قادر وسحر سخنده سامریٔ ساحر ایدی. اولقدر قابل شان وکامل جوان ایدی که هرسوزده برظرافت وهرسخنده برصنعت ایدوب دکه‌کره تجنیس وایهامسز کلمات ایتمزدی . وطریق مطایبه‌ده رعایت طیب خاطر ایدوب سمت فحش وهزله کیتمزدی. حسن خطابده و رد جوابده کلام لطیفن تلین وتلطیف ایدوب عذب لسانله انجذاب قلوب اخوانه

(شعر)

یار بی‌پروا دریغا غصه‌دن حالم خراب
سومسون عالمده کیمسه دلبر عالیجناب
بالله انصاف ایده‌لم یار اولدیغیچون نیلسون
ذرهٔ ناچیزدن عار ایتسونمی آفتاب
محنت اوقلارندن اولدی جسم اوکارم قفس
مرغ روحم هرطرفدن چیقمغه ایلر شتاب

(نظیره)

عارضك کوردی نکارا کندیسندن کیتدی آب
رخلرك کوردی حرارت حاصل ایتدی آفتاب
نیچه یاقدیغن کوریدی نار فرقت عاشقی
ایصنوردی آتشینه دوزخك اهل عذاب
شویله طوتمشدر شرار دود آهم کوکاری
قورقارم یاغموریرینه اودصاچه کوکدن سحاب

بو بیت دخی آنك قصهٔ یوسفده وصف ذلیخادەدر :

(بیت)

اولورسم حسنی وصفنده مبارز قلم بر پارمغی شرحنده عاجز

بهشتی واعظ

چورلو نام قصبه‌ده توطن ایتمش ، ناصح وواعظ وزیب منبرپند ومواعظدر . سائر معارفدن فضله منظوم کلماتی ومدوّن ابیاتی واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

سنبلکدن عارض کلکونکه پیرایه‌صال کوکده‌چوکان غروری آفتاب وآیه‌صال

بهشتی رحمة‌الله علیه

قارشدیرانلی سلیمان بك اوغلی سنان چلبی دیمکله مشهوردر . سلطان بایزید زمانینده بشریت مقتضاسنجه بروضع ناشایسته صادر اولوب غلبهٔ بیم و باکدن بیناك وترسناك چیقوب ولایت عجمه کیتمشدی . وآنده واروب مولانا جامی ونوایی خدمتن ایتمشدی . بعد زمان آنلر شفاعت نامه ویروب وبونك ایچون تضرع واعتذار ایدوب سهو وخطا ونسیان خاصهٔ نوع انسان وعفو ذنوب وعصیان صفت حضرت رحمن اولدیغن بیان ایله ﴿ والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس ﴾ مفهومن ایما وایهام ایدوب مومی الیه ایچون اعتذار ومعاذیره متعلق امثال وآثاردن وافر نکات وکنایات ایراد وابراز ایتمشلر

(نظم)

اساءت اهلنه سن ایله احسان قول اولور حر ایکن احسانه انسان
کوچکار کرچه صوچ ایتمك خطادر اولولر عفو جرم ایتمك عطادر

آخر اول نامهٔ نامی ومکتوب کرامی موقع قبوله واقع اولوب کچن خطا وسهوین عفو ایدوب منصبن مقرر قیلدیلر. مزبورك ترکیده خمسه‌سی ونظم ونثر اوزره برقاچ پاره رساله‌سی واردر . وامق وعذرا ویوسف وذلیخا وحسن نکار وسهیل ونوبهار ولیلی ومجنون کبی . مفاخرةً خاتمهٔ خمسه‌سنده بشنجی رساله‌سنده دیمشدر :

(بیت)

دیدم هله بن جواب خمسه دیمدی بودیلده داخی کیمسه

بوشعر مشهور دخی آنك اشعارندندر :

(دیکر)

کرم ایله شعر بنی بزم ایچره بصیری اوقیوب عرض ایدردی بزه معنیلرینی ایکیده بر
جابجا معنیلرك عرض ایدیجك مجلسده اهل دلار یوزك آق اوله دیدیلر یریر

بهاری افندی

قضات طائفه‌سندن وبو دور شعراسندن پریزدینه نام قصبه‌دندر . فن فرسده وطرز غزلده شاعر راسخ وخوب معما کشا ومورخدر. مرحوم روانی بك موتنه بومصراعی تاریخ دیمشدر : (ع) جنانده‌ن یاکه جان آتدی روانی . بوغزل دخی آنك اشعارندندر :

(غزل)

دلبر سنکین دلم بر سیمتن دلاکدر غمزه‌سی تیغندن آنك سینه یریرچاکدر
نوله حمامن صدف دیرسم که آنك اول بری بر دریکدانه‌سی صاف ولطیف وپاکدر
شویله کوزلر جاملر اخشام اولنجه آتی کیم کوزلری اول آفتابه باقمدن نمنـاکدر
کندیسی مه ، جاملرانجم ، فوطه ابرسیاه حق بوکه حمامی آنك عبرت افلاکدر
اول مهك مهرنده کاخن نارخلوت پرهوا آب کریان طاس سرکردان بهاری خاکدر

بوقطعه دخی آنك لطائفندندر :

(قطعه)

شوکیم نفسه اویوب ایتدی تأهل دکشدی عالم اطلاقی قیده
تجرد عالمینك شاهی ایکن واروب قول ایتدی کندین عمرو وزیده
تأهل دیدیکك کی در جکرده بهاری کی صاقین آلدانمه کیده

(دیکر)

دولت آنك جهانده فرد اولدی زنه آلدانمدی و مرد اولدی
نفسی حظن تخیل ایلمدی دولت آنك تأهل ایلمدی

(وله)

شول ایکی مخمور کوزلر چهرهٔ دلداره ایکی نرکس در آچلمش کوشهٔ کازاره

(وله)

کرچه کیم دیرلر جهانده عارفه برکل یتر عارفه برکل یترسه بکا یارم کل یتر

(مطلع فارسی)

تا خك پات ازنظر اهل درد رفت چندان کریست دیده که دریا بکرد رفت

مطایبه

مرحوم عجب جرب زبان وعذب لسان، خندان روی وبذله کوی، ندیم شیوه، شوخ طبع کشی ایدی. جنکلره وجریده لره ثبت اولنه جق رنکین لطائفی ولطائفه متعلق معارفی چوغدی. وخوی وخصلتده آلاجه لغندن غیری عیبی یوغیدی. مسموعدرکه مرقوم برکون مرحوم روانی یه واریر. جر قصدین ایدوب برقصیده ویرر.

روانی بك کمال کرمندن اظهار بذل وسخا وانعام ولطف وعطا کوسترووب برقاچ آچقه کوندرر. مکر کوندردیکی اچقه دخی عدده اون، آنك دخی بشی قیزل وبشی قورشون ایمش. بصیری دخی بو خصوصده غایت منفعل ومنکسر اولوب برقطعه ایله آنی مذمت وخبث خسته تهمت ایدر:

(بیت)

واردم روانی مطبخنه طعمه استیو کوردم خرابه سینی آجندن کوپك قوصر

(قطعهٔ روانی)

ای بصیری قتی کوکلی قره در شوخینك کله انصاف ایدهلم سنده برازآله جه سن
بن دیدم بو ایکیسندن عجبا قنغیسی یك دیدی بری طوکوزك آله جه سن قاره جه سن

(وله)

توبه ایتدم که ایتمه یم توبه توبه یه توبهٔ نصوح اولسون

(برغزلندن)

آلسه الینه ساقیٔ حوری لقا قدح بحث ایلر ایدی کاسهٔ کوثرله ها قدح
بر شربت ایلمش ینه لعل مذابدن غم خسته سینه ویرمکه ساقی شفا قدح
ساحر دکلمی آتشی آبیله جمع ایده آلسه الینه ساقیٔ لعبت نما قدح

(نظیره لمؤلفه)

بزم ازلده اولدی مکر آشنا قدح کایتدی بزمله دونه دونه مرحبا قدح
کازاره دوندی ینه بوکون مجلس شراب سوسن صراحی، قرمزی کل کوبیا قدح
صوقرانمسونمی مجلس ایچنده صراحی کیم یوز قیزدیروب لبکی اوپر دائما قدح
بر بوسه کی آلنجه نوله قان ترله سه طتوز طولاندی مجلسی ای دلربا قدح
طوترمیدم ال اوستنه آنی لطیفیا کر ویرمییدی کوکله صوفی صفا قدح

بصیری رحمة‌الله علیه

عجم سرحدینه قریب یردندر. سلطان بایزید زمانینده حضرت شیخ جامی ومولانا نوایی تربیه نامه سیله رومه کلمش ونوایی دیوانی دیار رومه اوّل اول کتورمشدر. اکثراوقاتن دیار رومده کچورمکین طرز شعرده ترکی عبارت ناظملری شیوه سن وروم شاعرلری عشوه سن رعایت ایتمشدر. خوش آینده خوب اشعاری وپسندیده فارسی وترکی مرغوب کفتاری واردر. بو برقاچ مطلع آنك اشعارندندر :

(مطلع)

عاشقلرینی آه او مسیحادم اولدورر بو آدم اولدوررکه مسیح آدم اولدورر

فی حرف الباء

بالی رحمة الله علیه

روم ایلنده ارباب تیاردن واصحاب نظم واشعاردندر. سلطان سلیم طاب ثراه دورنده نقل ایتدی . دیار عرب وشام وحلب فتح اولندیغی ومصر آلندیغی تاریخلرده کیتدی . پسنده قابل اشعاری وخوش آینده کفتاری واردر . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

نه لطف ایتدك بکا قهریله غرالنمه‌دن غیری
کوزلرشاهی نه‌ك کوردك تماشالنمه‌دن غیری

بزمی رحمة‌الله علیه

روم ایلندن اهل عشرت ورند طبیعت کمسنه ایدی . سلطان سلیم دورینك آخرلرنده آخرته نقل‌ایتدی . وبزمکاه فنادن عشرت خانهٔ بقایه کوشهٔ میکده‌ده جام‌الده ایکن ایاغی کتوروب رندانه‌کیتدی. بر عیاش اوباش ایدی‌که عشرتی مدام وصحبتی علی‌الدوام ایدی . بو حیثیتدن اشعاری رندانه وکفتاری مستانه‌در . بومطلع آنکدر :

(مطلع)

قسمت‌اولیجق عارف ورنده می‌وشاهد تسبیح‌ایله سجاده ویرلمش سکا زاهد

(وله)

چون ویردك‌ایا شیخ بزه توبه‌شرابه بی‌باده کبابك دادی یوق توبه کبابه

منشیان قدمایه کیتمه‌مشدر . وعبارات واستعاراتده الفاظ سقیمه وتراکیب عقیمه اختیار ایتمه‌مشدر . تعبیر واداسی روشن وسلیس وتحریر دلکشاسی لذیذ ونفیسدر . انشاده الفاظ وسلاست وشعر و مثویده لطافت وظرافت اندن آرتق میسر ومتصور دکلدر . وباجمله شعر وانشاسی ونظم دلکشاسی بربرینه غالب وسرجمله بی‌مسالبدر . اما عمر بی‌وفا وفا وا کتفا ایتمدیکی باعثدن بریسی اتمام واختتام وغایت ونهایت وانجام بولمامشدر . ﴿کل حزبٍ بمالدیهم فرحون﴾ مفهومنی مشعر ومتضمن بو برقاچ بیت کتاب حسن‌ودلدندر :

(مثنوی)

جاهلك فخری جاه ومال ایله‌در　　عارفك عزتی کمال ایله در
عشق وشوق اهلی‌وجد وحال استر　　نه کمال استر ونه مال استر
بزی کورکیم نه حالز واردر　　نه کمال ونه مالز واردر

مناسب این معنی

منصبیله افتخار ایتمك، اوکونمك جاهله　　اهل‌فضله عاردر کرچه شرفدر جاهله

(وله)

بودر عادت ازلدن اهل ماله　　که ماله میل ایدر باقز کماله

(وله)

دوندورن فانوس چرخی دود آهمدر بنم
یاندیران خورشیدی آه صبحکاهمدر بنم

وشیخ الشعراء مولانا شیخینك خسرو وشیرینه نظیره (حکایت شیرین وپرویز وروایت کلکون وشبدیز) نظم ایدوب نظمنده خوب دقتلر وخاصه تصرفلرله مفلق ومصنع بیتلر دیمشدر . خاصه‌که اول مطلع داستانلر وصفت صبح وشامده واقع اولان ابیات دلستانلر هربری اعجوبهٔ مقال ونمونهٔ سحر حلالدر . بوبرقاچ ابیات پرنکات صفت صبحده ومحل ولادت خسرودە اول کتاب سحر انتسابدندر:

(مثنوی)

مکر بر صبحدم بو زال کردون سپهرك دامنن قیلمشدی پرخون
مکرکیم وضع حمل ایتمشدی ناهید آنکچون قانانچنده طوغدی خورشید
طوغوردی صبحدم بانوی دوران برآلتون باشلو صرمه صاچلو اوغلان
چو دولت مطلعندن طوغدی اول ماه ملکلر دیدی کوکدن : زاده الله
اون‌اون‌بش‌کونده‌خسرو بدره دوندی صاچی بر بیلده لیلی قدره دوندی
ایاغن طورمغه باشلادی سروی ترنم قیلدی باغینك تذروی
دهان غنچه سینه دوشدی ژاله رخینك داغداری اولدی لاله

اما نظم نکته شناسلرینك عموماً اتفاقلری بودرکه اگرچه بونظم سحرساز طرزنده مقبول وممتازدر ، لکن ارتباط قصه‌ده قصه‌پرداز دکلدر . تکلف تخیل وتشبیه وتصنعله سمت سوق مناسبت قصه‌دن دور دوشمشدر . آخر کتاب مرقومك اتمامنه فرصت ال ویرمیوب موانع قیوددن تکمیلنه مجال بوله‌میجق اکثر ابیاتن مناسبت ومحلیله کتاب(حسن‌ودل)ه الحاق‌ایتمشدر. حقابودرکه کتاب حسن‌ودلی اسلوب انشاده طرز خاص و مقبول افاضل خواصدر . طریق انشاده طرز

آنك فضائلی حق فضلی کبی نامعدود بونك خصائلی حق لطفی کبی نامحصور
بو ویردی شرع اساسینه صدقله احکام او قیلدی زهد دیارینی عشقله معمور
شمائلی متناهی دکل چو هر بر ینك کرك بریسنه صرف اوله ماهوالمقدور
زهی مراسم جودك مربی الفضلا لوایح همك فیض بخش اهل حضور

کنجور کنجینهٔ الهی وخازن خزینهٔ نامتناهی اعنی مولانا آهی رحمة الله علیه

روم ایلنده نکه بولیدن وبوعصر شعراسندندر. بکلو حسن دیمکله معروف وفن شعرده مقبولیتله موصوفدر . شعر وانشا ایله تمام اشتهار وشهرت بولمشدر. وروم ایلنده قره فریده مدرس ایکن فوت اولمشدر. شعراء رومك ممتاز ومستثنالرندن ومتغزلان متأخرینك اعلالرندندر . شعرنده شیوهٔ حسن وسوز خسرو موجود وصنایع سلمان وخیالات کمال غیر معدوددر . الحق وانصاف بودرکه نظم وانشاسی واشعار دلکشای رنك وچاشنیده والفاظ و معانیده مقبول سخنوران عالم ومطلع کویلقده خود مقبول ومسلمدر . بو برقاچ مطالع وابیات آنك غزلیاتندن وکلمات متبرکانندندر :

(مطالع)

اوقلرك جان آلمغه تیغکله بولداش اولدیلر سینه م اوزره نُه یالاشدیلر قرنداش اولدیلر

(وله)

صاچلرك چوزسون بولوتلر رعد قیلسون ناله لر
حشره دك یانسون یاقلسون قبرم اوزره لاله لر

غایتده خوب اولمغین مرغوب معنالر وانی صنعتلر بولوردی . بوبرقاچ مطلع آنك زادهٔ طبعی وتصرف ذهنیدر :

(مطلع)

زلفکله خطـك علم وفا بخش ایدر هپ بری قره جاهل بریسی جهل مرکب

(وله)

سکا نسبت ای شـه عالی جناب یدی قله دزدار یدر آفتاب

وبویت رنکین دخی بروجه تضمین آنك ابیاتندندر :

(بیت)

ایکی دستیمی المده صیمه دستومی اوروب «طوتهم ایکی الم قالمده ایمش قالمی کرم»

قدوة الاشراف مولانا امیری رحمة الله علیه

سادات سیادت مآبدن واشراف صحیح الانسابدندر . اسم شریفلری سید محمود وکندولری ارباب فضـل و کمالدن محسـوب ومعدوددر . سـلطان بایزید وسـلطان سلیم خان زمانلرنده نقیب الاشراف اولوب پادشاهمز سلطان سلیمان سعادت بختله تختهٔ کدکده دیار فنادن داربقایه نقل ایتـدی . عالم وزاهد ومرتاض ومجـاهد عزیز ایدی . سـائر معارفدن زائد فن شعرده حسـان ثانی وطرز قصیده‌ده مانند ظهیر وخاقانی ایدی . بو برقاچ ابیات بلاغتسمات سـلطان بایزید بایزید خلقته دیدیکی قصیده‌دندر :

ایکی جهانی ایکی بایزیده قیلدی طفیل خدا قیلوب نظر لطفه هربرین منظور

بریسی عالم معنیده شهرهٔ آفاق بریسی صورت ومعنیده کون کبی مشهور

بریسی مهبط انوار فیض رحمانی بریسی رهبر اجناد غازیان غیور

شاعر ساحر باریك ادا وخوب مورخ ومعما كشادر . غایتده اینجه تخیلی ودقیق تعقلی واردر . فن معمایه نسبتی و(شبستان خیال)ء ممارستی اولمغین اكثریا صنایع شعریه‌سی طرز معما مثال و بدایع نظمیه‌سی اسلوب شبستان خیال واقع اولمشدر . شعراء عصر آرەسنده خیال خاصه قادر وایجاد وتصرفده نظیری نادر كسنه‌در . بو برنچ مطالع مخیله آنك زادهٔ طبع دررباری ونتایج ابكار افكاریدر :

(مطلع)

برشكر بدربوین مسكین ناشاد اولدورن كیم آكا نسبت دینور شیرینه فرهاد اولدورن

(وله)

استه‌ر دل بلبلی اول یوزی كلستن كلستان هركل حمرا اولورسه نعلدن بر آشیان

(غزل)

نی سن مجر میانكله نزار ایلرسك كیزلیوب راقشكك تونی زار ایلرسك
ناز ایدوب شول ایكی خالك برینی كیزنكه نازكیسك بنی اولدرمكه ناز ایلرسك
كوسترمسك ایله شول چشم وقدورافتنی عاشقه عرض جمال ایتمكه عار ایلرسك
چشم وخالن ایدوب ای زالم غدار ندنهان دار دنیایی بو مسكینه‌نه دار ایلرسك
كورمیجك خال نكاری بی آلنده روان امرینك یاشنی ای دیده بكار ایلرسك

(وله)

حسرت ابروی مسكینكله تونك قدی خمه نقطه قویمش سینه‌سی اوستنه آنك داغ غم

انوری نورالله قبره

سهر استانبولدندر . فضائل مكتسبه‌دن بی بهره وامیلك وعمریت ایله پرسهره شاعر بالطبع ایدی . شول قدر امی ایدی كه انی طوغرو اوقدن وكتی اكریلكندن بیلوردی . امّا طبیعت نظمیه‌سی وسلاقت شعریه‌سی

مسموعدر که سلطان بایزید خان اماسیه‌ده چلبی سلمان ایکن مشارالیهه واسطهٔ فضل وکمال ایله تقرب حاصل ایدوب مجلس خاصنه واران جملهٔ خواصندن بری اولمشدی . وشرف حسن التفات شاهی برله خیلی اعتبار بولمشدی . قدیم‌الزماندن مقرب سلطان وصاحب‌فضل وعرفان اولنلر محسود اقران اولمق مقرر اولدیغی باعثدن اخوان حسد مزبوری درگاه پادشاهیدن منع ورد ایچون خار وخس نفاق وشقاق ایله طریق مناسبتی سد ایدوب قرب حضور شهریاریدن مذکوری دور دوشورلر وپیرایکی دمنده زجاج دل نازك مزاجنه سنك جفا ایله انکسار ویررلر. بودخی مذکوره‌یی عرض ایتمك قصدیله حسب حالن برقصیده‌یه درج ایدوب صنایع بدیعیه‌دن چوق صنایع خرج ایتمشدی . بوایکی بیت اول قصیده‌نك مفتتحندندر :

(بیت)

مژه‌ك تیرینه جان آتمق هدف دولت نشانیدر
ولی بن کبی خاکینك اول دولت نه‌شانیدر
یتر دوشدم ایراق اوق کبی قربان اولدیغم رحمایت
خم ابرولرکدن کیم ید قدرت کمانیدر

بو بیت دخی کندونك انفعال وانقباضنی مشعر اول قصیده‌دندر:

(بیت)

زمانده بوشاهك چاپ تصرفدن الك لی چرخ
بیقارلر پیرایسه‌ك کوکلت یکتلك عنقوانیدر

امری چلبی

ادرنه‌ویدر. بودرشعرا سندن وعمایرسلاطین کاتبلرندندر. زمانه‌ده

مصایبه

مذکورك حالت فقرله عجب عزلتی وانزواسی واردی وقناعت وفراغتله غریب غناسی واستغناسی واردی . بوقدر فقر وفقه ایله بی‌طاقه ایکن اکتساب ذات وارتکاب مذلتدن ایسه مرد صاحب حمیته کوشهٔ قناعت وپیغوله‌ٔ مجاهدتده نفسه‌صبر وجانه‌جبر ایتمك اولی واحرادر دیو برکیمسه یه عرض احتیاج ایدوب باش اکمزدی . ودرکاه حق‌قویوب درمیر ووزیره واران‌سائلر یانده منقر دکمزدی . واول کبر وغرور ایله مدهوش‌ومست ودنیای‌دنی ایچون اکابر پرست اولنلری کوروب بوقطعه‌یی اوقوردی :

(قطعه)

قطرهٔ آب کنده یك دو سه روز درکس کنده‌را مقام کنند
و انکهی سر برون کند زانجا ملك ومیر وخواجه نام کنند
سك برآن قلتبان شرف دارد که بدین عز ونان سلام کنند

آفتابی رحمة‌الله‌علیه

اماسیه‌دندر ومشاهیر شعرادن واعیان فصحاندر . رنکین اشعار ایله‌مرتب دیوانی وعذوبت‌الفاظله شیرین‌بیانی واردر . بومصرع مشهور آنکدر :

(مصراع)

ینه دیش‌یاره‌سی‌وار سیب زنخدانکده ینه شفتالو یمشار کبی ایسه‌انکده

(وله)

دله کیم‌سوزاوله‌نی‌کبی نفسدن بیلور خانه‌نك‌شیشکی اچنده‌کی سسدن بیلور

اکثریا اشعاری تصوفه متعلق کلمات و سید نسیمی طرزنده مواعظ و النهایاتدر . معناده جاودان نامه ابیاتنه مشابهتی وفضل الله کلماتنه مطابقتی واردر . بو سببدن زمانه درویش مشربلری وموالی مذهبلری سابق الذکره فضل الله ثانی وسر سید نسیمی دیرلر. بوشعر آنك اشعارندن وجملهٔ کفتارندندر :

(شعر)

وجود مطلقك بحری نه موجی کیم ایدر پیدا
انا الحق سرینی سویلر اکر مخفی اکر پیدا
معادندر قو اشیا ایدر اوز کندی ذاتندن
کیمیسی سیم وزرظاهر کیمی سنك ومدر پیدا
بو باغك کر حقیقتده صون بر باغبانی بر
ولی اولمش حقایقدن نیجه یوزبیك شجر پیدا
نظر قیل نوع انسانه کیمی زهرو کیمی شکر
عجب حکمت برآغاجده ارلور درلو ثمر پیدا
دیزیلیر نیجه بیك ایشلر بوزیلور نیجه جنبشلر
نه کار بوالعجبدر بو که اولماز کار کر پیدا
بوطفوز قبهٔ شش سو اچنه کلدك وکیتدك
نه کلدیکك قپو ظاهر نه کیندیکك ممر پیدا
نیجه زحمت چکر کسب کمال ایدنجه برعارف
بلی چوق قان یوتار کان ایلینجه برکهر پیدا

(مطلع)

تصور غیره قیلمه محل قلب اقدسی اصنامه مسکن ایلمه بیت المقدسی

(وله)

کل برو جان کوزینی عشقله بینا قیلهلم یار دیداربنی هر شیده تماشا قیلهلم

(وله)

بنم سروقباپوشم قوخاك اولسون یولکده تن دلی یم بن بنم روحم یاراشمز بکا بیراهن

(بیت)

ای سریر ملك عشقه خان اولان سرور دده
جمله اسرار و رموزه منبع و مظهر دده
ملك اسقناده منلك یوق ارنلر جانیچون
عالم اطلاقدن کچرچه دم اورر هر دده
بو یالانجی پیرهزن دهرك یوزینه باقمیان
تکیه کاه وحدت عالمده کرچك ار دده

لطیفهٔ اشق قاسم باسحق چلبی

جهانده ایکی هرکز اوتوتمز آدم اسق بوایکی ایده‌وز بزده سکا آدم اسق

نثروفنونك اکثرنده کامل وراسخ اولدقدن غیری خزب مورخ ایدی . شهر ادرنه‌ده دارالحدیث کندولره توجیه وتفویض اولندقده مفاخرةً بومطلعی تاریخ دیمشلردر. هربرفقره‌سی برتاریخ واقع اولمشدر:

(مطلع تاریخ)

عالم واهل تفسیر روشن فقیه آفاق الله نه‌مستحقدر دارالحدیثه اسحاق
۹۳۳ ۹۳۳ ۹۳۳ ۹۳۳

دار الحدیث کیبی یره مدرس ارلدك لازم دکلی تاریخ دارالحدیث اسحاق

اصولی رحمة‌الله علیه

روم ایلنده واردار یکیجه‌سندندر . علومی فروع واصولی ایله تتبع ایدوب طریق تصوفده تصفیهٔ باطن و تزکیهٔ نفس ایچون مصرده شیخ ابراهیم کلشنی حضرتلرینه ارادت کتورمشدی ونفسك آرزو وهواسنه‌یلمکدن کچوب کوشهٔ عزلتده وکنج فراغتده اوتورمشدی .

اگرچه مطلع مرقوم مرحومه اسناد اولنور و آنك اشعارندن عد اولنور . لكن بوفقر واحقر آنلردن بولفظله اشتدم و بووجهله حضرتلرندن استماع ايتدمكه بومطلعك قائلی نامعلوم وشاعرينك اسمی ورسمی عالمده معدومدر ديو بيوردیلر . كمال پاشا زادهايله توارد واقع اولمش دينه وجود ويرميوب سوزيله آغزينه اوردیلر . اما مطلعدن ماعداسی بزمدر ديو اقرار واعتراف ومطلع مذكورك نادرهٔ ابيات غريبه ايدوكنه تمام انصاف ايتديلر .

(وله)

زادمز غصه وغمه دردو بلا راحلهمز چكيلوب كعبهٔ كوينه كيدر قافلهمز
باده كيم نوش ايدرم آيری دوشوب يارمدن قطره قطره دوكيلور ديدهٔ خونبارمدن

مرحوم غايتده شور وشوقی غالب ودرون دلدن مصاحبت محبوبه طالب نازك حريف ورند ظريف ايدی . هرقندهكه برمحبوب اولسه كيمسه بيلمزدی كه نيلر نهايدردی وباجمله پری رخسارلر تسخيرنده سحر ايدردی . عمری اولدقجه عالم تجرده ميرمجردان وسرحلقهٔ رندان اولوب بيك زن زيبای پرزر وزيوردن بردلبری وصددختر دوشيزهدن برمحبوب سيمينبری هزار كره يك كورردی وكوردیكی چشم بيمارك عالمسوز شكستهمی اولوب بر ايكی جوابنه اولوملو خسته كبی جان ويررردی .

معلوم ومشهوردركه مذكور غايتده شوخ مشرب . مزاح كوی وكشادهطبع وخندان روی ايدی . شهرادرنهده اشق قاسم ديمكله معروف اولوب متقاعد اولان ملايه ملاطفه يوزندن اشقلر اصطلاحنجه بو برقاچ بيتی ديوب كوندرمشدر :

(ابیات)

فرصت الویرمشیکن وقتی غنیمت بیلهلم عمرمز حاصلی مهر و محبت بیلهلم
هرعزیزك آیاغی توزینه یوزلر سورهلم کر قبول ایلرایسه آنی سعادت بیلهلم
هر دنی منقی چکمیهلم نفسه اویوب دونلر منتی نفسه دنائت بیلهلم

وبونکته دخی کردون سفلهنواز جاهله جاه وناز واهله ناله ونیاز ویردیکی مشعر آکا اسناد اولنور :

(بیت)

مدیله سیمی مرد نادانك دانهسی یوق اکنده دانانك

(ایضا له)

بوریایه صاریلوب صحراده دتررنی شکر کل پیازی کورکه قت قت آرقهسنده جامهسی

قدوة العلماء فی الافاق مرحوم ومغفور مولانا اسحاق علیه رحمة الملك الخلاق

اسکوبیدر . علمانك شعراسندن و شعرانك فضلاسندندر . پادشاهمز دورنده شام قاضیسی ایکن فوت اولمشدر . وسائر فضائلندن قطعه فن شعرده دخی کمالیله کامل اولمغین شیوع وشهرت بولمشدر . اشعاری خوش آینده وساده وعاشقانه وکشاده اولدیغی بودرکه اثنای مصاحبتده محابیله کندینك حسب حالن ومراد مافی البالن نظم ایتمشدر . بو برقاچ مطلع آنك زادهٔ طبع لطیف وتصرف ذهن شریفیدر :

(مطلع)

بوچشمم چشمه سارینك عجب خونین آقار یاشی
مکر وار ایسه اول عینك جکر داغندهدر باشی

چیقار شاخ اوزره میوه اولیجق خام ایدر پخته اولسه خاك اوستنده آرام

احمد رضوان رحمة‌الله علیه

امرادندر . ادرنه ده توطن ایتمشدی . بو دورده فوت اولدی . عرصهٔ سخنده باشقه باشنه سنجاق چکرایدی . کرچه زعمادن ایدی، اما کندی اعتقادنجه امیرالکلام کچردی . قصاید واشعاری حددن بیروندر، اما مجرد برکلام موزوندر . الفاظ نظمیه‌سنده اصلا حلاوت وتعبیر واداسنده هرکزملاحت یوقدر. دفتر ودیوانلنك آب‌روبی وجملهٔ ابیات واشعارینك یوزی صوبی بوبرقاچ بیتدر :

(ابیات)

نار شوقکله جهنم اودی یاندرمز بنی تشنه‌یم که یدی دریا صوبی قاندرمز بنی
یاتمشم کهفیله غار وحدت ایچره خوابده شویله‌کیم غوغای محشر قوپسه‌اویاندرمز بنی
کی صافین عاشق اینانمه زاهدك افسونه بیك کرامت کوسترسه هیچ اینماندرمز بنی

زاهری نورالله قبره

شعراء رومك قدماسندن و ارباب نظمك فضلاسندندر . مولدی آق‌شهر اولوب اسمی نورالدین اولدیغی مناسبتله (ازهری) تخلص ایتمشدر. مراد خان غازی دورنده وشیخی واحمد عصرنده کلمشدر. فن شعرده معاصرلرینه نسبت وسط الحالدر. کرچه سوزده رنك وتصنع صورتن کوسترر اما معنی‌ده ساده مقالدر . بو ابیات آنك اشعارندندر :

احمد بك رحمة‌الله عليه

دوقه دين اوغلمرندن، بو دور شعراسندندر. طور دارات وعرف واضافات قوللانير آغيرسپاهى وزعاماته متصرف سنجاق پايه‌سنده بندهٔ شاهى ايدى. جهان فانينك فناسن مقرر و دنيانك كذران مهرانوردن اظهر بيلوب مصاحبت خلقدن فرار وملازمت ميروملوكدن عار ايدوب كنج فراغتده انزواو عزلت اختيار ايتمش ايدى. وضع ووقاردن وعلوفه وتيماردن كچوب توجه وتوكل طريقه كيتمش ايدى. فقر وفنايه متعلق اشعارى وطريق حقيقته مناسب وملايم كفتارى واردر. بوشعر آنك اشعارندندر:

(شعر)

زين ايتمك ايچون جنته انسان ايلدرلر — قولاوغه اكا حور ايله غلمان ايلدرلر
جان يوسفنى مصر وجودكده بياورسك — كنعان ايلينه آديكى سلطان ايلدرلر
واعظ بزى قورقتمه جهنمده اوداولماز — ياناغه اودن هر كشى بوندن ايلدرلر

بوبرقاچ بيت دخى درويشلك طريقنده هركسك جور وجفاسنه وقهر واذاسنه تحمل وصبر ووقت حدت وغضبده نفسه جبر ايدوب نوع انسانك اسائتنه انسانيت ايتمك خصوصنده آنك مقالاتندندر:

(نظم)

هركيم بزه طعن ايلرايسه جنس بشردن — حق صاقلسون آفى ديلرم خوف وخطردن
كيم غيبتمز سويليوب ايلرسه مذمت — يارب پرايت اغزينى آنك شهد وشكردن
كيرياه بزه كين ايدنه بارى تعالى — ايتمانله شفقت ويره وسورمه يه دردن

مناسب اين معنى

چو اصلك خاكدر اولماغل آتش — ملك سك اوله شيطان كيبى سركش
كشى ده صو كبى يومشق كرك دل — كاوله هر دمده آچيقليغه مائل

جهانكدن جهان روشن یاغمك غنجهٔ كلشن
نه كلشن كلشن جنت، نه جنت جنت كوثر
یوزكدر آیت رحمت، اوزكدر مظهر قدرت
نه قدرت قدرت صانع، نه صانع صانع اكبر

(مطلع)

كوزم هیچ كوردیكك وارمی حق سورهٔ طه
بنم یارم كبی فتنه، بنم كوكلم كبی شیدا

مطلع مرقوم داعیٔ مرحومك غایتده مطبوعی ودیوانده مقبول اولان بیت مصنوعیدر . اما عجب بودر كه بوقدر فضل ومعرفتله سوزلرینك معنای ایهامیسندن غافل اولوب ابیاتنده اولان لفظنك نه‌قدر معنایه شامل ایدوكن فهم ایتمزلر ایمش . زیرا مطلع مرقومك مصراع ثانیسنده «بنم یارم كبی فتنه» دیمش . لفظ فتنه بومحلده ذمی مشعر ایهام وبرلفظ قبیحی متضمن طرفه كلامدر . عرف ناسده فتنه اجناس كلابدن شول سك صغیره وجنس قطمیره دیرلر . لفظ مذكوری شعراء زمان اكثریا رقیب ذكر اولندیغی موقعلرده ایراد ایدرلر . بو بیت كبی :

(بیت)

رقیبه صدر كوسترمك دیمك اول فتنه‌یه اولو
بنم برایت قدر واه واه قیوكده اعتبارم یوق

صنایع بدیعیه‌دن بو كونه صنعته اهل عروض كلام ذوالوجهین ومشتمل الضدین دیرلر . شاعر نكته‌گذار بومقوله ذمی مشعر اولان یرلرده ونكته وایهام قصد اولنان محللرده ایراد ایدرلر . محل مدحده ممدوح دكلدر .

لطيفه

خداوند عرفاندن بری اول والیٔ ولایت نظم وانشایه یعنی مرحوم احمد پاشایه دیدی که «محل تخلصده سزده احمد دیرسز وخصوص شعرده اسمکز تخلص ایدرسز .» بو تقدیرجه کلیبولیلی احمدله اشتراك والتباس واقع اولمازمی وبو التباس واشتباه خلقه غلط اولمازمی؟ احتمالدرکه سزك کلمات طیبه کزی وانفاس شریفه کزی اکا اسناد ایدهلر» دیدکده «بنم کلمات طیبانم اکا اسناد ایتدکاری غم دکل ، همان انك مهملاتك بکا اسناد ایتمهسونلر!» دیو جواب ویردیلر .

احمد دٰعی رحمةالله علیه

ولایت کرمیاندن ومیرسلیمان شاعرلرندندر. چنك نامه آدلو منظوم تألیفی واسلوب ترسلده تصنیفی واردر « وعقودالجواهر» تسمیه اولنور. عبارات فارسی برله مشروح عربیاتدن برلغاتی وانواع بحور اوزره نظم اولنمش وافر مقطعاتی واردر . طرز غزلی طور سابق ومعاصرلرینك مترسلرینه نسبت بعضدن فایقدر . اما بوزمانده اول اسلوب مسلوب اولوب عمله کلز وکتب منسوخه کبی اول صور ایله شمدی عمل اولنماز. زیرا مترسلان زمان غایتده ظریف وصورانشاده مکاتیب نهایتده لطیف اولمشدر . شمدی اول اسلوب متروك وفاسد وطرز شعری کیفیتنه شاهددر . بو شعر آنك خاصه ابداعی ومقبول اختراعیدر :

(شعر)

ایا خورشید مه پیکر جمالك مشتری منظر
نه منظر منظر طالع ، نه طالع طالع انور

بو بیت دخی اسکندرنامه‌سندندر :

خارپشتك خارصاقلار جانی نرملك دوكر سموركه قانی

(بیت مشابه باین معنی)

جنك وصلح بی محل ناید بكار جای كل كل باش جای خارخار

وسلمان ظهیرك اكثر قصائدین ترجمه‌ایدوب وعلم طبده مسائل قانون وشفانی نظم‌ایله برمعتبر كتاب ایتمشدر . الخاصل ، نظمی اهلیتله وشعری معرفتله كوره دكلدر .

احمد رومی زید غفرانه

پدری آخیولیدن وكندی كلیبولیدندر . محل مخلصده وموضع تخلصده كاه احمد وكاه احمدی دیرایدی . زمانی زمن احمد پاشادن اقدم وخیلی مدت مقدمدر . مرحوم احمد پاشا دهاشعرله شیوع وشهرت بولمادین احمد تخلصنده اوقودقان آنك اشعاری ایدی . اما خیالات وصنایعدن خالی وعاری ایدی . بومطلع آنكدر :

(مطلع)

دون كیجه تا صبح اولنجه بر لطیف جان قوچشم
بولی اوزون یاكانی كل لعل ومرجان قوچشم

بو بیت دخی انك مفرداتندندر :

(مفرد)

باغ ارمده دیكر ایسك بر صنوبری یینه زمان میوده آخر قوزاق ویرر

آدینه حسب‌حاله مناسب برمخیل قصیده پیدا قیلور ویارنده‌سی مولانا احمدی اول‌قصیدهٔ یکشنبه‌ی آلوب ارکانه کلور . اعیانه عرض ایتدکده اعیان امعان نظرله مطالعه قیلورلر . کوردیلرکه ابیات قصیده ایله نظم کتابك اولقدر مناسبتی والفاظ ومعانیده چندان مشابهتی یوق . تبسم ایدوب «مولانا احمدی! بوقصیده سنك ایسه اول کتاب سنك دکلدر . واکر کتاب سنك ایسه قصیده سنك دکلدر » دیوب میانلرنده چندان تفاوت فاحش یوق ایکن ایکی سخن ورك کماتن بربرندن فرق ایدوب تمییز ایتمشلر .

مکر اول‌زمانك اعیان وارکانی سخن فهم ونکته دانلر ومعنی شناس صاحب اذعانلر ایمش . نته‌کیم شعراء زماندن نعیمیٔ حمیدی منظرهٔ سیف وقلمنده زمانه حاننده دیمشدر :

(نظم)

براولماز وقتنه ایرکوردك زمانی بیلور یوق آسماندن ریسمانی
اك اهلی یك کورر معنی یوزندن قاره‌اوغلان ترکیسن‌شاعرسوزندن
چوسوزفهماولمایوب‌اولماسه رغبت ایدر لابد کمال اهلی فراغت

انك کبی دملر صاحب فضلك زمان دولتی وانك کبی اولولر اهل معرفتك سعادتیدر . ومزبورك میر سلیمان آدینه‌مرتب دیوانی وحددن متجاوز تراجیع وقصائدیله اشعار بی پایانی واردر . اسلوب شعری شیخی طرزینه قریب وقدما وادیسنده فرسیدن مترجم موعظه کونه بر طور عجیبدر . بو برقاچ مطلع آنکدر :

(مطلع)

فکر ایله مبدأك نره‌دندر نه‌در معاد محم کلدیکندن اشبو مقدمه نه‌در مراد

(مطلع)

بی‌بقدر بو منزل ای احباب فتقوا الله یاولی الالباب

وبنگ بی‌نك بومسئله‌یی استفتا ایدرکه : «زید ایله‌صیامده وقت صبح کذبده فصار غبار ایتسه نه‌لازم کلور» جواب ویروب مثاب اولمسز دیر . اکر دخی ملاطفه یوزندن مطایبه قصد ایدوب قباقوشلقده قان حیران اومق لازمکلور دیو جواب ویررلر .

(بیت)

محمده لطیف ولور لطیفه لطیف اولمسه لکن لطیفی یوقدر

احمدی رحمة الله علیه

سیواسلیدر . مراد خان غازی دورنده بوی یکلرندن میرسلیمك مادح وواعظی واول عصرك شاعر پرمعارفی ایدی . اسکندر نامه‌ی مزبورك منه دیمشدر . وعلم ظاهر وباطنده آفاق وانفسی تشبیه وتمثیل ایله هندسه وهیئتدن وعلم نجوم وحکمتدن چوق معانی ومعارف خرج ودرج ایمشدر . امانظمنده اول‌قدر ظرافت والفاظ واداسنده چندان لطافت یوقدر . روایت ایدرلرکه کتاب مزبوری مذکور دیوب اول عصرك اعیان وارکانینه عرض ایتدکده چندان پسندیده کورمیوب «بوکونه نظمایله برکتابدن برمنقاحجه قصیده‌افضل واولی ایدی» دیمشلر . اول دخی بوجواب طعن آمیزدن مجروح‌البال وشکسته حال اولوب تمام متألم ومتأثر وبوحرارتدن ذاتنه برعارضه عارض اولوب مزاجی متغیراولور . مکر اول زمانده مرحوم شیخی ایله برخجرده جلیس والیف وانیس ایمش . اوقعی شیخی‌یه حکایت وبومقوله برکتابدن برپاچه‌قصیده افضل ایدی دیکدرین روایت ایدر . مزبور شیخی دخی اول کیجه احمدی

(وله)

كلشنك آب روانی سكا اوكونمك ندن
اولدی ایسه نولهكل سنكین دل ونازك بدن

وكندولر املا وانشا ایتدیكی تواریخ آل عثمانده سلطان سلیم طاب ثراهك مدت عمری قصیر واول زمان قصیرده مأثری كثیر اولدیغنی بوقطعه ایله خوب ادا ایتمشلردر :

(قطعه)

آز مدتده چوق ایش ایتمش ایدی — سایه‌سی اولمش ایدی عالم كیر
شمس عصری ایدی عصرده شمسك — طی حدود اولور زمانی قصیر

وبو برقاچ ابیات نصیحت نصاب دخی قصهٔ یوسف وزلیخاسندندر :

(مثنوی)

كسمه‌ینده دیكمه كیمسه‌نك خار — شو خاری دیك دیكرسك اوله‌كلنار
ایچیكی كیمسه‌یه طاش اتمه هركز — كمسنه سرینی فاش ایتمه هركز
دینله كندی عیبك دكله كوش اول — كورنجك غیری عیبی پرده پوش اول
دیلرسك سكا غیر ایتمیه انكار — سن انكار ایت سكا وغیره اقرار

(ایضا)

جهان بر خانه‌در آرایشی چوق — اچینه كیره‌نك آسایشی یوق
دوشر درویش ایسه كویش تاشه — وكر سلطان ایسه فكر جهانه
قناعت كنجی ایسه بركشی جای — وبرلر خوان قدرتدن اكلی
توكل تكیه‌سیه كیم اولا ضیف — ویرلر حصه‌سن بی‌ظلم وبی‌حیف

حلقت شریفلری لطافت ونشاط وظرافت وانبساط اوزره مجبول اولمغین اكثر اوقتده كشادهروئی وبذله كویلغی اكسك دكل ایدی .

مطایبه

مسموعدركه مرحوم مرقوم مسند فتوادهایكن برمدمن بنك

واقع اولوب نشو ونمالری ادرنه‌ده اولمشدر. اتفاق علما بودرکه ولایت رومده عـدیلی ونظیری برعالم متبحر ومتفرد پیدا وهویدا اولمدی. بلکه معـادل ومماثلی ولایت مزبوره‌یه کلمدی. علامهٔ حاقین ومفتیٔ ثقلین ایدی. مجموع علوم وفنونه طبع پاکی شـامل واصناف کمالاتده کامل ایدی. بونجـه علوم وفنونك وشروح ومتونك مشـکلات ومعضلاتن فکر موشکاف مشکل کشاسیله اصلاح وایضاح ایدوب هر فنده بر رسـاله وهر نوع علمده بر مقاله یازمشدر. سـائر فنوندن غیری کشاف مشکلات کلام قدیم وحلال معضـلات کتاب کریمدر. والحق انصاف بودرکه جمع مجموع علوم وافتخار علماء ولایت رومدر. اول برعالم ربانی ایدیکه علمی دائرهٔ ولایته وسرحد کشف وکرامته ایلتمش ایدی. واول بردریای فضـل ودانش ایدیکه کونده بیـك مقداری فنوایه دست اوروب بونجه فنونده نجه مباحثه مطالعه قیلوب بونجه مفید ومسـتفیده درس دیدکدن صـکره برجزء تألیفی تحریره کتورمك عادت روزمره‌سی وبوجمله مذکورات آثار کمالاتندن اول فضـل آفتابنك ذره‌سی ایدی. نته‌کیم وصفنده دیمشلردر:

(بیت)

یا الله سـك یاپری شکل بشرده زیرا بوقدر کسب فضائل ایده بیلمز انسان

ونظم وانشاده دخی یك فن اولانلرقدر قدرتی وابداع بدایع نظم ونثرده مهارتی واردی. بوفنده مستغنی اولمغین تخلص تعیین ایتمه‌مشلردر. بو برقاچ مطـالع مطبوعه اول حضرتك نتایج افکارندندر وانفـاس دربارندندر:

(مطلع)

هر چـان اول سروقد دستاری اوجن چین ایدر
صانکه سرو اوستنده اول چین صورتینی سین ایدر

مرحوم غایتده بدیهه کوی وسخن آفرین وفوریاتده تیز طبع ودوربین ایمش . مذکوردرکه برکون سلطان محمد حضرتلرینك مجلس شریفنده خواجه حافظی واقراوکرلر ودیوان اسرار بیاندن اعیان وارکان اعتقاد واعتبارله استخاره ایدرلر. اتفاق بومطلع کلور :

(مطلع)

آنانکه خاکرا بنظر کیمیا کنند آیا بودکه کوشهٔ چشمی بما کنند

سلطان محمد خان حضرتلری بومطلعی حددن زیاده پسندّ ایتدکده مذکور علی الفور مطلع مرقومی بووجهله تضمین ایتمشدر :

(مطلع بروجه تضمین)

آنانکه خاکرا بنظر کیمیا کنند خاك جواهر قدمت توتیا کنند

بوتضمین محل تحسینده وموقع آفرینده واقع اولمغین سلطان محمد خان حضرتلری کمال انصافندن مرقومك دهان کهرفشانن جواهرله طولدردی . وجواهر کلامنه قیمت واعتبارین بولدردی دیو روایت اولنور .

سلطان العلماء المتاخرین وخاتم الفقهاء المجتهدین شمس الملة والدین وارث علوم الانبیاء والمرسلین علماء ممالکت رومك سربلندی اعنی کمال پاشا زاده احمد چلبی افندی رفع الله قدره فی زمرة العلماء وآنس روحه بارواح الفقهاء

کمال پاشا زاده سلیمان چلبینك مخدوم زاده سیدر . مولدلری توقاتده

غلمان خواصندن برسر وسربلندی نصح وپندایچون بنده چکمش وتخم خشم وکینه‌یی مذرع قهر وغضبده اکمش . اول قید ایله مقید اولان بنده‌یی بنده کوردکده مذکوردن بالبداهه بو نظم وارد ولایح ومتوارد اولور :

(نظم)

جهان یانسون که اول شمع شکرخند یاتور کریان ایاغنده دمیر بند
لبی شیرازی حلوادر صاتارسه دکر مصر وبخارا و سمرقند

بو نظم سلطان محمد خان حضرتلری سمع شریفنه یتیشوب مشارالیهی یدی قلعه‌ده حبس ایدی امرایتمشلر . ومرحوم احمد پاشا آنده محبوس ایکن اول کناه ایچون عذر خواه اولوب عفو ذنوب ایچون کرم قصیده‌سن دیمشلردر . بو برقاچ بیت اول قصیده‌دندر :

قول خط ایتسه نوله عفو شهنشاه قنی طوتمله ایکی الله قالنده ایمش فنی کرم
نه‌کرم اولهکه مغلوب ایدینه آنی کناه نه‌کناه اولهکه معلوب ایده‌من آنی کرم
صو باتورماز بتیرن کندی مربالرینی بنی نیچون باتوره غصه‌یه عمان کرم

والحاصل اول قصیده‌ده عفوکناهه وکظم غیظه متعلق اول قدر فوائد وفضیلات درج ایتمشدرکه سلطان محمد خان حضرتلری کوردکده بی‌اختیار کناهن عفو ایدوب راه رأفته کیتمشدر . « بوعذوبت وبیان وفصاحت لسانکه احمدده واردر اکا ملوك وسلاطیندن آسیب وزوال وعقاب ونکال یوقدر» دیوبیورمشلردر. والحاصل بومرقوم ومرسوم اولان برقاچ ابیات رنکین پسند وتحسینه قرین اولوب مزبورك اول جرم کران جرم عظیم کناهنه شفیع وعذر خواه اولدی وخلاص ومناصدن غیری چوق تربیت ورفعت بولدی .

(نظم)

سخندان اوله چون که شاه دوران سوزیله قدر بولور اهل عرفان

زبان فرسده واقع اولان کتب ودواوینه تتبع مستوفاسی
وتفحص مقتضای اولوب جمیع منظومات فرسی متتبع و فوائد
وعوائد وصنایع وبدایعندن متمتع ومنتفع اولغین

(بیت)

معنیٔ نیك بود شاهد پاکیزه بدن که بهرچند دروجامه دکرگون پوشند

مضمونجه اول لباس عبارات فارسی برله ملبس اولان شاهد معنایه
ثیاب الفاظ رومیدن لباس الباس ایلیوب اول شعار جدید ودثار
مزیدله هربر معنیٔ خوبی برترك طناز ومحبوب رومیٔ عشوه‌ساز
کوسترمشدر . کرچه طریق ترجمه بعض فضلا قاتنده معقول
ومقبولدر ، اما بعض ظرفا یاننده مطعون ومدخولدر . اتفاق سخن -
وران بودرکه اکر مرحوم مترجملك تهمتی ایله متهم اولمایدی شعرای
روم ایچنده سرآمد ومسلم وجمیعندن اشعر واکرم اولمق مقررایدی.
نتهکیم تاجزاده هوس‌نامه نام کتابنده مشارالیهه اشارت ایدوب دیمشدر:

(نظم)

سرآمد دیدیکنك بللی حالی اولوبدر ترجمه اولیٔ حالی
بواهل اولان یاننده سهلدر سهل بنم قاتنده بلکه جهلدر جهل

الحق انصاف بودرکه زادهٔ طبعی غایتده نادر وکمیاب ودیوانندہ
موجود اولان معانینك اکثری دواوین فرسدن افراز وانتخابدر .
ومرحوم مزبور مشهور ومذکوردرکه غایتده شاهدباز ومحبوب پرست
وشور وشوقدن عشق وهوی ایله مست وهمدست ایمش . بوحیثیدن
عالمده زن وزنباره غایتده منفوری ومصاحبت ومقارنتلری نهایتده
محذوری اولوب عالم تجرددہ عمری اولدقجه تأهل و بوس وتصور
وتخیل ایلهمش . مسموعدرکه برکون سلطان محمد خان حضرتلری

سرفراز شعرا و برهان البلغا مرحوم احمد پاشا علیه المغفرة والرضا

بروسویدر . وزرانك علماسندن وشعرانك نضلاسندندر . بین الانام ولی الدین زاده دیمکله معروفدر . باوجودکه علو نسب وکمال حسبله موصوفدر . والدلری مرحوم سلطان مراده قاضی عسکر وکندیلری دخی سلطان محمده خواجه ایکن شان بی نظیرله وزیراولوب نظر عالیلرینه مظهر دوشمشلردر . نظم جواهر کلامده استاد ماهر وانواع علوم واقسام فنونه قادر ایدی . الفاظ نظمی ملایانه واسلوب شعری اکابرانه‌در . ابیات پرنکاتی الفاظ ومعانیده متن متین کبی محکم واسلوب قصیده‌ده خود اجماع واتفاق اوزره مسلم‌در . حتی رومك سخندانلری بو فارسی بیتی شعراء رومك سر آمدلری حقنده بووجهله تحریف ایدوب اوقورلر :

(بیت)

سوز آهی باید والفاظ احمد درسخن نازکیهای نجاتی و خیالات کمال

مراعات نظیر قسمنده بو مطلع ممتنع النظیرینه نظیر اولمازکه آخردن برلفظ بیکانه یوقدر :

(مطلع)

چین زلفك مسکه بکزتدم خطاسن بیلمدم کی پریشان سویلدم بویوز قراسن بیلمدم

وصنعت جهت جامعه‌ده بو مطلع مطبوع دخی غایتده مقبول اولمشدر:

(مطلع)

حسن ایچنده سن غریب وشهر ایچنده بن غریب
کل ایکیمز بر اولالم سن غریب و بن غریب

كمال زرد، كمال خلوتى، كمال امى، كواهى، كوثرى. فى حرف الكاف :١٣

حرف اللام

لالى، لامعى. لايحى ، لطفى، لعلى ، لقاني . فى حرف اللام : ٦

حرف الميم

مألى ، محرمى ، محوى ، محيي ، مردمى ، مستى ، مسيحى ، مشربى، معمايى ، معيدى ، مليحى، منيرى ، مهدى، مهرى ، ميرى، ميرك . فى حرف الميم : ١٦

حرف النون

نجاتى ، نجمى، نجمى نسيمى ، نشرى ، نشانى ، نشانى ، نظامى ، نظمى ، نشاطى بك ، نظيفى ، نقابى ، نكاهى ، نهارى ، نهارى ، نهانى ، نهالى ، نورى ، نورى ، نورئ بلغرادى ، نيازى ، نيازى ، نيازى . فى حرف النون : ٢٣

حرف الواو

واحدى، وسعى ، والهى، والهى ، وحدى ، وحيدى ، وحيى، وصالى ، وصفى . فى حرف الواو : ٩

حرف الهاء

هاتفى، هاشمى، هلاكى، هلالى، هلالى، هامى . فى حرف الهاء : ٦

حرف الياء

يارى ، يتيم ، يحيى بك . فى حرف اليا : ٣

بروسوى ، صدرى ، صنمئ نجاتى ، صنعى ، صنعى بك ، صنعى كاتب ، صنعى ، صفايى ، صفاتى ، صفى . فى حرف الصاد : ١٥

فى حرف الضاد

ضعفى ، ضعيفى ، ضميرى ، ضيايى . فى حرف الضاد : ٤

حرف الطاء

طالعى ، طالبى ، طريقى . فى حرف الطا : ٣

حرف الظاء

ظريفى ، ظهيرى، ظهورى . فى حرف الظا : ٣

حرف العين

عارفى، عاشقى ، عبدالرحمن، عبدى ، عدنى ، عذارى ،عسكرى، عشقى ، عشقى ، عشفى ، عطايى ، عطا ، علوى ، علوى ، على چلبى، عمرى ، عندليبى ، عهدى . فى حرف العين : ١٨

حرف الغين

غبارى ، غربى ، غزالى . فى حرف الغين : ٣

فى حرف الفاء

فانى ، فخـار ، فخرى ، فراقى ، فرحى ، فرخى ، فردى ، فردى ، فردوسى ، فريدى ، فضـلى ، فضولى ، فغـانى ، فقيرى ، فكرى ، فورى ، فهمى ، فيضى . فى حرف الفا : ١٨

حرف القاف

قادرى ، قانعى ، قدرى ، قـدسى ، قدسى ، قربى ، قنـدى ، قندى ، قياسى . فى حرف القاف : ٩

حرف الكاف

كاتبى ، كاتبى ، كاظمى ، كامى ، كامى ، كشـفى ، كشفى ، كلشنى ،

حرف الخاء

خاکی ، خاکی ، خاوری ، خدایی، خضری ، خضری ، خلیلی، خلیل ذرد ، خفی ، خیالی چلبی ، خیالی بك . فی حرف الخا : ١١

حرف الدال

داعی ، درونی ، دری ، دعایی ، دلیری . فی حرف الدال : ٥

حرف الذال

ذاتی ، ذکایی ، ذهنی . فی حرف الذال : ٣

حرف الراء

رایی، رحمیٔ بروسوی، رحیقی، رسیمی، رضایی، رفیقی، رمزی، رمزی چلبی ، روانی ، روحی ، ریاضی ، ریاضی . فی حرف الرا : ١٢

حرف الزاء

زاری ، زاری ، زاریٔ سوزنی ، زمانی ، زینی ، زینب . فی حرف الزا : ٦

حرف السین

ساعتی، ساغری ، ساقی، سبزی ، سجودی ، سحابی ، سخایی ، سروری ، سروری، سعدی، سعدیٔ جم ، سعیٔ قدیم، سعیی ، سلیقی، سنان پاشا ، سوزی ، سهی، سیاهی . فی حرف السین : ١٨

حرف الشین

شامی ، شانی ، شاور ، شاهدی ، شاهی ، شکری ، شکری ، شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمسی ، شمس اغا ، شمی ، شوقی ، شهدی ، شیری . فی حرف الشین : ١٧

حرف الصاد

صابری ، صالح چلبی ، صافی ، صبایی ، صبحی چلبی ، صبحیٔ

دربیان ترتیب اسامیٔ شعرا

حرف الالف

احمدپاشا ، احمد چلبی مفتی ، احمدی صاحب اسکندرنامه ، احمد داعی، احمدزعیم ، احمد رضوان، ازهری ، اسحاق، اصولی ، آفتابی، انوری ، امری ، امیری ، آهی . فی حرف الالف : ۱٤

حرف الباء

بالی . باقی ، بزمی ، بصیری ، بهاری ، بهشتی سنان چلبی ، بهشتی واعظ ، بهلول سبعه خوان ، بیانی . فی حرف الباء : ۹

حرف التاء

تابعی ، تاجی ، ترابیٔ قدیم ، تمنایی . فی حرف التاء : ٤

حرف الثاء

ثانی ، ثنایی ، ثیابی . فی حرف الثاء : ۳

حرف الجیم

چاکری ، جامعی ، جامیٔ رومی ، جعفر چلبی ، جلیلی ، جلیلی ، جلیلی، جلال، جمالی، جمیلی، جنابی، جنانی، جهانی. فی حرف الجیم :۱۳

حرف الحاء

حافظ عجم ، حافظ سیروزی ، حافظ قنوی ، حالتی ، حبیبی ، حدیدی ، حریری ، حریری ، حریمیٔ بروسوی ، حسن رومی ، حسن چلبی ، حسینی ، حضوری ، حلیمی ، حمدی ، حمدی چلبی ، حیاتی ، حیاتی ، حیدر ، حیرتی . فی حرف الحا : ۲۰

صدف ضمیرلرندن صدورایدن کلام بلاغت نظام وکلمات لآلی انتظام ترتیب اوزره تدوین اولنوب میان اهل عرفانده والسنهٔ جهانیانده اشتهارتام واعتبار مالا کلام بولمشدر . بوشعر فصاحت شعار اول حضرتك انفاس شریفه‌سندندر :

(شعر)

ژنك غمدن دیلرایسك اوله کوکلك صافی
قومه الدن قومه برلحظه شراب صافی
مجلس عشقده اکلنمکه پروانه یتر
بلبل کلشنی آکمه کیدر اول لفافی
ینه غواص صفت بحر معانیه طالوب
نجه‌درلر چیقاروب اولدم انك صرافی
ایشکی دار شفاسینه ارم دیو بو دل
کیجه‌لر صبحه دکین ورد ایدینور یاشافی
قانتی ایچمکه کلدکجه انك غمزهٔ دوست
بو محبی دیر اکا عشقله صحا عافی

(مطلع فارسی)

باز از آتش دل دیده آباست مرا کاراین چشمه زسرچشمه خراباست مرا

هر بری محلنده تحریر وهر مقالك قابلی کیم ایدوکی صحت اوزره تقریر اولنمشدر . واول منازع فیه اولان ابیاتك جمله‌دن بری بویتدرکه خلق عموماً آکا اسناد ایدرلر افواه والسنه‌ده مذکور ومتداول وجراید وسفاینده مرقوم ومسجل در .

(بیت)

بن یاتم لایقمی قارشیمده اول آیاقده طوره سر وقدم دیك بن اولدکده نازم قیلمسون

درذکر حضرت سلطان سلیمان سلیمان نشان دام ظله الی آخر لدوران

منبع المعارف والمآثر ومجمع الفضائل والمفاخر ، مالك ممالك فضل وعرفان ومفسر ومبین آیت عدل واحسان ، اعنی حضرت سلطان سلیمان خان که اسکندر زمان وقهرمان دور اندر . جهان خسروانی بندولری بلوکندن کچر وهمای همایون دولت مندی انك قنادیله اوچار . نثار ابرحیاسندن چهرهٔ کازار وقار غرق عرق وآثار مکارم سنیه‌سندن دارودیار الطاف بی‌شماره مستغرقدر . قتل خاقدن وخون ناحقدن پرهیز وکریز ایتدیکی ایچون خالق جمیل عمرطویل ارزانی قیلمشدر .

سدهٔ سعادت ملاذینه سادات اولی واخری ملازم وعتبهٔ دولت معاذینه فتوحات کبری وصغری مواظب ومداوم ودرون وبیرونی معارف وشرایفله معمور ومزین والفاظ فصاحت لباس بلاغت اقتباسی الطف واحسن وبلغ ومستحسندر . رأی عالم آراسی سبب نظام عالم وضمیر منیر مشکل کشاسی باعث اصلاح امدر . اثناء امور سلطنتده

اولدیغی باعثدن پادشاهلق عرف واضافتن قویوب زمانینك فضلاریله بی‌اختیار اختلاط وعصریمنك کاملاریله بی‌تکلف انبساط ایدرلرایدی.

(بیت)

حالت عشقك صفاسن اهل حال اولان بیلور کیم کمالك قدرینی اهل کمال اولان بیلور

طبع وقاد وقادله صراف جواهر کلام وسخن شناسلقده ونکته‌دانلقده ممیزناقص وتام ایدی. دقت ودور بینلکده عقل موشکافی قیلی فرق یارادردی. وهنرمندکاملك جست وجوینده ومردقابلك تك وپوینده اولوب کوشه بکوشه آرادردی. عرصهٔ فصاحتده فارس میدان فرس وفرسله طبع پاکنده الفت وانس وارایدی. شعراء ولایت رومدن آندن غیری کیمسه فارسی دیوان تدوین ایتمدی وشعرترکی‌یی ترك ایدوب اول طرزه کیتمدی. اشعار بلاغت شعاری عندالفضلا والبلغامقبول ومعتبر ومطبوع وممدوح اهل هنردر. افاضل عجم انفاس نفیسه‌سن شعراء فرسدن کلام شاهی‌به معادل ومماثل طوتار. بوبرقاچ مطلع فارسی اول حضرتك کلمات معتبره‌سندندر :

(مطلع)

فکر میکردم شبی‌کان ماه رابینم بخواب من‌درین بودم که ناکه شدطلوع آفتاب

(مطلع)

صیت وصدای‌سلطنت رفت‌بماه وماهی‌یم لیك زعجز عاشقی بندهٔ آن سپاهی‌یم

(مطلع)

سواد سایه‌که همراه قدیار منست من‌از هوا شده ام خاك وآن غبارمنست

ومرحوم‌طاب ثراهك نامنه اوقونان ترکی اشعارك اکثری عوام الناس افتراسی واسنادیدر. اول مسند ومفتری اولان ترکی اشعارك

(بيت)

کوکه آغم زدی برمظلومك آهی مکر عاشقلرك دود سیاهی

وذهن وذکاده طبع پاکی ووفور عقل وادراکی بردرجه‌ده‌ایدی که رأینده مستقل اولمغین بروزیر مشیرك تدبیر اصابت پذیرینه اصلا قایل ودل بیدار وعقل کامل العیارله قطعا غبن وفریبه قابل دکل ایدی . خرد خرده‌بینه قادر اولان عقلاء کاردان عز حضورنده طفل نادان وکودك ابجد خوان کبی قاصر وقاصر ایدی . ورأی و تدبیر اصابت پذیرده عقل اوّله سبق ویرمکه قادر ایدی . مهابت وصلابتندن قلوب امرا ووزرایه دهشت وهیبت مستولی اولمش‌ایدی . وصیت وصدای هیبتی عرصهٔ کائناته وهفت اقلیم وشش‌جهانه طولمش‌ایدی . بوسببدن زمین‌وزمان پرامن‌وامان وعهدهمایونی معادل عهدنوشین روان ایدی. والحاصل اجرای امر سلطنتی وحکم وحکومت ایالتی عامهٔ انامه وتامهٔ خواص‌وعوامه برمرتبه ده بکندرمشدرکه کافهٔ خلایق قیام قیامته وساعت ساعته‌دك احسنت وآفرین وتبارك وتحسین اوقورلر .

(بيت)

شهریاری جامهٔ برقامت اودوخته پادشاهی آیتی درشان اومنزل شده

وعهد همایون خجسته فالنده منازل اعالی پر افاضل واهالی اولوب جمیع مناصب محل ومناسبن بولمش‌ایدی . وکندیلری دخی طالب فضل‌وهنر وراغب مردصاحب کهر اولوب ﴿ الناس علی دین ملوکهم ﴾ مقتضاسنجه زمان فرخنده‌لرنده وضیع وشریف (ع) « شعروانشا موسمی، شاه سخندان دوریدر » دیوب میل‌کمال ومعرفت وتکلم زبان فرسه تمام رغبت ایتمشلردی . وصمیم جاودلدن مایل معارف‌وفضایل

چنك وربابك صحبتی مطرب تمام اولدی همان
بزم بلاده نی کبی نالان اولایم بر زمان
که دوشوبن کاهی طوروب که کولوبن کاه آغلایوب
که قانیودوب سرخوش اولوب سکران اولایم بر زمان

درذکر مرحوم ومغفور حضرت سلطان سلیم علیه رحمة الملك القدیم

جری الجنان، فصیح اللسان، پادشاه عارف واسرار احوال جهانه موبمو واقف ایدی . شول قدر قوی القلب شجیع ودلیر ایدی که سپر آهنین صفت سینه سن کروب تیر راست رفتار کبی دشمنه قارشو وارمق وضربزن صف شکن کبی عسکر اعدایه استقبال ایدوب کندوی قلبه اورمق قانده جائز ایدی . اشعار بلاغت شعارندن بومطلع کویا که حسب حالی وشاهد صدق مقالیدر :

(مطلع)

کر لشکر عدو بود ازقاف تاقاف بالله سرمپیچم ازو هیچ درمصاف

سلاطین آل عثمان بینده فضل وفصاحت ووفور ادراك وذکاوت ایله معروف وموصوفدر . اول برپادشاه صاحب فراست وپرکیاست ایدی که کندی رأی صایبندن وفکر ثاقبندن غیری کیمسه اکا وزیر اولمازدی . وبرشهنشاه صاحب عدالت ایدی که عهد همایوننده مظلوم دادخواهك حیفی یوم مکافاته وحقی روز عرصاته قالمازدی .

سلطان بايزيدك فرزند. فضيلت پروری وسلطان سليمك طاب ثراه اورتانجه برادريدر. شهزادكان عظام ميانده علوم وكمالاتله ممتاز وفايق وعلم وفضلی جهتندن موليدن عد اولنمغه احق ولايق ايدی . علوم عربيه‌دن فتوايه متعلق تأليفی ودخی بعض متون فنونه شروح وحواشيدن نجه تصنيفی واردر . علی الخصوص كه علم ادوارك وفن موسيقارك ابداعنده بی بدل وعلمنده صاحب عمل ايدی. بوسببدن مايل فضل وهنر وطالب مرد هنر پرور ايدی . آستانی مجمع شعرا وانجمن فصحاوفضلا ايدی . مراتب ومقادير ناس هروجهله معلومی اولمغين هركامله كمالنه كوره رعايت ودائره‌سنه كوره رغبت ايدردی . نه آنكه حدندن متجاوز نااهله قدر ويروب اهله غدر ايديدی وراه انصافدن انصراف كوستروب خلافنه كديدی. فن شعرده دخی مكمل ديوانی وخوش آينده نظمی ونازك بيانی واردر . بو مطلع انك اشعارندندر . وكفتار كهر نثارندندر :

(مطلع)

توتيای خاكپايندن ايدن قطع نظر ايكی كوزمه كركمز چيقسون ای نور بصر

اول زمان كه والدی سلطان بايزيدك مزيد عنايتی كنديسنك اخ اكبری يعنی كه اولو برادری سلطان احمده مختص ايدوكن بيلوب حرم واجب الاحترام زيارتنه عزيمت احرامن باغلانوب (حريمی) تخلص ايتمشلر بوشعر سوز انكيزی اول زمانده حسب حال ديوب ديلده مقال ايدنمشلر ايدی :

(شعر)

تاج وقبايی ترك ايدوب عريان اولايم بر زمان
غربتده سيران ايليوب مهمان اولايم بر زمان

پرغصه‌سی تواریخ سلاطینده مسفور ومذکوردر . ایام غربتلك ورق نکاری وهنکام فرقتك قصه‌کذاریدر . بودهر پرقهردن چکدیکی محنتلر وسپهر بدمهردن کوردیکی فلاکتلری اول دار غربت ودیار فرقتده تحریره کتیروب وحرارتلرله حرقت وفرقت اظهار ایدوب بوجانبه حسرت نامه‌لر وفرقت نامه‌لر ارسال ایدردی . جملهٔ فرقت نامه‌سندن ورقزدهٔ خامه‌سندن بری بودر :

(شعر)

طاشلرله دوکنوب یورر آب روانی کور رحم ایلدی بوحاله کون ومکانی کور
طاغلر باشنده ابرفلك آغلیوب کذر یانجه رعدك ایتدیکی آه وفغانی کور
چاك ایلدی یقاسنی دردیله صبحکاه چرخك شفق یرینه یادوکدیکی قانی کور

اتفاق شعرا بودرکه شعراء سلاطینده سلطان سلیم خان حضرتلری نظم پرور وشهزاده مرحوم سلطان جم ابالغ واشعر ایدی . بودخی سلطان سلیم کبی فارسیدن متتبع رسائل ودواوین ایدی . بومطلع آنك نتیجهٔ تتبعیدر :

(مطلع)

اولدی یوزکك برقمی اول زلف سمنسا سبحان قدیراً جعل اللیل لباسا

مرحوم ومغفور حضرت سلطان قورقود علیه رحمة الملك الودود

سلاطینك علماسندن وشهزاده‌لرك فضلاسندندر . نیجه قطار جمل جبل تمثال کتاب خانه‌سن وکتاب خانه خزانه‌سن چکردی . مرحوم

کبی شعر بلاغت شعاری بی‌معایب وبی‌مسالبدر . بومطلع مطبوع اول حضرتك کلمات کرامیسندندرِ :

(مطلع)

ای سوار اسب ناز اولان رکاب جانه باص حسن میدانی سنکدر آیاغك مردانه باص

(شعر)

جکرم پاره‌لدی خنجر جور و ستمك
صبرمك جامه‌سنی طوغره‌دی مقراض غمك
سجده‌گاه ایلرایدی کعبه‌ده محراب کبی
کویك ایچنده ملك کورسه نشان قدمك
ای کوزم کون یوزینه قارشو نیچه یاش دوکه‌سك
رخلری تابی ایله قوریدی قالمادی نمك

ملك ملك بقا مرحوم سلطان جم سقی الله ثراه بماء الرحمة والکرم

مغفور وسعید مرحوم سلطان بایزیدك برادر کهتری وشعر کو یلقده شهزادکان عظامك میر ومهتریدر . اول زمان که بخت مساعد اولوب تخت میسر اولمادی سازوسلبی ناقهٔ طلبه اوروب کعبهٔ شریفی (شرفها الله تعالی) زائر وماء زمزم کبی شو زاویهٔ اشکله نیچه دملر حرم محترمده مجاور اولوب آخرینه بعض بکلرك تحریکی ایله سلطنت سوداسن ایدوب ولایت رومه کلدی .

عاقبت آیینهٔ روزکارده صورت طالع اقبالی شکل ادبارده کوروب هول وحذردن واحتیاط خطردن باشن آلوب دیار فرنکستانه کیتدی . آخر الامر اول ولایتده وفات ایتدی . احوال سرکذشتی معلوم ومشهور وقصهٔ

اوتوز نفر شاعر سالیانه‌سن وعلوفه‌سن یرایمش وکیمی تواریخن نظم وانشاد ایدوب کیمی قطعه وقصایدله مدایحن دیرایمش وکندولرك دخی طبع شریفلری شعره شامل اولمغین (عونی) تخلص ایدوب اثناء اوقاتده گاه مفردوگاه تمام غزل دیرلرایمش. بومطلع انلرك انفاس شریفه‌سندندر:

(مطلع)

ساقیا می ویرکه بردم لاله‌زار الدن کیدر
ایریشیر فصل خزان وقت بهار الدن کیدر

وبومطلع دخی قرامان اوغلی ایله خصومتنی مشعر اشعارندندر :

(مطلع)

بزله سلطنت لافن ایدرمش اول قرامانی
خدا فرصت ویریرسه کرقرایره قرام آنی

درذکر مرحوم حضرت سلطان بایزید علیه رحمة الملك المجید

پادشاه صاحب ولایت وبایزید بسطامی فطنت ایدی . بونلرك عهد وعصرنده شعرا چوقدی واول دورده نظم لآلی انتظامدن بهتر برکلای رایج بوقدی . شعراء رومك اکثر سرآمدلری بونلر دورنده کلمشلردر وبوعصرده شهرت بولمشلردر. وجوائزوعطایاسن ووظایف وسالیانه‌سن یر اوتوز نفردن متجاوز شاعر ماهر وارایدی . وولایت عجمده بونلردن دخی مولانا جامی‌یه هر سال بیك عدد فلوری واریردی . وکندولری دخی باب عدالتده کسری معدلت اولدقلری مناسبتله (عدلی) تخلص ایدرلردی . طرز غزلده آبه کرامنه غالب وشعر شعراء افضل

محل ومناسبن آنده یوقلار ایمش . بو التفات ورغبت زمرهٔ طلبه‌نك کمال جهد وطلبنه وهرمحصلك جدوسعی تحصیلنه باعث وعلت وموجب علم ومعرفت اولور ایمش . واول زمانده قدر واعتباری هرکس استحقاقنه کوره بولورمش . (ع) «طالبی کامل ایلین رغبت واعتبارمش» اول عهد وعصرده اولان جمعیت علما وکثرت فقها وفضلا برپادشاهك عصرنده دخی واقع اولمش دکلدر. اول (کانبیاء بنی اسرائیل) نعتی ایله منعوت اولان اهالی وافاضل که اول زمانده کمشدر بردورده دخی کمش واولمش دکلدر . هرقنده برعالم متبحر ومتفرد وارایسه، اکر دیار هنده واکر ولایت سنده . هزار اکرام والتفاتله یولنده بذل مال ومنال ایدوب مناصب عالیه ومراتب معالیه برله استمالتلر ویروب بالضروره هر برینه وداع وطن وترك مسکن ایتدیررمش . معلوم ومشهوردرکه علی قوشجی دیمکله متعارف ملانی دیار عجمدن ولایت رومه دعوت ایتدکده تعظیماً هرمنزلنه بیك آقچه تعین وتقدیر ایدوب بوکونه هزار تکریمله توقیرینی توفیر ایتمشدر . (ع) «التفات واعتبار ایله اولور کسب کمال» ووزرا وامرا امر شرع شریفه کمال درجه‌ده اتباع وانقیاد ایدوب دائرهٔ شرع شریفدن بیرون برامره رخصت ویرلمزمش . وقاضیلر وقاضی عسکرلر مناصب ومراتب ایچون حقی کتم ایدوب ویاخود محل اجراء حقده ساکت وصامت اولوب میروزیره «صدق الامیر» دینلمزمش . والحاصل علم ومعرفتك اول دورده کمال درجه‌ده رواجی وعلما وفضلانك سائرطوائف اوزره ارتفاع وابتهاجی وارمش . ونظم وانشایه دخی او مرتبه‌ده رغبتلری واهلنه اودرجه‌ده حرمتلری وارمش که دیار هنده خواجهٔ جهانه وولایت عجمده مولانا جامی یه هرسال بیك عدد فلوری ارسال اولنورمش . وشعرادن دخی

(مطلع)

كرچه كيم حدم دكلدر بوسه كى قيلمق ديلك عارف اولان چون بيلور آنى نه لازم سويلمك

(مطلع)

ساقى كتور كتورينه دونكى شرابمى سويلت دله كتورينه چنك وربابمى

درذكر حضرت مرحوم سلطان محمد خان عليه الرحمة والرضوان

سلطان محمد خان غازى سلاطين آل عثمانك معين وممتازيدر . سلطان سلاطين غزات وبانئ مبانئ انواع خيرات وحسناتدر . شاهان ممالك ستان ايجره فاتح تخت استانبول ومحئ مراسم شرع رسولدر . واخبار نبويه ده ﴿ نعم الامير ﴾ تشريفى ايله مشرفدر . بوسببدن حياتى ومماتى سعادت كونين ايله اعز واشرفدر . وكتب تواريخده كنيت شريفى ابوالخيرات ونعت لطيفى ابوالحسناتدر . دور ايام همايونى علماء وفقها زمانى وفضلا وفصحا دورانى ايتدى . بوقوم شريفه كمال محبتلرندن وحسن رغبت ورعايتلرندن بوقدر مدارس وتمات وعمارات وامارات بنا وبنياد ايدوب بونجه محصول نامحصورى بوزمرهٔ شريفك وجه معاشى وسبب انتعاشى ايچون بذل ووقف ايتمشدر . بقيهٔ علماء سلف شويله روايت ايدرلركه ذكر اولنان مدارس وتماتده نه قدر مستعد ومعيد ومستفيد ومفيد وارسه امثلهدن اصفهانيه وارنجه واصفهانيدن تلويحه وتوضيحه ايرنجه قابليتله متعارف اولان قوابلى دفتر ايدوب دفترينى يانده صاقلار ايمش وتدريس وقضادن مناصب محلول اولسه

درذکر حضرت مرحوم سلطان مراد خان اسکنه‌الله تعالی فی اعلی الجنان

سلاطین آل عثماندن اوّل شعردیین وشعره وشعرایه قدر ورغبت ویرن بونلردر . اگرچه کندولردن شعرنادرصادراولمشدر ، لکن عهد همایونلرنده بوفن کمال درجه‌ده رغبت ورواج بولمشدر. روایت ایدرلرکه هفته‌ده ایکی کون علمای وشعرایی جمع وکندولرین اذعان والتفاتله سرتا قدم سمع ایدوب مباحثه‌یه باعث اولمق ایچون هرفندن نیچه مباحث تعیین ایدرلر ایمش . قوابله انعام واحسان وامتیاز واستحسانله عنوان ورجحان ویروب رعایت ومقادیر ناسده طریق عدله کیدرلر ایمش وهرکیمده‌که بر ذره‌مقداری هنر ویاخود هنردن اثر احساس ایتسه‌لر سبب کسب فضل ومعرفت وباعث تحصیل علم وفضیلت اولمق ایچون انواع رغبت ورعایتله نوازش ایدوب ومحلنده برنکته‌کوی برخوش نکته ایلسه ویا بر لطیف لطیفه ایلسه ویاخود برفقیه فاضل مسائل مشکله‌دن برمشکل حل ایتسه مراتبه ایرکوررلر ایمش .

(قطعه)

هنره تربیت کرك ، هنرك تربیت فی‌الحقیقه علتیدر
هرهنرکه جهانده بولدی وجود پادشاه زمانه همتیدر

وبالجمله طالب هنر وعاشق کهر وشعری وشعرایی سورلرایمش وکندولرندن دخی اثنای صحبتده واوقات عشرتده مناسب حال بعض منظوم مقال صادر اولورمش . بوایکی مطلع انلرك اشعارندن ومبارك گفتارندندر :

(بیت)

سرخاصی عالی فهم ایتمز دلا معنیٔ خاصی خواص آکلارینه

فصل ثانی

ولایت رومده سلاطین آل عثمانك فضل وفصاحت وشجاعت وبلاغتله نیام دهاندن تیغ زبان چکوب سخن ملکنی فتح ایدن سخن گذار شهریارلر وعرصهٔ فصاحتده چوکان بیرانله نظم کوینی میان نظم کویان دوراندن ربوده قیلان شهسوار کامکارلر بیاننده در. خلاق حکیم صاحب حکمت (جلت قدرته) لطف وجودندن وجود شریفلرین انواع شرایف ولطایفله ترکیب وتربیه ایدوب هزار خاصه وکرامت تعبیه قیلمشدر . وشان سعادت نشانلری ﴿ السلطان ظل الله فی الارض ﴾ تکریمیله مکرم اولوب حضرت حق وجواد مطلق (عزت اسماؤه وتوالت آلاؤه) نظم نظام عالمی اللرنده وشعرلآلی انتظامی دیللرنده قومشدر . خلقت سعادت خلعتلری صفا وسلوت اوزره مجبول اولمغین طبع لطیفلری کثرت افکار واشغال ایله مؤنث پذیر اولمسن اختیار وارتکاب ایده مزلر . بلکه بونلردن ظهور ایدن ابیات واشعار اثناء عشرته وحین صحبتده موزون حرکات رقاصلر سرودندن وزهره جبین مطربلرصدای جنك وعودندن کیمیسی حسب حال وکیمی نظیره مثال یسر وسهولتله فایض ولائح اولور . وذات شریفلری اشراف انام اولدیغی کبی ﴿ کلام الملوك ملوك الکلام ﴾ مضمونجه کلام کرامیلری دخی کلمات خیل فصحا اوزره قدر وشرف بولور .

مرتاض ریاضت خانهٔ تجرید ومقیم مقام فنا وتفرید ، قطب دائرهٔ ارشاد اعنی حضرت شیخ بایزید قدس‌الله سره وروح‌الله روحه

ادرنویدر . طریق تقواده بایزید ثانی وجواهر معارف الهیه‌نك کانی وعمانی ایدی . علم ظاهر وباطنده مجمع الحقایق ومستجمع الدقایق ایدی . شیخ محی‌الدین عربینك (قدس سره) کتاب فصوصنه (سرجان) آدلو منظوم حاشیه یازوب فصوصی منثور شرح ایتمشدر ، واصطلاح مشایخده عاشق ممکندن عبارت ومعشوق واجبدن کنایت اولوب حضرت حق جل ذکره ﴿ هوالناظر والمنظور ﴾ مفهومنجه ظاهر ومظهر وناظر ومنظر اولوب ﴿ ان‌الله خلق الانسان علی صورته ﴾ مقتضاسنجه نوع آدم مظهر تام وحسن خوبان مرآت رب لانام اولدیغنه بومطلع ایله ایما واشارات ایتمشدر :

(مطلع)

کندو حسنك خوبلر شکلنده پیدا ایلدك
چشم عاشقدن دونوب آنی تماشا ایلدك

(بیت لحضرت جامی)

ازروی ذات ظاهر ومظهر یکست لیك درحکم عقل این دیکر آن دیکر آمده

ارباب تحقیق بومعنایی آیات واحادیثله شرع شریفه تطبیق ایتمشلردر . کرچه هرطائفه‌نك مشربنه کوره بر آکلایشی ومذهبنه کوره بر محلدن بر معنا آلشی اولور . اما اکثریا بونك امثالی اسرار مکتومه مکاشفه ایله بیلنور ومجاهده ایله مشاهده اولنور .

مرقوم سلیمان چلبی مولد کتابن اول حادثه اثناسنده دیمش واندن اقدم کیمسه مولد نبی دیمشدر. بو برقاچ بیتی اول مناسبتیله حضرت رسولك واول افضل الرسلك انیادن افضلیتنی بیانده دیمشدر :

(مثنوی)

اولیوب عیسی کوکه بولدینی یول	امتندن اولمق ایچون ایدی اول
چوق تمنی قیلدیلر حقدن بولر	تا محمد امتندن اولهلر
کرچه کم بونلر دخی مرسلدرر	لیك احمد افضل و اکملدرر
زیرا اول افضل المخلوقه الیق دررر	انی اوبله بیلمین احمق دررر

بوفقیر وحقیر بوزمانه دکین یوز عدد مولد کتابی کوردم ونظر الفاتله هربرین کوزدن کچوردم. برنده بوسوز وحالنی وبوشوق وحرارتی کورمدم. وهم بومرتبه‌ده بریسی مقبول ومشهور اولمادی وبین الناس بری اعتبار واشتهار بولمادی. مکرکه مولد کتابلرنده بوکا نظیر مولد مرحوم حمدی چلبی مولد اوله. انك دخی طرز خاصی خواصه مخصوصدر. عوام الناس چندان ذوق ایده‌مزلر. بوبرقاچ بیت انك مولدینك ابتداسندندر :

امر ذی بال اولسه مرغ تیز پر	اولسه پرینه اسم الله فر
فری یوق پرنده پرواز ایده‌من	بر آچوب پروازه آغاز ایده‌من
ذکر حق چون پر مرغه فراوله	یاره شورسیمرغ ایله همسر اوله

مولانا عطابينك اولو برادريدر . محروسهٔ بر وساده حضرت امير سلطانك خلفاسندن وجملهٔ فقراسندن ايدى. ولايت رومده اول كتاب مولد نبى بونلر ديمشدر . وديمسنه دخى برعجب حادثه باعث اولمشدر . روايت ايدرلركه برگون شهر بروساده برواعظ وار ايمش . منبر نصايح ومواعظ وكرسئ نصيحتده ﴿ لانفرق بين احد من رسله ﴾ آيتن تفسير ايدركن بو آيت كريمه موجبنجه « بن حضرت محمد مصطفايى عيسى نبيدن (صلوات الله عليهما) تفضيل ايتمزم » ديمجك طائفهٔ عربدن برمرد كزين وغيور ، كه دين رسول اللهك كرچك عاشقلرندن وعاشق صادقلرندن ايمش ، غيرته كلوب دلائل قاطعه وبراهين ساطعه ايله واعظ مزبورى اله آلور واول شواهد ودلائل ايله محكم ملزم قلور . مكرم قرآن عظيم لفظاً ومعنىً اول مرد كاملك يادنده واصول وفروعيله خاطر روشن نهانده ايمش . بى اختيار ديمشكه « هاى نادان وجاهل ! سن بوعلم نفسيرده قاصر وراجلسك . آيات عظيمه نك ناسخندن ومنسوخندن ومشابهندن ومتشابهندن غافلسك . رسل بينده فرق يوقدر ديمكدن مقصد امر رسالتده وخصوص نبوتده در . مراتب فضيلتده دكل . اكر آيت كريمه نك معناسى من جميع الوجوه ديمك اوليدى ﴿ تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض ﴾ معناسى نيجه راست كلور ؟ » ديو محكم مخاصمه ومباحثه ايتمش . بو خصوصده شهر خلقى واعظه نسبت ايدوب عربه وجود ويرميجك عرب دخى فتوى ايچون ولايت عربه ومصره وحلبه كيتمش وائمهٔ عربدن كندى لهنده فتوالر المشدر

طريق وعظ ونصيحتده كمال صحت اوزره اولغين مفسرين ومحدثين قائده مقبول ومسلم وخبط وخطادن اضح واسلم در . لسان عربيده (مغارب الزمان) آدلو كتابدن ترجمه ايدوب نمط مخصوص وبحور متنوعه اوزره نظمه كتورمشدر . وآيات واخباردن وامثال مشايخ اخبـاردن عامهٔ مؤمنين ايچون بى حد فوايد دينيه وعوايد يقينيه درج ايدوب عالمك ابتداسندن انتهاسنه وارنجه خبر ويرمشدر . وكتاب مرقوم انلرك آثار ولايى وعلائم كشف وكرامتى در . زيرا تأليفنده سلسان انبيانك امر عاليسيله مأمور وعند الله مثاب ومأجور وعند الناس مقبول ومشهوردر . كتاب مسفوردە نوبه برقصيده واردر . آنده علم توحيده وفن تصوفه متعلق چوق عبارات مرموزه واشارات مكنوزه درج ايتمشدر . مطلع بودر :

(مطلع)

الا اى سرور خوبان من الاين الى الاين
دمادم كشف ديدار ايت كتور يوزدن حجابيني

(بيت)

عباراتنا شتى وحسنك واحد وكل الى ذاك الجمال يشير وا

نخر الفقرا وزين الصلحا ، مؤلف كتاب مولد نبى ومصنف نعت محمد عربى اعنى مرحوم ومغفور سليمان چلبى نور الله مضجعه وطاب مشهده

مشهور عوض پاشـانك ولد صـاحب اثرى وشعراء سـابقه‌دن

ظروف معارف والفاظی درج درر لطایفدر . بوبرقاچ ابیات مثنوی ما کذب الفؤاد مارای ونارالله الموقدة فحواسنی متضمن اول حضرتك کتاب معنویسندندر .

(مثنوی)

جون فؤاد ناردل کستر شود	نارونور او بهم پرور شود
بحرنار ونار ازین فؤاد	بینم ودانم ز روی اتحاد
بهراین بینش شنو قول خدا	ما کذب عین الفؤاد ما رای
هرکه را از چشم دل بینش بود	ازیقین بی‌ظن وی دانش بود
خاصه چشمی کاوبود عین فؤاد	ای خنك آن دیده کزوی برکشاد
کر تجلی قلب پاکش طوراو	بیند از نار الهی نوراو
خواهمش آکاهی شدزان نورونار	روشنی سان کلشنی ای کردکار

قدوة الزهاد وعمدة العباد ناقل کلام نبی قطب العارفین والعاشقین یازیجی محمد چلبی نورالله مضجعه وطاب مشهده

کلیبولیدندر . (محمدیه) نام کتابك صاحبی وشیخ حاجی بیرام انقروینك مرباسی ومصاحبی‌در . مرادخان غازی دورینك مرتاض ریاضت پروری وانوارالعاشقین صاحبی احمد بی‌جانك اولو برادریدر . نورالله مضجعه . اکرچه طریق تصوفك منتهیلرندندر اماسجادهٔ ارشاده کچوب کیمسه‌یی ارشاد ایتدکلری معلوم دکلدر . علوم ظاهره‌ده متبحر وعلم باطنده وفن تصوفده متفرد ایدی . کتاب محمدیه‌که قواعد تألیفی ومبانیٔ تصنیفی اون ایکی درلو علمك نتایجی اوزره مبتنی وظاهر وباطنده تهقدر تفسیر وتحقیق وارایسه مجموعنك خلاصه‌سی اوزره مبنی‌در

اولمامشدر . وكل پرخارينك رنك وبوينه بويانوب قالمامشدر. حالده كنج نهان وقالده پهلوان جهان ايدى. خلفاسنك واحباسنك دعوالرى بودركه اول صحف لدنك مفسر علومى، اعنى حضرت جلال الدين رومى (قدس سره) مشار اليهك قدومنه ديوان معنويسنده وكتاب مثنويسنده نيجه ابيات الهام سماته ايما واشارت ايتمش اوله . بويت كبى كه ديوان كبيرندن وجملهٔ انفاس دلپذيرندندر :

(بيت لحضرت مولانا)

ديدم رخ خوب كاشنى را آن چشم چراغ روشنى را

نور نوار حديقهٔ حضرت شيخ روشنى، كل كلزار قدسيان ، اعنى شيخ ابراهيم كلشنى كه يقين زمانده انك كبى برقطب شيخ اشتهار وقطب فلك مدار يوقدر . شهرتله شهرهٔ آفاق وخاصهٔ جذبه ايله كافهٔ خلايق خدمتنه مشتاق ايدى . اما وادئ الحاد واباحته دوشن فرقه مريد كنمكين حضرت پيره هرمؤمن معتقدك اعتقادى بردرلودنى اولمشدر. يعنى اساس بناء اعتقادلرى خلل مرتبه سن بولمشدر . كرچه اهلنه معلوم وعارفه مفهومدر . اول برعزيز ايدى كه آستانه سنده دركاه حق كبى صالح وطالح وعابد وعاصى يه رد يوغدى . بو باعثدن خانقاهنده انواع طوايفدن ملحد ومباحى چوغدى . نه آنكه اول حضرتك مذهبنده وسعت وشريعنده اباحت اولوب دائرهٔ شريعتدن وطريق طريقتدن بيرون برنسنه يه رضا ورخصت ويريدى . مشائخ متأخرينك كلندن وخلفاء خلوتيانك اكلندندر . مجلس فيض بخشنده نيجه لره فيض وفتوح يتيشوب هربابدن معارف الهيه مكشوف ومفتوح اولمش ايدى . حضرت ملانك مثنويسنه جواب قرق بيك بيت مثنوى ديمشلردر . حروفى

مهاجرت ایدوب حضرت شیخ الهی ایله رومه کلمشلردر و طریق نقشبندیه‌نك شیوع وشهرتنه سبب اولمشلردر . طرق مشایخك جمله‌سندن بوطریق عندالعلماء المتشرعین مسنون ومشروع فهم اولنمغین علمانك عزلت کزینلری وفضلانك وحدت آیینلری اکثریا بوطریقی اختیار واتخاب ایتمشلردر . ترك لذات اولی واغماض مشتهیات اخری بابنده بومطاع مطبوع اول حضرتك کلمات قدسیه سندندر :

(مطلع)

هست تاج عارفان اندر جهان چارترك ترك دنیا ترك عقبی ترك هستی ترك ترك

(بیت)

مبا درکوی ما ناکرده ترك دنی وعقبی
کاین بازاررا ای خواجه سودای دیکر دارد

وحضرت ملانك قدس سره

(مطلع)

دوش وقت صبحدم درچرخ پایان یافتم درمیان دانهٔ خشخاش سندان یافتم

بوغزل غامضنه مشایخ اصطلاحنجه محققانه شرح یازوب ایما واشاراتن ونکات وکنایاتن عبارات واضحه ایله ایضاح ایتمشلردر .

شمع جمع آرای بزم روشنی، کل کلزار روحانیان اعنی حضرت شیخ ابراهیم کلشنی روح الله روحه بروح وریحان واسکنه فی غرفات الجنان

اول کلشنی درکه بوکلشن فانینك خارعلایق وعوایقی اکا دامن کیر

كندولر برسبيله روم ايلنه كتديلر . واردار يكيجه‌سى نام قصبه‌ده توطن ايتديلر . مزارشريفلرى انده عالى زيارتگاه وخلقه حاجتگاه اولمشدر . هجرتك سكزيوز طقسان التيسنده دنيادن آخرته انتقال وفادن بقايه ارتحال ايتمشلردر . كمل مشايخدندر وزمرهٔ برازخدندر . آداب سلوكه متعلق زادالمشتاقين ونجات الارواح تسميه اولنور رساله‌سى واردر . بومطلع اول حضرتك انفاس قدسيه‌سندندر :

(مطلع)

چار چيز است تابكا مانرا مرام اندر جهان
ترك مال وترك جاه وترك راحت ترك جان

(بيت)

چون توتسليم رضاى حق شوى بى خويش باش
يفعل الله مايشاء ويحكم الله مايريد

وتسليم وتوكل بابنده بو رباعىٔ نافع دخى بومحله موافق ومناسب اولمغين بيله تحرير اولندى . عامهٔ انامه جميع امورده دستور عمل ايدنمكه كافى وقضايه رضا ويرمك خصوصنده وافيدر .

(رباعى)

كر كار تونيكست به تدبير تونيست ورنيز بداست هم زتقصير تو نيست
تسليم ورضا پيشه كن وشاد برى كدنيك وبدجهان به تدبير تو نيست

دائرهٔ زهد وتقوانك مركز ومدارى وطائفهٔ فقر وفنانك شيخ قطب اشتهارى مهرسپهر يقين اعنى شيخ شمس الدين بخارى قدس الله سره العزيز

سادات صحيح الانسابدن واولياء ولايت مآبدندر . وطن اصليسندن

(مناسب این محل)

اکر تن بسلرایسك فیل اولاسك غداء جان ایسك جبریل اولاسك

(دیکر)

خردمند مردم هنر پروراند که تن پروران از هنر لاغراند

نکتهٔ کنت کنزاً عالم وآ کاهی وسر من عرفك عارف پر انتباهی اعنی حضرت شیخ عبدالله الهی روح الله روحه وادام فی المعارج فتوحه

ولایت اناطولیده لواء کرمانه تابع سماو دیمکله معروف ناحیه‌دندر. طریق نقشبندینك شیخ کبیری وحضرت امیر بخارینك پیریدر . روایت ایدرلرکه زمان جوانیده تحصیل علمه مشغول ایکن خاطرلرینه سیر ولایت عجم داعیه‌سی دوشوب خراسانه چیقدقده (مولاناطوسی) یانده علوم ظاهریه مشغول ومقید ایکن برحالت عجیبه عارض اولوب آتش شوق وجذبه‌دن حرارت غلبه ایدر . همین عنایت ربانی رهبر وهادی اولوب بی‌اختیار طوروب اول ارادن بخارایه کیدر وآنده واروب (خواجه بهاءالدین نقشبندینك) مزار شریفنه متوجه اولوب اول حضرتك روحانیتلرندن یتشمشلردر وعالم معنیده انلره ایرشمشلردر . تفصیلی بو اجماله واول مشاهده‌نك حالی قاله صغمز . وبعده مشایخ کرامدن نجه شیخ کرامیه وحضرت (شیخ عبدالرحمن جامی) یه بولشوب ینه دیار رومه عودت ایتدیلر و محروسهٔ استانبولده فخرالسادات (امیربخاری) حضرتلرین خلافته قائمقام نصب ایدوب

غریبه‌ایله‌هلا کدقریب اولور. اضطراری ماوقعی متعلقاتنه خبر ویردکده هماندم خویشاوندی اول دلدار دلبندی افت وکزنددن خوف‌ایدوب کتوررلر حضور حضرت روشنی‌یه یتوررلر. دیرلرکه من بعد خضر بالی حضور کزدن کتمسون وخدمت شریفکز ترك ایتمسون. شیخ روشن دل دخی بن خضری بولدم ودعاسندن مستفید ومستفیض اولدم دیوب همین اول‌زمان ترك‌دیار ویارایتدی واوحالت وحرارتله چیقوب ولایت عجمه کیتدی وشهر شروان قربنده باکو نام قریه‌ده شیخ سید یحیایه ارادت کتوروب‌ال آلدی وجملهٔ خلفاسندن اولوب اول‌ولایتده قالدی. مرقدمنوری اول دیار دلاویزده یعنی‌که شهرتبریزده در. عالم وعابد وعارف وزاهد کمسنه ایدی. بین‌المشایخ شهرت شعرله شهره‌سی وواردات الهیه‌دن فن نظمده بهره‌سی واردی. مدون ابیاتی ومثنوی اسلوبنده‌مقالاتی واردر. بوبرقاچ‌ابیات‌انك کلماتندن ورسالهٔ مقالاتندندر. اول غداء روحدن فیض وفتوحی اولیوب فصل وعرفان لاغر وطبع بهیمی برله تن پرور اولوب مجرد اکل وشربله قناعت وبهایم هایم کبی خورد وخوابی عادت ایدینلر حقنده واقع اولمشدر :

(مثنوی)

کل ای دیوانه‌سی بریان ونانك — دلوسی لحم و شحم و شیردانك
کاوسی قولی ، عبدالبطن مسکین — ابدن اوزنه یبیوب ایچمکی دین
قاورمه، قالیه ، حلوا دردمندی — طفل وش‌جوز وموزك مستمندی
پلاوك سوخته‌سی، زرده اسیری — سنك نفس تنك خدمت پذیری
جهانك لذتن شهوت صنانلر — بهایم مرتبه سنده قلانلر
یلن فرج وکاوسی خدمتنده — بهایم کبیدر عارف قتنده

(بيت)

پرستيدن حق براى بهشت بود پيش ارباب دل سخت زشت

مجلس روحيانك شمع منير انجمى ومحفل قدسيانك چراغ قمر تنوير ظلمت شكنى اعنى حضرت شيخ روشنى افاض الله نوره وقدس سره

ولايت آيدينندر . بوناسبتله روشنى تخلص ايتمشدر . مرتاض رياضت خانهٔ يقين ومقيم صومعهٔ اربعين در . علم ظاهر وباطنى جمع ايتمش فاضل وكامل وعلمنك مقتضاسيله عامل ايدى . زمان جوانيده غايتده شوروشوقى غالب وجان ودلدن مى ومحبوبه طالب ايمش . روايت ايدرلركه تحصيل علمده ايكن شهر بروسه ده خضر نام برمحبوبه معلم اولور وواسطهٔ تعليم ايله معلمنه تعلق وتعشق حاصل قيلور . اتفاق برقاچ غماز وهماز صاحب نفاق مابينه فراق ومياناه افتراق دوشوررلر . كوررکه محبوبه قلبك ارتباطى محكم وغم محبت عشق دلده مدغم . صبر وقراره اصلا مجال و مصاحبت ومناسبتنه قطعا احتمال يوق . هماندم خلقدن عزلت وحجره سنده خلوت ايدوب كندى اسميله اول پرى يى دعوت ايدر . چونكه برقاچ كون خضر اسمنه ملازمت ومداومت قلور اوچنجى كونده حضرت خضر عليه السلام عالم غيبدن ظاهر اولور . خضر دن مرادك وآرزوى فؤادك ندر ديوب مثال آب حيات برقاچ كلمات ايدر ينه عالم ظاهر دن عالم غيبه كيدر . بوجانبده اسمك تأثيرندن محبوب برحالت

(اشارات بزلف)

سواد اعظم اول زلف سیه تار — که هرتارنده بیك منصور بردار
اولورسه زلف مشکین عنبرافشان — جهانده قالیه اصلا مسلمان
که واللیل اذا یسری خداوند — صاچه بونجه لیله قیلدی سوکند

مروهٔ صدق وکعبهٔ صفاوقدوهٔ اهل تجریدوبقا اعنی حضرت شیخ وفا قدس الله سره وروح روحه

متوجه ومتوکل عزیز . ایدی کندیلری قدوی وطریقلری زینی ایدی . (شیخ عبداللطیف) قدسینك خلفاسندن وجملهٔ مرباسندندر. علم ظاهروباطنی جامع وهضم وحوصله ده بحرواسع ایدی . فضایل قدسیه ایله کنج ویرانهٔ عزات وکمالات انسیه ایله کنجینهٔ کشف وکرامت ایدی . عصرنده قطب صریح وغوث صحیح سالك وعارف وسرایر قلوبه واقف ایدی . وفاقلقده خود شهرهٔ آفاق وسلاطین وملوك وفقنه مشعوف ومشتاقدی. اگرچه ذات قدسی صفاتی انواع فضایله شامل ایدی اما طبع پاك وتابناکلری وارادات نظمیه یه مایل ایدی . بوایکی مطلع انوار اول حضرتك انفاس فیض آثارندندر :

(مطلع)

یاق بنی عشق آتشیله یاودود کل اولنجه جمله اجزای وجود

(وله)

یازدیغن چونکه ازلده دوست تغییرایلمز — هرکه عارفدربورمزی بیلدی تدبیرایلمز

وبیورمشلردرکه جنت وحور وقصورایچون طاعت وعبادت هواوهبادر ومرد حقه ذات الله دن غیری نسنه مراد ایدنمك عین خطادر .

سلاطین عثمانیدن (سلطان اورخان) دورنده ظهور ایتمشلردر . اولزمانده کیدوخدعه ومکر وبدعه یوغمش . بوسببدن هرکوشده کوشه نشینلردن والیٔ ولایت ولی صریح چوغمش . بعضلر شیخ مزبوری حضرت شیخ بیرامك قدس سره خلفاسندن و بعضلر احباسندندر دیو روایت ایدر قدس الله سرهما . مذکور شیخ شیرازی (کتاب کلشن رازی) فارسیدن ترکیه ترجمه ایدوب علم تصوفك سر مکتوم لفظ صریح وعبارات فصیح برله معلوم ایتمشلردر . فهم مرموزاتی آسان واسرار مکتوماتی قابل اذعان اولسون ایچون . زیرا طریق طریقتده منتهی اولانلرك ایما واشاراتن مبتدی اولانلر فهم ایتمك متعسر اولور . اهل الله قتنده هرمقالك برمقامی واردر اول مقالك نه مقامدن سویلندیکی معلوم اولمسه اذعان نتیجهٔ کلام متعذر اولور . مجموع اسرار حقایق عوالم ارواح انده مندرج وجمیع اطوار دقایق معالم اشباح آنده مندمجدر . اصطلاح مشایخده شراب وشمع وشاهدنه یه اشارتدر وزلف وخد خال نه دن عبارتدر بوبرقاچ بیت کتاب مرقومده آنی بیان ایدر .

(نظم اشارت شراب وشاهد)

شراب وشمع وشاهد نور معنی — کورنمز کورونور چون عکس مولی
شراب اسراره شمع انواره بکزر — باقك شاهد یوزی دیداره بکزر
شراب وشمعه یاقکیم سر مکتوم — سکا شاهد یوزندن اوله معلوم

(اشارات بخد وخط)

خد وخط اولدی صنع پادشاهی — کیم انده ظاهراولور حسن شاهی
همم اول منثور ربانی بو خطدر — همم اول مکتوب سبحانی بوخطدر
بولردن نور ظلمتدر عبارت — خدی آب حیات وخطی ظلمت

یوخسه تاج وردا وتسبیح وعصاایله کمسه صوفئ صافی دل اولدمز وطریقتده بوطریقی طوتمزسه قرب حضرته یول بولدمز .

(بیت)

طوررکن بونجه اوهام وخیالات تجلی ایدهمی حق نوری هیهات

(عاشق پاشا دیوانی) دیمکله مشهور علم باطنده وعلم تصوفده مرشد ومرید آدابن وطریق سلوك اسبابن بیان ایدر منظوم تألیفی واردر . اون فصل اوزره ترتیب اولنمش برکتابدر وهرفصلی اون بابدر . ارباب زهد وصلاح مابینده استعمال اولنور مفید ونافع نسخهدر . حقیقت انسانی آفاقی وانفسی تشبیه وتمثیل ایدوب علم باطنی آیات واخبار وکلمات مشایخ اخیارله جمع ایتمشدر . امانظمی اول قدر نازك ورنگین دکلدر . وهم اهل الله نظمنده قبول خلق ایچون تصنع وتخیل قصدایدوب افتخار واشتهار ایچون تزیین الفاظ مراد ایدنمزلر . بوبرقاچ ابیات مثنوی صفت تکوینده وقدرت خدای جهان آفریننده اول کتاب مستطابندندر :

(نظم)

کلی عالم بر اشارتدر عیان نجه یوزبیك ملکی وار حقك عیان
انس وجاندن کیمسه لرکورمش دکل کیمسه اول ایلدن خبر ویرمش دکل
فکری عقلك ایرهمز اول منزله آدی اول ملکك دخی کلمز دله
چون انکدر هر یوغی وار ایلمك هر کزانك حکمنه یوقدر املك
اون سکز بیك عالمك قدری اکا یوقدرر برذرهجه اوکدن صوکا

حقایق کلدرینك کلشن رازی ودقایق کلزارینك بلبل صاحب نیازی اعنی حضرت شیخ الوان شیرازی قدس سره وروح روحه

آباء کرامی اهل شیرازدن وکندولری ترکستاندندر . بونلر دخی

(رباعی)

بی خبر از آیت منزل که کند　　با فرق صحیح را ز مؤول که کند
هر نکته که در شیوهٔ تحقیق افتد　　ای کاشف اسرار بگو حل که کند

قدوة العارفین والاتقیاء وعمدة العاشقین والاولیاء اعنی حضرت عاشق پاشا اعلی الله درجاته وضاعف حسناته

اولیاءالله‌دن عاشق وعارف وطریق طریقتده صاحب معارف کمسنه ایدی. عجم سرحدینه قریب یردن کلوب ولایت اناطولیده قیرشهری دیمکله مشهور شهرده توطن ایتمشلر ایدی. تربت پاکی ومرقد عطرناکی اندهدر. ولایت رومه سلاطین آل عثماندن سلطان اورخان دورنده کلمشلر وحضرت حاجی بکتاشله معاصر ومصاحب اولوب بودیارده قالمشلردر. مشایخ کبارك اغنیاسندن وصاحب دنیاسندن ایدی. شاهانه عز وجاهی وپادشاهانه قدرت ودستگاهی واردی. بوصورت شاهانه ایله سیرتی درویشانه ایدی. وهم بیورمشلرکه درویش اولدرکه دنیانی ترك ایده. کدا اولدرکه دنیا آنی ترك ایده. زیرا اهل حقیقت قتنده فقر حقیقی ظاهری اولمز باطنی اولور. ودرویشلك دیدکلری شال وعبا وکهنه قبایله بولنمز کوکنده بولنور. درویش که دنیا سوه هرنقدر فقروفاقه‌سی اولسه ینه اهل دنیادر وشول غنی که هرنقدر غناسی ومکنت دنیاسی اولسه اما کوکنده اکا محبت وسوداسنده سودا ورغبت اونسه هرندکلو خواجهٔ صاحب غنا ایسه ارباب طریقت قتنده ینه صاحب تجرید واهل فقادر. وباجمله درویشلك محبت ماسوایی دلدن چیقرمق وقلبی قیود دنیادن قوتارمقدره

(شعر)

دلبر بیکانه صورت مهردارد در نهان کرزبانش تلخ کوید قنددارد دردهان
ازدرون شو آشنا وازبرون بیکانه رو این چنین برمهردشمن من بدیدم در جهان
پیش اومردن بهردم ازشکرشیرین تراست مرده داند این سخن رانومیرس اززندکان

کنجور کنجینهٔ معنوی ومحرم راز صاحب کتاب مثنوی اعنی حضرت شیخ صدرالدین قنوی قدس الله سره العزیز

اسم شریفلری (محمد بن اسحاق) دیمکله مذکوردر وکنیت علیه لری (ابوالمعالی) دیمکله مشهوردر. وطن اصلیسی اصلده ملاطیه در. صکره دن قنوی اولمشدر. مشایخ کبارك فاضللرندن وارباب طریقتك کاملرندندر. خواجه نصرالدین طوسی ایله رموز امرکن دن وکنوز علم لدندن میانلرنده عقلی ونقلی چوق سؤال وجواب وبحث وخطاب کچمشدر. ومولانا قطب الدین علم حدیثده انلرك شاکردیدر (جامع الاصول) آدلو رساله سن (وتذکرة المنتهی) نام مقاله سن خط شریفلریله یازوب اکا تعلیم ایتمشدر. بورباعی ذکر اولنان رساله دندر :

(رباعی)

از شبنم عشق خاك آدم کل شد صدفتنه وشور در جهان حاصل شد
سر نشتر عشق بررك روح زدند یك قطرهٔ خون بچکید ونامش دل شد

وحضرت مولانانك اولادن اخرایه انتقالی انلردن اقدم وسهل مدت مقدم واقع اولوب صلاة جنازه سن انلره وصیت ایتمشدی . بو رباعی یی اول حضرتك موتنه وعالم ظاهره فوتنه دیمشلردر :

سلطان سریر ولایت سرمدی وخاقان تخت نشین ملك ابدی اعنی که سلطان ولد قدس الله سره وروح الله روحه

حضرت ملانك ولدهمامی ونام نامیلری ولدکرامی‌در . مالك ممالك قدسیه وسالك مسالك انسیه‌در. جذبات الهیه ایله اکثر اوقاتده واله ومجذوب ومطلب حقده هم طالب وهم مطلوب ایدی. حالات غلبات شوق وجذبه‌دن صائمه که بریرده طوررردی متصل زمین اوزره فلك وارچرخ اوردی . کیفیت جام عشقدن مستانه صفت وآشفته حال وواردات قدسیه ایله منبع زلال مقال ایدی . طریق تصوفده انك دخی برنجه پاره منظوم کتابی وولدنامه نام مثنوی‌یه جوابی واردر . مناسبتله بعض ابیاتن کتاب مثنوی‌یه الحاق ایتمشلردر ورباب نامه آدلو برکتاب منظومی وهربر بیتده نجه سر مکتومی واردر . بو برقاچ ابیات دلستان اول ساز مجلس قدسیان وطرب فزای بزم روحانیاندندر .

(نظم)

هرچه هست اندرجهان ای نامور — ازبدی وازنیکی وزخشك وتر
اندر او شکروشکایت مضمراست — نیم کامل نیم دیکر ابتراست
نیمهٔ آن ذوق وشادی وطرب — نیم دیکر غصه ودرد وکرب
نیم شادی هست شاخی از جنان — نیم غم از دوزخ نار ودخان
چاشنی ازهر دوحق اینجا نمود — تاشوی واقف تواز خسران وسود

ودیوان حقیقت بیانلری دخی ترجمان لسان غیب وواردات الهام بی‌ریبدر. اشعاری هم عاشقانه وهم محققانه واقع اولمشدر . علی الخصوص که بو شعر ولایت پیام وکرامت انجام حضرت رب الانامك جمالی نقاب جلالنده مستور وصفت لطفی پردهٔ قهرنده ظهور ایدوکن اشعارایدر .

(مثنوی)

ظاهرش دیدی زمعنی غافلی　　باطنش راکن نکه کر عاقلی
حرف قرآنرا بدانکه ظاهریست　　زیر ظاهر باطنی بس قاهریست

وبو ابیات دخی دنیاء دورنکك ارباب غروره عاقبت نوشی نیش وغناسی عنا اولوب وجاهللر چاه مذلتی عزت وجاه صاندقلری بیاننده مثنویدندر :

(مثنوی)

سروری زهراست آخرروح را　　کرچه کم تریاك داراد زابتدا
جاهلان سرور شد نداست زیم　　عاقلان سرها کشیداندر کلیم
هرکه بالاتر رود احمق تراست　　استخوان او بتر خواهد شکست

اوتوز بیـك بیت مثنویاتی وطقسان بیك بیت حسنیاتی واردر . ذات وصفاته شامل وحقیقت ومجازه مشتمل وآداب سلوکه متعلق نیچه رساله‌سی وعلم تصوفده نیچه مقاله‌سی واردر . بو برقاچ بیت دل پذیر اول حضرتك دیوان کبیرندندر . نتیجهٔ مشاهده‌سی وثمرهٔ مکاشفه‌سی‌در . بربیتی سؤال وبر بیتی جواب واقع اولوب قافیه‌لری مغایر دوشمشدر .

(شعروله قدسنا الله بسره العزیز)

کوه‌را در پنبه‌دانی یافتم دانی که چیست　　بحراندر سرمه‌دانی یافتم دانی که چیست
پنبه‌دانه نطفه‌میدان کوه آن هستی درو　　بحرعلم عین انسان سرمه‌دان دانم که چیست
پار پیر کهنه دیدم سال عمرش بی‌عدد　　این زمانش نوجوانی یافتم دانی که چیست
پار پیر کهنه شیطان دروجود آدمی　　تازه میکرددهوایش هرزمان دانم که چیست
شحنهٔ کردن شکن درکنج زندان شداسیر　　خلقش اندر ریسمانی یافتم دانی که چیست
شحنهٔ کردن شکن باشد غضب درآدمی　　شهوتست درکردنش آن ریسمان دانم که چیست
مردهٔ پوشیده دیدم استخوانش کشته خاك　　این زمانش تازه جانی یافتم دانی که چیست
مردهٔ پوشیده باشد نفس انسان بی‌خبر　　زنده کرددچون خبر یابدازان دانم که چیست

حکایت میکند » اکا اشارتدر . الحاصل ، کرامت ولایته متبحر علوم کونین وعلم ظاهر و باطنده مظهر مجمع البحرینلدر . بر شیخ معنوی وصاحب کتاب مثنویدرکه کتاب نصیحت نصابی امت ایچره حجت دین و برهان اهل یقین اولوب مشایخ اکملین خلایق سوی خالقه انکله ارشاد ایدرلر . علم سلوکده وطریق تصوفده انك امثالی بر کتاب بین المشایخ غایتده نادر وکمیابدر. وهم اول کتاب مستطابده واقع اولان ابیات حکمت سمات تفکر وتأمله املا وانشا اولنمش دکلدر . بلکه بر برلفظی بی شبهه وریب واردات علم غیبدر. عباراتی صرف حقایق واشاراتی پردقایقدر جامع معانئ آیات واخبار وارباب تصوف بیننده بر آدی مخزن الاسراردر. قرآن عظیمك اسرار ونکاتن احادیث نبویه‌نك مرموزات مکتوماتن درج نظمنده درج وعلم اولین و آخرینك حقایق ودقایقن آنده خرج ایتمشدر. ابیات غامضه‌سی غایتده چوقدر واشارات معضله‌سنه نهایت یوقدر. عقول عادیه ادرا کنده عاجز وقاصردر. بوسببدن بعض عباراتی خلاف مقتضاء اهل ظاهردر. مجتهدینلدن برینه مثنوی حقنده نه‌یولرسز دیو سؤال ایدلدکده بووجهله جواب ویردیکه شول سوزکه علم شرعه مطابقدر علم اطلاقده واقع اولمشدر موجه ومسلمدر وشول سوزکه ظاهرا شرعه مخالف فهم اولنور علم استغراقده دینلمشدر مرموز ومؤلدر. ینه آنك معناسن طریق طریقتده منتهی اولانلر واهل باطندن علم لدن بیلنلر بیلور ومشکلاتنك حلی ارباب قلوب واصحاب مکاشفه قاتنده اولور. زیرا مولانای مشارالیه علم ظاهر وباطنده فرید ووحید ایدی وهم کندو عصرینك مفتیسی ودرت مدرسه‌نك مدرسی ایدی کلمات عالیاتنده خبط وخطایوقدر. سهووغلط مستمعك فهم واذعانندهدر. نتهکم مثنویده منکرانکم فهمان حقنده بیورمشلردر :

عالمیانده والسنهٔ جهانیانده شهرت نامی ونسبت تامی جلال‌الدین رومی دیمکله مشهوردر. زمانلری آل سلجوقدن سلطان علاءالدین دورینه ایرمشدر وسلطان علاءالدین جانودلدن مرید ارادت پذیری اولوب خداوندکارلغی اکا ویرمشدر. خداوندکامکار وملا خداوندکار دیدکلرینه وجه اولدر. والدلرینه سلطان‌العلماء بهاءالدین ولد دیرلر حضرت ملادن اونجی آتا اول صادق صدیقه یعنی ابوبکر صدیقه چیقر (رضی‌الله عنه) مناقب‌العارفین ومسالك السالکین تسمیه اولنور برکتاب که حضرت مولانانك مناقب کشف وکراماتن ومأثر خوارق عاداتن بیان ایدر جملهٔ مناقبندن بری بونی یازارکه اول‌زمان که‌حضرت رسول ختم‌الرسل معراجه عروج ایتدی سیر ملك ملك وتفرج عجایب فلك ایلرکن ساق عرشده سماع ایلر برشخص پرشوق کوردی. آفتاب تابان کبی نوردن طیلسانی ومیان کلاهنده خط استوا کبی چکلمش بر نشانی وار. فلك دوارکبی متصل کردشده وچرخ بی‌قرار کبی مدام جنبشده. شورسماعندن فلکلر رقصه کیرمش ونوای‌نای شوقندن فلکلره ملکلره حیرت‌ایرمش. رسول جمیل جبریلدن سؤال ایتدی‌که بوچرخ اوزره چرخ اوران قطب نلك مدار وبو عرش برینه ضیا ویرن مطلع‌الانوار انبیاءمرسلین‌دنمیدر یوقسه‌اولیاء اکملین‌دنمیدرکه‌جناب‌حقه بوقدر قربتی وعرش معلاده عالی منزلتی وار. حضرت جبریل وپیك رب‌جلیل بووجهله خبرویردی‌که بو در دریای تحقیق کهر صدف صلب ابوبکر صدیقدر آنك ابناء عظامندن واولاد کرامندن اول ملای مولوی وشیخ معنوی مقرب حضرت قیومی جلال‌الدین رومی اوله‌جقدر. چونکه‌رسول رسالت پناه بوسردن آکاه اولدی بواشارتك بشارتندن حضرت صدیق بشاشت بولدی (ع) «بشنواز نی‌چون

اوله. زیرا کداولیاءالله احوالنی ستر وکتم ایچون نیچه اسرار غیبیه‌یی ومعانئ حقیقیه‌یی صورت مجازده کوستر مشلردر. مکرم حضرت کریم وغفور ورحیم وشکور مجازی کویلرك دخی دیدکلری نعت وتوحید وموعظه وتمهید حرمتنه خطالرین عفو وکناهلرین محو ایدوب ﴿ یقولون مالایفعلون ﴾ زمره‌سندن قلمیه. لابد شعرشعار اهل حقیقت وطریقة اهل طریقت اولدیغی اجلدن ذکر جمیللری سلاطین ووزرا وعلما وامرا اوزره تقدیم اولندی.

(بیت)

پادشاهان جهان کر بغمی خسته شوند استعانت زدرکوشه نشینان طلبند

در ذکر حضرت شیخ سلطان المشایخ وبرزخ البرازخ مقرب حضرت قیومی اعنی جلال الدین رومی افاض الله نوره وقدس سره

بو زمره‌نك سردار وسردفتری وبو فرقه‌نك سالار وسروری اول جناب بزرکوار وکاشف غوامض الاسرار حضرت ملاخداوندکاردر. مرقد پر انواری ومشهد فیض آثاری ولایت یوناده دیار قرمانده قونیه دیمکله مشهور شهرده واقع اولمشدر. ومهجرت نبویه‌نك التی یوز دردنجی سنه‌سنده شهر بلخدن دیاررومه کلوب رومده نشوونما بولمشلر وولایت مزبوره‌یه درت یاشنده کلوب رومیلکله مشهور اولمشلردر. نشوونماسی وکمال ظهوری ولایت رومده واقع اولدیغی باعثدن افواه

کاملدر (قدس الله اسرارهم وافاض علی العالمین انوارهم) حقیقتده شعر اولیاء اللهك واهل الله پر انتباهکدرکه محبوبلری جمال حضرت حق ومطلوبلری وجود مطلقدر. وهم بوزمرهٔ ابرارك نظم واشعاری افتخار واشتهار ایچون دکلدر بلکه ارشاد طالبان راه دین وبیان سلوك سالکین ایچوندر ﴿ ان الله کنوزا فی تحت العرش مفاتیحا السنة الشعراء ﴾ بونلرك شاننده و﴿ لسان الشعراء مفاتیح الجنة ﴾ بونلرك بیاننده‌در. نتهکم اول مطلع الانوار ومخزن الاسرار (حضرت شیخ فریدالدین خواجهٔ عطار) ـ عطرت تربته ـ کتاب (منطق الطیرنده) بیورور :

(نظم)

انکه اوبود سرور پیغمبران — کفت در زیر زبان شاعران
هست حق را کنجهای بی شمار — سر آن یك میندانند از هزار

معلومدرکه بوندن غرض اهل الله حقیقت کفتار واولیاء معرفت شعاردر. صنمه که مزخرف خیال وبیهوده مقاله هزل کویان اراذل روزکاردر .

علماء متشرعین قتنده شعر ایکی قسمه منقسمدر : بر قسمی توحیدات والهیات ومواعظ ونصایح وحسنیاتدر . عندالعلماء والفقهاء مباح ومشروعدر وشولکه هزلیات وهجویات ومدایح ممنوعات ومنهیاتدر عقلاً ونقلاً مردودوممنوعدر . نتهکم اول قائل جوامع الکلم صلی الله علیه وسلم ﴿ الشعر کلام حسنه حسن وقبیحه قبیح ﴾ بیورمشدر . والحاصل شول شعر بلیغ وبدیع که تقوایه شامل وتأویله قابل اولمیه ومعنای مجازیدن غیری محملی بولنمیه (الشعر مزمار من مزامیر الابلیس) حکمنده داخلدر وهزار صنایع وبدایعله سحر حلال اولورسه دخی عاطل وباطلدر. مکرکه اشعار سلف کبارکبی تأویله قابل حقیقت ومجازه شامل

ایکی فصل ایدوب باقی وزرا وامرای وعلما وفضلای سائر طوایفله سلاطین آل عثمانلدن (سلطان مراد خان غازی) زمانلدن پادشاهمز (سلطان سلیمان) صاحب مغازی دورنده تاریخ هجرت نبویه سنه (ثلاث وخمسین وتسعمأیه) کلنجه حروف تهجی اوزره اسامیٔ سامیه‌لری بو تذکره‌یه تحریر اولنوب حروف تهجیدن ترتیب حروفده قنغی حرف مقدم ایسه اوچ حرفه‌دکین اعتبار اولندی غفلت اولنمیه. چونکه قواعد ضبط اولنه خبط وغلط بولنمیه . اگرچه بوقاعده منوالنجه نجه‌وضیعك شریف اوزرینه تقدیمی لازم‌کلور اما بومقدمه اسلوبنجه ونکتهٔ (شرف المکان بالمکین) موجبنجه عندالعرفا معذور ومقبول اولور. اما بعداخوان عرفاندن مأمول ومسئولدرکه بو اوراق پریشانی نظر شریفلریله مشرف قیلدقده بو عبد ضعیفی یعنی (عبد اللطیفی) فتح الله علیه ابواب الطافه خیر دعا ایله یاد وجان غمکینن شاد ایتمسنه لطف بایغلرین وکرم بی‌دریغلرین دریغ بیورمیه‌لر .

(قطعه)

اولدی احسان دعاکه چو لطیفی محتاج ای جوانمرد قنی وسعت الطاف وهمم
هرکه الدن کله آیین مروته آنی کیمسه‌دن هیچ دریغ ایلمز ارباب کرم
چونکه الدن کلورای دوست دعادرمقصود بوفقیره آنی احسان ایدیجك نه‌کم
کرم اهلیله کمال اهلنه کمال نقصان لطف ایده هرکه کمالیله کرمدن اوره‌دم

فصل اول

بوفصل ولایت رومده واقع اولان ودیار رومه کلوب رومی لکله شهرت بولان شعراء مشایخ که حقایق نظملك قایللری ودقایق فنونك

محل ومناسبتله اوقونان شعر رنكينى وصحايف خواطر يارانده ودفاتر ضمير اهل عرفانده بولنان نظم كزينى شعراء رومك مؤلفات ومصنفاتى ايله جمع ايدوب هربرينك خوب مطلعلرندن ومرغوب مقطعلرندن ومقبول طباع رنكين مثنويلرندن ولايق استماع اولان ابيات معنويلرندن ومفيد مفردلرندن ونافع رباعيلريله نازك مطايبه‌لرندن وشعرانك بربريله واقع اولان لطيف ملاطفه‌لرندن بو تذكره‌يه تحرير وتسطير ايدوب وهربرينك نتيجهٔ طبع كهربارين وكزيده ابكار وافكارين بوجموعهٔ لطايفه وسفينهٔ معارفه درج ايتدم. تاكه بونى مطالعه قلانلر كلامك كيمتندن متكلمك كيفيتن معلوم ايدينوب قالدن قائله انتقال وفعلدن فاعله استدلال ايده‌لر. زيرا هر سخنورك مقدارى مقدورندن معلوم وكرداري كفتارندن مفهومدر. اماشعرانك اكثرى مطلع كوى اوليوب مجرد برر مطلعله كيفيت حاللرينه مطلع اولمق قابل اولمديغى باعثدن اكثريا اوچردانه بيتى يازيلوب بعضنك بردانه غزلى غايتده كوزل ومعمور ومرغوب وبى‌بدل اولديغى حيثيتدن تمام تحرير اولندى. وبعض محل وموقعده بوكمترك بضاعه‌نك نظيره مناسبتى ايله بعض اشعارى بيله ثبت اولندى. اخوان كرام وفور كرمدن تعيب وتقبيح ايتميه‌لر كه بو فقير حقير ايچون مهارتى انجق فن انشاده در فن شعرده يدى يوقدر ديين اهل انكارك اسكاتى ومجرد بونفيك اثباتى ايچوندر. بوندن قطع نظر (ع) «غرض سوز در قلانى برهانه» وبوكتاب مستطابى جمع ايتدكده ﴿عند ذكر الاولياء تنزل الرحمة﴾ مضمونجه تيمناً وتبركاً شعراء مشايخ ولايت رومك مقامات عليه‌لرينى ومقالات سنيه‌لرينى وسلاطين عظام صاحب نظامك ﴿السلطان ظل الله فى الارض﴾ موجبنجه تعظيما وتكريما مناقب ومآثريله مستقل

كفتارده وفن احوال اشعارده هر برينك مقدار وليـاقتن وقدرت واستطاعتن وبربرندن مزيت ومرجوحيتن و صنايع بديعيه دن نه ممارستى ونه خصوصده مهارتى واردر وهربرى نه‌روزكارده وقتى ديارده ظهور ايتمشدر وفن شعروانشاده ديوان ورساله‌دن وداستان ومقاله‌دن نه‌تحرير وتصنيف ايتدى وتحرير وتأليفم ديودعوى ايتديكى كندى قريحه‌سندن صادراولمش خاصه ايجاديمدر يوقسه زبان آخرده واقع اولان شعراء سلفك تدوينا تندن ترجمه وتراش وافراز واقتباس ميدر.

(مؤلفه)

متاعينـه ايلك دلال اولانلر كينورخواجهٔ صاحب بضاعت

زيرا مرور روزكار وعبور ليـل ونهارله نجه شاعر فضيلت اشـتهارك ابيات واشـعارى وآثار واشتهارى نسيا منسيا فراموش اولوب نام ونشانلرى جهان فانيده نابديدوناپيدا اولمشدر واول افكارنده فكاراولوب عمرو روزكار خرج ايتدكارى دفتر ديوانلر وداستان دلستانلراوراق ابتركى كنج خمول وخفاده پريشان وپايمال اولوب قالمشدر. بعون‌الله الملك المنان اول فرقهٔ فضل وعرفانى زوايا بيوت نسياندن عرصهٔ ذكر واذعانه كتوروب بو سـبيله نامليرين احيـا وتذكرلرين بوتذكره ايله موجب دعاقلدم. بومقدمه منوالنجه هربرينك تدوين ايتديكى تأليفاتى وتحرير ايتديكى اشـعار وابياتى سعى وطلبله بر بر بولدم ونجه زمانلر جست وجوينده وتك وپوينده اولدم. زبان تركيده شعروانشايه متعلق نه‌قدر ديوان ورساله وداستان ومقاله وار ايسـه تتبع وتفحص قيلدم ومدت متمادى سال‌خورده وروزكار ديده سخن شناس وافصح ناس عزيزلردن استفسار واستعلام ايدوب فضلا صحبتلرنده وبلغا جمعيتلرنده

بوانواعك بعضنه قادر اولور لكن جمله‌ده ماهراولمق نادر اولور نته‌كيم عندالفضلا والبلغا ممدوح ومسلم اولان‌مثنوئ شيخى، قصيدهٔ احمدپاشا وشعر نجاتيدر. بواوچ نفر فاضل بو اوچ نوع فنده مقبول افاضل روم وممدوح ارباب علومدر .

(بيت)

اوكلمش اكه ديرلركه اوكه اهل قبول وردى نادانك اولور سهل

اما عوام‌الناسك اكثرنده تشخيص وتميز اولميوب اكا بر نظمك نكات ابياتن فهم ايتمكده قاصر وراجل اولدقلرى اجلدن مدحه‌لايق اولانلرى قدح وقدحه مستحق اولانلرى مدح ايدرلر .

(لمؤلفه)

تميز اولز بيلورسن دكه شانده ولى عارف كچينور چوق جهانده

بوتشخيص وتميزايله محافل ومجالسده شعردن شعرى فرق‌ايتمين هر اجهل ناس ونادان وناشناس ابيات مشكلهٔ پرنكاتدن شول نكته‌دان حقايق‌كشا كبى‌نكته وعقده حل‌ايدوب محض‌جهلدن وعدم اطلاعدن اعيان‌ارباب‌نظمك بيهوده كيمنى‌تفضيل وترجيح وكيمنى ترديد وتقبيح ايدرلر. لاجرم لابد ولازم‌اولديكه شعراء ولايت رومك نظم‌بى‌نظيريله معلوم ومشهور اولوب السنهٔ ناسده نامى اشتهار اشعارى انتشار بولان ودفتر ديوانى اشتهار وعنوان بوليوب غيرمشهور اولان فضلاءفضيلت شعارى تذكره ايدوب بوجمله‌نك اذعان عيارى ايچون بوخصوصده بر كتاب تحرير اولنه وهربرينك معيار ومقدارى آنده بولنه . لابد اجماع واتفاق اهل عرفان واعتقاد ياران نكته شناسان اوزره بحسب‌الامكان اسمى ورسمى ايله دفتر وتذكره ايدوب مراتب پايهٔ

وباجمله شاعر موجد بیکده بر یولنماز، اما «دائرهٔ مرد بمقدار مرد» مفهومنجه مراتبه انکار اولنماز . هرشکوفه‌نك برلطافتی اولور وهر میوه‌نك برکونه لذتی واردر . وقتا که اول یار خالص وهوادار مخلص هزار دلائل موجبه و مقدمات مسلمه ایله بوخصوصده کمینهٔ کمتری محکم ملزم قیلدی وتعلل وبهانه‌دن نه طریقه قاچدم ایسه یولم آلدی . بن دخی راه مخالفتدن انصراف و انصافله اتصاف ایدوب کوردم که کلمات حق و مقدماتی سر مغلق . هر جوابن عین صواب وهر خطابن مستطاب بیلدم. باوجودکه صمیم جان وجناندن خلیل بی‌خلل ایدی . خلاف رضاسن و نقیض مقتضاسن مذهب فتوده مروت کورمیوب مأمول وملتمسن قبوله قرین قیلدم .

(بحمدالله الملك القدیم . وبسم الرحمن الرحیم) دیوب مناظره ومعارضه‌دن رجوع وتحریر تذکره‌یه شروع ایتدم . وبالله التوفیق

ابتداء تذکرة الشعراء

شول شعراء فضیلت کزین ونظماء بلاغت آیین رحمة‌الله علیهم اجمعین کهولایت رومدن صدور وظهور ایتمشلردر ویاخود دیار آخردن ظهور ایدوب ترکی عبارت ناظملرین طریقنه کیتمشلردر نظمك انواع واقسامندن هربری فنده کامل وبغضك طبعی جمله‌یه شاملدر . نظم ، مثنوی ، قصیده و رباعی و قطعه و لغز و معما وانشا اقسامی ممارسته کیمی یك فن و کیمی متفننلردر . اکرچه شعرادن بعضی

ارباب نظم میانده بلکه عامهٔ ناس یانده بوحالت غایتده قباحت ونهایتده فضاحتدرکه عاقبت دزدیده ایدیکی بیلنور ویا برکسنهنك جنکنده ویا دیوانده بولنور (ع) « هنر ایتدم صانیر عیبن بلور در » . بر قسمی دخی آنجق کلام موزونه قادر اولوب قلت قابلیتدن خیالات ومعانی بولهماز وکم فهم وکژ طبع اولمغین اختراع صنایعده موجد و مبدع اولهماز. بالضروره اشعار سلف معنالرین آلور وعدم قدرتندن سرقهیه معتاد اولوب خاییده کوی اولور .

(بیت)

ترجمانسز برایکی سوز نه درکه دیه من طفل نادان کبی خاییده دکلسه بیه من

وبر قسمی دخی معانئ اشعارك الفاظن تغییر ایدوب بر وجهله دخی تعبیر ایدر. اما بنه صنعت خیال ونتیجهٔ آمال براولور. بومقوله به سارق کلام ومقلد عوام دیرلر . بو دخی چندان هنر ومقبول ومعتبر دکلدر . وبرقسمی دخی لسان آخرك برسخن کذارندن ترجمه و تراش ویاخود برمعنایی کوروب اولکندن مرغوب تضمین واقتباس ایدر. بعض فضلا قتنده بومقوله دزد حسندر وطریقنده اولدیغی باعثدن اقسام مزبوره به نسبت مستحسندر . وبر قسمی دخی استادك نظمنده برمعنایی کورر آنی برنکتهٔ باریکه آلت ملاحظه دوشورر . طبع پاك ولطف ادراك ایله اول معنادن برمعنا دخی خیال ایدر واول صنعتدن برصنعته دخی انتقال ایدر . بوقسم شاعر مبدع کبی اقسام مزبورهدن اولی وناظم مخترع کبی جملهدن اعلادر .

(بیت)

دوزمه توشمه سوزاوغریسی چوق اولور شاعر اولدرکه سوزده موجد اوله

در بیان اقسام مراتب شعرا

وکرچه زمانه‌ده شاعر ومتشاعر فرق اولنمیوب واهل اولانلر نا اهلدن امتیاز بولمیوب فن شعرك عرضی بوزلمشدر ومیدان سخن بیهوده شاعر ودزد بی‌مزدایله‌طولمشدر. اما بوطائفه‌دخی برقاچ قسمدر:

قسم اوّل شول شاعر مبدع وناظم مخترعدرکه خاصهٔ قریحه‌سندن بکر فکره وخیال خاصه قادردر. بو مقوله شاعر سید صحیح النسب کبی عالمده کمیاب ونادر اولور. برقسم دخی مجرد وزن طبعه مالك اولوب رطب‌ویابس بولدیغی‌سوزی نظم‌ایده کیدر وآنکله کندینی شاعر حقیقی تصور ایدوب کمل شعرادن عد ایدر. ارباب نظم ایچنده بومرتبه چندان هنر ومقبول ومعتبر دکلدر. نته‌کیم فضلای فرسدن‌بری بیورمشدر:

(بیت)

ناظمی نیست چون در مکنون سهل باشد طبیعت موزون

اکرچه طبیعت شعریه نوع انسانك اکثرنده قونلمشدر. لکن ایجاد جدیدایله سوزك روحی هرمرده دله ویرلمه‌مشدر. نته‌کیم هرخاك معادن سبعه‌دن خالی دکلدر. فاما هرخاکده معدن سیم وزر وهر دیارده در وکوهر بولنماز وهر غزالك نافی نافه اولماز.

(بیت)

کوهری پاك کرکدرکه اوله‌قابل فیض یوخسه هرسنك‌سیه لعل بدخشان اولماز

وشونلرکه بوطائفه‌دن مقوله‌ٔ دزد در، آنلر دخی برقاچ قسم اوزره‌در: بوقسمی ایراد نظمه چندان قادر اولمیوب بوفنده قاصر اولدیغی‌اجلدن یا بر شعرك مخلصن دکشدیرر، یاخود ایچندن برقاچ یارار بیتن آلیر.

ودخی بیورمشلردرکه :

(بیت)

کر فریدون شود بنعمت ومال بی‌هنر را بهیچ کس مشمار

ومشقت روزکاردن متشکی اولمه که زحمت دنیا علامت راحت عقبادر، وفقر وفنا نصیب اولیاوانبیادر (ع) « زحمت نصیب مردم والا کهربود» وارباب غرضك انکار و اعتراضندن اعراض واحتراز ایتمه که نظم پاکه تمام قدرتك و فن انشاده اختراعه هروجهله استطاعتك واردر . نظم ونثرده کلامك طور وطرزینه وسوزك اسلوب ونغزینه هروجهله عارف وسوق کلامده واقتضای مرامده کلماتك کم وکاستنه وکج وراستنه کاهی واقفسك تتبع مستوفی ایله احوال شعرایه بالتمام شعورك ووقوف کامی ایله مابینلرنده اولان تفاوت وتباینه اطلاع بیقصورك واردر . بحمدالله ابداع سخنده سلاقت طبع دراکك وتصرف ذهن پاکك وار. کیمدن نه‌باکك وار؟ بوعطیهٔ ربانی وهدیهٔ یزدانی برنواله‌درکه قولنه جانب حقدن حواله‌در . (ع) « قبول لطف سخن مرد را خدا دادست » اخوان حسد حقه باطل دیدکلرندن نه اولور؟ اکر ظاهرلری انکار ایدرسه باطنلری بیلور . خلاصهٔ کلام ونهایت مرام اولدرکه تحریر وتألیفه شروع ایدنلر حریف حرف کیرلرك حرف آتمه‌سندن غم چکمز. مثل مشهوردرکه سرچه‌دن قورقان داری اکمز .

(بیت)

دریای محیط راکه پاکست ازچرك دهان سك چه باکست ؟

(بیت)

اکر تیمت کوهری غم مدار که ضایع نکردانت روزکار

هرکه زیور فضیلت وحلیهٔ اهلیت ایله مزین ومحلی اوله اسباب مزخرفات دنیاویه اولمامقله فقرا کا نقصان ویرمز . واسافل وادانینك نظردوننمدن آ کا دنائت ایرمز .

(بیت)

اهل هنرك زری هنردر زر خاکدرر هنر کهر در

نه فضل وهنر مناصب ومراتبه نافعدر ونه جهل وحماقت تحصیل مال ومقاصده مانعدر .

(بیت)

دولت نه باکتساب فضل وهنرست وابسته باحکام قضا وقدر ست

عالمده مرد معنی آرایش شکل وصورته وکیشیده فضل ومعرفت دولت وزینته کوره اولماز . خاردن کل تر وخارادن کهر صادر اولور وکنج کنج ویرانه ده بولنور .

(بیت)

جهان معموره سینه عرضه قیل کل بو ویران کوکلمك کنجینه سینی

وشول کیمسه که لباس فضل وعرفاندن وثیاب معارف حقیقت انساندن عور وعریاندر هرنه قدر مال وافری وجامهٔ فاخری اولسه « لافقر اشد من الجهل » مفهومنجه عندالعرفان مفلس بی کس ودون واخسدر . مال ومنصبی آ کا فضل ویرمز وجاه وجلالی مایهٔ معرفتك کم پایه سنه ایرمز .

(قطعه)

جهله بکزر جهانده فقر اولماز قتی بوخسول جهانده جاهلدر
مال ایله ناقصی غنی صانمه غنی اول کیشیدرکه کاملدر

در بیان جواب دادن آن یار وفادار باین بی‌قدر وبی‌مقدار

وقتا که اول یار صادق و مخلص موافق بو کمینهٔ کمتردن بوامتناعی استماع ایتدی، اصلا بوعذرمی معذور وبومقوله بهانه‌می مقبول کورمیوب انواع مقدمات مسلمه‌ایله حسن خطاب و رد جواب ایدوب احسن وجوه اوزره اعتراضلرمی دفع واحترازلرمی رفع ایدوب دیدی که: بوایراد وابراز ایتدیکك جوابده صواب یوقدر. بوکونه خاطره خطور ایدن اوهام وخیالات چوقدر. بلکه تعللدن وتکاسلدن ناشی اولوراولماز بهانه واهمال ومساهله‌یه حمل اولنور بر اولماز عبث افسانه‌در. عاقل وعارف اولدرکه تحصیل فضل وشرف ایچون حضور نفسی برقاچ کون برطرف ایده وبوجهان فانیده براثر باقی قویه کیده. زیرا که متاع دنیادن مراد برخیر دنما ایله ایوآددر. سائر اسباب حصهٔ خصما ومیراث یاددر.

(قطعه)

عاقل اولدرکه قویه خوب اثر دنیاده — اثری اولیه‌نك کورکه یرنده یل اسر
بوجهان ایجره آنك کیم اثری باقیدر — اولزاول خضر صفت زنده‌درر تمحشر

اگرچه بازار روزکارده وکارگاه دار ودیاردده متاع معرفت کالای کاسد ومقولهٔ نظم وانشا شمدیکی حالده برامر زائددر خاصه‌که زینت اسیرلرینه وزمانه‌نك شهرت نما وزیب وزینت پرورلرینه اول قدر لازم ومقصود مهم ومرغوب دکلدر. لکن جارسوی معارفده کمیت کلامك قیمت‌عیارینه واقف ناقد جواهر سخن وبایع پر سیم وثمن بیك عارف بولنور. تك النده کشینك زر وکوهری بولنسون. عالمده بولنمیان مشتری اولسون.

(بيت)

چوق اولدی کرچه سوز بحرینه غواص بولنماز بیکده بیری کوهر خاص

الك یکنمدیکك شاعر ادنا حالنجه دانا وزعمنجه مولانا کیبنوب «انافرید» دعواسی ایدوب اصلا سلفه وخلفه قائل دکلمردر . بونلری سن نیچه الفاظله تحریر ایدرسك وبری برندن نه وجهله تقدیم وتأخیر ایدرسك؟ هم بوطائفه حدن بیرون وعددن افزوندر . اکر فرداً فردا هربرینك اشعار وکفتار وکردارندن برقاچ سطر مسطور اولورسه اقلام اشجار ومداد بحارله صحائف روزکار ودفاتر لیل ونهاره صغمایه . اکر بعضن تحریر وبعضن تأخیر ایدرسه ارباب نظمدن نیچه اخوانك بوفقیره خاطر عاطری قالور ویار قدیم میسانده باعث بغض وعداوت اولور ونامی بونامه ده ذکر اولنمادیغنه منقبض ومنکسر اولوب خامهٔ سیه زبان ونامهٔ طعنه زنان کبی اولور اولماز حریف برحرف آتمق وکمال وفضلکه انکار ایدوب کندیسی حلقه فضل صاتمق مقرردر . تذکره سنده فلانی ذکر ایتمامش وفلانه کماهو حقه حقن ویروب فلان محلی مرعی فکر ایتمه مش. فلانی تقدیم وترجیح وفلانی تردید وتقبیح ایتمش دیو حقد وحسددن نیچه بهانهٔ علیلی علت ایتسه لر کرکدر . بوتقدیرجه تحریر تذکره نیچه میسر ومتصوردر ؟ بوبابده برکتاب تألیف ایتمکدن آخر فنوندن برنیچه پاره رساله ومقاله تحریر وتصنیف ایتمك اهون وآساندر . لطف ایدوب بوخصوصده الحاح وابرامی والزام واقدامی مرفوع ومدفوع بیورمك که بوصوبده صواب آکلنمز دیدم .

(بيت)

جهان باشدن باشه هپ کفت وکودر آنی هرکیم که بیلدی ایسم اولدی

واکثرینك اوراق واشعارینی تفحص ایدراولسه‌ك کلمات مأخوذه‌سنك مأخذی معلوم اولوب هربیتی بر دیواندن آلمش وهرمعنایی بر صاحب عرفاندن جالمشدر . خاصه‌که الفاظ نظمه آغزی یاقشماز وکندینه اسناد ایتدیکی صنایع ومقامی اصلا آغزینه دوشمز . امعان نظر قیلسه‌ك ایراد وابراز ابتدکلری کلام کرامت پیام ایله رتبه‌لرینك قطعا مناسبتی وشول ولده بکزرکه والدینه اصلا مشابهتی اولمیه . (ع) « دزدیده بود آنکه نماند بخداوند » مضمونجه سخندان صاحب عرفان اولانلر کورنجه بیلورلر وکندی زادهٔ طبعی ایله غیرك خاصهٔ قریحه‌سن معلوم قیلورلر .

(بیت)

اکر سوز کوهری عالم طولودر بیلورصراف اولان اولمازطولودر

بووجهله هرنادان وناخلف غارتکر معانیٔ دیوان سلف اولوب صنایع مستعار وعاریتی شعار ودثار ایله کندینه غرور ویرر وبکر فکره قادراولدم دیو ال آتیله کردکه کیرر وتدوینات متیندن افراز واقتباس ایتدکلری معانیٔ مأخوذه‌یی وجه‌تجاهلدن بزم‌اهالیده‌خاصه وتزاید ایدرلر وسرقهٔ صریحه‌لری معلوم اولسه صورت تغافلدن تضمین وتوارد دیرلر . وکیمی برقاچ الفاظ نامربوطی برنجه تشبیه وتمثیل بی معنی ومالایعنی ایله مخلوط ایدوب کندینی صاحب کتاب وسخن کذار ونادیدهٔ روزکارم دیو زعم وپندار واستغناواستکبارایله نه حضرت شیخ نظامی‌یه، نه حضرت مولانا جامی‌یه باش اکرلر ! کرچه بوکونه زعم فاسد وخیال کاسد قوللانوب کندیلرینی عداد شعرادن عد ایدنلر فوق‌الحد لایحصی ولایعددر .

(لمؤلفه)

هیچ دیلدن دیله دوشورمزلر دهن خلقه دوشمسون کیمسه

دربیان عذر دکر در حق شعرای مقلدین وقاصرین

علی الخصوص بونك کبی زمانده وبو مقوله اوانده شعرا ونظما ایچون تذکره وتبصره یازوب عقلا وسفهانك دخل وطعنه ولوم وسومنه مظهر دوشمك سمت فکر صحیحدن دور وصوب صوابدن بعید ومهجوردر. زیرا زمانه‌ده شاعر ومتشاعر نامعلوم اولوب عرصهٔ نظم مقلد واهل تقلید ایله طولمش والسنهٔ معتبره‌ده برلفظ قالمامش ، تکرار بتکرار مخلص اولمشدر . بحور وقوافی نه‌در بیلمدن وتقطیع اوزاندن خبردار اولمادن هر (کلستان) اوقویان شاعر وایکی مصراعه قادر اولانلر مبدع ماهر کچینوب وبش بیته مالك اولانلر جواب (پنج کنج)ء قصد ایدوب صاحب خمسه ایله هم پنجه دریلورلر !

(بیت)

شعرك لطیفی اولدی ایشی بتی بوزدیلر عالم مقلد اولدی جهان صنعت اوغریسی

عجب بودرکه شعردن شعری بیلمینلر وصنایع شعریه‌یه اصلا شعوری اولمیوب کندی شانه ملایم ومناسب برمخلص بولمیانلر سخندان وسخنرانلق قصدین ایدوب فی الجمله کلام موزونه قادر اولمغله کندیلرینی زمانك حسانی ودورانك سلیمانی تصور ایدرلر !

(بیت)

کیشیده ایشنه کوره کرك لاف که دیکمز اطلس وزر بوریا باف

بو آنه‌دك تعب بيهوده چكوب منظوم ومنثور برنيچه كتاب ورساله ومنشأت ومقاله تحرير وتدوين ايتدم، برندن بهره‌مند اولمدم وبريسى مقصوده وسيله اولوب حصول مراده وصول بولمادم .

(بيت)

هنر نمى‌خرد ايام ازان شكسته دلم كجا روم بتجارت بدين متاع كساد
تمتعى‌كه من ازفضل درجهان ديدم همه جفاى پدر بود وسلطة استاد

وهم تحرير وتأليفه كيشيده فى الجمله مجال ووسعت حال كركدركه ترتيب الفاظ ومعانى تركيب اوله‌جق مواقعنده خلل خيالات وحليهٔ نكاته محلى ومزين اولوب محل قبوله قرين اوله. روزكار محنت غبارى بوحقير خاكساره كرد درد بى‌شماردن كوزمى آچديريركه دنيا يوزنى كوره‌م وبو دل رميده آرميده اولوب جمعيت خاطرمى ميسر اولوركه عقلم ديروب سوزه ارتباط وانتظام وبره‌م . دم اولمازكه آتش غم والمدن دود دلم كوكه آغميه وسهام حوادث چرخ اوقى كبى فلكدن اوستمه ياغميه .

(لمؤلفه)

يكا بوطالع بددنمى يارب بونجه محنتلر بوكونا كون ملامتلر . بومرهم سز جراحتلر

پس بوقدر آلام وملال ايله طبيعت كلال بولمش ايكن بودلفكارك افكارينه مجال وبودل افسرده وخاطر پژمرده ايله قيل وقال ايده‌جك نه‌حالى اوله ديرسك ؟ (ع) « كى شعر تر انگيزد خاطركه حزين باشد » والحاصل نهايت اعتذار وغايت اطناب واكثار اولدركه بودل نامراد ونا شاد ايله بونجه غموم وهمومك هجومندن عقل عقيم وطبع سقيم ايكن بوشغل عظيمه مباشرت همان سبب خندهٔ اهل عرفان وباعث ضحك طعنه زنان اولور .

اولمشلردر ونفسلرینك لذتن شهرت وشهوتده وریا وریاستده بولمشلردر. برمرتبه‌ده مائل درهم و دینار وبندهٔ دنیای غدار اولمشلردر که بیك معارفدن برذره زینت زخارفی هزار کره یك کوررلر. جریدهٔ انشای ومجموعهٔ نظم دلکشای خود کیم اوقور کیم دکار ؟

(بیت)

معرفت نیست درین قوم خدا را سببی تا برم کوهر خود را بخریدار دکر

وباجمله بو کوهر قیمتدارك قدر وقیمتن بیلور برصراف کلام وبر ممیز ناقص وتام قالمامشدرکه آکا عرض هنر واظهار کهر ایده‌سك. طوتدیغم که جواهر کلامك وکلمات لآلی انتظامك درّ مکنون اولمش، دم نقدله جوهری بولنماسه کوهری کیمه‌صاتارسك؟ واول درثمینك ثمن سنکین بولمیجق بارهٔ سنك کبی یابانه‌می آتارسك ؟

(بیت)

قماشه قیمت اولماز مشتریسز کهر برپاره طاشدر جوهریسز

زمانه‌ده تمیزنیك وبد واذعان قبول ورد برمرتبه‌ده درکه فرق خطا وصوابده نقصه تحسین ، کماله عتاب ایلرلر .

(بیت)

پری نهفته رخ و دیودرکر شمهٔ حسن بسوخت عقل زحیرت کهاین چه بوالعجبست

محصل کلام وملخص مرام اولدرکه فضل وکماله میل ورغبت ومتاع معرفته قدر وقیمت ایشی تمام اولمشدر . برنسنه‌که زمانه‌ده زائد اوله آتدن اهلنه نه عائد اوله ؟ اکر تألیفدن مراد عائده براثر وسبب دعای خیر ایسه بونك کبی اثر قویوب نه قدر نام ونشان اسی اوله‌سك ؟ وپیرلکده‌چنك اوکرنوب قیامتده‌می چالام دیرسك ؟ عنفوان جوانیدن

صادر اولسه سبب سوء ظن و باعث دخل و طعن ایدینوب ذم وقدحه مجال بولورلر وانکار واهانتله نکاه ایدوب نه‌قدر بی بهانه ایسه براولماز نسنه بهانه قیلورلر .

(لمؤلفه)

بیرعیبك اولورسه بیك‌هنرده اولدر کوزونی همان نظرده

صفت شأمت در روزکار وحالت تأثیر چرخ مقلب اطوار

مع هذا زمانه‌ده مقولهٔ فضل وهنر اول قدر متاع معتبر دکلدرکه موجب دولت ومستوجب عزت اوله . بلکه باعث ذلت ومورث فقر وفلاکتدر .

(لمؤلفه)

شعار شعر ایله پرعیب اولور مرد اکر اولسه هزاران فضل ایله فرد
آنکچون نظم غرا اولدی معدوم کدا اهل اولدی ممدوح ، اهلی مذموم

مذاق اهل دنیادن لذت شهد معرفت کیتمشدر وشاهد نظم ونثرك محجوب کذشته کبی صقالی بتمشدر . فنونك اکثری کتب منسوخه کبی عملدن قالمشدر وسیوف خطبا مثالی زوایای بیوت نسیانده ژنك آلمشدر . ارباب فضل وکمال دورالنده پایمال ولایق قدر وشایستهٔ صدر ایکن اراذل وادانی کبی یرلری صف نعالدر .

(مثنوی)

فضل اهلی جهانده خوار ومحتاج هرسفله عزیز واهل دیباج
جاهل زر وسیمه سربسرغرق عارف سر وپاین ایده‌مز فرق

خلق عالم مبالغ مبالغه ایله‌زر وزیوره دوشوب فضل وهنردن مستغنی

صفت اهل حسد واحوال ارباب بغض ورد

خصوصا که زمانه‌ده ارباب حسد وبدبین وبدپسند غایتده بی حد ونهایتده لایعددر . هربرینك صفحهٔ حالنده (الحسود لایسود) نکته‌سی مرسوم ونامهٔ اعمال وافعالی ارقام بخل وبغضله مرقومدر . اکراقسام علوم وفنون ایله انواع حقایق ودقایقی تألیف وتصنیفکده اصناف صنایع وبدایع درج ایدوب نمونهٔ سحر حلال وهرمقالده بیك خیال ایتسه‌ك یعنی سوزی سرحد اعجازه ایلتسه‌ك تدح وتعیب ینه مقرر در . واعتراض وانکار هرآینه مقدردر .

(لمؤلفه)

منکرانرا واردات عارفان نبود قبول کافرانرا معجزات انبیا کی یاورست

بوباعثدن ابنای جنسدن امثال واقران کچینلرك اکثری بری برینك عنوان ورجحانینه قائل اولمیوب « انا خیر منه » دیه‌جکلری غایتده ظاهردر، ونه‌قدر کزین وکزیده ایسه‌ك کوزه کوسترمیوب خلقه فضل صانمق ایچون هربری فضل وهنرکی معرض عیبده کوسترمکه قادردر . اکر محل تحسین و موقع آفرین اولسه برقوری پسنده عار و استماع واصغاسندن استغنا واستکبار ایدرلر . بوعلتدن که اهل هنره حسد ایدر چوقدر، وبی هنره کیمسه‌ده رشك وغیظ یوقدر . لابد بوشانلی کمسنه‌لر محسود اقران وتیر طعنهٔ حساده نشان اولور .

(بیت)

چشم بد اندیش که برکنده باد عیب نماینـد هنرش در نظر

واکر حروف ضبط نقطه‌دن خطا وسهو وغلط واقع اولوب برنادره

واعجازه قريب تأليفات وتصنيفاتن تتبع وتفحص ايتمشلردركه هربرينك اسلوب غريبنده عقل جالاك چاك وطرز دلفريبنده ادراك درّاك متحير واندیشناك اولور .

(بيت لمؤلفه)

سامری کورسه اکر نظم فسونسازلرین دیه سحاره که وارایسه بودرسحر حلال

علی الخصوص بونجه فضلا وفصحا مقادير ومراتبن بيان ايتمك خيليجه كار وبوقدر شعرا وبلغاني بری برندن فرق ايتمك غايتده مشكل ودشوار در . هم بوكمينهٔ كم بضاعه‌ده اول قدر بضاعه واستطاعه يوقدركه اهالی واغاضل مراتب و مأثرين تعين ايده‌م . بلكه بو ايشه مباشر اولهنك مقادير عاليه‌دن بهره‌سی وفضل وفنونله شهره‌سی كركدركه بيش وكم هرنه كه ديرسه مولانا فلان الدينكدر ديو زمانه‌ده هربر مقلدك وطائفهٔ اهل تقليدك مانند نص قاطع ومثال برهان ساطع يانده مقبول ومسلم اوله .

(لمؤلفه)

تشخيص نيك وبد قنی تقليددر همان اومارميسك كه دكه كشيده تيزاوله

كمينه خود بردرويش بی‌نام ونشان ودلريش لامكان وبی خانمان ، شوريده حال وشيدا مشرب وديوانه رنك ولاابالی مذهب ، نه دولت دنيا ايله اهل قدر ونه فضل وهنر ايله صاحب صدر . بومقوله شخصك تميزنيك وبدين كيم فرق ايدوب سچر؟ بلكه بنم كبی كمسنه‌نك طنمدوغی موسيقی يرينه كچر .

(لمؤلفه)

آفتاب اولسه‌ك كل ايله ستر ايدرلر بی دريغ
حائل اولورلر شعاع فضلكه مانند ميغ

(بیت)

دوچیز حاصل عمرست وخیر نام نکو ازین چو درگذری کل من علیها فان

الحاصل، اول یارقدیم وغمگسار کریم بوپرکم وکاستدن در خواست ایتدی که ولایت روم شاعرلرین وترکی عبارات ناظملرین ، عفی الله عنهم ، ذکر اولنان اسلوب اوزره اسمی ورسمی ایله تحریر وتذکیر ایدوب هربرینك کمیت وکیفیتن واستعداد واستطاعتن باذل فاقه وعلی قدر الطاقه عیان وبیان ایدم ؛ تاکه بونلرك دخی خیر دعادن یاد وروح وراونلری شاد اولمسنه موجب وباعث اوله .

(بیت)

جهانك حاصلی باد فنا در همان بودن مرادا ولان دعادر

دربیان اظهار کردن عجز واعتذاراین قائل فقیر بی‌مقدار

اما بوکینهٔ کم متدار هزار عجز قوی اظهارایدوب بووجه ایله اعتذار ایتدم که: شرائط ایجاد وتألیف وروابط ایراد وتصنیفدن بری التفات پادشاه روزکار ومساعدهٔ مکنت واقتداردر؛ تاکه مؤلف کتاب اولان تشویش معاشدن وقید انتعاشدن فارغ البال وآسوده حال اولوب مانند سحر حلال تزیین مقال ایده. وهم بوخصوصده چوق جدبلیغ وسعی بی‌دریغ کرکدرکه ارباب فضل وکمال حضورنده فی الجمله توجه نظره قابل اوله . زیرا ابنای زمان غایتده نازك ونکته‌دان اولمشلردر . برکلام ایسترلرکه انواع صنایعه شامل وبرلفظ دیلرلرکه برنجه معنی اخذ ایتمکه قابل اوله . زیرا بودملره دك افضل سلفك بدیع وعجیب وسحر

معارف ایله معروف بریار بی‌ریام وار ایدی که بهرهٔ علم وعرفاندن بالتمام بهره‌مند ونطق وبیان وعذوبت لسان ایله بین الانام امجد وارجمند ایدی. وطبع پاك و لطف ادراکله طریق نظم وانشـانك یولنه وارمش وفن لغز ومعماده خیلی آد چیقارمش ایدی. وبرکامل العیار ایدی که صحیفهٔ خاطر وسیعنده سفینه وجنك کبی ابیات واشعار ولطائف واسمار بی‌شمار ایدی. واول قدر طالب فضل وهنر وراغب دیوان ودفتر ایدی که هردم الدن جراید ورسائل وبردم دیلدن کلمات افاضل کیتمزدی .

(بیت)

وجودی حلیهٔ فضلیله مالی حدود ملك نظم ونثره والی

لابداول فاضل فضیلت مآب النده برکتاب بلاغت نصاب وارایدی. آچوب هرفصل وبابندن بوفقیره خیلی خطاب ایتدی . مکر اول کتاب گرامی بهارستان حضرت شیخ جامی ایدی. افاض الله نوره وقدس سره. کتاب مذکوری شیخ مزبور ریاض رضوان وحدایق جنان کبی سکز روضه‌یه تقسیم ایدوب برروضه‌سنده افاضل شعرای عجم مراتب ومناقبن بیان ومقادیر ومأثرین عیان ایتمش. اول نمط ونسق اوزره اوشکرستان نظمك طوطی‌شکر خواری وگلستان شعرك عندلیب سخن‌سرایی اعنی میرعلی‌شیر نوایی ، نورالله مرقده و طاب مشهده ، کندی لسانی اوزره (مجالس النفایس) آدلی برکتاب نفیس ترتیب وتحریر ایدوب شعرای سلف فرسك بعضیله کندی دیارنده واوز روزکارنده واقع عزیزلرك انفاس نفیسه‌سن اول کتابه کتب ایتمکله اثر وجودلرین احیا و نام ونشانلرین جهان فانیده ابقا ایتمش .

بوطريق حيله وحدت وراحته واسطه ووسيله اولوب عالمك دوست صورت و دشمن سيرت . نامه صفت ايكى يوزلو وخامه مثال ايكى درلو مفسد وغماز وحسود وهمازلرندن امين ومطمئن اولدم .

(بيت)

بهركس دوستى كردى شد آخر دشمن جانت
بخود كر نيستى دشمن زمردم دوستى كم كن

بو طور و طريق اوزره دفاتر ودواتله انس تام وطوامير سفاين ايله الفت مالا كلام وار ايدى . بحسب الاستعداد مائدهٔ معرفتك لذت يافته‌سى وشهد فضيلتك على قدرالحال ذوق وچشيده‌سى ايدم . روى كتاب يار خوش منظر كبى منظورم وتكاسل وبطالت منفور ومحذورم ايدى . بو هوس ورغبت ايله هر كتاب ودفتر نظرمده بردلبر نوخط وسمنبر ودلربای مه پيكر ايدى . وحروف ونقطه صفحهٔ عذارنده مانند خال وخط اولوب هر سطر مسلسل مشك آكين مثال زلف كرهكير پرچين وشكل زنجير عنبرين كورينوردى .

(بيت)

آب حيوانى كه اسكندر بتاريكى نيافت درسواد خط مكتوبات مضمر يافتم

خاصه كه هنوز طفل نو آموز ايكن نظم وانشا ايله انس والفتم وفضل وهنره صميم جان وجناندن توجه ورغبتم واردر . ﴿ ليس للانسان الا ماسعى ﴾ موجبنجه واهب الآمال وفياض متعال كمال لطفندن مأمولمى مبذول بيوروب خاصهٔ قريحه‌مدن عبارات فصيحه واستعارات مليحه برله منظوم و منثور وشهور سنهٔ ايام ، بروج سپهر منيافام كبى اون ايكى عدد كتاب ورساله و منشآت و مقاله تحرير وتأليف ايتمشدم . اتفاق اول روز پيروزده بوعبد عاصئ پرمعاصى ايله الينف وانيس اولمش انواع

(بيت)

كل ای لطيفی دفتريكی دورمدن فلك ديوانه‌اوله‌شعريكی‌ديوان ودفترايت

« نم الانيس كتاب النفيس » مفهومنجه فضلاء سلفك مؤلفاتن اليف جان ومصنفاتن انيس جنان ايدينوب بوشعری حسب‌حال ودلده مقال ايدنمشدم :

(لمؤلفه)

اهل دلارك يانده يارغاريدر كتاب
مونس اوقتی ، يار غمكساريدر كتاب
نته كيم اكلنجه سيدر مال وثروت جاهلك
اهل عرفانك‌ده مال بی شماريدر كتاب
يكدرر بيك كان زردن اهل فضله برورق
جاهل آلماز برپوله نتسون نه كاريدر كتاب
غنجه‌وش دلتنك اولانك كوكان آچار كل كبی
صان كل صدبرك فصل نوبهاريدر كتاب
اول كشی بولدی جهان ايچنده يار بی‌خلل
ای لطيفی هركيمك يانده ياريدر كتاب

لاجرم « الوحدة خير من جليس السوء » مضمونجه لوث علايق خلايقدن ال يويوب و پای اختلاط و انبساطی دامن فراغته قويوب كنج عزلت وكوشهٔ وحدت اختيار ايتمشدم و يقين بيلمشدم كه وحدت كبی راحت روح وعزلت كبی سبب فيض وفتوح اولماز وعالمده قناعت كبی غنا واحتياجدن بدتر عنا اولماز . زيرا بولانلرعزتی عزلتده وغنايی قناعتده بولمشلر و دامن طمع وحرصه تشبث ايدنلر يمن توكل وتفويضدن محروم اولمشلردر .

(بيت)

زابنای دهر وقت كسی خوش نمی‌شود خوش وقت آنكه معتكف كنج عزلست

شهريارلرى خدمتنده آلودهٔ غبار اولوب عرض عبوديت ايدرلر. معلوم دكلدركه عرصهٔ خاكده و تحت افلاكده ذات اعلاى بى‌همتاسنه معادل ومماثل برظل الله هما ظل اوله .

(بيت)

سلطان بروبحر. جهاندار شرق وغرب اسكندر زمان سليمان روز كار

لابد تيغ فتح آيت ظفر علامتى خيل اعدايى كسر ايدوب ممالك مملوكى ملك رومه ضم ايتدوكى كبى نيام دهاندن تيغ زبان چكوب سخن ولايتنك فاتحى وعدل واحسان آيتنك شارحى اولمشدر . ذات پاك روشن نهادى مجمع مجموع علوم وكمالات وضمير منيرتابناكى موقع فيوض والهاماتدر .

(بيت)

نه علم اولديسه عقل كامله حاصل اولور عقلى آنك كلى يه شامل

سبب تأليف رساله وباعث تصنيف مقاله

بركون كه زهرهٔ زهرا ترنم شعرى شعرايه ايركوروب شعرانك مطلع آفتاب كبى روشن مطلعلرين هزار شوقله تقرير ودبيرمهرمنير اول مطلعلرى خامهٔ زرين ايله جريدهٔ سپهر برينه تدبير وتحرير ايدردى ، بن دخى بوشوق و شغبدن وحالت ذوق وطربدن خامهٔ خوب خرامى ودفتر اوراق كافامى اله آلوب سرو قدلر ولاله خدلر وصفنده واردات اولان كلام موزونى وكلمات پرفسونى قبل حلول الاجل تدوين ايتمك مراد ايدينوب بوبيتى اوقوردم :

سلیم خان بن بایزیدخان خلدالله خلافته وابد سلطنته مجموعهٔ اقالیم سبعه ممالك محمیه‌سندن برقاچ ورق وجراید مملکت سنیه‌سندن برایکی یاپراقدر، عتبهٔ علیه‌سی مجمع ارباب فنون و فضائل و سدهٔ رفیعه‌سی مرجع اهالی وافاضلدر . کلستان وصائفنده اوصاف مفاخره‌سن ایدر هزار عنادیل نظم سرا مترنم وشکرستان مدایحنده اصناف مأثره‌سن ایدر هزاران طوطیٔ سخن آرا متکلمدر . برصاحب قران پر اقتدار درکه ساعد مساعد قوت قاهره‌سیله پنجهٔ روزکاری بورمشدر . وبرقهرمان زورکاردرکه تیغ زر غلاف سینه شکافله جیاد جباره‌یی اورمشدر . برپادشاه غازی وبرصاحب مغازیدرکه نیت غزا وقصد کافر ایتسه حمایل تیغی هردم بلنده ومثال سبحهٔ اخلاص عنان ظفر قران دائم الندەدر. توجه همت همایونله سرحد چین وانتهاء روی زمین برلحظه‌لق یولدر وتوسن ارض زیرران عزیمتنده زبون وزبولدر . بوسطوت وصلابتله هرقنده برعدوی دین وبر سرکش سردار متمردین وارسه قایجی آلتنده مغلوب ومقهور ایدوب قوت قاهرهٔ دین اسلامی هروجه ایله اظهار واعلام ایتمشدر .

(بیت)

سام ورستم کبی کاری کارزار وحرب وضرب
تیغی آلتنده زبونیدر سراسر شرق وغرب

بر سلطان عظیم الشان وخاقان سلیمان نشاندر که هر خطه ده خطبه‌سی اوقونور واقالیم سبعه‌ده سکه‌سی یورر وبیك بر قلعه‌ده نوبتی اوریلور .

(بیت)

قافدن قافه نوله حکم ایتسه اسکندر کبی کیم ایرشدی ملکنك سرحدی حد ظلمته

اقالیم سبعه سردارلری اوکنجه خادم خدمت کذار وربع مسکون

اسمك برمسماسی وهرکلامك بر تأویلی وهر تأویلك برتمثیلی اولور . نته کیم اول عشق میخانه‌سنك پیمانه پردازی ومعشوق ومی الفاظنك نکته سازی اعنی خواجه حافظ شیرازی سقی الله براح الرحمة روحه بیورر :

(بیت)

چو بشنوی سخن اهل دل مکو که خطاست سخن شناس نهٔ دلبرا خطا اینجاست

وباجمله اکر اوصاف خوباندر واکر مدایح شاهاندر محقق حق بین واهل الله وحدت آیین مذهبنده خالق ذوالجلال والجماله . حضرت خدای متعاله عائد وراجعدر . جل شانه وبهر برهانه .

(بیت)

کرنعت جلالش نشدی رهبرمادح شاهان جهانرا بمدایح که ستودی

علی الخصوص که مادحك ممدوحی پادشاه اسلام و سلطان غزات ایام اوله ، پادشاهمز حضرت سلطان سلیمان واسکندر دوران کبی . مدح وثناسن ایتمك عامهٔ مؤمنینه فرض وواجب وخیر دعاسن قیامق تامهٔ مسلمینه هروجهایله لازم ولابددر .

در مدح پادشاه اسلام ظل الله الملك العلام دام ظله الی یوم القیام

اول مالك ممالك اقبال وعرفان وناظم انتظام انس وجان . مفخر سلاطین آل عثمان ، الاوهو السلطان ابن السلطان سلطان (سلیمان) بن

سخنسرایی و شکرستان شعرك طوطیٔ شکر خایی اعنی میر علی شیر نوایی رحمة الله علیه بیورر :

(بیت)

کل یوزیده بلبل سنك اسرارکه ناطق　　شمع اودیده پروانه سنك حسنکه شیدا

وبا جمله حسن طلعت وجمال وبهجت عارفله حق آره سنده برصورتدر. لاجرم ارباب معنی صورتده قالیوب هر جمیلك جمالنده پرتو دیدار حقی و سرّ نور جمال مطلقی سیر ایدوب ﴿ فاینما تولوا فثم وجه الله ﴾ مفهومنجه نقشنده نقاشی واثرنده مؤثری مشاهده قیلورلر .

(قطعه لمؤلفه)

اودر عالمده محبوب حقیقی　　بیلور آنی که عرفانی صفتدر
جمالی مظهریدرحسن خوبان　　جمال آیینه لرده عاریتدر

بوتقدیرجه شعرا صانع قدیمك وصافلری واسرار حسن تقویمك مداحلری وکشافلریدر . فی المثل مثالی برکمسنه بر بنای زیبا وعمارت رعنا بنیاد ایتسه، اول جامع پرصنایعی تفرج وتماشا ایدنلر مدح وتحسین وثنا و آفرین ایتسه لر اول مدح وتحسین بنایه دکل بلکه بنّایه در. هرکسك استعدادینه کوره برآلیشی وقابلیتنه کوره بر واریشی واردر .

(بیت)

بهارعالم حسنش دل وجان تازه میدارد　　برنك اصحاب صورترا ببوی ارباب معنی را

واکر شعرانك شعر مجازی لباس وحقیقت التباسنده دف ونی ومعشوق ومی اشعار ایدر عبارات واستعارات کلورسه ظاهرینه ناظر اولوب اوصاف شراب وشاهد و خیال قد و ساعد ملاحظه اولنیه که لسان ارباب طریقتده وزبان اصحاب حقیقتده هرلفظك بر معناسی وهر

ومدون ابیاتی واردر وبوایکی بیت عربی خود اسدالله الغالب ، علی ابن ابی طالبك ایدوکی بین الادباء مذکور ومشهوردر :

(بیت)

رضینا قسمة الجبار فینا لنا العلم وللاعداء مال
فان المال یفنی عن قریب وان العلم باقٍ لایزال

در مدح بیان علت شعر کفتن شعرا ووجه نظم کردن الفاظ ومعنی

شول شعراء فضیلت شعار ونظماء حقیقت کفتار، که ﴿ لسان الشعر مفتاح الجنة ﴾ مقتضاسنجه مفتاح زبانلری کلید درکنجینهٔ کشف وبیان ومفاتیح ابواب جناندر . صنایع اشعار وبدایع اسمارله که کنوز حقایق اشعار ورموز دقایق اظهار ایدوب کاه نظم مثنوی برله مقامات توحید الواصلین وکاه ابیات معنوی برله تهدید الغافلین ایدرلر وکاه اسباب حسنی واحوال عشق سبب ایدینوب ارباب حسنك اعجاب عشقه عشوه وکرشمه سن واستغناوشیوه سن بیان ایدرلر . وکاه نار محبت سوختهلرینك آتش اشتیاق ونار افتراق ایله سوز وکدازین وناله ونیازین نظم ایدوب جور حبیب وظلم رقیبی برداستان دلستان ایدرلر .

(بیت)

کر عشق نبودی وغم عشق نبودی چندین سخن خوب که کفتی که شنودی

اکرچه ظاهرده سوزلری تعریف حسن وجمال وتوصیف خط وخالدر . لکن مفیده تحمید صانع متعالدر . نته کیم کلستان نظملك بابل

تكلم ايدردى بومستند اولان ابيات ومنظوم كلمات عربى اولمق نه‌دن كلدى ؟ معترضك اعتراضنه ايكى درلو جواب وار : برى بودركه ﴿ وعلم آدم الاسماء كلها ﴾ مفهومنجه ياحضرت حق وفياض مطلق جميع السنه‌يى على طريق الالهام اكا بيلدرمش اوله وياخود فضلاء ارباب تواريخ لغت سريانيدن لغت عربيه‌يه دوندرمش اوله . والله اعلم . وبر قولده كلام موزون يدنجى فلكده برملكدن صادراولدى . رب عرش اعلايه يعنى حضرت حق جل وعلايه موزون ومنظوم تسبيح وتقديس قيلدى ديو بيورمشلردر .

(بيت سخن)

ذكر مجدين ايتسه روح ملك اولور هلاك
شكر حمدين قيلسه نفس نفيس اورمز نفس

وحضرت آدم صفيدن ويوسف نبيدن غيرى انبيانك بعضندن صادر اولدى . اما حضرت محمد مصطفى زماننده شعر زياده شهرت ورغبت بولدى . حتى سلطان انبيايه وبرهان اصفيايه اعنى حضرت محمد مصطفى يه اصحابك شعراسى واحبابك بلغاسى موزون لغتلر ومنظوم مدحتلر ديوب عزّ حضورنده اوقورلردى . برينه «كيدك . بومنوعدر : واوقومك نامشروعدر» ديمدى . بناءً عليه بعض كيمسه‌لرك بوبابده اولان اعتراضى مردود در .

وحضرت فخر كائنات ومفخر موجوداته ديدكارى نعتدن ومدح محمدتدن بريتى بودر :

(بيت)

له همم لامنتها لكبارها وهمة الصغرى اجل من الدهر

خصوصا حضرت چاريارك وبعض صحابهٔ كبارك منظوم تدويناتى

ترغیب کوستروب ﴿ ان من الشعر لحکمة ﴾ و ﴿ ان من البیان لسحراً ﴾ بیوردیلر . نه آنکه اول مجمع کمالات و علوم . شعر فی حد ذاته برامر مذموم وشعرایی انك ایرادی ایله معاتب وملوم عد ایدوب کلام موزوندن ابا واجتناب ایدیدی .

(بیت)

نبیدر آکا شاعرلك یراشمز ید موسایه ساحرلك یراشمز

بلکه منکرین ومشرکین انکار وعناده مجال بولوب قرآن عظیمی شعره حمل ایلیوب اختلاف واختلاله باعث اولمه سندن حذر ایتدیلر . نته کیم شعراء فرس بیورمشلردر :

(نظم)

آن پر از کوهر قرآن مشتش زان نیا لود بشعر انکشتش
تا ز خلقی بکمان در مانند کین دو کوهر مکر از یك کانند

کتب تواریخده مسطور والسنهٔ ارباب اسماره مذکوردرکه حضرت آدم نبی وابوالبشر صفی، که مسجود ملائکهٔ مقربین ومهبط لغات اولین و آخریندر ، شعر اوّل آندن صادر اولدی . اول زماندن بو آنه کلنجه دینیلوب تزاید بولدی. اول زمانکه قابل هابیلی قتل ایتدی، آنی کوروب آدم صفینك سینه دن سکون وقراری کیتدی . نیجه روزکار واله وزار اولوب مرثیه طرزنده بو برقاچ بیتی اوقودی :

(نظم عربی)

تغیرت البلاد و من علیها فوجه الارض مغبر قبیح
تغیر کل ذی طعمٍ ولونٍ وقل بشاشة الوجه الصبیح
فوا اسفا علی هابیل ابنی قتیل قد تظلم بالضریح

اما برسائل سؤال ایتسه که آدم علیه السلام خود لسان سریانی

(نظم)

سخن آواز پر جبریلست　　فیض بخش دم اسرافیلست
سخن از عرش برین آمده است　　بهر پاکان بزمین آمده است

علی الخصوص کلام قدیم واجب التقدیمه وفرقان عظیم لازم التعظیمده نیجه آیات کریمه وبینات عظمه موزون واقع اولمشدر : مماثل رمل محذوف ﴿ لن تنالوا البر حتی تنفقوا ﴾ ، مماثل بحر متقارب ﴿ ویرزقه من حیث لایحتسب ﴾ ، مماثل بحر هزج ﴿ تالله لقد آثرك الله علینا ﴾ . خاصه که شعراء عربك افصح عروضیلری کلام قدیمك کمال بلاغتندن آیات عظیمه‌نك اکثری تقطیع اولنمغه قابل و اسرار معانیده بحر بی پایان اولدیغی جهتدن جمیع بحور وقوافی یه شامل دیو بیورمشلردر. نه آنکه بوندن غرض نظم قرآن معجز نظامه منظوم دیمك مراد اوله ویاخود موزون واقع اولمسی مضل ومخل اوله . نته کیم اول شیخ نامدار نامی حضرت عبدالرحمن جامی روح الله روحه وقدس سره (سبحه) ده بیورر:

(نظم)

بسمله تاج سر قرآنست　　زانکه سنجیده برین میزانست
وزن اکر موجب نقصان بودی　　لفظ موزون نه ز قرآن بودی

حتی کلام قدیمك مفسر ومحققلری و نکته‌دان مدققلری ﴿ مایرید فی الخلق مایشاء ﴾ آیتنك تفسیرنده مرام طبع موزوندر دیو بیور مشلردر. اکرچه بعض محدثین قتنده فخر کائنات علیه افضل الصلوات‌دن کلام موزون صادر اولمدی یعنی اولانی دخی قصده مقارن اولمدی : ﴿ انا النبی لا کذب وانا ابن عبدالمطلب ﴾ کبی. ودخی بوکامشابه نیجه کلام موزون معجز نمون لسان حکمت بیانلرندن واقع اولدی . لکن شعریتی مراد اولنمدی . اما کلام ﴿ انا افصح ﴾ برله فن فصاحته ونظم پر بلاغته

(مثنوی)

قافیه سنجان که سخن بر کشند — کنج دو عالم بسخن در کشند
خاصه کایدی که در کنج راست — زیرزبان مرد سخن سنج راست
بلبل عرشند سخن پروران — باز چه مانند باین دیگران

حتی حکماء حقایق شناس واولیاء دقایق اقتباس شعره «الهام» وشاعره «امیرالکلام» دیمشلردر .

(نظم)

شعر برآرد بامیریت نام — که الشعراء امراء الکلام
کآتش فکرت چو پریشان شوند — با ملك ازجملهٔ خویشان شوند
پردهٔ رازی که سخن پروریست — پایهٔ از پایهٔ پیغمبریست
پیش وپس وپست صف کبریا — پس شعرا آمد وپیش انبیا

ودخی اول شیخ معنوی وصاحب کتاب مثنوی مثنویده شعره ثمرهٔ ولایت وعلامت کشف وکرامتدر دیو بیورمشدر .

(نظم)

از کرامات بلند اولیا — اولا شعرست وآخر کیمیا
این سخن را تو ندانی سرسری — شاعری جزئیست ازپیغمبری

ودخی علما و حکما کلام منظوم وکمات منتظمه حقنده بی حد ولایعد فضائل وفوائد تحریرایدوب زمرهٔ انسانه زیور فضل وعرفاندن وپیرایهٔ نطق و بیاندن شریف ولطیف نسنه کورمشلردر . نته کیم فضلاء فرس فضیلت انسدن بری فضیلت سخن بابنده کتاب مستطابنده بیورمشدرکه :

(بیت)

گر بدی گوهری ورای سخن — آن فرود آمدی بجای سخن

ودخی بیورمشلردرکه :

العرب و العجم و افضل الرسل الى جميع الامم . نظم قرآن معجز نظام ايله اول قائل ﴿ اوتيت جوامع الكلم ﴾ كلام (انا افصح) برله فن فصاحتى حضيض تدنسدن اوج تقدسه ايلتدى .

(بيت)

نظم بديع سلك جهان خوش قصيده است بيت القصيده نعت جلال محمد است

صلى الله عليه وعلى اهل بيته و آله الطيبين واصحاب الطاهرين ومن تبعهم الى يوم الدين .

دربيان فضيلت كلام موزون ومزيت شعر حكمت پيام سحر نمون

بلبلان باغ بلاغت نمون و مرغان سجع سنجان فصاحت فزون اعنى شعراء سابقون ونظماء اقدمون جعلهم الله من زمرة ﴿ لاخوف عليهم ولاهم يحزنون ﴾ كه خزينهٔ سينه لرى و دفينهٔ دل بى كينه لرى (قلوب الشعراء خزائن الرحمن) مضمونجه نسيم الهام ربانى وهواى فيض سبحانى هبوب ايدوب بحار ضمائردن امواج افكار ايله كناره كلن جواهر عرفان وعوارف لآلئ معانى ومعارفله كنجينهٔ اسرار الهى وخزينهٔ واردات نامتناهى واقع اولوب اول درر غرر صنايع وبدايعى سراى غيبده وسرا پردهٔ لاريبده اولان عرايس نفايس مقالاته ومقصورات بنات نكاته حليهٔ حلل الفاظه زيور وزيب و زينت دلفريب ويروب قلوب جهانيانى فريفته و آلفته وربوده و آشفته قيلمشلردر . نته كيم اول كامل كرامى حضرت شيخ نظامى خمسه ده بيورر :

(لمؤلفه)

بونه قدرت اولورکه خاك حقیر اوله بو وجه ایله لفای منیر
آفرین آنحق اوله صنع وکمال خاك وآبه بودکلو حسن وجمال

زهی محسن حسن آرا که (خلق الانسان علی صورته) مصداقنجه هرجمیلك جمالنده جلوه نما اولوب عین عشاق مشتاقه هر لحظه بویوزدن عرض دیدار وکشف رخسار ایلر .

(بیت)

کر سر جمالش نشدی رهزن عاشق دروصف غزالان غزل خوش که سرودی

برقدیم وقدیردرکه بر آوج خاك حقیره پرتو جمال بی مثالندن بروجهله لطافت وآن ویررکه نجه لر عشق یولنده ترك سر وجان ایدوب حسرت وصالندن قان آغلار وآیینهٔ سیمای صفا نمالری باعث غزلسرایان طوطی کفتار وموجب شعر کویان مدحت کذار اولوب شاعران سخن ساز ونکته پرداز اوصاف خط وخالنده والقاب حسن وجمالنده نکات عجیبه وابیات غریبه ایله نجه دفتر دیوان تدوین ایدوب هرمقالده بیك درلو خیال باغلار .

(بیت)

ای بحسن آفت جهان که توبی که شناسد ترا چنان که توبی

در نعت فخر کائنات علیه افضل الصلوات

صلوات موزون ترین وتحیات مدحت قرین اول مطلع دیوان نبوت ومقطع قصیدهٔ رسالت اوزره ایثار ونثار اولسون که افصح .

بسم الله الرحمن الرحيم

مطلع موزون كلام قديم

محامد منظومهٔ فصاحت نظام و مدايح منثورهٔ بلاغت انتظام اول مفضئ فيض الهامه وملهم خيرالكلامه كه لسان انسانه الفاظ رنكين ايله نطق فصيح وعبارات عبرت قرين ايله بيان مليح ويروب لطائف اسماء ذاتنده ومعارف كبرياء صفاتنده نكته كوى ورموز آموز وسوزلرين آبدار وپرسوز ايدوب طبعنى موزون وكلامنى منظوم قيلدى .

(بيت)

شكر ومنت كه عقل وجان ويردى لطفه يه نطق ايله زبان ويردى

برقادر قديم وصانع حكيمدر كه ﴿ لقد خلقنا الانسان فى احسن تقويم ﴾ فحواسنجه وجود انسان برمشت تراب وبرقاچ قطره آب ايكن ﴿ هوالذى يصوركم فى الارحام كيف يشاء ﴾ مقتضاسنجه نكار خانهٔ ارحامده يد قدرت وقلم حكمتله بر شكل صنم مهوش وبر پيكر بت دلكش تحرير وتصوير ايلركه طلعت منيرقمر تنويرى سپهر صباحت ومطلع ملاحتدن مه چار دهه يا طوغ ويا طوغدم دير .

DEC 30 1903

کتابخانهٔ اقدام

عدد ۹

آثار اسلافدن

نذکرهٔ لطیفی

مؤلفی

قسطمونیلی لطیفی

طابع وناشری

اقدام غزتهسی صاحب امتیاز وباش محرری

احمد جودت

معارف نظارت جلیلهسنك رخصتیله طبع اولنمشدر

درسعادت — اقدام مطبعهسی

۱۳۱۴

تذکرهٔ لطیف

PL
213
L3
1896

Laṭīfī, Abdüllaṭīf
Tezkere-i Latifí

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY